

Et liber est de hoc qui signum suum habet.

James Blair

Pastor G. L. Lewis

[illegible]

que no tiene

4-10-16

⁺Despuix Prologus.

II

Guillermi de podio pre-
sbyteri: commentariorum mu-
sices ad Reuerendissimum il-
lustrissimumque Alfonsum de
Aragonia Episcopum der-
tusensem Incipit prologus

De commentariorum nomine et horum
editionis causa.

Quoniam neminem eorum qui vel
in exponendis facultati-
bus vel diuinarum scriptu-
rarum interpretationibus.
Glosas aut commentari-
os edidere: quod per nomen importat.
Presulum dignissime illustrissimisque:
ignorasse credendum fuerit. et tamen quos-
cumque legere potui: illud silentio inue-
ni sunt preterisse. Hinc igitur in nostrorum
atque presentium commentariorum editione: et
si tuam dominationem nequaquam lateat
aut fugiat. id in primo capite aperire
mihi admodum libidini fuit. Erit enim
nescientibus: magis quidem ac magis
si a textus nomine initium fiat opere precium.
Tertius igitur: ut qui de verborum signifi-
catione recte sensisse videntur: nobis tra-
didere est prima cuiuscumque faculta-
tis originalisque descriptio: expositio-
ne ut plurimum indigens. Glosa autem
litteralis textuum: hoc est de verbo ad
verbum declaratio. Unde enim grece
ita dicta. latine lingua nuncupatur. Com-
mentum vero iuncturam verborum minime
considerans. sensum distinxerat illorum trans-
latio vel assumptio est. Universaliter
autem. quicunque liber: aut textus: com-
mentum: quod est plurimum studio vel doctri-

na in mente habitorum: in vnum collectio
dicitur. Sed quorsum ista: forte inques
Cogitatum enim mihi sepe numero singu-
larē illā ac ppe diuinā Boetij Adal-
lij Severini. Principis nostri musice
descriptionē ita institutā: ut sine puio
ductore et monstrante semitā: pluribus
nō modo ad intelligendū difficile. ve-
rū enim: cū p̄cipue in veritatis p̄tem-
platione vel speculatione p̄sistat: quā-
tum ad actū cantandi: minime aut pa-
rum vtilē esse: et modernorum quorundā
ineptā insipidāque illi traditionē. que
sepius ad marcedinem: et nugis ple-
na et contra huius artis principia manife-
ste peccare: quo deterius cuiusque disci-
pline nihil esse potest inuenta est: quā-
tum ad theoricā nimium incōgruā. quā
ad destruentē principia: ut de primo phi-
sicoz. nō est amplius ratio. inde ut cla-
riorē comodiorēque: medio quodā in-
ter p̄dictos incedēs itinere: illā habe-
re cupientibus efficere. Idos eiusdem fa-
cultatis iam p̄fatos commentarios ede-
re: ac nomini tuo consulte dicare: nec
ab re in mentē venit. Instructissimum
enim inter omnes disciplinas in hac no-
stra cū existas: maximā si tua app̄ben-
tur illustrēturque auctoritate: p̄sequē-
tur dignitatē. Sed quoniam in omni doctri-
na enucleāda: vni diuisionibus: semper
admodum p̄fuisse p̄spiciū est. Hāc igitur
quoniam de generibus meloz in quibus funda-
menta illius subsistunt agendum erit in
mere speculatiuā: et in speculatiuā si-
mul et practicā: libro secundo diuidere: ut
multis p̄desse valeam: erit mihi cure
per huiusmodi enim discretionis incō-
siderationē vix vni: plures inf̄ canto-
res: euadit musicus. quod primum enim Prin-
cipis nostri codicē in manibus suscepit.
et quartū librum in quo ista latissime

Prologus.

disputant ceperint legere. ducti in desperationē. quia acutissime tractata eo derelicto ad indoctissimorum studia scient. verū enī nescij ouertunt. Tunc igitur alterutris a seinuicē refecatis: siue separatim ostensis. Idinc mere speculatiua digne relicta ad alterius sensum: sparsum tamē. idest quantū huic operi per singula capitula necessariū videbitur propalandum omnino intendam. Et quia hoc tempore plura sunt in hac disciplina: de quibus Boetius ipse nunquā meminuit: ut sunt quae de cantu plano. contrapuncto. et cātu mēsurabili dicunt. inde etiam: quoniam additiones in artibus quēadmodum primo ethicorum: et secūdo metaphisices habet. possibile est fieri. et de his latissime differere patefactis quae a modernis ipsis de quibus dictum est: insipienter descripta fuere: conabor eodem. ita illa summo opere cōsūtare: ut quasi sentibus quibusdam ab orto nostre musices amputatis: reliquā tanquā veritatem obrinētia quā clarissime elucescant. At vero si quandoque inter ea que dicturus sum. diatesseron. diapēte. diapason. et similes vocum coniunctiones in feminino genere contra grammaticorum legem: ut per adiectiua illis attributa et alias aperte monstrabitur: me descripsisse contigerit. illud ad consonantiam referatur. Sūt enī huiusmodi. Et si quando de meipso duntaxat tanquā de multis sermones faciendo: pluraliter locutus fuero. scij non esse arrogantis: sed potius contra existiment. Idumile enim genus dicendi est: et a doctissimis viris admodum obseruatum. ut quod quisque in describendis artibus solus conflauerit id etiam quorūdam adiutorio egisse:

significare videatur. Unde iam nunc finem his imponendo. quoniam a multis quod de nulla ceterarum artium cōsuetum est. quomodo aut a quibus nostra musica reperta fuerit instant queri solet. et te omnium que a me dicenda sunt: tanquā assistentem rectorem manūque ductorem habere velim. age igitur: ab eiusdem inuentione initium scribendi sumamus.

Incipit liber primus de musice discipline prima inuentione: de quo illius antiquitate.

Musice disciplina que nobis adeo naturaliter insita est: ut nullum hominum genus: a cantilene dulcis delectatione alienum: nullaque eras seuncta sit ceteras inuentione precedere. sacrum litterarum auctoritate declarum esse constat. Libro enim genev: nihilo adhuc de reliquis exarato: nullos de musicis qui bulcumque verbo facto a Moyse dicitur. Tubal fuit princeps canentium cithararum organorum de fratre eius immediate subdit. Tubalcayn fuit malleator in cuncta opera eris et ferri. Quia ex his non modo quod proposuimus. verum etiam alterum horum mulice facultatis: et alterum ferrarie artis inuentorem extitisse manifestum est. Sed de nostre musices inuentionis modo: et si agio graphus ille silentio preterierit. posteris tamen ferre oibus a malleorum sonitu Tubalcayn sumpta occasione: expimentis quod plurimis inuenta fuisse: nec ab re placuit. Experientia enim quemadmodum. id est metaphisices dicitur. arte fecit sed hoc modo In his quod facultatibus quod a sensibus originem duxere ut musica ab auditu et sensibilibus per sensus susceptis: generatur in nobis memoria Ex pluribus autem memoratis fit experientia. et ex pluribus expimentis efficitur ars. quod est quedam consideratio a quocumque particula ritz omni illorum fluxu abstracta. quam uniuersale et unum propter multa vocant. Quod genus est. Si duos nervos equaliter crassos et equaliter tenses: quorum alius ab alio duplo longior aut breuior existat: quicumque practice percusserit diapason personatiaz ad se

inuicem resonare manifeste preponderet. quod si duabus fistulis vel duobus calamis superius dicta longitudine aut breuitate differetibus expiat etiam iterum. Si unum et eiusdem nervi dimidio retare voluerit. etiam atque etiam. His igitur expimentis atque similibus: hoc necessario uniuersale quiescentes in aia efficitur quod dimidium cuiuscumque continui sonabilis atque proportio dupla eiusdem personationis essendi causa existit. Duplum enim dimidii duplum. et dimidium dupli dimidium est. Ab hoc enim: si quantumcumque minimus declinare contingat: percussa chorda: iam non esse diapason statim cognoscitur. Itaque experientia singularium est: ars vero uniuersalium. Atque in reliquis personationibus secundum suas dimensiones. de quibus suo in loco disputabimus. Nichil enim de non esse ad esse: nisi tamen per suam causam formalem deducitur. Hinc autem: quoniam de preceptis ipsius tubal si aliquid ut quiddam autumat persuaerit nullum inueniente diluuium: ad nostras usque peruenit etatem. ad eos igitur qui post illa tempora huius discipline inuectores extiterunt sermonem peruertant. De secunda musice discipline inuentione. Ca. II

Secunda autem huius facultatis inuentione ac post diluuium prima a mercurio facta extitisse legimus libro enim. id est institutione musices a boetio dicitur Simpliciter principio fuisse musicam Thichomacius refert. adeo ut tota quantum chordis constaret. idcirco usque ad orpheum durauit. Huius autem primus nervus et quartus diapason personationem resonabant medium vero ad seinuicem tonum atque ad extremos. diatesseron ac diapente cuius quod trichordii ut inquit mercurius inuictor extitit quod ob hanc causam teste firmiano lactatio. libro. id est. diuinarum institutionum: celo dignus reputatus est. Huic autem lire. chorebus. archis si

Liber

lū q̄ fuit lidoꝝ rer: q̄ntā vt boeti⁹ etiam
ait. adiūxit chordā. hūānis fr̄x fertaz
terpāder lesb⁹ septimā. iam⁹ licaō oc-
tauā. pphast⁹ perbiotes nonā. in gūio
rē sc̄z partē Estib⁹ colophon⁹ in eā
dē etiā ptē decimā apposuit. Timothe-
us nilesi⁹ vndecimā. q̄ cromatici gūis
meloꝝ qd̄ lōge ceteris d̄ q̄b⁹ libro. ij. di-
cem⁹: dulci⁹ est. q̄a molli⁹ inuētoꝝ teste
boetio iam dicti libri in plogo existens
ab aristotele. ij. metaphisices. ita lau-
dib⁹ efferē. gr̄as agim⁹ timotheo mile-
sio: q̄ tantā nob̄ tradidit melodiā. post
has vō q̄truoꝝ insup addite sunt chor-
de tres. i. ad acutā ptē: ⁊ vna ad graui-
orē. verū enī a q̄bus boetius ipse siluit
Que ad q̄ntūdecimū numerū: cū pue-
nissent additionis finē acceperūt. Re-
sonāt enī bisdiapason oīm psonātiarū
pfectissimā vltra quā antiq̄ merito nul-
lam assignarūt. Difficile enī est: ⁊ qua-
si humane voci impossibile extra illam
abire. s̄ de his lati⁹ pueniētiōi loco di-
cem⁹. Nec enī q̄ nūc usq̄ exarauim⁹. nō
ob hoc dicta sunt vt numerū chordarū
musices: s̄ vt p̄mos illi⁹ inuētoꝝ qui
post diluuiū extitere describerem⁹: a q̄-
bus nulli dubiū deuenit ad posteros: ⁊
si q̄busdā nō recte opinātib⁹ huiusmodi
gr̄a alia mēs fuerit teste enī fflauio io-
sepho p̄mo antiq̄ratarū libro fflilij seth.
disciplinā celestiuū corporū adinueniūt
⁊ cū adā eoz au⁹ extmiationes rerū oīm
duas. vnā sc̄z aq̄rū vi ac magnitudine.
alterā vō ignis v̄tute futuras: illis p̄di-
cisset ne periret ars inuēta: eā in duab⁹
colūnis: vna videlz latericia: alia vō la-
pidea: hoc est in q̄libet rotā reposuere:
vt si latericia extminaret ab imbrib⁹. la-
pidea pmanēs pberet hoib⁹ scripta co-
gnoscere. Idāc aut̄ cū adhuc t̄pib⁹ suis:
apd̄ siria inuētā fuisse asserat. existima-

rūt etiā illi artē musices a tubal p̄flatā:
in memoratis colūnis inclusas: ⁊ inde
grecis post diluuiū p̄mo hauriētib⁹ ad
reliquos oēs diffusas extitisse: atq̄ ita
posteris in scriptis reliq̄rūt. Quoz sen-
tentia nulli⁹ esse momēti facile cōpbat̄
Quē enī ioseph⁹ ipse nihil de hac re me-
minerit: ⁊ neminē illi i his anteferre vl⁹
p̄ponere valeāt: sola opinione qd̄ affir-
mant p̄tendunt. Ceterū: si ab vniuerso
orbe mercuri⁹ ea d̄ cā q̄ dixim⁹. puta q̄a
lirā p̄m⁹ inuenit: p̄ alto deoz habit⁹ est
atq̄ venerat⁹. ergo sirī simul cū ceteris
gētib⁹ eadē veneratiōe illū coluerūt: et
quos p̄dixim⁹ falsus asseruisse manife-
stū est. De tertia ⁊ vltima musices
inuētiōe deq̄ illi⁹ fm̄ rationem ppor-
tionum institutione. Capitū III

Sic cithara musices ad p̄fe-
ctū vsq̄ deducta: nō medio-
cris inf̄ eos q̄ post p̄dictozū
t̄p̄a prime fuere musicos: d̄
iudicio ac eiusdē facultatis iudice onis
q̄stio. Aristochēm enī q̄das sensum au-
dit⁹: cui oīa cōmittebat quēadmodū
p̄sonātie ⁊ dissonātie: sic ⁊ intualloꝝ ve-
rū esse iudicē. vnd̄ ⁊ semitonū dimidiū
toni affirmabat ⁊ ita oē musice iudiciū
ad eū ptinere dixit. Nonnulli aut̄ eō ra-
tionis iudicio p̄cise astandū esse astrue-
bāt. S̄ pithagoras mediū quodā ince-
dēs itinere: ⁊ si p̄mā vim agnitiōis idē
sensus teneat. postremā tñ v̄tatis des-
minationē in rōne p̄sistere optime diffi-
nisse p̄mo musices d̄. s̄ de his enuclea-
ti⁹ panlopost disputabim⁹. pithagoras
igit̄ hac de cā p̄mor⁹ sepe ac multū q̄ es-
set sup̄dictarū p̄sonātiarū a mercurio i-
uētaz cā ac rō secū inq̄rēs nō modo qd̄
affectabat. verū etiā easdē sonoz p̄m-
criōes recent̄ adinuenit. ffactū est enī
quēadmodū eodē in libro a boetio d̄.

ut circa officinas fabroz p̄trāsies: pul-
 sos malicos vnā qđamodō simphonā
 reddentes audiret. Quāobzē letus effe-
 ct⁹: accessit ad op⁹ ibiqz diu p̄siderādo
 arbitrat⁹ est sonoz differētias: feriētū
 dissimilitudines viriū efficere. Atqz vt
 id apert⁹ p̄penderet: mutare inter se
 malleos imperauit. Perseuerāte, autē
 eadē simphonā vt cognouit qz nō illo
 rū virib⁹: tūc malleoz pōdus: vt vñ sic
 cām inueniret examināt. Et cūz quiqz
 essent mallei: q̄ttuoz illoz his ponderi-
 bus. duodeci. nouē. octo. sex. inuenti
 sunt p̄tineri. Horū autē q̄ duplo ponde-
 re sibi correspōdebāt: vt malle⁹ duode-
 cim ad malleū sex: diapason cōnantia
 personabāt. Qui sesq̄tertio: vt malle⁹
 duodeci ad malleū nouē ⁊ malle⁹ octo
 ad malleū sex diatesserō p̄sonatiā. Qui
 vñ sesquialtero: vt malle⁹ nouē ad mal-
 leū sex: ⁊ malle⁹ duodeci ad malleū oc-
 to diapente p̄sonatiā. Sed q̄ sesq̄octa-
 uo pōdere: vt malle⁹ nouē ad malleū
 octo tonū resonabāt. quī⁹ autē ē reiect⁹
 qz cūctis incōsonās erat. Bonū igit re-
 uersus mltiplici examinatōe iqrere cepit
 an i his p̄portioib⁹: ratio ois sup̄dicta-
 rum simphoniarū cōsisteret: vel alicui⁹
 instātia dephēdi possz: siue in p̄trariū
 aliqd euenire. Adaptat enī: tū quidem
 nervos. tū vñ fm lōgitudinē ⁊ breuita-
 tem superiorz pōderū in p̄portione sibi
 respōdentes calamos: vt plurib⁹ expe-
 rimētis qđ ceperat inuenire: ⁊ diu affe-
 crauerat: manifeste cōprobaret. Qui
 nihil in oppositū accidere cū intelleris-
 set: regulā nō quidē lignēā aut cuiuscū-
 qz alteri⁹ materie: s; armōicā atqz rati-
 onabilē siue artē. q̄ nullū inq̄rentē du-
 bio fallat iudicio audact cōfecit. Om-
 nis enī mathematica demonstratio in
 hac disciplina ab illa sumpsit origines

Prim⁹ igit oīm p̄thagoras vt dī me-
 morato libro q̄ sibi met hec sonoz p̄cor-
 dia iungeret hoc modo repperit.

De nois mulices assumptioe. Ca. III

Um apd vetustissimos mu-
 sicoz: plura fuissent istrumē-
 ta diuersoz genēz ad aq̄ mo-
 tū sonū reddētia. de q̄b⁹ hoc
 tī⁹ libro. i. parti atqz summatī huguti⁹
 etiā pisan⁹ parti: s; tñ lat⁹ meminit que
 iam secul⁹ multis ab vsu recessere ⁊ q̄-
 pluria fuerint q̄ sine spūs humani insuf-
 flatione ⁊ humectatiōe minime sonare
 valeāt. tū etiā qm̄ nulla cātīlena siue hu-
 moris naturalis bñficio subsistere pro-
 ferriqz nō p̄t qđ est general⁹ ⁊ natura
 p̄ri⁹: quēadmodū apte mōstrat. Hinc
 est q̄ nostra disciplina a moys grece vt
 egyptiace qđ est aq̄ latine musica recte
 atqz perpulcre dicta est. Qđ si ad oēs
 facultates q̄ ideo ab antiqz vulgo mu-
 se appellare sunt: quātū ad actū p̄nun-
 ciādi attineat: p̄p̄ri⁹ tñ ad hāc nr̄am p̄-
 tinere videt. Quāto enī ipsi⁹ voces pro-
 pter intualloz distantia: nūc intenden-
 do: nūc autē remittēdo: vehemētī labo-
 riosiusqz p̄ferunt: tāto magis earū pla-
 tio sup̄dicto nature beneficio indigere
 videt. ffacili⁹ enim decātando q̄ collo-
 quēdo arteria vocalis exiccari ⁊ voces
 subcumbere atqz deficere p̄nt. Conse-
 quēter autē est metrica disciplina. Hec
 enī per arsm ⁊ thessm q̄q̄ indefinīta
 te ad graue ⁊ acutū eleuationes ⁊ depo-
 sitiones suscipiens: lōge ceteris nr̄e assi-
 milat ⁊ ei⁹ gaudet noie: vt musica Au-
 relij Augustini q̄ huiusmodi est. Hinc
 enī ⁊ Priscian⁹ cesariensis in p̄logo ma-
 ioris voluminis de Homero atqz Vir-
 gilio q̄ metricē cōsc̄pserūt vtriqz artes
 mulices possedisse ait. Deinde autem
 sunt cetera oēs. Et qm̄ grāmatica cū
 a iij

ctariū prior est. hinc etiā donatille pri-
mā p musas exorsus est declinationem
De musico quid sit. Caplm V

Quāq̄ aut in ea q̄ de morib⁹
est disciplina operatiōes vel
actiōes incōparabilit omne
illaz cognitionē antecellere
manifestū fuerit. cū multo mai⁹ sit: vel
liberalē vel fortē vel alia q̄cūq̄ virtu-
te p̄ditū esse q̄ scire dūtarat qd ille eri-
stāt. in hac vō vt in alijs q̄buscūq̄ ecō-
trario est. Honorabiliorē enī naturalis
h̄z rōnez q̄ vel actū cātadi vī instrumē-
toz pulsandi. ita vt nisi qd illa docet ef-
ficiat: 7 ei obtēperet p̄cipienti: ois exer-
citatio frustra atq̄ nulla sit. Que cum
ita fuerint. hīc est q̄ cātōres a cātū pul-
satores aut ab ipsis quib⁹ vtunt instru-
mentis: vt cithared⁹ a cithara. tibicen
a tibia: 7 ita reliqui denoiēt. musicus
vō ab ipsa facultate nomē accepit. In
de enī vt a boetio libro. j. d̄r: is est musi-
cus qui rōne perpēsa canēdi: sciam nō
seruitio operis: sed imperio speculatio-
nis assumit.

De iudicio ac iudicijs armonie si-
ue musice atq̄ eius nominis importa-
tione. Caplm VI

Et si armonia fm q̄ p nomē
importat: pueniētia sit p̄rio-
rū. vnde 7 sonoz p̄rior. idest
gravis 7 acuti soni cōmixtio 7 composi-
tio: noie tñ eiusdē ipsam intelligim⁹ ar-
monizādi facultatē. Libro enī de intel-
ligentijs d̄r. Omne mathematicū qua-
drupartita diuisiōe p̄stare videt. Arith-
metica. s. geometria. armonia. 7 astro-
nomia. Et armonie audit⁹ 7 ratio. p̄-
cipiū. Principiū inq̄ discernēdi atq̄ di-
iudicādi. vnd boetii libro. v. Armonia
est facultas. differētijs acutoz 7 graui-
um sonoz: sensu ac rōne perpēdēs. Sē

su quidē p̄fule 7 indefinmate: rōne vō
dilucide atq̄ aperte. Differētijs enim
sonoz. i. graue 7 acutū. q̄ etiā q̄litates
illoz dicunt: 7 q̄ ex his permiscēdo seu
ecōtra efficiunt. i. p̄sonātijs 7 dissonan-
tijs: sensus de per se capit discernit atq̄
diudicat. Null⁹ enī circa p̄p̄iū sensibi-
le: nisi tñ p accidēs p̄t errare sensus. vn
de boetii libri p̄mi in p̄logo. cū q̄s triā-
gulū respicit: facile id qd oculis intuet⁹
agnoscit: s̄ q̄ nā trianguli vel q̄drati sit
natura: a mathematico necesse ē petat
Idq̄ de ceteris sensibilib⁹ vt inquit ac
sensib⁹ dici p̄t: maximeq̄ d arbitrio au-
riū q̄rū vis ita sonos captat: vt nō mo-
do d his iudiciū capiat d̄rialsq̄ cognos-
cat. verū enī delectetur sepi⁹ si dulces
coaptatiq̄ modi sint: angat vō siue tri-
stes si dissipati atq̄ inchoerētes feriant
sensus. Hā q̄ h̄ modi sunt: dissonātijs
faciūt. Si enī nō sibi coherēt nullā h̄nt
grauitatis 7 acuminis cōmixtionē. vn
de nec p̄sonātiā. quo teste eodē p̄cepto-
re iam dicto eī libro. est acuti soni gra-
uisq̄ mixtura: suauiter: vniiformiterq̄
aurib⁹ accidēs. Quāobrē: dissonantia
est duoz sonoz sibi imp̄mixtoz ad au-
rem veniens: aspera atq̄ iniocūda per-
cussio. At vō d̄rials acutoz 7 grauiū so-
noz. i. vocū ad voces in fualia sensus si-
mul cū rōne: vt p̄z p̄ supiorē boetii diffi-
nitionē perpēdūt vtiq̄ atq̄ distingūt.
Sensus enī in fualloz aliud alio mai⁹.
aliud vō min⁹. Ratio aut quātū mai⁹
min⁹ supgradit⁹ 7 ecōtra determinat: ad
cui⁹ rei integritatē sensus ipse nunq̄ p-
uenit. Qd optime idē p̄ceptor 7 musi-
coruz p̄nceps hoc exēplo declarat. Ba-
ta enī linea maiorē minorēue reperire:
nihil est difficile sensui. Preposita vero
mensura: vt rāto maiorē: rātoque mino-
rem reperiat. id non faciet sensus p̄ma

ceptio: sed solers rōnis inuentio. De cuius linee diuisione: et si quātū ad hoc attinet multa consequēter dixerit: nos tamen de his omnib⁹ familiariora de-
mus exempla. Magis igitur distare in-
ter se voces: per diapente consonantiā
q̄ per diatesseron. et multo magis per
diapason q̄ per diapente: vnusq̄sq̄ sen-
su practico et bene disposto indicabit.
Veruntamē que sit horum differētia
nunq̄. Quāuis enim: quid maius q̄d-
ne minus fuerit: ad sensum spectet co-
gnoscere: non tamē eorum differētiā
dijudicare. q̄ si nō in maximis aut ma-
gnis interuallis: neq̄ etiam in paruis
aut minimis. Quod enim minimū est
difficile sensu comprehenditur. Est enī
prope nihil. Si igitur supradictarū cō-
sonantiarum differentias siue distanti-
as: quarum alia per tonum. alia vō p
diatesseron aliā superat: dijudicare ne-
quit. quomodo ditoni et semiditoni ac-
cursus ditoni et diatesseron: que in pri-
ma cōparatiōe semitonio maiori: in se-
cunda autem minori semitonio distāt:
determinare poterit. Nullatenus inq̄
q̄ si ita est. igit ipsoz semitonioz diffe-
rentiam minime. Est enim quasi insen-
sibilis. idest coma. qd̄ vt Boetio libro
tertio optime videtur. est vltimū subia-
cens auditui. Quo fit: vt in huiusmo-
di iudicio. quidā famulus obediensq̄
sit sensus. domina vō atq̄ imperās ra-
tio. Hoc autem ideo est. quia iudiciū
sensus subitū est: atq̄ in superficie posi-
tum: rationis vō econtra. Est enim ra-
tio vis animi: rerū a sensib⁹ susceptarū:
vel mediantibus illis intellectarum: di-
scerētia que nullo vnq̄ errore decipit.
Unde ita dicta ē q̄ rata atq̄ firma sit:
et a doctissimis viris: oculus mētis ap-
pellata. Itaq̄ hac consideratione tan-

tum. idest circa acutorum et grauiū so-
norum differentias firmiter tenendum
non omne iudiciū dandū esse sensui
sed amplius rationi credēdū. secus au-
tem est in ipsis sonoz differentijs vel q̄-
litatib⁹ ad seinuicē cōparator. Sēsus
enim auditus: et si circa subiectus soni
et locū decipi possit: vt audiens. Qua-
drichordum atq̄ prope existimet esse.
Pentachordum atq̄ longe: non tamē
circa obiectus et eius qualitates vt pre-
dictum est. Quemadmodum enim de
sono dijudicat: et non decipitur. ita de
gravi et acuto: et non fallitur. Musice
igitur facultas duas habet iudicii par-
tes. vnā scilz per quam subiectarum
vorum differentias capiat. graue vide-
licet et acutum: consonantiam et disso-
nantiam. idest sensum auditus. alterā
vō per quam illarū distantias siue in-
terualla dijudicare valeat. idest rōnem

De triplici musica. scilicet mūdāna
humana. et instrumētali. Ca. VII

triplicem esse musicam. mū-
danam videlicet. humanā et
instrumentalem antiqui di-
xerunt. Mundanam inq̄. q̄
in orbium cōtrarijs motibus: et elemē-
torum qualitatibus vel proprietatib⁹:
aut temporū varietate: omnia in vnā
conuenientiam vel consonantiam de-
ducendo consistit. Humanam vō qua
incorporea viuacitatis ratio: corpori et
partes anime: que vt Aristoteli placet
ex rationali irrationaliq̄ coniuncta est
et ipsi corpori: etiam ipsa elementa: ve-
luti quadam acutorum grauiumq̄ so-
norum coaptationeq̄ permiscuntur.
Irrationalem autem partem anime:
ipse Aristoteles primo Ethicorum.
omnem vim appetitiuam et concupi-
scibilem dicit. Que tamen quando

rationē monentē exaudiūt ⁊ ei obedi-
unt imperāri rōnales appellant. Itaq;
rōnale dupliciter dicitur. p̄ essentiā ⁊ partici-
pationē. Sed de his hacten⁹ ita breuiter
Nō enī est nob̄ alienis disputatiōibus
immorandū. Instrumētale autē que in
lira organoz similib⁹ p̄sumit instrumē-
tis notarunt. S; qm̄ de musica sonora
nob̄ est p̄mo. mūdāna igit⁹ ⁊ humana:
cū huiusmodi neq̄q̄ fuerint. s̄m metap̄-
phorā tñ aut similitudinē dicunt. recte
enī eodē p̄ceptore. ij. de aia. oīs cōposi-
tio ⁊ p̄trarioz cōmixtio: armonia siue
musica nūcupat. Hinc ⁊ boetius n̄r. ij.
arithmetices ait. q̄ sit plurium aduna-
tio ⁊ dissentiētū p̄sentio. q̄ si de huma-
na nō esse sonorā p̄clarū fuerit. de mun-
dana etiā p̄ter quātū ad orbū reuoluti-
ones quēadmodū p̄thagoricis placet
vt dicit. ij. de celo ⁊ mūdo. De q̄ re cuz ad
musicū non p̄tineat disputare. nullū in
de faciētes vbiū: musicā i duas tñ diui-
dim⁹ p̄tes. De instrumētali ⁊ cantādi
musica. Ca. VIII

Musice igit⁹ facultatis duo tā-
tū sunt ḡna p̄prie sumpta. et
prima q̄des cantādi dicitur. Est
enī nob̄ innata ⁊ ingenerata. Scda vō
⁊ vltima instrumētalis: ad similitudi-
nē prioris effecta. Quid enī est ton⁹ mi-
si prima humane vocis ad scdaz perfe-
ctaq; eleuatio vel depositio. Et q̄d se-
mitoniū nisi imperfecta ⁊ oīm minima.
Et quāta fuerint earū intualia et
earū differētie quāte ac ceteraz p̄ instru-
mētale tñ: adhibita mēsurā cōpbenē.
p̄mo tñ oīm s̄m iam dicte humane vo-
cis ātecedentē p̄nūciationē: in illa tāq;
in tabula q̄ sunt de ḡne successiuoz fixe
p̄manētes descripte sunt. Haruz autes
vtraq; in triplici est dīa Instrumētale
autē: aut p̄cussioe tñ: vt in citbara. mo-

nachordo. ⁊ similib⁹ instrumētis admi-
nistrat: aut spū ⁊ p̄cussioe simul: vt in ti-
bis: organis ⁊ q̄ hui⁹modi sunt: aut spū
tñ: vt in plurib⁹ atq; simplicib⁹ tubis si-
mul sumptis dū tñ lōgitudine ⁊ breui-
tate alia p̄portionū a p̄thagoza inue-
tarū int se differāt relatiōe. Si autē sin-
gillatim accipiant: tūc int musice instru-
menta p̄prie cōputari nō valent. Nulla
enī h̄nt per tonos ⁊ semitonīa intē-
siones ⁊ remissiones q̄d oportebat. Si
vō single ex plurib⁹ fistul⁹ p̄fecte fuerint
tūc quocunq; sumpte extiterint sup̄di-
ctoz intualloz manifestā recipiūt atq;
efficiunt symphonīa verū enīvero q̄ hu-
iusmodi sunt: vt qui illis ludere noue-
rint v̄ saltē viderint testificari poterūt
ad scdā q̄dammodo reducunt differen-
tiam. Musica vō cantandi in cantum
planū: p̄trapunctū: ⁊ cātū mensurabi-
lem: de quib⁹ postremo quātū expedi-
ens fuerit dicem⁹: vtq; scinditur.

De cōponētib⁹ siue efficientib⁹ musi-

Musica autē cā. Ca. IX
sono ⁊ voce: nūc diuisim:
nūc vō p̄iunctim p̄sideratis
nūeris atq; signis p̄sistit.
Instrumētale enī p̄ sonū
simpliciter acceptū: s; q̄ dicitur cantādi: p̄ sonū
vocē efficit. At vō vtraq; numeris p̄ se
sumptis cōponit ⁊ ad aliqd dictis in es-
se p̄stituit atq; signis n̄ario intelligit.
Soni enī natura trāscētes sunt. ex duo-
bus aut sonis: aut duab⁹ vocib⁹ media-
tis v̄ toti⁹ vel semitonīū: ⁊ ex duob⁹ ro-
nis ⁊ semitonio. diatesserō p̄sonātia p̄fi-
ciē q̄ tñ p̄ter quāda p̄portionē vt posteri-
us palā erit p̄iungi nō p̄nt. ⁊ ita i ceteris
d̄qb⁹ oportūo loco dicem⁹ De sono

Sono ⁊ vo ⁊ voce. Ca. X
ce q̄tū ad musicū attinet dictu
ri. i. put cōsonātiā ⁊ dissonātiā

duntaxat efficiunt: vtriusque differenti-
am primo omnium edisseram. Sonus
igitur ut Boetius libro primo ait. est
percussio aeris indissoluta usque ad audi-
tus. Sonorum autem: alii vox alii non vox.
Sonus non vox multiplex est. Alii enim de-
bite gravitatis et determinati acuminis pro-
pter eam quam habent a natura inprimitione et
confusione: ut manuum: pedum: lapidumque: et
siles: oino exptes sunt et ab armonie es-
sentia eam ob rem separati. Alii vero ut instru-
mentorum ope musico perfectorum quemadmo-
dum eorum de quibus iam dictum est: atque simili-
um et dissimilium. ois armonie susceptibi-
les existunt. Sunt enim certa et determinatas
sonorum intensionem et remissionem quam alte-
ra teste boetio libro. ij. acumen: alta vero
gravitatem facit. ex quorum debita commixti-
one sequitur personata. Sonus autem vox: ut
aristoteles. ij. de anima inquit: sonus aiati est
et quantum ad hanc attinet facultatem: non
ois aiati: sed rationalis tantum. Quemadmodum
enim: neque propter artem sic: neque propter intelli-
gentiam: symphonia efficitur. unde boetius
eodem in libro. j. Sonum non generaliter: sed eum qui
grece ptychogon appellatur. dicitur ad similitudi-
nem loquendi: nunc volumus diffinire. Alit
enim: sonus est vocis casus emineles. id est
apertus melius hoc est sonus apertus ad melodiam:
est precise sonus cadens a voce. i. sonus vox. Est
autem vox percussio aeris respirati ad ar-
teriam vocalem ab anima: ut ipsi aristoteli iam
dicto et libro optime placet. vox enim ex ae-
re percussio intra sumit principium et ex reper-
cussione foris respirando formam. Respi-
rare enim quemadmodum in libro de spiritu et
respiratione de animalium tantum est habentium pul-
monem habentes sanguinem. Quibus de rebus
instrumentorum non esse voces manifestum est
neque enim respirant: neque arteriam habent voca-
lem. Inaiatorum enim nullum vocat aut spirat
sed neque ut dictum est respirat. Si autem vo-

ces non habent quibus armoniam ex guttatis et
acuminis temperamento perfectam percussione
perfectam: nullam tamen habent melodiam. Adde-
mus enim si grammaticorum quibusdam vim ubi ma-
le interpretantibus alia mens fuerit: ad vo-
cem tamen spectat humanam: ut per boetium su-
perius patuit: sed de his pertingit ita indiffe-
rent plurimum loqui: ut quicquid sonum per voce
atque armoniam per melodiam et est multi ac-
cipiatur. De divisione vocum seu distri-

butione. Capitulum XI

Sonus vox: aut est continua:
aut discreta: ut boetius libro. j.
inquit. Continua autem est. quae lo-
quens: vel personam vel rethororum orationem leges
verba percipimus. Festina est enim et nul-
las per guttatis et acuminis intervalla mo-
ram faciendo ad exprimendos quae velocissi-
me litterarum sensus: symphoniceque expedi-
dos tota inheret. unde ab armonie es-
sentia separatur. In hac enim eam ob rem so-
la pronuntiatio attenditur. Discrete autem vo-
ces sunt: quae canendo certis suspensum in-
ternallis: tamen intendendo: tamen remittendo. et
in his teste eodem preceptore nostro: iam dicto
et libro non sunt accenti obsequandi: ut in quibus-
dam antiquis et codicibus invenimus. quod non
potest symphonice ut inquit: sed modulis inse-
ruimus. In aliis autem duntaxat sic habetur.
Et in his non potest symphonice: sed modulis
inseruimus. Quod in eandem sententiam venit
hoc enim duabus de causis. scilicet vel dulci mo-
dulandi gratia: vel quodam necessitate fieri ma-
nifestum est. Quemadmodum enim grammati-
corum auctore complures littere in alias idem
sepe convertuntur: ut facilius: suavisque syllaba
vel dictiones proferantur. ita et musicorum
licetiam accentuum in syllabe in aliam in can-
tu plerumque pertinet. Quamquam enim omnis so-
nus musice sumptus super vocales ne-
cessario deputatus fuerit. quam ipse sunt qui
in voce continua de se plene atque perfe-

cte sonare dicunt. verū enim: qm̄ illarū alie ab alijs. idest. prima. secūda. atq; tertia. ceteris longe melius natura sonant. ea ppter si accētus syllabe modulade: super quartā aut quintā fuerit: in vnā pcedentiū et in eandē syllabam inuentā a musico cantū cōficiēte: plurimū aggregatione notularū vt longior fiat mora super illā pulsando pmutari valeret: pnt sepe et multuz a beato Gregorio Boetij doctrinā sequendo: factum esse ptemplamur. Tūc enim multo elegantior erit modulatio q̄ ecōtra dispoſita. qm̄ hoc modo potius illi q̄ sermo nibus inferuim̄. Rursus quadā ineuītabili necessitate. Manifestū est enim q̄ modulatio primi modi atq; ferti in intonatione psalmoz: primā notulam simplicē. idest p se stantē. secundas vo atq; tertiā: quadā ligatura pūctas habet. His igitur si dictiones in prima syllaba accentū retinentes: vt dñs vl' dñe et similes adaptent. pclarum est q̄ nullo pacto poterunt illū obseruare: s; potius in secundā oēm vim ptra grāmāti coꝝ legem: maiorē super illas q̄ super primā de necessitate ligature faciendo morā omnino traducunt. Et in alijs q̄ plurimis: vt in gregoriana modulādi practica: que ab oibz p lege habetur facile est inuenire. Que cum ita fuerit in suspensa igit̄ voce cū interuallis potius sonoz modulatio q̄ verboꝝ pūciatio inq̄rit̄. Albin' aut̄ quidā noīe tertiā inter has: vt eodē in libro dī: ponit dīam: vt cū heroū Poemata legūtur in q̄ neq; cōtinuo cursu vt psa: neq; suspēso segnioriq; modo: vt in cantico agit̄. Quāobzē q̄ suoz carminū pūciationē iisdē notulis qbz musici cantus demonstrare nitunt̄ quēadmodū quidā modernoz faciūt: valde errare cōpro-

banť. Tūc enī notulas ipsas certis terminatis sonoz intualis a seimices distare: oportet cos pcedere qd̄ huiusce nre discipline tm̄ ppiū est. Musica enī metrica: sicut ab aristotele. viij. politicoꝝ dī. nuda ē 7 ab omni modulatiōe exuta. Pnt aut̄ huic medie ppositiōni ppiissime. euāgelia. pphetie. epistole. lectiones. q̄ vt ex earū noīe colligit̄. a legendo ita dicte sunt. et ecclie orationes nulli dubiū annumerari. Quāq̄ enī i pūctuationibz. idest colo. comate 7 peribodo. quodāmodo intēdant̄ musice et remittant̄. semp̄ tm̄ in infimedijs syllabis 7 dictionibz plane legunt̄: in q̄bus eā ob rem potius pronuntiatio q̄ modulatio querit̄. De naturali vocū musice discipline numero. Ca. XII

Ed qm̄ de ijs tm̄ vocibz que p secundā superiorū distinctiōne intelligunt̄. i. que altero intualloꝝ de q̄bus meminimus: vl' coꝝ de q̄bus in primo dicem̄ discrete siue distincte aut separe sūt: musicoꝝ est pſiderare: nūc de naturali numero: postea vo d̄ illarū accidētibz agē dū est Voces igit̄ huiusmōi teste virgilio. vj. eneydos. 7 expientia cōprobat: septē sūt dītarat: qm̄ septē p̄cise vt in q̄t sūt earum disc̄ia. Disc̄ia aut̄ huiusmodi teste Seruio sonoz dissimilitudines sūt. Nulla enī illaz ad aliā quācumq; cōparata silem reddit sonū. Si aut̄ p earundē repetitionē multiplicatio fiat: tūc octauā similes prime reperire. 7 ita ad infinitā vl' quasi infinitā summā deuenire posse necesse est. vt enī superi' memorato musices libro. Boetij inq̄t quēadmodū in p̄tinua voce null' euoluendis smonibz termin' naturalit̄ fit. ita in voce discreta: vl' acuminibz extolendis vel grauitatibus laxandis.

De vocū gūitatez acūmie. *Ca. XIII*

Scretariū igitur vocū: alie ab alijs si interuallis differunt: necessario grauius alie vero acuti⁹ sonāt. Interuallū enī vt Boetij libro. j. inquit: est acuti soni graui⁹q; distantia. Quāobzē duarū tantū vocū. p̄ma erit grauis: scōda vō acuta. Si autē tres describant in ordine: tertia supacuta dices. Vel p̄ma erit etiā grauis. tertia acuta. secūda vō media. Si enim duoz interualloz: vni⁹ ⁊ idem est numero medium ipsum igitur alterius illoz idest secūdi: erit graue de necessitate. alteri⁹ vō idest primi erit acutū. Mediū enim vt ab Aristotele dī. v. phisicoz. partim recipit extrema. Hinc enim: nullū habet natura determinatū: grauis acut⁹q; vox: quē teneat locus. Et ita de quocunq; numero vocū hoc modo p̄ interualla p̄sideratariū. Si autē septē ipse voces de quib⁹ dīrim⁹ atq; disp̄tant⁹ simpliciter: vel de p̄ se: nullo int̄ se: modo p̄dicto: habito respectu considerent. neq; graues neq; acute sū illā speculationē vel cōparationē: sed tantū huiusmodi p̄tēplatione dicent. Si enī semel ⁊ iterū prout d̄ more est atq; necessitate intendendo repetantur: tūc priores septē tanq̄ longiores chorde portionem obtinētes grauiiores erunt. secūde acute. tertiē autē superacute. Et enī a Boetio libro. iiii. dicit. ⁊ experiētia cōprobat. tanto chorde maior est in acūmine quanto minor fuerit in spacio vel lōgitudine ⁊ c̄. De gūitatez acūmis causa.

Grauitas ⁊ acū *Ca. XIII*
mē i musice disciplina a motū diuersitate originē sumpserūt. Si enī son⁹ teste Bo-

etio li. j. p̄cussio est aeris indissoluta vsq; ad auditū. pulsus vero siue p̄cussio nullo modo p̄t esse nisi p̄cecesserit mot⁹: sonoz igitur differētie a motus diuersitate: initū deduxere. Dis aut mot⁹ h̄z in se: tū velocitatē tū vō tarditatē. Quāobzē si mot⁹ in pellendo tard⁹ fuerit: sonium efficit grauiore si aut velox reddet acutū. Si vero vterq; multiplex extiterit: tunc tardiores erūt rariores: velociores siue celeriores erūt spissiores. Et in his frequentia motū ē causa soni acuti. raritas autē grauioris causa. Inde enī chor̄da in cithara existēs: quāto vel breui⁹ or vltensior fuerit tāto acuti⁹ sonabit. Tunc enī illa p̄cussa velociore reddit sonū. celeriusq; reuertit⁹ ⁊ frequētius ac spissius aerē ferit. Quanto autem vel lōgior vel laxior: tūc graui⁹. Solutos enī ac tardos pulsus efficit. rarosq; ipsa imbecillitate ferendi. qm̄ nō diuti⁹ tremat. Nō enī putādū est. ī his vnica p̄cussione vnici⁹ tū: ipsam chordā efficere sonū. Quoties enī tremat aut mouet toriens sonat: siue tot sonos efficit. S̄z qm̄ huiusmodi soni ita sibiipsis p̄tinui sunt. vt quasi p̄uncti atq; cōmixti esse videāt. nulla int̄ capedo. int̄uallū siue distātia p̄cipit. s̄z tanq̄ vn⁹ ⁊ idē: vel gūis vel acut⁹ tantū iudicat. q̄q; vterq; quādā motū numerositate. cōstet vt dicimus. Grauis q̄des. ex tardiorib⁹ ⁊ rariozibus. acut⁹ vero ex celeribus ⁊ spissis. Quemadmodū enim vt Boetij p̄ncipis nr̄i vtamur exēplo. si q̄s communio medio deductū vnacq; virgula rubei vel alteri⁹ coloris depictū. ea q̄ poterit celeritate p̄cutiat atq; p̄uertat. tūc tot⁹ con⁹ eodē colore ita vidēbit int̄ict⁹ vt p̄tes ipsi⁹ pure p̄pter p̄uersiōis

celeritatē intueri nequeat. Est autem con^o vel conō grece figura in superiori capite ampla. et in inferiori acuta vltima stricta ad similitudinē cordis effecta. Et est pprie vt b^o sumit^r instrumentū: vel cupreū vlt^r ligneū quo pueri finiculo circūligatū et manib^o quadā cū vehemētia solutū: vel flagellis cedētes ludere solēt. Ex dictis igit manifestū est: ex plurib^o motib^o acūmē q^o grauitatē ostare. Que tñ adinūcē cōverti pñt. Grauis enī son^o p^o vnitatis additionē in motu in acutū puerit^r. acut^r vero p^o illi^o subtractionē grauis efficit^r. Quo fit vt oīs son^o: quasi ex q^obusdas partib^o cōposit^r esse videat^r. Qua de re. et si grane et acutū q^olitates dicant^r in sono. in quātitate tñ sunt: sicut effectus i sua causa formali. Grauis enī son^o. ex maiori chorde longitudine et motu illi^o minori multitudine. acutus vero ecōtrario pducit^r. Hoc autē q^od de chorde sonabili dirim^r. et si eui^o dētiori modo in illa aiaduerti valeat a vocis humane dispositiōe: tñ inuestigatū atq^o tractū est. Et enī pulsus cordis in pectore: ita pulsus chorde i cithara quoz p^oor ille: iste vero posterior inuenit^r. Ille enī a natura nob^o in est. hic autē ab artifice inq^orit^r. Instrumētū enī musicus atq^o naturale pectus nostrū est. Unde enī sicut quāto ex p^ofundo illi^o attrahit^r cantādo spiritus: tāto grauior est son^o et quāto ecōtra tanto acutior: ita quanto lōgior aut breuior est chorde: vt p^omonstratum est. Idinc enī antiq^o citharā predicti n^oi pectoris forma p^oflarunt: et ab ipso ita illā denoiarunt. Cithara enī dorica lingua pect^r d^r. Illūc autē quoniam Aristotele docēte. iij. p^ohificoz discim^r velociorem motū esse q^o in mi

norī tēpore mai^o spaciūm pertransit tardiorē vero: qui in maiori min^o spaciū. Idinc igit voces graues dicuntur que in multo tēpore paucū mouēt se sum audit^r. Acute vero q^o in paucō tēpore multū: vt eidem preceptozi scdo de anima placet.

De grauium et acutarum vocum differentijs. Caplin XV

Grauiū et acutarū vocum. alie sunt p^osone. alie eq^osone alie diffone. alie vero medie. Cōsone q^odem sunt: vt dicē q^onto de institutiōe musices. q^o si mul pulse. suauē p^ouirtūq^o ex graui et acuto reddūt sonū: vt diatesserō et diapente: de q^obus iam meminim^r. E^oq^o sone vero q^o q^osi vñū e duob^o atq^o simplicē: vt diapason et ab ea composita bis diapason sonū efficiūt. In^o quas diapason diapēte p^osonātia: natura locata inuenit^r. Diffone vero que sibip^o sis natura p^ohibēte: coherere cōmiseriq^o nō pñt. que multe sunt. Harum autē quedā sunt tono distantes Sed q^osi he: diatesserō ac diapēte p^osonāti as iungūt: sicut in q^odrichordio Aldercurij ostensum est. inde Emneles ab antiq^os tanq^o ad hoc aptitudinem habētes: dicte sunt. Naturā enim extremoz partim necessario recipientes a diffonātia in p^osonantiā quodāmodo pueri inueniunt^r. His autē. si semitonū ānumerabim^r nequa^o errasse videbimur. Nulla enī p^osonātia absq^o illo subsistere potest. Que vero alteri^o istoz modoz nō fuerint: vt quarte sibi semitonio carētes: atq^o septie etiā illud possidētes: et si q^o his similes fuerint: quas quidā ex nostris hermeles esse de q^obus Boetius noster libro q^onto. indefinite tñ meminit: esse volue

rūt i diſſonātie manēt aſperitate. *Ad*
dio vō int pſonātiā ⁊ diſſonantiā de q̄-
bus anſiā nullū v̄bus fecerūt: ſunt ter-
rie ſibi. ſexteq̄. ⁊ q̄ ex his cōponuntur.
huiusmodi enī vocū p̄iunctiones. quo-
niā natura ſuauis ferūt ſenſim. qd̄ eſt
p̄ma diſſinitionis pſonātiē p̄ditio: nul-
laten⁹ diſſone ſunt. *Inde* enī in p̄trapū-
cto admittunt: ⁊ ab oībus huiusmodi
eſſe approbant. *Cōſone* aut̄ pp̄rie non
ſunt. *A* ſcōdo enim diſſinitōis pſonātiē
mēbro deficiūt. *De* rōne enī illi⁹ eſt nō
modo ſuauis: ſ; etiā teſte boetio libro. i.
vniformis aurib⁹ accidere qd̄ de his af-
firmari nō p̄t. *Hīc* enī augmentū ſuſci-
piūt: nūc vō decrementū patiunt. *Ter-*
tie enī voces: nūc duobus tonis: nūc to-
no ⁊ ſemitonio t̄m iūgunť: ⁊ ita relique
q̄nq̄ magis q̄nq̄ min⁹ h̄ntes. *De* rati-
one enī pſonātiē eſt idē eſſe ſemp̄ habe-
re. *Si* q̄s aut̄ quilibet vocē bis aut ter
vel in ampli⁹ pulſauerit vniffonū faciet
S; qm̄ muſica de his t̄m vocib⁹ q̄ diſſe-
rent ſe h̄re p̄nt. ⁊ q̄ru3 p̄iunctiones ex cō-
trarijs. i. ex grauī ⁊ acuto p̄ſtāt p̄ciſe in-
tendit. vniffonas igit̄ miſſas faciētes:
ad ſup̄dictarū pſonātiarū ſingularē de-
ſcriptionē. p̄poſitis t̄m eaz̄ elemētis. i.
tono ⁊ ſemitonio trāſeam⁹. *De* tono.

*Q*uoniam noſtre *Ca. XVI*
muſice diſcipline p̄mū oīs
elemētōz atq̄ fūdamētū
⁊ ſi in duo nō equa q̄ ſunt
duo ſemitonia: mai⁹ vide-
licet atq̄ min⁹: diuiſibilis fuerit. quē-
admodū libro. iij. notiffimū erit: p̄ma
t̄m ſui poſitiōe abſtract⁹ ab omni diuiſi-
one p̄ſiderat: vt in p̄ntiarū ⁊ accipitur.
In hoc enī prior eſt p̄replatio toti⁹ ſmi-
le vel de p̄ ſe illi⁹ aſſumptiōe ſimul cum
partib⁹ in q̄s poſtea diuidit. *Quāob̄re*
ton⁹ vt h̄ ſimil: ſpaciū eſt vel intualius

ſiue diſtātia duarū vocū immediatarum
plene p̄fecteq̄ ſonantijs. *Unde* iure ita
dict⁹ eſt. qz p̄ reſpectū ad ſemitoniū for-
titer tonat vel ſonat. *De* ſemitonio.

*S*emitoniū qm̄ *Ca. XVII*
tū ad oēm p̄ximū eb̄ cām
ſcōdo dicendā indiuiſibile eri-
tēs: ſpaciū eſt duarū etiā vo-
cum immediatarū: ſ; t̄m p̄ intualli par-
uitate reſpectu toni ſemiſſonatiū. i. nō
ita plene qd̄ ſemp̄ dimidio tono min⁹
eſt. quēadmodū libro. iij. multipliciter
maniſeſtū erit. *Eſt* aut̄ duplex. alter⁹
enī p̄ ſe exiſtēs eſt. i. nulla tonoz diuiſi-
one effectū: de quo nūc t̄m intēdim⁹.
Hoc enī in omni pſonātiā dūtaxat na-
tura inueniē. vnde ⁊ naturale dictū eſt
Alterū vō ecōtra: hoc eſt p̄ diuiſionem
toni pueniēs eſt. qd̄ t̄m ſine maiori ſub-
ſequēte dari nō p̄t. *Quicq̄d* enī diuidi-
tur in partes ſcindit̄ q̄s ſimul eſſe neces-
ſe eſt. *Que* cū ita fuerint. ſemitonia igit̄
tur: nō a ſemis qd̄ eſt dimidiū: ſed a ſe-
miū. qd̄ eſt imp̄fectū eo q̄ nō integri to-
ni ſint neceſſario dicunt. *S; de* his nūc
ita breui⁹: p̄dicto enī in volumine om-
nia lati⁹ p̄tractabunt. *At* vō illud aiad-
uertēdū q̄ ſolo noīe ſemitoni⁹. i. abſq̄
aliquo adiūcto id qd̄ mir⁹ eſt t̄m intelli-
gim⁹. *De* ditono ⁊ ſemiditono.

*S*i aut̄ ton⁹ *Ca. XVIII*
tono addat̄ ambo ditoniū
faciunt: ſi ſemitonio ſemi-
ditoniū reddūt. *Quāob̄re*
diton⁹ duoz tonoz. ſemi-
diton⁹ vō toni ⁊ ſemitoni⁹ eſt collectio.
Dicit̄ aut̄ ſemiditon⁹ a ſemi qd̄ eſt im-
p̄fectū ⁊ ditono: ita vt diton⁹ imp̄fect⁹
ſit. *Et* qm̄ vterq̄ trib⁹ vocib⁹ p̄tinetur:
nūc abſq̄ int̄media voce: nūc vō ſimul
cū illa cōputari p̄t. *De* p̄ceſſu ⁊ com-
poſitiōe pſonātiarū. *Capitū XIX*

Quo duobus tonis semitonij
us additū existat: diatesserō
p̄ma oīm p̄sonātiarū s̄m hāc
p̄siderationē elicif. Si autē
huic tonus sup̄anner fuerit: sc̄da q̄ est di
apēte nascif. Iharū aut si alia alteri ad
dita fuerit: tertia q̄ est diapason oīs cō
sonātia. q̄rta aut que diapason diapēte
d̄r ex q̄b̄ cōponat: ipsa significatio no
minis ostēdit. quita 7 vltima. i. bis dia
pason etiā. Q̄es igit p̄sonātie cōposite
sunt. s̄z qm̄ alie ex elemētis t̄m: alie au
tē etiax ex alijs: vt ostēsum est. inde iste
d̄stacat cōposite: ille v̄o simplices di
cunt. Idē enī numero simplū 7 cōposi
tū esse diuersis respectibus: vt filiū ad li
nū 7 ad telā: 7 ita recte vtroq; nō pos
se appellari manifestū est. Est aut cōso
nātia: vt boetio libro. j. optime placet:
dissimiliū int se vocū in vnū redacta cō
cordia. Que autē huiusmodi dissimili
tudo fuerit: eodē in libro declarat: vbi
sicut iam meminim⁹ ait. Cōsonātia est
acuti soni grauisq; mixtura suauit vni
formisq; aurib⁹ accidēs. De diatess
serō p̄sonātia 7 ei⁹ speciebus. Ca. XX

Diatesserō igit p̄sonātia quē
admodū p̄ ei⁹ nomen impo
tat: de q̄ttuor denoiationes
accepit. Tesserō enī vel tess
era grece: eūdē latine significat nume
rū quē Pythagoras in carminib⁹ aureis
oīm p̄fectissimū atq; diuinum appella
uit. Sicut enī de oīm q̄ p̄ illū sunt finis
est quē admodū 7 p̄ncipiū: ita 7 nume
roz finis est decas. Est enī illā null⁹ est:
nisi t̄m p̄ p̄oz repetitionē numer⁹. De
cadis quoq; vis q̄ternari⁹ numerus est
Vnū enī. duo. tria. q̄ttuor. decadē im
plēt. Implēt inq̄ dicam⁹ 7 nos: oēs fe
re musici. Q̄m enī p̄sonātiarū put li
bro. iij. manifestū erit cā existūt Est igit

tur diatesserō p̄sonātia vocū q̄ttuor. tri
um necessario infualloz. Infualliū enī
duarū est vocū. Et est duoz tonoz 7 se
mitonij: vt ante dixim⁹. Semitonij in
q̄ minoris: vnde boetii libro. j. Cōstat
aut diatesserō ex duob⁹ tonis 7 nō inte
gro semitonio qd̄ ita esse manifeste p
bat: nosq; libro. iij. rōnē 7 cām dicim⁹
vbi quorūdā modernoz dānande in no
iam dānate positionē 7 opiniōi r̄ndebim⁹
m⁹. Et eadē. j. libro ait. Tota diatess
ron cōsonātia duoz tonoz est: ac semi
tonij s̄z nō pleni. Et libro. ij. Diatess
rō duoz tonoz est 7 minoris semitonij
Et libro. iij. sublaris a diatesserō cōso
nātia duob⁹ tonis fit reliquū semitonij
min⁹. Et libro. iij. vt in sc̄do 7 isdē ver
bis. Semp enī semitonij p se existens.
idest nulli⁹ diuisiōe toni pueniēs: min⁹
est dimidio tono. Et qm̄ teste eodē p̄
ceptore libro. iij. 7 experiētia cōpbat.
quot sunt vniuscuiusq; p̄sonātie infual
la tot sunt illi⁹ species: 7 inde vna min⁹
q̄ fuerit voces: diatesserō igit tres sunt
species. Iharū aut p̄ma est q̄ per tonus
semitonij 7 tonū p̄cedit. idest. a. b. c. d
A primo enī oīm signoz atq; p̄ma vo
ce s̄m hāc rōnē incipit. q̄ etiā his signis
d. e. f. g. intelligif. Vtrobicq; enī idē est
ordo infualloz. Secūda aut q̄ apd̄ mu
sicoz vetustissimos p̄ma fuit: vt i tetra
chordoz descriptiōe p̄claz erit. p̄ semi
tonij tonū 7 tonū hoc est. b. c. d. e. vel
e. f. g. a. Tertia 7 vltima p̄ tonū. tonus
7 semitonij. sc̄z. c. d. e. f. v̄l. g. a. b. c. t̄a
tus. Nā si p̄. f. g. a. b. demonstrare: tūc
semitonij h̄ret cromaticū qd̄ p̄ceptori
nō in hoc admittere nullaten⁹ placet.
Cromaticū enī gen⁹ quē admodū seq̄n
ti libro manifestū erit: innaturalius est
a genere diatonico: de quo p̄cise h̄ intē
dit vnde 7 tetrachordū synemenon de

quo memorato libro dicemus. ab hac subtrahit speculatione. scilicet nunc quoniam secunda cuiuscunque consonantie species a secunda voce prime: tertiaque a tertia incipit. illud est ituedus quod quod teste virgilio septem ut superius meminimus fuerint naturalia voces. sed tamen secundum hanc considerationem erunt. quod dicitur ad omnem percurrentem musicam utimur singulis enim vocibus: due ultime species ultra primam preterduntur. semper enim numerus longitudinis specierum cuiuscunque consonantie ad numerum intervalloz illius: dupliciter existit. Est autem species: ut huiusmodi et Boetio prefato libro dicitur quedam positio propria habens formam secundum unumquodque generum uniuscuiusque proportionis consonantie facientis. terminis constituta: ut in diatonico genere: de quibus sequenti volumine dicemus. Species autem huiusmodi in nullo alio a genere differunt preterquam in ordine progressionis semitonij. secundum quod preponitur ipsis tonis vel interponitur vel illos sequitur. Si uersus enim ordo procedendi: stantibus istis intervallicis: et si novas species efficiat: nunquam tamen generum variat. Cum autem hec ita se habeant. Omnis igitur quattuor vocum dicitur punctio que huiusmodi non fuerit: ut duorum tonorum et integri semitonij si potuissis dari: de quo in tertio dicemus. atque duorum tonorum et semitonij maioris. ac rursus trium tonorum immediatoz dissonantiam reddet de necessitate. scilicet quoniam harum dissonantiarum ultima tamen: omnibus modis cantandi siue musicis ut huiusmodi. f. g. a. b. accidere potest inde illa: per ultimi toni in minus et maius semitonium diuisionem et minoris assumptionem: in predictam reduci consonantiam: quoniam tunc euenerit. unde. b. molle exordium sumpsit. de quibus necessario sepe et multum facienda est meditatio. De diapete consonantia et eius speciebus. **Ca. XXI**

Diapete consonantia a petra grece quod est quoniam latine: ita dicta. eodem numero vocum constituta intervalloz est necessario quattuor trium tonorum et predicti minoris semitonij. Tono enim. diatesserō superat consonantiam: ut in tertio liquet. Huius autem quattuor secundum numerum intervalloz sunt species huiusmodi prima. tono. semitono. tono. et tono interdictum. id est. d. e. f. g. a. secunda semitono. tono. tono. ac tono. c. f. g. a. b. tertia tono. tono. tono. et semitono. id est. f. g. a. b. c. quarta vero et ultima. tono. tono semitono. et tono. scilicet. g. a. b. c. d. Has autem ias dicte consonantie species ideo his tamen signis demonstramus. quoniam per precedentia: eque bene fieri non poterat. Quamquam enim prima illarum per primum omnium. id est. a. et tertia per tertium. id est. c. designari poterat. secunda tamen per b. c. d. e. f. minime valuit. uno enim semitono maiori diatonice sumptis quod optebat: ut per per diffinitiones species dictum est a diapete deficiunt. duobus enim tonis et totidem semitonij minoribus tamen continentur preterea quarta et ultima in quarto signo quod est. d. assignari non potuit. d. enim et. a. eodem intervalloz ordine eleuati. in his autem speciebus quoniam tritonum inuenire: ut in secunda et tertia ostendimus necesse est. et enim per illud infuentionem subsistere non possunt. unde huiusmodi minime repugnat consonantie. quod quod enim in coniunctione quattuor dicitur tarat vocum: dissonantiam diatesserō consonantie oppositam faciat: minime vero itra maiorem numerum adinuertit ut b. cum tamen vel interdictum vel remittendo ita in ordine distribute fuerit: ut nunquam ad coniunctionem quattuor conuerse videatur. si autem ad superius dictam intervalloz quantitate: quoniam voces numero quoniam non puenerint: consonantiam nequaquam efficiet. si enim quicunque voces trium tonorum et semitonij minoris consonantiam reddunt quam diapete iure nominamus: omnis igitur totum

dem vocū coniunctio q̄ huiusmodi nō fu-
erit: vt in seperiore exemplo dissonātiā
faciet que per precedētis vel subsequen-
tis toni: in maius atq; min⁹ semitonū
diuisionē ⁊ maioris assumptionē emē-
dāda est: ⁊ in p̄dictam psonātiā puer-
tenda. f̄inis enim mulices psonātiā ē
de qua p̄mo ⁊ vltimo necessario intēdi-
mus. Absq; illa enim ip̄a facultas nul-
la est. Unde oīa huius elemēta eadem
necessitate ad illā adaptant: ⁊ ppter il-
lam esse dicunt. p̄mo enim ethicoz ⁊ se-
cūdo phisicoz dī. Causa finalis ē cur
gratia cetera fiūt. De diapason cō-
sonantia ⁊ eius speciebus. Ca. XXII

Diapason autē psonātiā que
octo vocib⁹ pstat: septē natu-
rales voces de q̄bus dictum
est: vna voce alteri⁹ subintel-
lecti tñ atq; subsequētis ordinis aliaz
septē super graditur: que illarum neces-
sario principiū est. Et qm̄ fm̄ hanc cōsi-
derationem: cū precedētib⁹ septē cōpu-
tari nō valuit: inde ab octonario nume-
ro: qd̄ tamē precedētes diatesserō ⁊ di-
apēte: ab ijs quib⁹ cōponunt fecere dia-
ogdo vel diaocto: teste aristotele p̄ble-
mate. xxxij. particula. xix. denotari nō
potuit. S; qm̄ oēs in se p̄tinere voces
inuēta est qm̄ octaua similis est prime.
hinc a pan grece qd̄ est totū latine: ⁊ so-
no vel sonis. tale merito: quale dictū ē
nomē accepit. Extra enī illaz vel vltra
nil aliud est q̄ p̄orum sonoz repetitio.
quēadmodū enī decas: numeroz: ita ⁊
sonoz musicoz. diapason finalis termi-
nus est. hui⁹ autē verbi greci assumptio
atq; interpretatio nimīū ab ineūtib⁹ secu-
lis apd̄ latinos vulgata fuit. Panis enī
eo qd̄ efficacit oēm in se p̄tineat escas: a
pan ita appellat⁹ est. Unde etiā romani
maximū illd̄ replū qd̄ in oīm deoz ho-

nore dedicarūt. a pan ⁊ theos insuper
grece: qd̄ est de latine: qm̄ oībus cū co-
lentib⁹ timori existat. panthēō cognōia-
rūt hinc etiā poete deū pastoz d̄ quo
Virgili⁹ i bucolicis egloga scda memi-
nit. p̄ quē toti⁹ nature similitudines in-
telligi voluere vniuersali elemētoz spe-
cie fingētes: atq; depingētes. pan ita
q; notiarunt. Cuius figurā verbis exp-
mere: quoniā ad hāc nostrā disciplināz
excepto qd̄ in dextera fistulā septē cala-
moruz ppter armoniam celi: in quo vt
aiunt: sunt septē planetaz soni: ⁊ septē
discrimina vocū gestabat nihil attinet
psulte p̄summitti. Est igit diapason
vocū octo. insualloz septē. quicq; tono-
rū duoz semitonioz. Cōstat enī ex di-
atesserō ⁊ diapēte qm̄ alfa ex duob⁹ to-
nis ⁊ semitonio nō integro: alfa vō tri-
bus tonis ⁊ eodē semitonio vt p̄dicim⁹
p̄ficiū. vnde ad sex tonos neq; puenire
potuit. Et qm̄ septē insualloz necessa-
rio est. septē igit sunt illi spēs. videlicet
a a. b b. c c. d d. e e. f f. g g. q̄ttuordecis
voces cū his q̄ sunt inf̄medie p̄tinētes.
vnde Boeti⁹ libro q̄rto. Est autē dia-
pason a proslābanomēos i mese id ē ab
a. in a. ceteris q̄ sunt medie vocib⁹ enu-
meratis. ⁊ ita in reliq; s. Prima igit dia-
pason psonātie spēs. ab. a. p̄ma oīm si-
gnoz in. a. existēs. ex p̄ma diatesseron
specie que est. a. b. c. d. idest tono. semi-
tonio. ⁊ tono. ⁊ ex p̄ma diapēte. d. e. f.
g. a. idest tono. semitonio. tono ⁊ tono
efficitur. Secūda que est ab. b. in. b. ex
secūda diatesseron. b. c. d. e. idest semi-
tonio. tono. ⁊ tono. ⁊ ex scda diapente
e. f. g. a. b. idest semitonio. tono. tono.
⁊ tono. Tertia q̄ est ab. c. in. c. ex tertia
⁊ vltima diatesserō. c. d. e. f. idest tono
tono. ⁊ semitonio. ⁊ ex tertia diapente
f. g. a. b. c. id ē tono. tono. tono. ⁊ semi-

tonio. Quarta vo que est ab. d. in. d. ex prima diatesseron que plusq̃ tres species natura habere nō potuit. d. e. f. g. id est tono. semitonio. atq̃ tono. 7 ex q̃rta 7 vltima diapēte. g. a. b. c. d. id est tono. tono. semitonio 7 tono. Quinta q̃ est ab. e. in. e. ex scda diatesserō. e. f. g. a. id est semitonio. tono. 7 tono. 7 ex prima diapente: qm̃ vltra q̃ttuor species natura non valuit obtinere. a. b. c. d. e. id est tono. semitonio. tono 7 tono. Sexta quoq̃ q̃ est ab. f. in. f. ex tertia diapēte. f. g. a. b. c. id ē tono. tono. tono 7 semitonio. 7 ex tertia diatesserō. c. d. e. f. id est tono. tono. 7 semitonio. Hāc autem diapason spēm fm̃ ceterarū distributionē: que diatesserō diapēte preponit: ideo nō exordimur. qm̃ p̃ma illaz in voce chromatica 7 molli finē: 7 secunda p̃cipium haberet. qd̃ boetio p̃ncipi nostro minime placet p̃pter cām i diatesserō speciebus dictā. Seprima 7 vltima que est ab. g. in. g. ex tertia diatesserō. g. a. b. c. id est tono. tono. 7 semitonio. 7 ex quarta diapēte. c. d. e. f. g. id est tono. tono. semitonio. 7 tono.

De diapason diapēte cōsonantia 7 speciebus. Caplm̃ XXIII

Diapason diapēte quemadmodum ex tertia p̃sonantia et ex secunda composita est. ita 7 nomē sibi ṽdicauit. et qm̃ altera illarū octo vocū: infuallozū septē: qnq̃ tonoz 7 duoz semitoniozū altera vo vocū qnq̃: infuallozū q̃ttuoz triū tonoz est 7 semitonij. erit igit̃ diapason diapēte vocū duodeci. vnde cū infuallozū octo tonoz 7 triū semitoniozū. At p̃ hoc fm̃ numerū infuallozū: vndecim spēs. vīginti duas voces amplectentes habere debuit. Verū enī uero. qm̃. b. f. duodecio loco a semiuicem

distātia: vno semitonio maiori a predicta p̃sonantia deficiūt: vnde regula lōgitudinis infualloz in hoc patit̃ instātiā inde singularē illi sp̃ecierū descriptionē p̃sulte p̃c̃mittim̃. Nō enim vt ostēdimus omnes dābiles existūt. Qd̃ cum ita fuerit. Hinc boeti⁹ n̄ de p̃marum p̃sonantiarum. scz diatesserō. diapēte ac diapason speciebus tractādum p̃cise: vt p̃ libro eius. iiii. dignū esse duxit.

De bisdiapason consonantia 7 eius speciebus. Caplm̃ XXIII

Bisdiapason p̃sonantia qd̃ sit et vnde ita dicta ex ipsi⁹ noie colligit̃. Et qm̃ duplicē esse diapason apte mōstrat: qn̄ decim vocib⁹ eā obrem q̃ttuordecim intervalis. totidē specieb⁹: decē tonis et q̃ttuor semitonij: vīginti octo voces habētib⁹ p̃stare p̃clarū est. At qm̃ oīa que hui⁹ sunt p̃sonantie p̃ ea q̃ de simplici diapason dixim⁹ intelligi possunt. Hinc et q̃ istius summātū meminimus: satis erit. 7 huic p̃mo libro finē imponam⁹. Sz oportet oēs p̃sonantias aio atq̃ auri⁹: vt d̄z tertio musices a Boetio rite esse notas. f̄ frustra enī hec sciētia 7 ratione colligunt̃: vt inq̃t: nisi fuerint vsu atq̃ exercitatiōe notissima.

Comentariozū musices de chordis 7 generib⁹ meloz. Liber secūdus.

De diatesseron cōsonantia in musice disciplina supponeuda. Caplm̃ I

Bisdiapason igit̃ tur p̃sonantia oīum de q̃bus a nobis dicendū erat marimā ac perfectissimam post q̃ puenim⁹ atq̃ illā describēdo absolvim⁹: nūc autē q̃b⁹ noibus

ipsius chorde aut voces quas quideciz esse stat ab antiquis appellate: et quo etiam ordine distribute fuerint in hoc secundo volumine consequenter dicendum est. Et quoniam ipsarum nomina greca esse manifestum est. Unde illa non modo latine interpretanda. verum etiam ad novitiorum instructionem rudimentis puerilibus declaranda dignum existauimus. Hoc autem puenientius fieri: si prius de generibus melorum sub quibus omnis decurrit musica quantum expediens fuerit dixerimus cum opinemur. ad primam igitur omnium consonantiarum siue minimam que est diatesseron redeundum et quantum in hac facultate existat ostendendum esse videtur. Ab ea enim ipsa genera melorum quemadmodum manifestum faciemus originem deduxere. De diatesserō personatione dignitate. **Ca. II**

Alter oēs musice personationes et si diapason ob causam in tertio dicendas potissima fuerit diatesserō tamen admodum necessaria habetur. Cum enim ea posita omnem trium tonorum immediatorum collectionem in eo de numero vocum duntaxat inuentorum que sepe et multum nobis in cantu occurrit: ut hic. f. g. a. b. diatesseron tamen esse ostendens: de medio illius eo modo quo dictum est abiciat. illas in seipsam conuertendo. hinc antiqui recte de musica sentientes: iam dictam consonantiam precise rectrices illius atque fundamētum: a quo cetera omnia tanquam a primo principio: ut in sequentibus cotereretur: esse voluerunt. De diatesserō consonantie triplici consideratione: et generum melorum causa et institutione. **Ca. III**

Diatesserō autem personatione triplex est consideratio. Primo enim eiusdem elementa. i. semitonij et duorum tonorum intervalla ex

quibus stat: et si diuisibilia fuerint: ut in proximo conspicuum erit. indiuisibilia tamen abstracte. scilicet per intellectus considerantur et accipiuntur. Secundo autem remanente semitonio indiuiso: primum sequentium tonorum precise quantum ad hoc attinet in semitonium maius pueritur. Tertio et ultimo. tonis in unicum intervallum per intermediij termini reale subtractione: pueris et inde inseparabiliter positis: quemadmodum in primo describenda figura monstrabit. semitonium illos precedens: in duas equas partes quas diesim atque diesim appellant scinditur. De autem intervallorum intersectiones. maxime tonorum que practice duntaxat recipiuntur. et si per intermediij termini appositiones sui modernorum institutionem fieri valeant. sui tamen presentem speculationem per maioris intervalli in minus intervallum conuersionem efficiuntur eo modo quo dictum est et in proximo enucleabitur.

De primo genere melorum. **Ca. III**

His igitur que de diatesserō personantia ultimo loco dicta sunt. tria necessario atque precise. genera melorum. scilicet diatonicum. chromaticum. et enarmonicum eliciuntur. Primum ergo genus: quoniam per semitonium tonum et tonum pgregitur a maiori sui positione diatonicum appellatur. Et quoniam tonos integros habet ab omni scilicet diuisione abstractos. et semitonium a natura. idest nulla tonorum partitione productum. quemadmodum sequenti libro mathematica de demonstratione notum erit: merito ceteris aliquanto durius et naturalius teste Boetio libro. i. dictum est. Unde enim huius generis institutio in omni personatione naturali institutione precipue obfusa iuenit. Sic

autē ton⁹ in hoc genere incōposit⁹. qm̄
unico tm̄ intervallo integer ponit⁹. Pnt
autē semitonii⁹ et semitonii⁹ seqntis ge
neris ton⁹ appellari s; nō incōpositus.
Quob⁹ enīz intualis ostaret: s; int ista
hoc aiaduertendū est. Et si qntū ad h⁹
generis institutionē attinet per quācū
q; diatesserō spēm illd̄ pterere poteri
mus. qntū autē ad tetrachordoz sub il
lo in primo describēdoz dispositiones
atq; distributionē: in q nra tota pēdet
musa p illā dūtaxat q a semitonio inci
pit quēadmodū a nob factū est. omnia
enim ab eodem incipiūt intervallo.

De scdo genere meloz. Caplm V

Secundū autē gen⁹ a naturali
diatonici atq; superioris po
sitiōe hoc modo dīcedit. se
mitonio: enīz semitonio: at
q; trihemitonio incōposito intendit et
remitit: vt dī. j. musices. sed hac lege.
Assumpto enī atq; sibi pposito semito
nio pcedētis generis qd̄ semp min⁹ est.
et oim̄ generū vel integrū in se manens
vl̄ in partes diuisus. basis siue fūdamē
tū acutā pmi sequētū duoz tonoz vo
cem pdicti generis a pprio loco mobi
lem facit: atq; illā remittēdo: ipm̄ in se
mitonū mai⁹ puerit tonū: vt cū mino
ri antecedente tono etiā eqpollere inue
niat. Jure enīz sicut nec duo semitonia
maiora immediate: sic nec duo minora
assignare vel dare possum⁹. Illa enī per
excessus vni⁹ comatis: de quo sequēti li
bro dicem⁹: ista vo p defectū: tonū effi
cere nequeūt. His autē ita dispositis se
mitonijs minori. s. atq; maiori: tūc ad
acutiorē diatesserō psonātie partē quā
oia sibi supponūt meloz genera relinq
tur necessario trihemitonū et illd̄ incō
positū. qd̄ nullo alio modo dari potest
Nō enim infmedio posito termino hu

ius toni particio: q̄q̄ i tetrachordo sy
nemenō ecōtrario diuidatur ppter cau
sam in tertio dicēdam facta est. Et qm̄
gen⁹ hoc: nō eo modo vt pmi progre
ditur. inde a procedēdi permutatione
cromaticū grece appellatum fuit. Tra
ctū est autē hoc vocabulū. idest croma
teste Boetio iam dicto libro. j. a super
ficiebus. que in alium cum permutant⁹
transcunt colores. Diciturq; preterea
eadem ratione molle propter eam quā
facit toni in semitonii cōuersionē. Se
mitonia enim huiusmodi quotquot fu
erit: respectu tonoz a quibus scindū
tur mollius sonant: illi vo durius. Pos
sunt autē tonus et semitonii diatonici
generis trihemitonii nominari: s; non
incōpositum. Quob⁹ enīz intervalis
cōfectus esset. Ex his igitur error quo
rūdam ex nostris: qui hoc genus per se
mitonium semitonii et tria distincta se
mitonia describūt manifest⁹ est.

De trioz vltio meloz genere. Ca. VI

Tertium vo gen⁹ et vltimum
ab ena grece qd̄ est vni⁹ lati
ne: et armonia enarmonicuz
dictū est. Maiorē enim pre
ceteris habet diatesserō psonātie partē
unico tm̄ intervallo cōprehensam. vnde
magis coaptatū atq; pūctum a Boe
tio libro. j. dī. Diesi enī diesi atq; dito
no incōposito: unico. s. intervallo cōtēto
pcedit. Diesis autē in hoc genere diui
dū est semitonij min⁹. Preposita enī
cromatici generis pstitutiōe acutaz se
mitonij min⁹ vocem: in illius spacij
dimidium et acutam mai⁹ in acutā
iam dicti min⁹ vbi prius erat remit
tit. diesim atq; diesim: de quib⁹ memi
nim⁹ ad gūiorē sui partē pdicto modo
pstitūdo: et ditonū incōpositū ad acu
tiorē de necessitate relinqndo. Pnt autē
b iij

Libër

ton⁹ ⁊ ton⁹ diatonici generis diton⁹ no
noiari: s; nō incōpositi. Quoz enī esset
interualloz. Ihuic autē generi diapason
p̄sonatiā assignare minime valem⁹. Cū
enī gen⁹ hoc: nullū de p se existētē habe
at tonū: s; semp duos īseparabiles ma
nifestū est diapēte p̄sonantiā q̄ diatesses
ron p̄sonatiē tonū addit: non posse sibi
vēdicare. q̄ si diapēte ea de causa non
habeat: necq; diapason: q̄ ex illis cōpo
nit possidebit. S; inter hec: illd est ex p̄
dictis cōsiderādū q̄ diuersus ordo p̄ce
dēdi diuersorūq; interualloz: ⁊ si p̄nci
pale gen⁹ nō interminat: diuersus tñ illd
efficit ⁊ diuersimode noiāt. De stan
tibus vocib⁹ ⁊ mobilib⁹. Caplm. VII

Ex prime autē dictis manife
ste colligit q̄ p̄ma et vltima
chorda diatonici generis om

nino immobiles sunt: non commutan
tes loca. Scda autē nec in totū imobilis:
nec in totū mobilis. si enī scdo generi. id
est chromatico: adaptes. eade est nume
ro q̄ erat in diatonico. vtrobiq; enī se
mitonio miori a p̄ma distat. si vō enar
monico generi ascribat mobilis est: ⁊ iā
altera effecta: tūc enī dimidio tm̄ semi
tonij minoris. i. diesi a p̄ma seiuncta si
ue sepata est. Tertia autē semp mobilis
est. In chromatico enī ḡne si describat.
semitonio maiori a scda disiuncta ē. Si
autē i enarmonico: tūc dimidio semito
nij minoris a scda eiusdē generis ita vt
sit eadē numero q̄ erat scda: in p̄cedēti
bus generib⁹. Quib⁹ de reb⁹ scda cho
da chromatici generis ⁊ tertia enarmo
nici siml cū scda diatōici vniſsione sunt
de necessitate: vt in subiecta figura.

De falsa atq; vera supradictorum inter-
ualloꝝ intelligetia. **Capitulum VIII**

Medernoz autes quida nro-
rumq; etiā temporum: circa
sonoz incōposita intervalla
de quibus dictus est. existimā-
tes illa etiā in diatonico genere: subtra-
cta infmedia chorda inueniri magno-
pere decepti sunt dicentes: si cōpositus
tribemitonium. b. c. d. fuerit que semito-
nio. tono. 7 tono disgregatim p̄tinent:
incōpositū tñ erit. b. d. Rursus si dito-
nus cōpositus. c. d. e. extiterit. incōposi-
tus vo. c. e. oīno dicat: qđ est 3 omnes
musica. Tribemitonium enī incōpositū
ita vnico tñ locatū est intuallo quē ad-
modū superi⁹ posita figura ostēdit: vt
inter grauiorē 7 acutiorē ei⁹ vocē: inter
media non mō nō absit: s; neq; etiā in-
telligi possit. Itēq; de ditono incōpo-
sito etiā necessario dicendū.

De generū meloz discretiōe. **Ca. IX**

Sed nūc iam temp⁹ est adim-
plēdi que in p̄logo huius no-
stri operis vbi musica in me-
re speculatinā 7 in speculati-
uam simul 7 practicā diuidentes: alte-
ram ab altera segregādā: 7 que illaz
retinēda sit: que vo relinquēda ostēde-
re promissimus. Qua in re ignorantes
cum fuerit huius discipline quid preci-
piū: illiusq; declaratiuum attentos es-
se volumus. Est igitur in primis circa
presentem contemplationem animad-
uertendum qđ inter omnia genera me-
lorum diatonicum genus per semitoni-
um a natura datum. tonum 7 tonum.
tanq̄ ob eam causam facillimum: tam
in instrumentali musica: qđ in ea que cā-
tandi dicitur: per omnia post eius spe-
culationem in practicā venit. Om-
nis enim consonantia a superius dictis

eius elementis componitur: 7 in illa tā-
tum necessario resoluitur. Hoc autem
genere posito: reliqua de necessitate eo
modo quo descripta sunt: ab omni pra-
xi excluduntur. Si enim tonus 7 semi-
tonium superioris generis. videlicet di-
atonici medio a natura interposito ter-
mino tribemitonium cōpositum effici-
unt. incompositus igitur chromatici ge-
neris stante superiori genere: quod ce-
teris principalius atq; naturalius dixi-
mus: practice dare vel assignare mini-
me valeamus. Sed neq; expedit. Quic-
quid enim per illud fieri potest: id etiā
per istud: et amplius. Hoc enim scđm
totum. idest scđm extremas eius vo-
ces atq; scđm partes que sunt tonus 7
semitonium seruit. Illud vo quonias
partes nullas habet scđm totum preci-
se. Amoto autes hoc tribemitonio: tūc
etiam semitonium maius illud antece-
dens omnino tollitur. Utrumq; enim
istorum ex deflectiōe primi toni primi
generis: vt ostendimus vel a proprii lo-
ci depositione efficitur. Hinc enim mu-
sica instrumentalis: neglecto illo atq;
abiecto: semitonium maius per diuisi-
onem toni medio interposito termino
extremis sonis immobiliter remanen-
tibus sibi assumit. ad cuius positiones
etiam minus semitonium eiusdem ge-
neris sequitur d̄ necessitare. Simili au-
tem ratione enarmonicum gen⁹ in nul-
lo practice recipitur. Stante enim di-
tono composito diatonici atq; antiq̄s-
simi gñis: 7 diton⁹ incōposit⁹ hui⁹ gñis
perimē: 7 dyesis ac dyesis ex nobilita-
te secūde chordē diatonici puenientes
parit̄ interimunt. qđ si medio int̄posito
termino int̄ extremas minoris semitonij
voces assignarent: etiā nunq̄ in practi-
cā admitterent. Nulla enī p̄sonātia ex
b iij

Liber

illis cōponit neq; in easdē sūmit. Pre-
terea oīs musica quātū ad ei' practicas
ad eā q̄ cantādi dī respicit. S; qm̄ mi-
nimū oīm intualloz humana voce pro-
nūciabiliū est semitonii minus. dyesis
igit dimidiū illi' existēs eā obrē ab om-
ni practica segregatur. Impossibile est
enī p̄ intuali illi' paritate a quonīs p̄
ferri. Unde enī tū i instrumentali musica
de p̄ se dare possit quēadmodū a vetu-
stissimis tētātū fuit: nūq; hoc t̄pre rati-
onib; assignatis dat. vnde Macrobi'
Aureli' libro. ij. d' sonno sipiōis Enar-
monicū gen' ppter minimū sui difficulta-
tem ab vsu recessit. Qd' boetii' atq;
de p̄dictis oib; p̄sentire videt. Si enī di-
atonicū gen' cū habeat tonos integros
ab omni scz diuisione abstractos: durius
ceteris dī. Chromaticū vō qm̄ illos i se-
mitonia partit: molli' appellatū est. et
duricies sonoz a magnitudine intual-
loz: mollicies vō a paritate necessa-
rio puenit: manifestū nob̄ esse voluit su-
peri' cōmemorata intualia posteriorū
generū nūq; i practicā deuenire. Pro-
maticū enī gen' fm̄ tribemitonii incō-
positū diatonico durī' existeret: et enar-
monicū fm̄ ditoniū ei' incōpositū oībus
durissimū. et fm̄ dyesim atq; dyesis qm̄
semitonii diuidit simul mollissimum
qd' maximū quātū ad hoc attinet esset
incōueniēs. Quare relinq̄tur de neces-
sitate: vt sepi' memorata intualia de q̄
bus idem p̄iceps n̄r late disputauit: et
quoz speculatio difficillimā nesciētib;
reddit hāc facultatē: sint tū fm̄ rōnes
a nob̄ assignatā itelligēda et accipiēda
De maiori numero vocū atq; generuz

meloz distributiōe. Ca. X
Reponēdū igit esse necessa-
rio diatonicū ceteris generi-
bus et precipue illo vtēdum

ex antedictis atq; hinc intusci potest.
Oēs enī p̄sonatiariū species et oēs mo-
di cantandi vel musici p̄ illud intēdūt ge-
neralit atq; remittunt. Verū enī si i al-
tero dissonatiariū vitio: d' qbus libro. j.
dictū est: cātus qnq; inciderit: tūc alto
semitonioz chromatici gnis fm̄ q; ma-
nifestū fecim' succurrēd' est. et in p̄sonā-
tie suauitatē puerend': nec aliter illis
vtendū. Qua in re plurimi cātus men-
surabilis: n̄roz tēporuz modulatoroz:
vt apd̄ indoctos aliqd' magni esse vide-
ant sepe sepiusq; saltē i minoris eiusdē
generis semitonij multiplici assumpti-
one atq; varia fm̄ locū distributiōe cō-
fulte peccare inuēti sunt: nulla antece-
dente causa tonos in semitonia diuidē-
tes. qd' tū a doctissimis antiquoz atq;
sapientissimis: ne id qd' generali' atq; p̄-
nūciatione facillimū est p̄ innaturaliū
et inde difficillimū p̄terirēt semper iure
cautiū est. S; qm̄ enarmonicū gen' ad
nihilū aptū esse ostēsū est: hinc eo re-
licto: nunc quomodo per diatonicū at-
q; p̄cipale gen' voces describantur: et
quō et quāobrē per chromaticū fm̄ mini-
mā illi' partē edocendū est. Voces igitur
et si fm̄ species diatesserō sex tū fue-
rint et fm̄ naturā septē: ad quī decim ta-
mē: vt oēs de qbus dixim' p̄sonantias
amplecterent quēadmodū libro. j. me-
minim' p̄ illarū multiplicationē perue-
nere. octauā similē p̄me idē necessario
reddentes. qm̄ septē sunt dūtaxat: hoc
scz ordine p̄cedētes. A p̄ma enī que est
a. per tonū. semitonii. et tonū. A secun-
da vō que est. b. per semitonii. tonus et
tonus. A tertia q̄ est. c. per tonus. tonū
et semitonius. et ita in āpli' semp̄ diates-
serō p̄sonatiām q̄terne' sumpte adusq;
octauā que etiaz est. a. ppulsantes. Ab
hac aut pari forma cū inciperēt eleua-

i aduſq; etiā ſibi ſilem: tūc ſequēs i or-
dine q̄ eſt b. tritonuſ ad q̄rtā precedētē
q̄ eſt. f. efficere inuēta eſt. Qui cū diſſo-
nātiā facere pbatuſ fuerit: 7 inde ad ſu-
pradictā diateſſerō pſonātiā eo modo
quo libro. j. dictū eſt neceſſario reducē-
duſ: tūc ſuperi⁹ dicte chorde. i. octaua
atq; nona in hoc p̄ciſe ſemitonio tñ di-
ſtabūt. Semitonio inq; cromatico q̄re-
cum hec ita ſe habeāt duob⁹ iſt⁹ modis
ab ipſa octaua chorda. ſc3 aut p tonuſ
aut ſemitoniū: neceſſario pceditur. Si
autē p tonū: tunc p̄m⁹ chordaz quinde-
nuſ numer⁹ ſemp idē manet. ſi vō p ſe-
mitoniū: tūc tres inſup chorde ita inſie-
cte ſunt: vt nona. decia. 7 vndecia. quē
admodū pſequēter docebim⁹ duplices
exiſtāt: 7 ita decē 7 octo effecte. Por-
tuit enī vt idē ſemitoniū duos tonos q̄
b⁹ diateſſerō pſonantiā intēſaſ ſibi vēdi-
caret ad acutiorē partē h̄ret. vñ factū
eſt vt oēs chorde: p̄ma tñ in hoc dūta-
rat p̄miſſa p q̄ncq; tetrachorda de q̄
buſ in primo dicim⁹: 7 ob h̄tertij grāſ
p ſemitoniū incipiētia diuiderēt. Hec
igī ſunt decē 7 octo chorde: nūq; tñ q̄n-
tādecimā ſupradētes q̄b⁹ oīs muſica 7
ſi alie cōplures cromatice ſumptē vt in
monachordi inſtitutiōe factuſ eſt inſ il-
laſ inſponi valeāt: p̄cipue cōterit atq;
regit. S3 nūc q̄b⁹ noib⁹ in maiori earuſ
numero: grece ab antiq;ſ appellate fue-
runt. neſciētib⁹ aperiam⁹. De nomib⁹

chordaz muſiceſ. Ca. XI
Prima aut oīm ſupradictaz
chordaz muſiceſ. Proſlam-
banomenoſ dicta ē ſecunda
ypateypatō. tertia parypateypatō. q̄r-
ta lycanoſ ypatō. q̄nta ypatemeſon. ſe-
ptaparypate meſon. ſeptia lycanoſ me-
ſon. octaua meſe. Poſt hāc autē ſi p ſe-
mitoniū ab eadē p̄p̄ cām dictā incipiē

do pcedat. nona ē trypte ſynemenō. de-
cima paranete ſynemenō: vel lycanoſ
ſynemenō. vndecima ē nete ſynemenō
ſi autē poſt p̄dictā meſon p tonū ab illa
cōputādo reliq;ſ exordiri incipiam⁹. no-
na dicīſ parameſe. decima trypte dypezeu-
menon. vndecima paranete dypezeume-
nō vel lycanoſ dypezeumenon. duodeci-
ma nete dypezeumenō. tertiadecima tri-
te yperboleō. q̄rtadecima lycanoſ vel
paranete yperboleō. q̄ntadecia 7 vltima
nete yperboleō. De ſup̄dictoz nomi-
nū chordaruſ inſcriptatiōe. Ca. XII

Siſ p̄ma oīm chordaz p̄roſ-
lābanomenoſ ſiue proſimelo-
doſ. a p̄p̄oſ qd eſt p̄ncepſ
vel p̄mūz mel⁹ vñ melo ita di-
cta fuit. qm̄ p̄ma oīm modulatur Hec
enī ſi vltimo adinuēta ſiue excogitata
ideo p̄ſulte oīb⁹ p̄poſita extitit: vt me-
ſe chorda q̄ magis ypatis q̄ yperboleiſ
accedeſſet inſ q̄ndecim de q̄b⁹ dictū eſt
mediū quēadmodū p ei⁹ nomē impo-
taſ teneret locū: 7 q̄ p̄m⁹ ab imp̄fecto in-
teruallo. i. ſemitonio inītiū capiebāt. a
p̄fecto deicepſ dign⁹ inciperēt. i. tono
Ipſa enī chorda q̄ eſt. a. quā vetuſtiſſi-
mi muſicoz tanq̄ oīm p̄mā in ſimmi-
tate pollicis decenſ locarūt. poſteri vō
ob cām. v. libro dicēdā i ſeq̄nti iūctura
poſuere: ſicut etiā noſ oēs in eodē loco
illā intelligim⁹. p̄dicto ſpacio a ſeq̄nti
diſtat. vñde antiq⁹ ordo ita p̄mutat⁹ eſt
vt q̄ p̄ma erat: nūc ſcda exiſtat: 7 ita cō-
ſequēter p̄miſ tñ noib⁹ ſemp retentiſ
S3 qm̄ ate illi⁹ adiectionē reliq; q̄terne
ſumptē diateſſerō pſonātiā a minimo
incipiētē interuallo perſonabāt ita igī
illaſ inſcriptādo deſcribam⁹ Scda igī
chorda q̄ eſt. b. a p̄dicto interuallo dia-
teſſerō pſonātiā incipiēſ exordiri ſicut
antea p̄ma fuerat: ſic etiā antiquo noīe

Libet

ideft yppate yppatō q̄si maior vī honora-
bilioz seu p̄ncipalis p̄ncipaliū vocatur.
Tertia. c. qz iuxta p̄ncipalē p̄ncipaliū
posita yppate yppatō dī. Quarta vō. d
quā nos ad radicē mediū collocam⁹ di-
giti. qz ad p̄cedentē indicēz p̄pter cām
de situ p̄roslābanomenō dictā p̄nūciā-
dā illi instituerāt a lingendo Lycanos
grece qd̄ teste boetio libro. j. idē signifi-
cat appellata fuit: ⁊ a p̄ma hui⁹ ordinis
yppatō cognōiata. vnde satis euidenter
p̄z q̄ olim in dextera: sicut etiā in q̄bus
dā antiq̄s libris repertū est: oēs chorde
scribebāt. Indice enī aliqd̄ demonstrā-
re volentes: eadē precise vtimur manu
Quinta aut. e. finis iam dicte diateffe-
ron existēs: aliāqz eodez modo adusqz
octauā distribuē. yppate meson. i. p̄ma
mediarū appellat. Sexta. f. paryppate
meson. i. iuxta p̄mā mediarum posita.
Septima. g. qm̄ tertia est mediarum.
dicī Lycanos meson. Octaua q̄ est. a
vocat mese. i. media. Ab vtrāqz enim
extremarū p̄ diapason p̄sonātiā distat.
Nonā aut ob cām dictā duplex est Ma-
rū aut p̄ma q̄ est. b. q̄ etiā p̄ semitonius
q̄q̄ eadē rōne d̄ necessitate cromaticū
pariforma. i. p̄iūctim ab octaua proce-
dēs. diateffero terit p̄sonātiā. Tryte sy-
nemenō. i. tertia p̄iūctarū vocū ab vlti-
ma cōputādo dicta est. Decima. c. q̄a
tertia hui⁹ ordinis est intēdēdo. Lya-
nos synemenō: vel qz iuxta vltimā p̄iū-
ctarū posita. Paranete synemenō voca-
ta fuit. Undecima. d. finis hui⁹ diatef-
ferō existēs nete synemenō appellat. Bi-
cī aut hui⁹modi p̄sonātiā cōiūctarū
vocū p̄cise: ⁊ si p̄cedētes hui⁹ p̄ditionis
fuerint p̄ respectus ad sequētes q̄ de per-
se absolute sic incipit. Nonā igit scda. b
paranese dī. i. iuxta medias diatonice
collocata qd̄ est de p̄ma hui⁹ facultatis

p̄sideratiōe tono ab illa distās. q̄ etiaz
diateffero p̄sonātiāz per semitonū ali-
arū more instituit: sed non eodē modo
qm̄ minime cū p̄cedēti iāz absoluta cō-
tinuat. qd̄ tñ reliq̄ faciūt. Decima try-
te diezeumenō. i. tertia disiūctarū p̄ re-
spectū ad p̄iūctas immediate p̄ceden-
tes: ab vltima p̄putādo appellata fuit
ip̄a vō ē. e. Undecima. d. paranete dy-
ezeumenō. i. iuxta vltimā disiūctarū po-
sita: vel etiā ob cām de q̄ diximus: lya-
nos dyezeumenon vocat. Duodecima
e. finis hui⁹ diateffero ⁊ p̄ncipiū alteri⁹
atqz vltime. nete dyezeumenō. idest in-
ferior siue vltima disiūctarū. Tertiade-
cima. f. tryte yperboleō. idest tertia su-
peracutarum ab vltima dinumerando
Quartadecima. g. paranete yperbole-
on. idest iuxta vltimā supacutarū po-
sita. q̄ etiā lycanos yperboleō dī. Quin-
tadecima. a. q̄ finē facit. nete yperboleō
idest inferior vel vltima supacutarū si-
ue excellētū. Acutiores enī soni seu su-
pacuti: teste albino. excellētes recte no-
minant. Hui⁹ enī p̄pter maximā eoz ce-
leritatē pueniēdi ad auditū. ita illū af-
ficiūt: vt q̄si ip̄m corrūpere videantur.

De q̄ncqz tetrachordis. Ca. XIII

Superi⁹ igit descriptis chor-
dis. p̄ma qd̄ ē. i. p̄slambano-
menos p̄termisā quinqz: vt
ostēdim⁹ efficiunt tetrachor-
da q̄ p̄ter quartū oīa p̄iūcta esset a mi-
nimo p̄sonātiarū elemēto. idest mino-
ri semitonio incipiētia manifestū ē. ab
ea enim chorda in q̄ vnūqd̄qz illorū ter-
minat: sequēs in ordine incipit. Quar-
tū vō seorsus a tertio atqz disiūctim po-
nit. Sūt autē hec: vt dī a boetio quar-
to musices llyparō. meson. synemenō
dyezeumenō. hyperboleō. Primū igit
tetrachordū atqz grauissimū. llyparō

propter eam dicta appellati sunt huius
aut chordae sunt. ypatē ypatō. paripa
teppatō. lycanō ypatō. ypatē meson
Secundum vero ab eadem chorda incipiens
stat ex ypatē meson. parypatē mesō
lycanos meson. mese. Post hanc vero
duo sunt tetrachorda: ut ostensum
est. partim synemenon. i. coniuncta. partim
vero dyzeumenon. i. disiuncta. partim in
quatuor coniuncta. quoniam tertia et quarta chorda te
trachordi synemenon quod est horum duo
rum primum: etiam tetrachordo dyzeume
non quod est alterum: per secunda et tertia deser
niunt. partim vero disiuncta. quoniam eorum prin
cipia: tunc intervallo separata sunt. Et
synemenon quod est tertium in ordine natu
rali ab ipsa mese incipiens. habet insu
per tryptē synemenon. paranetē syneme
non. netē synemenon. Quartum autem ab
paramese initium facies: huius consequenter.
tryptē dyzeumenon. paranetē dyzeu
menon. netē dyzeumenon. Quintus et
ultimus huius. netē dyzeumenon. tryptē y
perboleon. paranetē yperboleon. netē yper
boleon: ut in subsequenti descriptione.
Quibus de rebus error quorundam huius ar
tis scriptorum manifestus est: qui eam in
stitutionis tetrachordi synemenon de
quod dictum est: ignorantes illud in ceterorum
descriptione persultare: sed tamen insipienter
preterierunt. Et aliorum quod eadem insipientia
illud ab netē yperboleon intendendo col
locarunt cum fuerit supercellentium vel super
acutarium ultima. quia a prima. i. proslā
banomenon. quontadecima bisdiapason
equisonantes in qua etiam omnes modi
cantandi vel musici: ut patet quarto mu
sices terminantur. Nullus enim illo
rum decem et octo chordas habuit in lon
gitudine. tetrachordum autem ut septime
morato libro dicitur: omnes resonat
diatesseron consonantiam.

Proslambanomenos A.re

Tetrachordum ypaton

ypate ypaton	B. mi	NDi
parypate ypaton	E. fa. vt	ffa
lycanos ypaton	B. sol. re.	Sol
ypate meson	E. la. mi	La

Tetrachordum meson

ypate meson	E. la. mi	NDi
parypate meson	ff. fa. vt	ffa
lycanos meson	B. sol. re. vt	Sol
NDese	A. la. mi. re	La

Tetrachordum synemenon

NDese	A. la. mi. re	NDi
Trypte synemenon	B. fa	ffa
Paranete synemenon	E. sol. vt	Sol
Nete synemenon	B. la. re	La

Tetrachordum dyzeumenon

Paranese	B. mi	NDi
Trypte dyzeumenon	E. fa. vt	ffa
Paranete dyzeumenon	B. sol. re	Sol
Nete dyzeumenon	E. la. mi	La

Tetrachordum yperboleon

Nete dyzeumenon	E. la. mi	NDi
Trypte yperboleon	ff. fa. vt	ffa
Paranete yperboleon	B. sol. re. vt	Sol
Nete yperboleon	A. la. mi. re	La

Liber tertius

Comētariorū musices de monachordi
institutiōe ⁊ diuisione ac psonātiarū et
earū elemētorū demonstratiōe. Liber
tertius in quo pmo de portionib⁹ agitur.

De supponendis in musice disciplina
proportionib⁹. Caplm I

Quoniam superi

orib⁹ libris d⁹ psonātiarū
et earū elemētorū distri-
butione late dictum est:
nūc autē ⁊ si pithagori-
ca sentētia q̄ fuerit pmarū illarū causa
manifestū fuerit in hui⁹ tertij descripti-
one. qm̄ de reliq̄s nullū vbu⁹ fecit q̄ sit
etiā oīm ratio: ⁊ q̄lis examinādi mod⁹
edifferēdū est. Idq̄ meli⁹ fiet: si prius
de pportionib⁹ q̄ntū expediens eristat
dixerim⁹. Qm̄ enī dicend⁹ causa in
q̄dam numeroꝝ pporiōe p̄sistit. Pro-
portiōes vō huiusmodi a mathemati-
ca demonstratiōe sumūt originem. De
mōstratiōes q̄dē ab grauis ⁊ acuti so-
ni dimēsiōe. Dimēsiōes quoq̄ ab ipsa
natura q̄ teste aristotele i paruoz natu-
raliū libro de mūdo: nihil frustra facit
Natura enī fert vt q̄nto neru⁹ aut chor-
da maior fuerit: tāto sicut p̄dixim⁹ gra-
uiorē: quāto vō minor tāto acutiorē
reddat sonū. Qd̄ duob⁹ modis euenire
cōprobat. Aut enī ex vni⁹ chorde ad ali-
am: aut ex cuiuslibet ad ei⁹ q̄sdā partes
de q̄b⁹ dicem⁹ cōparatiōe: sub cui⁹ exem-
plo demonstrare intēdim⁹. Vterq̄ enim
qm̄ grauis son⁹ plurib⁹ passib⁹ q̄ acuti⁹:
tanq̄ a maiori lōgitudine illi⁹ initij ca-
piēs meti⁹ chordā. acuti⁹ vō ecōtra. gra-
uitatis igit⁹ ⁊ acuminis termini inequa-
les ⁊ inde eoz pportiōes necessario in-
eq̄litaris erūt. Quot enī passib⁹ vterq̄
sonoz meti⁹ chordā: tot vnitatib⁹ q̄ p-

portionū eoz termini sunt designātur.
In q̄b⁹ ⁊ si minores termini natura p-
cedāt: maiores tñ pri⁹ p̄siderant⁹: q̄ eas
obzē. i. Arithmetice. duces: illi vō co-
mites appellant⁹. Si enī grauis son⁹ na-
tura prius est q̄ acuti⁹. Ille aut plurib⁹
passib⁹ iste vō pauciorib⁹: vt dictū ē cō-
stituit. maior igit⁹ numeri multitudo i
oibus huiusmodi pportiōib⁹ fm̄ hāc
p̄sideratiōē p̄cedet: minor vō subsequē
vnde Boetij libro. iij. siue in mensura
nerui: siue in numeris statuas describē-
da diuisio. mai⁹ spaciū chorde ⁊ maior
numeri multitudo sonos grauiorē ef-
ficiet. At vō si fuerit nerui lōgitudō cō-
tractior: ⁊ in numeris nō multa plura-
litas: acutiores voces edi necesse ē. At-
q̄ ex hāc cōparatiōe quāto vna quēq̄
fuerit vel lōgior vel pluriū numeroꝝ
alia vō p̄tractior v̄ pauciorib⁹ signata
numeris tñ: v̄ grauior vel acutior iue-
niē. S; qm̄ hec oīa q̄ntitatē sibi p̄po-
nūt. ab illa igit⁹ nostrū thēma sumatur

De quātitate ⁊ cōdiuisiōe atq̄ ma-
thematicarū sciētiarū numero. Ca. II

Quoniam quātitas vel p̄tinua
vel discreta siue diuisa est.
Cōtinua autē magnitudo
appellat⁹. Discreta vō multi-
tudo. Hec aut a finita ⁊ minima incho-
ans quātitate: crescēdi nō recipit fines
Eiusq̄ p̄ncipiū vnitās. q̄ teste Boetio
libro. ij. est q̄ min⁹ nihil est. Magnitu-
do vō a finita etiā: verū a maxima inci-
piēs quātitate. decrescēdi tñ fm̄ partes
eiusdē pportiōis nō hz terminū. vnde
si fuerit linea cuiuscūq̄ definite mensu-
re poterit in duo equa diuidi eiusq̄ me-
dietas: in aliā atq̄ aliā medietates. ita
vt null⁹ vnq̄ secūdi termin⁹ fiat. Ma-
gnitudinis aut aliā immobilis. alia mo-
bilis. Immobilis vō geometria. Mo-

bilis autem: astronomia cōsiderat. Si
screre autem quātitatis alia sunt per se
vt duo, tria, quattuor, et ceteri numeri:
qui vt sint nullo alio indigere compro-
bātur. Alia vō ad aliud sine ad aliquid
referri vidētur, vt duplum, triplū, qua-
druplum, sesquialterum, sesquitercium
et quicquid tale: qđ nisi relatū fuerit ad
aliud: ipsum esse nō possit. Per se qđez
discrete quātitatis Arithmetica auctor
est, ad aliquid vō relate: musica proba-
tur obtinere peritiā. Quāobrē musica:
multitudinis relate sciētia dicitur. Relate
inq̃ ad sonū. Et vō superius dicte facul-
tates quattuor, idest Arithmetica, Geo-
metria, Armonia, et Astronomia, ma-
thematice sciētie quēadmodū libro .j.
recēsimus ob eā in primo dicēdam
appellātur. De mathematicarū sciē-
tiarum ordine.

Caplin III

Quāq̃ aut ex diuisione cōti-
nui: vel ex plurimū natura p se
existētius collectiōe discretū
efficiatur et id qđ ab alio vi-
des pcedere posterius illo fin hāc ratio-
nem extat, vnde Geometriā Arithme-
tica pcedere psequēs effz, vtz enī qm̃
illoz qđlibet: vnū ē necessario, vnū au-
tem pluralitatis aut multitudinis que
natura illd seq̃tur p̃cipiū est, discreta
igitur quātitas cōtinuā: siue arithmeti-
ca geometriā merito pcedit. Nihil enī
est qđ ab vnitate seiunctū sit et absq̃ il-
la subsistere valeat. Quicqđ enī est idō
est, qz vnū numero est. Qua de re: et si
vnitas hoc modo p̃siderata, i. put con-
uertit cū ente: sit qua vnaqueq̃ res est
vna: quēadmodū a boetio libro de vni-
tate et vno dicitur, fin aut hāc nram p̃tēpla-
tionē est: que sepius assumpta numerum
p̃stituit. Dia enī de qđ in geometria
p̃siderat: vel vnitatis vel multitudinis

cām habere vidētur et inde posteriorem
et scđam ab arithmetica illam existere
oportet. Qđ etiā ex figurarū illd deno-
minatiōe apte colligit. Triangulus enī
qđrāgul⁹, pētagon⁹, et cōplures alie fi-
gure absq̃ atcedētis numeri noib⁹ nū-
cupari minime valēt. Armonia vō ter-
cium in ordine obtinere locū p̃clarū est
Tolle enim duplā p̃portionē, sesquialte-
ram, sesquiterciā, de qđi arithmetica p̃i-
mo p̃sideratur, et diapason, diapēte, ac-
diatesserō p̃sonāie nunq̃ erūt. Sūt enī
effec⁹ sup̃dictarū p̃portionū quemad-
modū pithagorica demōstratiōe pba-
tū est, qz si numerū simplicē subtruleris,
etiā vt in plurib⁹ earū noia peribūt. Si
atesserō enim de quattuor, diapēte vō de
quinq̃ nomen accepit. Que cum ita sint
Astronomia igitur quartū et vltimū inter
mathematicas obtinet locū.

De mathematica scia qđ sit. Ca. III

Mathematica a matho grece
qđ est disco vel doceo latine,
ita dicta est. Qđ si ad oēm
sciētiā p̃tinere videat, p̃p̃rius
tñ ad hāc de qua nunc agim⁹. Ceteris
enim finone tñ, ista vō etiaz figuris et
demōstratiōib⁹ oculis subiectis qđ est
potissimū edocemur. Unde enī antho-
nomalice, i. p̃pter huiusmodi excellen-
tiā sola in primo gradu certitudinis ex-
istens doctrinalis: et a maiortate quā-
tū ad hoc attinet: iteruz mathematica
appellat. Est autē mathematica q̃ ab-
stractā a materia p̃siderat quātitatem
Abstractā inq̃ per intellectus dūtaxat:
vel speculationē. Et abstrahētius teste
aristotele, ij. p̃hysicorū, nō est mēdacius
Nō enim eam obrē p̃ter materiā existe-
re cum fuerit natura impossibilis: inde
falsum pcedere illā existimam⁹. Affir-
mare enī quātitatem sine materia sensū

bili que inter reliqua accidētia p^{ri}o isti natura aduenit: nequaquā valent. Ihec autē vt postēsus est in q^uatuor partes. s. arithmetica. geometria. armoniam. et astronomia. sine q^uo teste boetio primo arithmetice nemo ad rēte philosophā dū puenire p^ot: manifeste diuidit. vnde 7 q^udrivales appellate sunt. Harū autē q^udā sūt pure mathematice: vt arithmetica 7 geometria. q^udā v^o p^{ri}o mathematica: partiq^{ue} phisice: vt armonia: 7 astronomia q^u eas obrē medie appellat. Ihec autē ex eaz 7 suarū parti diffinitioib^{us}: vt in pluribus illarū manifesta sunt. In arithmetica enī si q^ud ipsa fuerit. q^ud numerus: q^ud par vel impar: aut ex his cōmixt^{us} v^{el} cōposit^{us}. q^ud perfect^{us}: 7 superfl^{us} aut diminut^{us}. id nulla materie habita mētionē faciem^{us}. Pari autē rationē i geometria agim^{us}. Necq^{ue} enī in ipsi^{us} diffinitione: p^unti aut lineę superficie corporis vel cuiuscūq^{ue} illi^{us} figure materiā v^{el} q^u inponim^{us}. Simili autē modo est in astronomia: vt si q^ud sphaera fuerit q^ud cētrū sphaere: 7 alt^{itudo} axis illi^{us}: q^udq^{ue} duo p^unta axem terminātia 7 cetera q^u illi^{us} sunt q^usierim^{us}. Quare 7 si de motu orbū et planetarū scrutari inueniat q^ud ad naturalē p^{ri}mo oīm p^{ri}ner p^{ri}siderare: quēadmodum aristoteles libro nup^{ri}me memorato ex p^{ri}suetudine p^{ri}bat antiquorū philosophor^{um}: q^u de his lati^{us} p^{ri}tractarūt vnde phisica appellari potuiss^{et}. potius tū snia oīm ad numerū 7 nomē mathematicarū rōne dicta p^{ri}trāsīt. Sed in armonia vel armonica facultate p^{ri}trario examinādi modo. p^{ri}mo enī phisicam amplectit^{ur}. scdō asit i mathematica cōsumit^{ur}. Si enī q^ud ipsa disciplina fuerit: quid ton^{us} aut semitonū: q^ud p^{ri}sonātia 7 7 reliq^{ue} oīa de q^ubus in p^{ri}cedētib^{us} scrutati sum^{us}. iterū tētare voluerim^{us} id p^{ri}ter

sonor^{um} admissiōē: qui manifeste materia rei diffinite existunt: nequaquā possimus. vnde phisica hac rōne appellat^{ur}. Sonorū enī rōnez ad naturalē p^{ri}ma p^{ri}templatiōe p^{ri}tinere: vt p^{ri}o. ij. d^{icitur} anima haud dubiū est. S^{ed} q^usi sonor^{um} mulicorū p^{ri}uictiones p^{ri}ter quādas p^{ri}portiones sicut ostēsum est: 7 p^{ri}sequēter enucleari^{us} manifestus faciem^{us}: neq^{ue} fieri: neq^{ue} subsistere posse p^{ri}clarū est. p^{ri}portiones autē huiusmodi numeror^{um} sunt: de q^ubus p^{ri}mo 7 p^{ri}ncipalit^{er} in arithmetica p^{ri}tractat^{ur}. numeri autē ab omni materia nudi in ipsa disciplina de necessitate p^{ri}siderant^{ur}. Armonia igit^{ur} mathematica efficitur: 7 ita iure appellat^{ur}. S^{ed} nūc ad ipas p^{ri}portiones q^us de necessitate ineq^ulitas esse ostēdim^{us} ante oīa de quibus dictum sum^{us} describendas transeamus.

De generib^{us} p^{ri}portionū i g^{en}ali. Ca. V

De autē ineq^ulia sunt: quinq^{ue} in se modis differre natura vident^{ur}: aut enī alterū ab altero: multiplicitate trāscendit^{ur}: aut parte vna: aut partib^{us}: aut multiplicitate 7 parte: aut multiplicitate 7 partib^{us}. Que cum ita sint: q^uncq^{ue} igit^{ur} dūtaxat sunt genera p^{ri}portionū: tria simplicia: 7 duo cōposita. Simplicia sunt multiplex: sup^{er}particulare: sup^{er}parties: cōposita v^o. multiplex sup^{er}particulare multiplex sup^{er}parties. In q^ubus maior semp numer^{us} p^{ri}cedit: minor v^o seq^{uitur}. vnde maioris ineq^ulitas appellat^{ur}. Si autem p^{ri}ia dispositiōe sib^{us} ipsis opponat^{ur}: tunc submultiplex: sub sup^{er}particulare: sub sup^{er}parties: submultiplex: sub sup^{er}particulare. submultiplex sub sup^{er}parties atq^{ue} p^{ri} p^{ri}uersionē terminor^{um}: minoris ineq^ulitas dicent^{ur}. Sola enim hac p^{ri}positiōe sub. 7 eius effectū a p^{ri}cedētib^{us} distingunt^{ur}. Eadē enī ratiōe qua

maior numerus pertinet minores: eadem de necessitate: et minor pertinet a maiori sed ob his quod minoris sunt inequalitatis: multiplicata ut ostensum est et insequentibus perclarum erit: nullatenus considerat. Est autem proportio ut dicitur a boetio libro secundo. duorum terminorum ad se invicem quedam comparatio. Termini autem sunt: ut inquit numerorum summe. De genere multiplici proportionum et eius speciebus. Capitulum VI

Divinum igitur inequalitatis genus: siue proportionum multiplex appellatur. Primum dicitur: quoniam ab unitate que numeri principium est: incipit: et omnes eius species ad illam comparare inuenit: unde ceteris antiquis. Est autem multiplex genus secundum quod per eius nomen importatur: quando maior numerus minorem plusquam semel: parte nulla eruperate in se continet. Huius autem species sunt Dupla: ut duo ad unum. Tripla ut tria ad unum. Quadrupla: ut quattuor ad unum. Quintupla: ut quinque ad unum. Sextupla: ut sex ad unum. Septupla: ut septem ad unum. Octupla: ut octo ad unum. Et ita in amplius et in earum compositis. At vero genus hoc multiplex. discrete quantitatis servat naturam: quemadmodum enim illa ab unitate incipiens: in maiores semper numerorum species crescendi non recipit finem: sic etiam neque huiusmodi genus in suas species. Tripla enim maior est quam dupla: et quadrupla quam tripla. et in ceteris

De genere superparticulari et eius speciebus. Capitulum VII

Superparticulare autem genus ab unitate multiplicis discendens: a dualitate exordium sumpsit. unde merito secundum ordinem dicitur. Hoc autem genus longe alium modum quam multiplex servat. In illo enim omnes species ad unitatem referuntur. In

hoc autem pretermissa unitate: singulis precedentium numerorum speciebus: singule in ordine naturali sequentes: ut tria ad duo quattuor ad tria: et ita in amplius comparantur. Est igitur superparticulare genus proportionum. secundum quod per nomen importatur quando maior numerus minorem semel pertinet: et unam insuper eius partem. eamque vel dimidiam vel tertiam vel quartam: ac deinceps. Que si dimidia fuerit: ut tria ad duo a sesqui grece quod est totum latine et altera parte abiecta. β . littera que inter duas vocales posita hiatus facit: sesquialtera nuncupatur. Alii enim de pluribus: alter vero de duobus tantum dicitur: et eorum dimidium est. Itaque sesquialtera proportio est: quotienscumque maior numerus minorem semel pertinet et eius medietatem: ut in supradictis terminis et eorum compositis. Que etiam ab heni grece: quod est dimidium latine: et olon quod est totum. hemiolia appellatur. Si autem maior numerus minorem semel pertinet et eius tertiam partem: ut quattuor ad tria: et in eorum compositis: sesquitercia dicitur. Et iterum ab epy quod est supra: et tricen quod est tertium: eo quod maior numerus tertiam habeat partem super minorem. Epitrica vocatur. si vero maior item numerus minorem semel pertinet et eius quartam partem: ut quinque ad quattuor: et in eorum compositis. sesqui quarta nuncupatur. sex ad quinque sesquiquinta. septem ad sex: sesquisepta. octo ad septem: sesquiseptima. si vero maior numerus minorem semel pertinet et eius octavam partem: ut novem ad octo. vulgo sesqui octava. et rursus ab epy quod est supra: et ogdo etiam grece: quod latine octo dicitur. epogdoy nominatur. Et ita in amplius. Hoc autem genus pertinet quantitatibus suam naturam. quemadmodum enim illa a maximo incipiens: in infinitum minui potest. ita et huiusmodi genus: a maiori sumptius inchoans

proportione decreſcēdi nō habet fines. Sefqualtera enim proportio que illius prima eſt: quoniā maiore numero minorem dimidio ſuperat: maior eſt q̄ ſeſquitercia: ⁊ hec maior q̄ ſeſquiquarta: ⁊ ita relique reliquis. Omniū enī partium maior eſt dimidia. ⁊ inde tercia: maior q̄ fuerit quarta ⁊ pari forma cōſequenter. Maioritas enim ⁊ minoritas ſuperparticularium proportionis nō in multitudine aut paucitate numeri terminorum illarum: ſed in eorū tantum differentia cōſiſtit. Semper enim in hoc genere: vt dicī ſecundo muſices maioribus terminis: minores inueniuntur pportiones minorib⁹ vō maiores.

De genere ſuperpartienti ⁊ eius ſpeciebus. Caplū VIII

Superpartiens vō genus inire: tertium eſt in ordine. Si miſſa enim multiplicis vnitatem: ⁊ ſuperparticularis dualitate. a ternario nō modo incipit. verum etiam illorum procedendi ordinē relinquit. Neq̄ enim omnes eius ſpecies ad primum terminū quemadmodum i multiplici ad vnitatem: neq̄ ad ſeimicem naturali ordine diſtribute vt in ſuperparticulari referunt. Sed nunc vno intermiſſo termino: nunc duobus nūc vō tribus. ſeiunctim ac nūmum diuiſim progreditur. Eſt igitur ſuperpartiens genus. quādo maior numer⁹ minorem ſemel p̄tinet: ⁊ quaſdā iſup eius partes. Que ſi binę fuerint: vt quinq̄ ad tria dicī ſuperbipartiens. Et quoniam maior numer⁹ duas minoris numeri tercias habet partes. dicī etiam a Boetio primo arithmetice. ſuperbipartiens tertias ſi terne: vt ſeptem ad quattuor. ſupertripartiens quartas. ſi autem quaterne: vt nouem ad quinq̄.

ſupquadripartiens quintas. ⁊ ita per hūc modum in infinitum.

De genere multiplici ſuperparticulari ⁊ eius ſpeciebus. Caplū IX

Multiplex ſuperparticularis genus ex vtroq̄ primorū ſimplicium compoſitum: quatum in ordine bene dicitur.

Eſt autem cum maior numerus minorem pluſq̄ ſemel continet numerum: ⁊ vnā inſuper illius partes. Eamq̄ vltimā dimidiam vel tertiam aut quartam et in amplius. Vnde ſi dimidia fuerit: vt quinq̄ ad duo: vocabit̄ dupla ſefqualtera. Si vō tercia: vt decem ad tria: tripla ſeſquitercia. Si autē quarta vt decem ⁊ ſeptem ad quattuor. quadrupla ſeſquiquarta: ⁊ ita in infinitum.

De genere multiplici ſuperpartienti ⁊ eius ſpeciebus. Caplū X

Multiplex ſuperpartiens genus: ex primo ⁊ tertio conſectum quātum ⁊ vltimus dicī. Et eſt vbi maior numerus minorem pluſq̄ ſemel ⁊ quaſdā ei⁹ inſuper partes cōtinet. Quamobrem ſi bis: ⁊ eius binas partes: vt octo ad tria. dupla ſuperbipartiens vocat̄. Si vō ter: ⁊ tres inſuper ei⁹ partes: vt quindecim ad quattuor: erit tripla ſupertripartiens. Sed de his: et ſi princeps noſter Boetius multa in muſicis pluraq̄ in arithmetiſ libris ſcripſerit: nobis tamē ita breuiter ac ſummatim dixiſſe ſufficiat. Non enim omnia hec proportionum genera: huic facultati quemadmodū paulo poſt conſpicuum erit aſſignari poſſunt: ſed neq̄ eorum que natura illi deputantur omnes ſpecies deſeruire.

De proportionalitatibus ſiue mediocritatibus. Caplū XI

Quemadmodū pportio duorum terminorum est ad se invicem ut ostēdimus quedā cōparatio: ita pportionalitas dum tamē minima fuerit duarum pportionum collectio. Due autem pportiones tribus terminis pstant. Triū terminorum vō duo sunt extremi tūq; medius vel medietas siue medium. Extremoz aut huiusmodi. alter maior extremas. alī vō minor dicif. Medium aut triplex ē. s. arithmetici. geometrici. et Armonici. Medium igitur arithmetici est quod ab utroque extremorum eadem quantitate: ut hic. vnum. duo. tria. differt. In his enim medium. idest duo. alterum extremorum vnitatem superat. et eadem ab altero superatur. Dicitur autem Arithmetici: quoniam neglecta terminorum pportione vel habitudine differentiam tantum illorum per equalitatem ptemplatur. Medium autē geometricum est. qd eadem. qualitate: nō autē quantitate cū extremis ut i sequētib; numeris. vñ. duo. quattuor cōuenit. In his enim. et si discōueniētia sit quātitatis. qm mediū. idest duo. vnitatem vnus superat. quattuor aut binario illū supuadūt. est tñ in illis pueniētia qualitatīs. Qualis est enī pportio medij. idest duorum ad vñ talis est qttuor ad ipsum mediū. Utrobicq; enim dupla pportio inuenit. Dicit autem medium hoc geometricus. qm p oppositū arithmetici neglecta terminoz quātitate: sola pportionis equalitas querit. Unde enim huiusmodi medietas: ut Boetio libro secundo optime placet. vocatur pportionalitas proprie dicta. Itaq; pportionalitas: hac ratione est equalium pportionum collectio.

Medium vero Armonici est quod. neque eadem quantitate: neque eadem qualitate. Et in his numeris: tria. quattuor. sex. ab extremis distat. Ibi enim i primis nullatenus in quātū pueniūt. Quattuor enī medius illorum existentes. ternarium numerus vnitatem supergradiuntur. et a senario dualitate superantur. Neq; etia in quale. quattuor enim ad tria: sesquiterciam pportionem. sex vō ad quattuor: sesquialteram efficiunt. Verū enimvero et si pdicti termini eo modo sumpti tertiam a superioribus teneant discretionem. est tamē in illis: ut Boetio eodem i libro p pulcre videt: differentie extremorum ad invicem et medij ad illorum differentiam consideratio. per quam etiam in quale conueniunt. Duplam enim pportionem bis: licet diuisim sumptam inueniunt sunt custodire. Quemadmodū enī se habet maximus supradictorum terminorum ad minimum. idest. sex. ad tria. ita eorum differentie per respectū ad medium sumpte quod est. quattuor idest duo. et vnum. Utrobicq; enim est pportio dupla. Nunc autem quoniam sesquitercia: alia supradictarum pportionum: diatesseron consonantie: sesquialtera autem: diapente: dupla vero: causa est diapasōn. Recte igitur medium hoc Armonici appellatur. Est enim primarum consonantiarum naturali ordine descriptarum: in quibus simpliciter omnis consistit musica: medium et causa. Possunt autem alia terminoz dispositione: eadē tñ cōditione. i. neq; isdem dñis neq; isde pportionibus relique consonantie tanq; Armonico medio instigare: ut in consequentibus numeris. duo. tria. sex. ostendi. In his enim. et si mediū

ad minorem extremitatem sesquialteras te-
neat proportionem atque diapente consonantiam
ad maiores vero: posteriori tamen ordine:
dupla atque diapason: ipse tamen extremita-
tes. scilicet duo. sex. triplam ac diapa-
son diapente. Rursus differentie extremita-
tarius. idest quatuor. et medij ad mino-
rem extremitatem. idest unum quadrupla
atque bisdiapason consonantiam. sunt autem
et alie proportionalitates que maiores di-
cuntur: quando inter extrema duo aut plu-
ra media describuntur: quas profulte silen-
tio pretereire volumus: sicut enim non omnes
proportionales: ut paulo superius meminimus
prosequentibus manifestum erit. ad hanc at-
tinent facultatem. sic neque omnes propor-
tionalitates: sed eas tantum quas predictimus
ad musicum scire pertinet. sufficit enim illi:
ut per eas que sit armonica cognoscat.
De proportionibus musice facultati de-
servientibus.

Capitulum XII

Epredictorum autem generum in
equalitatis duo tantum prio-
ra. scilicet multiplex. et superparti-
culare ad consonantias et earum
elementa habere potestatem. et si phylo-
sopho alia mens fuerit. primo musices di-
citur. huius autem: si eorum simplicem
positionem quemadmodum antiqui diffinie-
runt: cum precesserimus esse: quam multiplex
maior numero: minorem nulla parte ex-
uperante: plerumque comprehendens totum in
tegritate se continet. et superparticulare una
tamen parte maiorem minorem transcendit. quod
de superpartiente prececi non potest. unde ab ar-
monie essentia illud separari dixerunt ad
huc quare una et eadem cuiuscunque superdi-
ctorum generum simplicitas in quibusdam eorum
speciebus musice operetur vel agat. in cete-
ris vero minime cum assignanda erat: quod tamen
non potuerunt. Quare si nos naturam sim-
plicem acceptam: cum esse dixerimus: neque

quam crasse videbimur. Natura enim fert:
ut si vox voce duplo sit acuta aut gravis.
diapason consonantia fit. si triplo. dyapa-
son diapente. si quadruplo. bisdiapason
ultra quam modus consonantiarum quemad-
modum Boetio libro secundo placet: extendi
non potest. Extendi inquam ut in pluribus hu-
manis vocibus. hinc enim antiqui: ut
sepe meminimus omnes modos cantandi
ad hunc numerum vocum duntaxat in ma-
iori elevatione pervenire statuerunt. Si au-
tem simpliciter: tunc ex sextupla propor-
tione ea que ex diapason diapente compo-
sita est: efficiat consonantia Et ex octupla
ea que ex bisdiapason duplicata nascitur
et in ceteris ab his compositis: ut in in-
strumentali aperte videtur quodque usque mo-
do nominibus propriis caruerint. de quibus
nunc minime intendimus. At in reliquis
multiplicis generis speciebus nihil Si
autem sesquialtero intervallo. diapente
reddat. si sesquitercio. diatesseron. si vero
sesquioctavo. tonus: sed in reliquis superpar-
ticularis generis speciebus finem meram demon-
strationem nihil. Semitonium enim sicut in
primo facile erit videre: nequaquam de se
dari potest. Unde enim minus semitonium: per
ut mathematice demonstrabimus sub ra-
tione diatesseron consonantie: siue diatoni-
cum siue chromaticum fuerit manifeste ca-
dit. Maius vero semitonium sub ratione diapen-
te cuius gratia quam eadem consonantia per omnia dia-
tonice haberi non potest: necessario eo mo-
do quo paulo post docebimus inquiritur
Tunc enim et si de se ad nihil aptus fue-
rit tanquam dissonantiam faciens: iunctum duo-
bus tonis et totidem minoribus semitonij
in consonantiam vertitur. et inde hoc modo pri-
mum illo utimur. hinc igitur semitonio-
rum proportionales et cause secundum hanc considerationem
vel ad sesquialteram vel sesquiterciam re-
ducuntur. Que cum ita fuerint inde pre-

terminis semitonij. primo musices iterum a boetio dicitur. diapason in sonis dupla est in numeris. diapason diapete tripla bis diapason. quadrupla diapete. sesquialta. diatesserō. sesquitercia. tonus vero in quo finem facit sesquioctava. Quamobrem si predictis proportionibus iam prefate consonantie: de non esse ad esse perveniunt et si illis sublati: iste: ut dicitur. j. Arithmetices omnino pereunt. manifestum est illas causam formalem hanc necessario existere. quod nullum ab his quod nos precesserunt musicis verbum de hac re unquam factum extiterit. quito enim metaphisices capto secundo ad ipsum per comparationem dupli proportionis ad diapason consonantiam per quas ceteras oportet intelligere ab aristotele diffinitur. Si igitur musica: partim physica: partim vero mathematica est ut superius ostendimus: ipsa ergo de necessitate utroque modo describenda est.

De monachordi institutione et mathematica intervalloz demonstratione.

Quomodo autem. Ca. XIII
Quod de supradictorum intervalloz proportionibus summam dicta sunt: ita se habeant: nunc late edocendum videtur. Erit enim haud dubium opere precium. Hoc enim cognito omnia que ad huius discipline finem attinent sunt nobis ita manifesta: ut deinceps nihil quantum ad hoc superesse videatur. Sicut enim in visu eruditus viris non sufficit colores formasque conspiciere: nisi etiam quod fuerit uniuscuiusque proprietatem investigaverint sic ut dicitur. j. musices non sufficit catilenis musicis delectari: nisi etiam quod in se coniuncte sint vocum proportionem discant. Sed hoc quidem modo. Data enim linea sonabili si novem equis passibus illam circino in manu deducto dividamus et ubi primus passus inceperit primam vo-

cem. scilicet. proslabanomenon. id est. a. i. qua antiqui fecere principium. instituantur tunc in fine eiusdem passus secundam vocem. scilicet. pypateypaton. id est. b. tono a prima distantem. et octo equis passibus ipsam chordam necessario partientem inveniemus. Et quoniam novem ad octo in proportionem sesquioctava se habere ostendimus. tonus igitur in hac proportionem sicut effectus in sua causa formali erit. Gravis enim eius vox novem equis passibus metitur chordam. acuta autem octo. Nunc vero quoniam iam dictam pypateypaton a sequenti voce. id est. parypareypaton que est. c. semitonio minori distare. secundo libro patefecimus. semitonium vero eo quod imperfectum habet intervallum: nulla certa dimensione metitur chordam. unde nullatenus de per se formari potest. hinc ad illud inveniendum primam iterum vocem repetere: primamque consonantiam post primi toni dimensionem in primis includere necessario oportet. Ab hac igitur prima voce que proslabanomenon dicta est sitotam lineam aut chordam quatuor equis passibus dimetiamur: tunc in fine primi passus quartam vocem. scilicet. lycanosypaton. que est. d. diatesseron consonantiam in sesquitercia proportionem ad precedentem primam vocem resonantem audiemus. Gravior enim eius vox. quatuor equis passibus metitur chordam. acutior vero tribus. Quatuor autem ad tria predicta efficiunt proportionem. His autem ita dispositis si ab ipsa quarta voce totam etiam lineam octo equis passibus intendendo. et uno eiusdem mensure remittendo dividamus ibi tertiam vocem que est parypareypaton. id est. c. quam ob causam dictam consilite pretermisimus alium tonum remissum quidem ab ipsa quarta voce in sesquioctava etiam proportionem:

Liber

ratione de primo tono assignata subaudiemus. sed nunc quoniam inuallus inter b. c. relictum minus esse dimidio tono eodem circino comprobatur. Unde musici idem spacium semitonium minus a semitono quod est imperfectum. et tono. ita ut imperfectus tonus existat: recte nostrarunt. Et quoniam hoc modo nulla certa dimensione inuentum siue productum: sed esse spacium natura relictum in chorda: ut predictum aperte videtur. Idem idem semitonium naturale: et quemcumque melum illo vrentes nature iure appellant. quod etiam nullum determinate proportionis effectus. In hanc considerationem esse voluit. Nulla enim chorde partitione: nulloque scrutinio proprio queritur: sed tantum mediante toni inquisitione: ut ostensum est inuenitur. Et quia huiusmodi via quanta fuerit insuper diatesseron consonantia a qua ceteri omnes per compositionem progrediuntur vere comperimus. inde tonus ipse omnium musicorum sonorum communis mensura. secundo arithmetice capitulo ultimo dicitur. Idem enim antiqui quidem monachordi divisione docte scribere: primus passus incipit in. a. tertius in c. secundus vacat. et ita in similibus optime dixerunt. Nunquam enim semitonium ratione dicta metimur. Idem autem ita dispositis: si a secunda voce. id est. b. quatuor etiam equis passibus metiamur chordam in fine primi passus quintam vocem. scilicet pyratemeson que est. e. p diatesseron consonantiam sibiipsis in portione etiam sesquitercia causa de prima voce ad quartam dicta correspondentes pendimus. Ipsas vero quantum diapete consonantiam ad primam in sesquialtera portione. Grauior enim est vox tribus equis passibus metitur chordam. acutior vero duobus quod in eadem se habet portione. Itemque eadem quanta ad

immediate precedentem tonum in sesquioctaua portione causa iam assignata dabit. Pari forma cum tertia quaternis etiam passibus dimetiendo chordam. sextam vocem. scilicet parypate meson. id est. f. eadem sesquitercia portione: diatesseron consonantiam consonantem audiemus. Ipsas vero sextam ad proximam precedentem: semitonium minus atque naturale ex eiusdem consonantie dimensione proueniens: unde nulli portioni assignatur. Item cum quarta septima. scilicet lycanos meson. id est. g. diatesseron in sesquitercia portione atque diapente in sesquialtera ad tertiam a prima ad proximam vocem precedentem tonum in sesquioctaua. et cum quinta octavam. scilicet mese. quod est. a. in qua in hunc modum perbiolum facimus. Ad hanc autem cum peruenimus et si predictum modum demonstrandi ad omnes chordas vniuersalis existat: tunc iterum a prima voce incipientes totam chordam in duas equas partes diuidimus et in fine primi passus predictam vocem mese. id est. in dimidio ipsius chordae quod ideo ita dicta est: diapacon consonantiam cum illa in dupla portione efficientem inuenimus. Grauior enim illarum duobus equis passibus metitur chordam. acutior autem unico tantum. simili autem modo cum secunda voce secundam nonam. id est paramese que est. b. quam quadratam vocant. diapacon consonantes subaudiemus. tono ab mese distantem. Sed nunc quoniam ad quartam precedentem que est. f. ipsa paramese tritoni dissonantiam diatesseron consonantie compositam ppulsat. hinc ab eadem. f. quatinus iterum atque necessario eadem passibus metimur chordam et eandem dissonantiam euitantes in fine primi passus predictam consonantiam reperimus: que per diuisionem toni. mese ac paramese citra dimidium vno comate d quo in precedentibus meminimus in

duo semitonis. min⁹. s. atq; mai⁹: 7 minoris assumptionem efficit. 7 tryte synemēnō que est prima. b. nona. quam ideo mellem vocant perficitur ac claudis. Inde enim tertio musices a Boetio dicit. Si a tribus tonis diatesseron auferat relinquit aporhome. Deinde autem per duplum quidem dimictentes: cum tertia decimam inuenim⁹. id est tryte dyzeuimenon. vel paranete synemēnō que est. c. Et cum quarta vndecimam. scilz paranete dyzeuimenon. vel nete synemēnō. que est. d. Et cum quinta duodecimam. scilz nete dyzeuimenon id est. e. que etiam diapason diapēte cōsonantiam compositam in tripla. pportione ad primam reddit. Grauior enim eius vox tribus equis passibus metitur chordam. acutior vero vnico tantum.

Et cum sexta tertiamdecimam que est tryte yperboleon. id est. f. diapason per sonantes. Et cum septima quartamdecimam. scilz paranete yperboleon que est. g. per duplum diapason reddentes cuius acutior vox ad tertiam: a prima etiam diapason diapēte efficit in tripla proportionē. Ultimo autem cum octaua quādamdecimam. scilz nete yperboleon. id est. a. in qua cum Boetio nō finem facim⁹: diapason ad illā ad quartam autem diapason diapēte in suis pportionibus de quibus dictum est. ad primam vō bis diapason in quadrupla proportionē inuenimus. Grauior enim eius vox: quattuor equis passibus metitur chordam. acutior autem vnico tantum: vt in subiecta figura.

Ziber

Liber

De facilitate dimetiendi tonū. Caplm

Evo qm̄ inter sup̄. XIII
dictas intualloz dimetiōes
ea que toni ac nouez eq̄lium
passuum est oīm laboriosior
existit. 7 circino expedite 7 quātum ad
hoc necesse est vti: non oibus datus est
hinc igit ipsi toni studiosi inq̄sitor ad
illū facillime inueniēdū ita pcedat. Si
uidat enim pmo chordā i tres equales
partes. Deinde quā illaz voluerit: etiā
in tres. Hūc autē si quācūq; tertiā vl-
time diuisiōis partē Circino assumpse-
rit. eāq; p totā chordā deduxerit. nonā
illū esse: tonūq; efficientē manifeste in-
ueniet. Rursusq; ab acutiori illū voce
p secūdi toni inuētiōe: si duos p̄tinuos
querat. 7 ita in reliqs quādiu op̄ fuerit
pari forma scrutando. De facilitate
primū inueniēdi semitonii. La. XV

Si aut̄ musicoz modernū
lege p̄me sup̄dictarū vocis.
idest. a. eam p tonū distātes
quā grece gāma vocāt: p̄po-
nam. erit nob̄ semitonii primū inue-
niēdi faciliōr via. In pcedēti enī demō-
stratione. p̄posito pmo tono: tūc vt ip̄s
semitonii quātū existat reperire valea-
mus. ad diatesserō p̄sonātiāz p̄pter eā
quā assignauim̄ cām dimetiendā: pmo
atq; necessario fit trāsire. Deinde vero
nūc intēdēdo circinū: nunc vō eo mo-
do quo dictū est remittēdo ad scdm̄ to-
num q̄ sub acutiori eiusdē p̄sonātie vo-
ce immediate locādus est dimetiendus
puertinur: 7 sic vltimo: quadā cū diffi-
cultate: ad illud qd̄ querit̄ semitonium
vt ostēsuz est puenimus. In hac vō de
mōstratiōe recta via semp̄. s. intēdēdo
pcedentes. si descriptis duob; tonis ad
p̄dictā diatesserō p̄sonātiā inueniendā
scrutinū dirigam: tūc spaciuz qd̄ post

duos tonos p̄dictos aduſq; acutiores
illū vocē: natura relictū est in ipsa chor-
da semitonii esse facillime inuētū ma-
nifeste cognoscim̄. De mathemati-
ca p̄sonātiāz ad eaz elementa demō-
stratione. Caplm XVI

Est etiā alia in musice faculta-
tis speculatiōe: q̄q; in eūdes
finē cū priori reducat̄ p̄prior
demōstrādi via. In illa enī
a minus notis ad magis nota. i. ab ele-
mentis ad p̄sonātiāz cōponēdo pueni-
mus. in hac vō ecōtrario. s. a magis no-
tis natura ad min⁹ nota. qd̄ est optimū
qz nobiscū vt dicis pmo phisicoz inna-
tum a p̄sonātijs ad earū elementa diui-
dēdo atq; etiā ab eis dē p̄sonātijs ad se-
inice cōparādo: recti⁹ hoc modo pcedi-
m̄. Cū int̄ oēs vocū p̄uētiōes diapaso-
cōsonātiā dūtarat i dimidio chorde so-
nabil̄ natura iuēta fuerit. dimidiū aut̄
ceteris partib; eadē natura notū est. ip-
sa igit de necessitate p̄ma oīm erit. Qd̄
sequens aut̄ erit que in tertia parte iue-
niunt. Deinde vō atq; pari rōne que i
q̄rta hoc enī ē duplicif. s. vl̄ a dimidio
vltra intēdēdo vl̄ citra remittēdo. Sit
igit̄ itez linea sonabil̄: i cui⁹ capite d̄scri-
bat̄ gāma huiusmodi existēs figure Γ
Hec autē si in duas equas partes circi-
no diuidat̄ in ip̄s dimidio diapason cō-
sonātiā dabit. Si vō in tres in fine p̄mi
passus. i. i tertia pte a dimidio remissa
diapēte. i. in fine aut̄ scdi. i. i tertia pte a di-
midio itēsa diapason diapēte. Si aut̄ i
q̄ttuor i fine p̄mi pass⁹ diatesserō i scdo
etiā diapason: 7 in tertio. i. in dimidio
dimidie chorde intense bisdiapason: vt
in subiecta figura. s. qm̄ in quarta par-
te remissa finē demōstrādi p̄ p̄sonātiāz
necessario facim̄ cū sit minima oīm: ci-
tra quā natura nulla assignari p̄t vltio

atq; de necessitate ad illi⁹ elemēta. id ē
tonum. tonum. ⁊ semitonium. como-
do quo dictum atq; ostensum est dime-

tienda peruenimus: vt in preterita fi-
gura.

Utrum diatesserō psonātia per mathe-
maticā demōstrationez bis sumpta di-
apason efficiat psonātiā. Ca. XVII

Idem autē que vltimo loco
mathematicē demonstrata
sunt ppositā superiori. Ep̃y
grāmāte mouere q̃stionem.
Quēadmodū enī diapason psonātia ī
dimidio chorde sonabil⁹ natura: vt ostē-
sum est inuenit: ita diatesserōn ī dimi-
dio dimidiē ad grauiorē illi⁹ partē. S;̃
sic est q̃ dimidiū dimidij bis sumptum

integrū dimidiū reddit. diatesserō igit⁹
bis sumpta diapason efficiet qd̃ tñ ecō-
tra est. Quāq; enī vtracq; diatesserō eo-
dem numero passuū pcurrat chordā. i.
quatinus qd̃ oportet: vt ostensus est. pri-
ma tñ qm̃ maiorē chorde recipit porti-
onē imo totā meti⁹ chordā āplioribus
passib⁹. scdā dō qz minorē ita ptractio-
rib⁹ incedit: vt citra dimidiū toti⁹ chor-
de vbi diapason causas efficiendi suscipit.
vno sc̃q; octauo ītuallo terminari in-
ueniat. Quare sicut diapēte vno tono

diatesserō superat sic diapason illā bis dimensaz. *Demonstratio diatesserō psonantiā p rationē ab eius pportione bis sumptā diapason psonantiam nullo modo efficere. Caplm. XVIII*

Diatesserō psonantiā p rationē ab eius pportione bis sumpta: diapason neq̃q̃ efficere pspiciū est. Sint enī tres termini quoz vt medi⁹ ad minore ita maior ad ipm mediū sesq̃tertā pstituat. idest nouē. duodecim. sedecim: s; qm̃ extremi adinuicē cōparati p regnalam. si inualluz nō multipler: binario fuerit multiplicatū: neq; multipler est neq; supparticulare: vt dicif. q̃rto musices. diapason autē in dupla est pportione atq; in genere multiplici: vt pbatum fuit. verū est qd̃ premisim⁹. sedecim enim numer⁹ semel nouē in se p̃tinet: et septe insuper eius partes supseptupartientē efficientes pportionē in tertio in equalitatis genere p̃manētē qd̃ ab essentia armonie separatū esse libro primo a boetio dicitur.

Demonstratio qua diatesseron psonantiā duob⁹ tonis 7 minori semitonio p rationē a numeris dñtarat sumptā necessario p̃stare manifestū ē. Ca. XIX

Diatesserō autē psonantiā quā duob⁹ tonis 7 semitonio constare mathematica demonstrationē ostēdim⁹ etiā his numeris. centū nonagintaduob⁹. ducētis sedecim. ducētis quadragintatrib⁹ ducentis q̃nq̃gintasec. qd̃ i alijs minimis quātum ad semitonū inueniendū natura p̃hibente neq̃q̃ fieri potest ita se h̃re manifeste cōprobant⁹. Si igit̃ extremi supdictoz numeroz. idest centū nonagintaduob⁹. 7 ducētis q̃nq̃gintasec cōparent⁹ sesquitercia fit pportio que diatess-

seron psonantiā efficit. Est enī eorum differētia: sexagintaq̃ttuor qui minorū numeri: partē esse tertiā cōprobant⁹. Si autē q̃ sunt in secūdo ordine ad eos q̃ i primo. idest ducētis sedecim ad centū nonagintaduob⁹. sesq̃octaua pportio ē. tonū efficiēs. Est enim eoz dñia viginti q̃ttuor q̃ minoris numeri partē cōprobant⁹ esse octauā. Similiter autē q̃ sunt in tertio ordine: ad eos qui in secundo. idest ducētis q̃dragintatres ad ducētis sedecim. sesq̃octauā atq; alius efficiunt tonū. Eoz enim dñia. idest vigintiseptem. pars est minoris numeri octaua. Si autē qui sunt in q̃rto 7 vltimo loco pstituti ad eos q̃ in tertio. idest ducētis quinq̃gintasec ad ducentos q̃dragintatres cōparent⁹: neq; tonū: neq; dimidium illi⁹ efficiūt. Est enī eoz dñia tredecim qui octies sumpti: medietatē ducētoz q̃draginta trium: nō vident imple re: semitonū nō integrū: sed a dimidio tono minus. in sesq̃decimatertia pportione reddentes. Est autē huiusmodi semitonū diatonicū nulla sesq̃octauē pportionis aut alicui⁹ toni diuisione: s; tm̃ a natura pductū. Que cū ita se habeant: 7 nulla ratioe valeāt p̃futari: s; neq; p̃ueri. vnde null⁹ vnq̃ modus de mōstrādi musicā: certior nostro verior: q; assignari potest. qd̃ igit̃ quidā n̄roz tēporū: instrumētōz p̃flatores sibi volūt qn̄ sciēt verū enim indocte atq; nimīū arrogānt⁹: diatesserō duob⁹ tonis 7 semitonio maiori suis dimensionib⁹: 7 illd̃ ab hac voce. mi. in vocē. fa. vt eorum vtamur verbis p̃stituūt 7 ita debere fieri p̃tendūt. Supiori enī numero rum descriptiōe cui assādū est de necessitate insipiēter p̃cedere 7 falsuz asserere cōprobant⁹. Subiectū enim in hac disciplina: numerū relatū ad sonū sapien-

tes esse dixerūt quēadmodū q̄ plurib⁹
experimētis in supioribus pbatum est
Qd etiā aristoteles. v. metaphisices. ca
pitulo de causis p̄sentire palā est. ⁊ quo
niā huiusmodi rōne diatesserō duobus
tonis ⁊ minori semitonio tm̄ necesse est
p̄stare vt ostēdim⁹. ab his igitur tanq̄
ab arrianis cauendū est: seminatores
enim heresum sunt. Qēm enī scholam
musicorū suis falsis affectionib⁹ p̄funde
re volūt: in q̄ semp p̄ncipis nostri Boe
tij sequēdo doctrinā q̄. quēcūq; dixerit
validissimis rōnib⁹ firmavit. qd a nob̄
asserit: vbiq; lectū atq; p̄dicatum est.
Hinc enī tria ḡna melorū de quib⁹ dixi
mus tanq̄ huiusce facultatis fūdamē
ta instituta sunt. Hinc oēs chorde per
quinq; tetrachorda diatesserō p̄sonan
tiaz resonātia distribute. hinc pp̄ietas
b. mollis in. f. initiū facit. b. duri in. g.
⁊ nature in. c. que aliter nulla essent. et
alia q̄ plurima inf̄ que oēs modos can
tandi nō tm̄ collapsos ⁊ laceratos vez
enim ad nihilū redactos esse opoteret
p̄cedere: vt illoz naturā de qua dicēdū
est p̄siderāti manifestū erit. Demon
stratio diapēte p̄sonātiā tōno diates
serō p̄sonātiā supuadere atq; triū to
noz ⁊ semitonij minoris inpositi p̄ rōnē
a numeris sumptā existere. **Ca. XX**

S autē supius descriptis
numeris in diatesserō p̄so
nātie demonstratiōe. i. cen
tū nonagintaduob⁹. ducē
tis sedecim. ducētis qua
dragintatrib⁹. ducētis quinquaginta
sex. ip̄am diatesserō efficiētib⁹. ducētos oc
toginta octo addiderim⁹. ⁊ p̄mo sup̄di
ctorū terminorū. i. centū nonagintadu
bus. sesquialterā ac diapēte. ⁊ q̄rto id ē
ip̄ius diatesserō vltimo. videlz ducen
tis q̄nquaginta sex. sesquioctauā atq; to

nū reddēt. Illic enī maior numer⁹ mi
norē semel p̄tinet: ⁊ eius alterā partem
seu dimidiā. i. nonaginta sex. Istic vō se
mel ⁊ eius octauā. i. triginta in se habe
re cōprobat. Quāobzē: diapēte tonus
diatesserō p̄sonātie addere: ⁊ tribus to
nis atq; memorato semitonio inposi
to p̄stare manifestū est Sed qm̄ omne
ex quo est ⁊ dissoluit in hoc: si a diapēte
p̄sonātia: diatesserō auferam⁹ vel a ses
quialtero interuallo sesquiterciū qd̄ idem
est ton⁹ siue sesquioctauū interuallū fit
reliquū vt in his numeris. centū nona
gitaduo. ducēti quinquaginta sex. ducēti
octoginta octo. vlt̄ etiā i his simplicib⁹ sex
octo nouē Quid p̄ nomē mathema
tice dīmōstratiōis intelligat. **Ca. XXI**

Ed has de q̄bus vltimo di
ctū est demonstratiōes ⁊ simi
les ita a prioribus distingui
mur vt ip̄as p̄termisso ma
thematicaz noīe demonstratiōes nume
roz p̄cile hac de causa appellem⁹ arith
metice enī tm̄ modo p̄cedētes: neq; cō
sonātiarū cām formālē de p̄ se: neq; ea
rū elemētoz p̄bant: s; tm̄ illa signāt vel
ostendūt. Vnde p̄m ordinē doctrine p̄
cedentib⁹ posteriores sunt. Ille enī geo
metricē arithmeticeq; p̄cedentes vtrū
q; nob̄ apte manifestāt. Sesquialteras
enī p̄portionē diapēte p̄sonātiā p̄cre
are. ideo necessario p̄cedim⁹ qm̄ graui
or eius vox: tribus equis passib⁹ metis
chordam. acutior vō duob⁹ vel fistula
eadē dimēsiōne fistulā superat vlt̄ ab al
tera superatur. ⁊ ita in alijs vt in mona
chordi institutiōe patuit: que alif nullā
facerēt fidē. Et qm̄ huiusmodi demon
strationes nō modo visuales: verū etiā
palpabiles sunt inde illas dūtatur ma
thematicas anthōnomasice siue manu
ales nominam⁹. vnde antiquorū quidā

Liber

Itē de fonte geometrie. arithmetice. q̄ gustaueris: p̄fectū musicū esse nō poteris. **D**emonstratio diapason p̄sonatiaz ex diapēte et diatesserō. idest q̄nq̄ tonis et duob⁹ semitonijis minoribus numeroz t̄m ratioe p̄stare. **Ca. XXII**

Diapason p̄sonatiā ex diapēte et diatesserō effici: etiaz hīj numeri. duo. tria. quattuor. ostēdūt. **M**ediū enī dictozū terminoz. idest tria. ad minorem extremitatē. idest duo. sesquialterā p̄portiones atq̄ diapēte p̄sonatiā efficit. ad maiorem vō p̄postero t̄m ordine. sesquiterciā atq̄ diatesserō. **I**pse vō extremitates idest duo. q̄ttuor. duplā atq̄ diapason p̄sonatiā. **S**z q̄m diatesserō duob⁹ tonis et minori semitonio. diapente vō ex trib⁹ tonis et eodē semitonio multipliciter p̄batū est cōstare. erit igit̄ diapason q̄noq̄ tonoz et duoz p̄dictoz semitoniozū t̄m necessario. **D**e diapason diapēte atq̄ bisdiapason p̄ rationem a numeris: siue ab eaz p̄portionibus sumptam demonstratione. **Ca. XXIII**

Si vō super⁹ binario. ternario. et quaternario descriptis. senari⁹ numer⁹ addit⁹ fuerit. et q̄ternario sesquialterā ac diapente et ternario duplā ac diapason. et binario triplā atq̄ diapason diapēte ex vtriusq̄ cōpositā efficit. **I**his autē si octonari⁹ addat⁹. et quaternario duplā atq̄ diapason. et binario q̄druplā atq̄ bisdiapason que finē facit manifeste reddet.

De quaternario numero et eius dignitate. **Capitū XXIII**

Dissunt aut̄ p̄sonatiē musicel et inde earū p̄portiones: his numeris naturali ordine dispositis. idest. vnū. duo. tria quattuor ostēdi. **D**uo enī ad vnū i pro

portioe se habēt dupla. tria vō ad duo in sesquialtera. ad vnū aut̄ in tripla. q̄ttuor ad tria in sesquitercia. ad duo i dupla. ad vnū in q̄drupla. **D**upla autem diapason efficit p̄sonatiā. sesquialtera diapēte. **T**ripla diapason diapēte. sesquitercia diatesserō. **Q**uadrupla vō bisdiapason. **S**z q̄m dupla et sesquialtera et sesquitercia cōposita ē. vt duo. tria. q̄ttuor. ostēdūt. tripla vō ex dupla et sesquialtera. vt vnū. duo. tria. quadrupla aut̄ ex dupla bis sumpta. vt vnū. duo. quattuor. vel ex tripla et sesquitercia. vt vnū. tria. q̄ttuor. diapason igit̄ ex diapēte et diatesserō p̄ficiť. diapason diapēte ex suis simplicib⁹: vt p̄z ex noīe bisdiapason: vť pari forma: vel ex diapason diapente atq̄ diatesserō. **Q**ue cū ita fuerint. recte igitur pithagoras in carminib⁹ aureis. p̄ut libro. i. recensuim⁹ quaternariū numneruz oīm p̄fectissimū atq̄ diuinū appellauit. **Q**uēadmodū ille decadē implet que oēm amplectit̄ numerum. ita pari forma oēm p̄sonatiaz. atq̄ inde omnē musicā in se p̄tinet. **D**e prioritate et posterioritate p̄sonatiarū. **Ca. XXV**

Quēadmodū p̄sonatiarū ordine et si multiplicē ap̄ antiquos diuersis respectibus fuisse haud dubiū est opinionē nos autem triplici t̄m via hoc modo distribuēdas esse dicimus. **A**ut enī s̄m simpliciu et cōpositarū rationem: aut s̄m mathematicā demonstratiōē: aut s̄m p̄portionē siue earū cām formalē p̄siderant. **P**rimo igit̄ modo. minores maiores p̄cedūt. ita vt sit eaz ordo. diatesserō. diapēte. diapason. diapason diapēte. bisdiapason. **S**ecūdo autē modo p̄ma oīm est diapason. q̄a in dimidio chorde natura inuenta ceteris notior est: sicut ip̄m dimidiū ceteris

partibus notius. Deinde diapète. post ea vo diapason diapète. Natura enim tertia pars dimidiâ sequit immediate. verū enī q̄ citra dimidiū inuenit prior ē q̄ ea q̄ ultra p̄i est enī ḡuis son⁹ q̄ acutus. Ibi enī per additionē unitatis vel unitatū i motu ab illo efficiē. postea vo diatesserō ac deinceps bisdiapason tan q̄ in q̄rta parte chorde existētes Si vo tertio modo atq̄ vltimo etiā diapason prima oīm inuenit. Est enī in p̄ma inequalitatis p̄portioē. s. dupla. Deniq̄ diapasondiapète atq̄ bisdiapason. q̄z altera in tripla alfa vo in q̄drupla p̄portione p̄sistit que sunt multiplicis generis post duplam immediate species. Postea vo diapète. Est enī in p̄ma scđi generis specie. idest supparticularis. vltima vo atq̄ immediate est diatesserō in scđa eiusdē generis p̄portione data. Que tāto cognitu ⁊ p̄nūciatiōe nouis scholarib⁹ difficilior ē atq̄ etiā natura insuauior quāto ab ip̄a diapason remotior inuenit Unde diatesserō nō modo ⁊ numero vocū ⁊ insualloz. verū etiaz q̄z p̄pter cām dictā ceteris minus h̄z de cōsonantia minima oīm d̄r. De diapason p̄sonatiē p̄cellētia. Ca. XXVI

Diapason aut oīm p̄sonatiā rū potissimā existere: qm̄ lōge ceteris dulci⁹ sonare suauiusq̄ aurib⁹ accidere manifestū est. antiquoz philosophoz ⁊ musicoz vna est snia Rursus circa huiusmodi effect⁹ ḡnalē cām etiā. Dēs enī ex ei⁹ p̄portiois virtute q̄ dupla est. illud sibi inesse p̄sensisse inuēti sunt. Circādo p̄ticularē diuersimode opiat. philosophi enī. qm̄ maior eiusdē p̄portiois numerus totū minozē plusq̄ semel nulla eruperate p̄te p̄tinet qd̄ in p̄cedētiū p̄sonatiarū diatesserō. s. ac diapète. p̄portioni

bus neq̄t fieri: illā esse dixerunt. sed qm̄ eadē rōne idē etiā de diapasondiapète p̄ respectū ad ei⁹ p̄portionē q̄ tripla est p̄cedēdū esset. vñd̄ h̄az alfa: neq̄q̄ alfa potioz nlla int̄ oēs potissima existeret qm̄ optimū esse quēadmodū ex nomie colligit vñd̄ tm̄ est. inde musici illud iure negāt: ⁊ h̄ac tm̄ esse cām: ppulcre affirmāt. Cū enī p̄portio dupla de q̄ agimus: p̄ma fuerit numeroz ineqlitas: ⁊ inde eq̄litati: prima h̄ic est q̄ ei⁹ effect⁹ idest ipsa diapason p̄sonatiā eiusmodi quē dixim⁹ necessario extat. Cōsonantiā rū igit̄ bona est diatesserō: melior autē diapète: optimā vo diapason q̄ inde eq̄sonatiā natura effecta ē atq̄ ita ab omnibus appellata. Et qm̄ optimo inquātm̄ huiusmodi nihil p̄t addi. inde bisdiapason: idē optimū est repetitus: nō tm̄ adauctū. ⁊ diapasondiapète p̄ alteriū nature p̄sonatiē assumptionē: pot⁹ ab optimo declinat q̄ illud excellat. Hoc enī impossibile esse p̄batum est.

De diapasondiatesserō dissonantia:

Eāq̄ enī p̄so. Ca. XXVII
 natiē p̄sonatijs supposite alias efficiāt p̄sonatias vt ostensū est. nō tm̄ de oib⁹ intelligēdū. Dis enī p̄sonatiā teste boetio libro j. ⁊ mathematica patuit demonstratiōe aut i mltiplici p̄portionū ḡne: aut supparticulari p̄sistit. diapason aut diatesserō de q̄ agim⁹: vt in his numeris. tria. q̄ttuor octo. apte videt̄: in nullo supdictoz genez p̄sistere palā est: quāuis enī q̄ttuor ad tria. sesquiterciā atq̄ diatesseron p̄sonatiā in genere supparticulari p̄ducant: octo autē ad q̄ttuor: duplam atq̄ diapason in multiplici. ipse tamen extremitates. idest octo ad tria duplam superbipartientes in qua ipsa diapason diatesseron manifeste creant

Sz qm̃ huiusmodi pportio: neq; mul-
tiplex est: neq; supparticularis. non est
igit̃ diapasondiatesserō psonātia. Pre-
terea. quēadmodū huiusmodi vocum
punctio fm̃ numerū p se sumptū inter
diapason atq; diapasondiapente: me-
dia est: ita etiā mediū ad aliquid dictū
idest mediā pportionē que causa illius
essz qd̃ est impossibile: illā habere neces-
se erat. diapason enīz vt̃ sepi⁹ pbatū est
in dupla p̃sistit pportione. diapasondi-
apente in tripla. inf̃ quas nulla est me-
dia pportio. Proinde aut̃ idem etiā sen-
su cōprobatur. Extreme enīz ei⁹ voces:
que vndecimo loco distāt. sibīp̃sis na-
tura phibēte nō coherētes vel cōmiscē-
tes maximā efficiūt dissonātiā. Et qm̃
ea de causa p̃trapūctātes illam oīno re-
pellunt atq; refugiunt: 7 si p̃tholomeo
alia mens fuerit. diapasondiatesserōn
igit̃ nō est psonātia. De semitoni-
orum necessitate. Caplū XXVII

Expeditis igit̃ que de psonan-
tijs 7 earū elemētis q̃ntū ad
illoz esse dicēda erāt: nūc au-
tē ad singularē semitonioꝝ
distributionē: seu illoz ordinem trāseū-
dum est. sz qm̃ semitonia tonū sibi p̃po-
nūt fm̃ q̃ p nomē importat̃ dicamus.
Cōsonātiarum elemēta ex q̃b⁹ cōponū-
tur 7 in q̃: vt sepe sepiusq; dictū est resol-
uūt̃. duo sunt. s. ton⁹ 7 semitonū. Se-
mitonū inq̃ p̃cipue diatonici qd̃ sem-
per diuīdio tonō min⁹ est atq; natura-
le dictū. Prima enīz sui positioe a natu-
ra tm̃. i. nulla tonoz diuīsiōe pductū ē
In g̃ne enīz diatonico oēs toni indiuī-
sibiles ideo describunt̃. qm̃ semitonium
p se existēs h̃re reperit̃ vt ostēdim⁹. Est
aut̃ semitonū hoc huiusce facultatis:
nō modo ornāmētū 7 dec⁹: sz etiā fūda-
mentū. f̃inis enīz musices vt p̃dicim⁹:

psonantia ē. qm̃ huius g̃a est. Dis aut̃
psonantia: huiusmodi semitonū vel se-
mel vel plerumq; in se habet. Amoto
igit̃ semitonio minoz: psonātia nul-
la erit. Rempta vō psonantia. etiā mu-
fica nulla. Consequenter autem duo se-
mitonia cromatici generis ob dissonā-
tie in psonantiā p̃uersionem quēadmo-
dum libro p̃mo palam fecim⁹ 7 in hoc
manifestius erit necessaria sunt. sz nūc
quomodo p̃rōnē a numeris sumptam
p̃ueniāt q̃ vltimo dicta sunt aperiam⁹.

De semitonioꝝ cromatici generis p-
rationē a pportione toni sumptā origi-
ne atq; ineqlitate vbi semitonū minus
ad grauiorē illi⁹ partē inueniri. maius
vō ad acutiorē ostēdit̃. Ca. XXIX

Qnū autē in pportioe esse se-
miq̃octaua oēs ideo cōsenti-
unt. quonā grauis eius vox
nouem equis passibus metit̃
chorā. acuta vō octo. Ipsumq; eam
obrem in duo equa nō posse diuidi nu-
meroz ratione iure affirmāt. Nulla enī
supparticularis proportio vt dicī. iij.
musices 7 ex nomie colligitur noto nu-
mero in gemia equa diuiditur. In his
enim maior numerus minorem: parte
vna tantum. idest vnitare superat. que
ad vtrumq; comparata inequalis est.
7 si quātum ad hoc nostrum propositū
attinet. in predictis atq; principalibus
eiusdem proportionis numeris p̃tem-
plata. minus sufficiens fuerit. Princi-
pales autem cuiuslibet proportiois nu-
meri sunt. qui 7 radices illarū appellā-
tur. in quib⁹. scilz primis atq; minimis
vt in hac proportione sēsioctaua nouē
atq; octo inueniunt̃: sz nos in p̃ntiaruz
de toni diuīsiōe q̃rim⁹. Quicqd̃ autē
diuidit̃: in partes scindi necesse est. par-
tes vō sup̃dicta pportio in p̃dictis nu-

meris cōtemplata. qm̄ medio caret ter-
mino nullas habet. Principales igit̄
numerus sesquioctave pportiois. partes
toni inuenire impossibile est. Erit autē
possibile si binario multiplicent̄ hoc mo-
do. nouē enī bis sumpti decē et octo red-
dūt. octo vō. sedeci. int̄ quos decim⁹ se-
ptim⁹ numer⁹ naturalis inuē⁹ est medi-
us. Qui si in ordine describant̄ erūt de-
cem et octo. decē et septē. sedecim. It̄
autem si extremi. idest decē et octo atq̄
sedecim cōparent̄. qm̄ maior numerus
minorem semel cōtinet. et eius octauas
partem. idest dualitatē non modo sesq̄
octauā quēadmodū nouē ad octo red-
dunt proportionem: sed etiam eandē
numero atq̄ idcirco eandē tonum. Ex
multiplicatione enī terminoz ab ijsdez
simplicibus ad eoz compositos exordi-
endo. nulla sequit̄ interualli multipli-
catio. At vō decem et octo ad decem et
septem sesquidecimā septimā pportio-
nem. decem et septem ad sedecim. sesq̄
sextamdecimā: que cum fuerint inequa-
les tonus in duo equa diuidere nō pnt̄.
Inequalium enim aliud dimidio ma-
ius: aliud vō minus est. Mai⁹ aut̄ par-
tium minor est decimaseptima. maior
vō sextadecima. Maior est enim pro-
portio decē et septē ad sedeci. minor au-
tē decem et octo ad decē et septē. In su-
pparticularib⁹ enim sicut ante diximus
maiorib⁹ terminis minores semp inue-
niunt̄ pportiones et eō. s. vtracq̄ sup̄di-
ctarū partiū semitonium in sonis nūcupa-
tur. non tñ q̄ semitonia toni fuerint di-
midium vt pbatū est. s. q̄a semū v̄l sema
eristant. ab imperfectis eoz intualis ita
dicta eo q̄ toni nō integri sint. Quap-
pter erūt decē et octo ad sedeci ton⁹. de-
cē et octo ad decē et septē. semitonium mi-
nus decē et septē ad sedeci. mai⁹ semito-

nium quoz id qd̄ min⁹ est ad grauiorē to-
ni partē fm̄ hāc rōnes. mai⁹ vō ad acu-
tiorē locatū siue positū inuenit̄. Quem
admodū enī maior chorde lōgitudō so-
nū efficit grauiorē et maior numeri mul-
titudō illū demonstrat. ita et p̄cti⁹ spaciū
chorde acutiorē reddit et minor nume-
ri multitudō: ipm̄ ostendit qd̄ oportet
Grauis enī son⁹ plurib⁹ passib⁹ vt pba-
tum est metit̄ chordā. acut⁹ vō paucio-
ribus. Unde secundū vel maiorē v̄l mi-
nores multitudinē illoz ita pari forma
numerus demonstrat̄. s. int̄ hec aiaduer-
tendus q̄ tonus fm̄ huiusmodi formā
arithmetica medietate: in qua termini
non in qualesq̄ in quātum dūtaxat con-
ueniunt: diuiditur. Medius enim suo-
rus terminoz. idest decē et octo atq̄ se-
decim qui est decem et septem eadē qn-
titate. idest vnitāte: sed non eadem q̄li-
tate cum extremis conuenit. Alia enī
proportione cum maiori extremitate et
alia cum minori vt palas fecimus iun-
gitur. Semitoniorum autem id qd̄ mi-
nus est: antiqui diesim vel lima. maius
vō apothome appellarunt. Quorum
et si vtrūq̄ p̄ decisionē toni ita dictū fu-
erit. semitonium tamē min⁹ ideo lima
appellat̄. qm̄ per illud totā blādinur li-
mam⁹q̄ musicā. semitonium vō main⁹
q̄a ex lima et comate cōpositū esse pstat
recte apothome nūcupat̄. Apothoma
enī plurimū p̄dimētoz pfectio est. Be-
siti et loco semitonioz chromatici gñis
p̄ rōnes ab eodē gñe sumptāvbi semito-
nium mai⁹ qnq̄ ad grauiorē toni ptē qnq̄
ad acutiorē inueniri. min⁹ vō semitoni-
um eō nccario cōprobat̄. Ca. XXX

Autem semitonia fm̄ cro-
matici generis distributio-
nem a quo descendunt p̄side-
rēt diuersimode nccario locat̄

Sed ut apertius fiat quod loquimur ad diatonici generis in idem chromaticum conuersionem recurrendum est. Diatonicum igitur genus per semitonium naturale nulla. scilicet tonorum diuisione genitum: ac per tonum et tonum procedit. Chromaticum vero a predicto etiam semitono incipiens primum super dictorum tonorum primum generis in duo semitonia maius videlicet atque minus eo modo quo libro primo dictum est: ita pariter ut quod maius est precedat: minus vero sequenti tono inseparabiliter iunctus ut trihemitonium incompositum efficeret subsequatur. Idque in omnia tetrachorda preterquam in id quod synemenon dictum est euenire oportet. Hoc enim tetrachordum propter causam de tritono prohibendo dictam necessario institutum est. Et quoniam duos tonos premittes. tertium etiam obres in duo pariter inaequalia semitonia medio interposito termino ob eam hoc in volumine oportune dicendam. Presequens fuit ut in huiusmodi toni diuisione: semitonium minus ad grauiorem illius partem: ut cum duobus precedentibus tonis diatesseret consonantiam resonaret. maius vero ad acutorem inueniretur. Itaque tetrachordum hoc synemenon contra aliorum naturam a semitono per diuisionem toni prouenienti precise. verum enim minori quod est omnibus commune incipit: et maius semitonium ad acutorem iam dicti toni partem ut recensuimus relinquit. Quare si sequens in ordine tetrachordum quod est diezeumenon a genere diatonico in chromaticum conuertatur: tunc semitonium minus atque diatonicum quod est primum illius. semitonium maius ad utramque partem grauem. scilicet acutam ut utroque modo tonum efficere possit habere inuenitur. Quod si ab acutiori eiusdem tetrachordi voce tentare inci-

piamus manifestum erit. Sit igitur hoc tetrachordum in presentiarum descriptum. scilicet paramese. tryte. diezeumenon. paranete diezeumenon. nete diezeumenon. id est. b. c. d. e. quas vulgo acutas vocant. proprietas. b. quadrati existentes. Hec autem diatonice atque remittendo accipiant. perclarus est quod. e. d. c. singulis distabunt tonis. c. b. semitono minori a quo incepat. si vero chromatice: tunc. e. d. trihemitonio incompposito sepabuntur. d. c. semitono maiori necessario ut ditonum cum predicto trihemitonio efficiat. c. b. id est tryte diezeumenon atque paramese. semitono minori. ut supra: sed quoniam ipsa paramese chorda ab immediate precedenti ad grauiorem partem. id est tryte synemenon. videlicet b. quam molles iure vocant: semitono maiori probata est distare. maius igitur semitonium quoniam ad grauiorem toni partem quoniam ad acutorem multis modis preclarum est inueniri. Unde etiam quidam huiusmodi artis scriptores: et si preter chromatici generis institutionem non tamen preter naturam id observandum esse: ut nunc duorum tonorum immediatorum. primum nunc vero secundum pari forma adeo ut semitonium minus atque diatonicum. maius autem ad utramque partem semitonium habere tonum cum utroque efficere valeat. diuidi: hand incongrue voluerunt. Ab omni enim ditono: si quis trihemitonium auferat intendendo vel remittendo siue semiditonum relinquit semitonium maius. De semitoniorum multiplici distributione

Uaque superius. Ca. XXXI
Quoniam lectioibus probatum fuerit duorum tonorum immediatorum unum tantum nunc musas diuidere Instrumetorum vero psaltes: quoniam scilicet in illorum perfectione instituerit si dixerit palam inflectere. quodam enim per semitonium minus ad grauiorem partem. quodam vero et obsequato semper

semitōio diatōico atq; naturaliori qđ de p se min⁹ est. 7 quidā: nūc isto: nunc illo modo ias dicto pncipaliori semitōio destructo. s; qđ pmo modo aut duo semitōia minora cōputato diatonico aut duo maiora imediate collocare necessario inuēti sunt qđ v^l ad integrum tonū nō puenit v^l illū supergrediunt. qui autē secūdo: ab diatonico qđē atq; priori. i. b. c. incipiētes metiri: nō tantū in superius inconueniens: sed in alia quedam atq; maiora incidere. Si enim. a. b. acuta simili modo diuidant: tūc ab eodē semitōio maiori ad qrtā voces pcedentem. i. f. dissonantia duoz tonoz 7 eiusdem semitōij vno comate diatesseron consonantiam superuadens nascitur 7 ad. f. intensam quinto loco dissonantia duorum tonorum: triumq; semitōiorum minorum: que simul iuncta eadem comatis quātitate a diapēte consonātia deficiunt. qui autē tertio modo 7 vltimo: qđ grauissime errare: omnem puerentes 7 inde confundentes musicam: conspicuum est. S; quoniam solum semitōium assignare impossibile est: vt ostendimus. describatur igitur diatessero cōsonātia qđ duoz tonoz de nccitate 7 minoris semitōij pbata est existere. 7 sit. c. d. e. f. qđ in omni musico instrumēto pncipalior est: et illoz totius fabrice fundamētū. Hunc autem cū nihil illi desit respōdeāt si poterint que fuerit causa que necessitas p dictum semitōiū puerendi in mai⁹ semitōiū quozū differentia coma dicitur. i. Rursus. vtrū per subtractionē dicte qntitatis qđ parua scule a sequēti tono. f. g. 7 dicto minori semitōio ad ditionē aut a pcedēti. d. e. nō a sequēti tūc enī interiorē diatessero qntitatē excederet: 7 illā a psonātia in dissonātiā

pueriret. si autē a pcedenti. tonorum igitur dicte psonātie: alif integerrime veriter decima septima pportio 7 sextadecima pstant. alter vō minime. qz in duali decima septimas puerfus. Ac per hoc erit alter ex semitōio maiori 7 minori in que a natura dissoluitur 7 ex quibus necessario cōponit pfectus. alter vō in duo minora tantum resolutus: quod a seculo nō est auditū. Imperiti o pditissimi hoies qđ phibebat vt posita dicta psonātia i suo esse: cetera ab ea procedentia nō recte instituerentur. An forte quia melius a falso qđ a vero pncipio. Et quia pretermissa musices veritate de qua dictum est: suum registris quo ducuntur ad operandum atq; reguntur: non tamen sine magno labore qđ per inuia 7 scopulos incedentes: vt vltimo ad consonantiam tanqđ in finē quomodocunq; deuenirent ceperūt instituire: necesse fuit vt iacto erroneo fūdamēto: cetera oia eiūsdē artificij illō sequerentur. Hinc enim inter plurima incōuenientia queue longum faciā sermonem pretereo: illud quoq; vulgatū atq; tritū est qđ sepe 7 multū: nūc maiorem: nūc vō minore diapēte efficere coacti sint quodā magis arbitrio qđ scia operātes qđ vehement apđ doctos atq; sapiētes pudēdū ē dicere. s; qđ diu⁹ de errore isto dicēdū ē. Tāta est enī apđ eos pue vetustatis operādi puetudo vt nullū ad pfectū statū si recte atq; fm ordinē nature pcederēt alif instrumētū deducere credant tanqđ meli⁹ sit ipsi nature ptraire qđ illā sequi. S; quoniam deus 7 natura nihil frustra faciūt taceāt igitur isti 7 apud musicos desinant loqui. Necq; enī de numero illoz sunt neq; eoz nomine gaudēt. Corporales enim artifices nō a disciplina qđcūq; s;

ab eorū instrumentis dñtaret quēadmo
dū a boetio libro. j. de institutiōe musi-
ces caplo vltimo dñ cepere vocabula :
vt citharedus. tibicen. auledus. organi-
sta. in amplius: tātū a musicis differē-
tes: quātū corpus mēte superat. rati-
onis enim speculatio: vt eodez in libro
dicī operādi actu nō eget: et manuum
operatio nulla est nisi ratione ducatur.
Et quoniā hī ab eadem manifeste seīū
cti comprobant. vnde neq; sunt audiē-
di: neq; eorū instrumentis est inherendū
Nos igitur ad monachordi diuisiones
que semitonium minus ad grauiorem
toni partem instituit cōuertamur atq;
pertranscam. vt enī nō modo sū ma-
thematicā demōstrationē verum etiaz
sū ipsius toni pportionem et eius inf-
sectionē aperte probauimus ceteris na-
turalior est: vnde et si in pimum atq; ge-
nerale incōueniens duorū semitoniorū
minorum atq; immediatorum etiā in-
cidamus. omnem tamē dissonantiam
hoc modo ab hac nostra expellimus fa-
cultate. semper chromatice procedēdo.
De monachordi gñali diuisiōe in q se-
mitoniū min⁹ ad grauiorē toni pte recte
atq; necessario collocat. Ca. XXXII

Quē aut fuerit puerfionis to-
norū in semitonīa ratio vlt cā
hinc intelligi pōt si enī tritoni
dissonantiam in diatesserō cō-
sonantiam. et eam quam semidiapēte in-
docti appellāt: in diapēte psonantiam
preter huiusmodi tonorum partitionē
vt sepius ostensum est puertere non va-
lemus. palam est dissonantie vitāde gra-
tia illud inuētum fuisse. Nulla enī cō-
sonantia prima sui positione his tonorū
diuisionibus indigere videtur. Omnes
enim semitonīū diatonicum atq; natu-
rale vel semel vel pluries in se habēt. s;

neq; toni de p se nulla etiā indigēt par-
titione quomodo cūq; accipiant. Aut
enī oibus cōmune aut quibusdā tm pti-
culare esset. si pmo modo: tunc diatoni-
cū genus in quo oēs toni abstracti ab
omni diuisione necessario describuntur
qm semitonīū p se existens in se habere
reperit. vnde ceteris naturalior et ide pñ-
cipali⁹ dictū est: nullū esset et nra musica
nulla. si antē scdo: vt qui dulcius sonā-
di gratia ita faciendū esse iudicium sen-
sus rationi preponētes. aiunt etiā cau-
sa quare potius quibusdā q alijs il-
lud conueniret assignāda esset quod est
impossibile. Nunc igitur cū prima om-
nium dissonantiarum ea que tritoni di-
citur tanq; prime psonantie. idest diatess-
feron opposita et que in omnib⁹ modis
cantādi nobis occurrere potest fuerit vt
hic. f. g. a. b. hinc pma harum puerfio-
nū siue tonorum diuisione atq; pmiū. b
molle omniū vt vulgato vtamur vbo
hoc necessario dicemus. qd ad illā ex-
minādā institutū est: quēadmodum
per tetrachordi synemēnō pstitutiones
patuit: qd nulla alia de causa a boetio
inter reliqua insertū fuit Et qm p semi-
tonij minoris ab vltimo supdicte disso-
nantie tono: decisionē atq; assumptio-
nē: illa in pdictā puerfī diatesserō pso-
nantia. oēs igit ceterorū tonorum diuisi-
ones ad hāc pcpue respicere et pari for-
ma. idest vt semitonīū min⁹ ad illorum
grauiorem partem existat tanq; ab illa
causaz sue positionis assumētes effici de-
bent. Oportet enī huic semitonio quā
cūq; psonantia quā pter huiusmodi diui-
sionis normā hēre nō potat vtiq; assigne
alī enī neq; diatesserō psonantia in q̄rta
voce intensa neq; diapason in octaua:
etiam intensa vel remissa: aut diapēte
in quinta remissa: sed tantum earum

oppositas dissonantias sibi vēdicare posset. Ad has igitur et similes ab hac facultate resecandas: chromatica partitione necessario utimur. verum enim ad illas efficiendā diatonicam positiones necessario preponendam esse haud dubium est. Chromaticum enim genus tonorum integerrimorum diatonici generis: vel saltem alterius illorum: et si aliter quā b acturi sumus: diuisionem facit ut ostensum est. Illic enim per tertie chorde a proprio loco motionem: ut in figura trium generum libro primo ostensum fuit. b autem per intermedie chorde positionem agitur. Quamobrem ducatur in presentiarum linea sonabilis in cuius capite describatur gamma ita Γ Nunc autem et si pluribus modis demonstrare possibile fuerit. per primam atque omnium consonantiarum minimam que est diatesseron illas duntaxat partiamur. Erit enim hoc modo ad id quod querimus inueniendū facilior demonstrandi via. Igitur totā per quattuor equales partes diuidēdo chordā ab ipso primo signo incipientes. manifestū est in fine primi passus. hanc vocē. c. ipsam resonantem consonantiā inuenire. Ad eam autē ex quibus componit elementa ostēdēda: si a predicto termino per nouem equales partes diuisionem fiat a. tonū pulsantē in primo passu audientem quod si ab ipso. a. similiter procedat. etiam in primo passu alium tonū idest. b. Si vero ab hoc signo pari forma incedamus. preclarum est ultra acutiorē eiusdem consonantie vocem abire. Si autem quantum fuerit spaciū post predictos duos tonos ad usque iam dictam vocē relictum circino inquam minimū dimidio tono esse certum erit. Unde diatesseron consonantiā duobus tonis et minori semitonio constare euidenter patet. Ceterum si a

secunda illius voce idest. a. etiam quattuor equis passibus diuidamus chordam in primo passu. idest. d. eandē manifeste reperiemus consonantiā. Et cum. b. e. Et cum. c. f. Cum. d. g. Et cum e. a. Sed quoniam ipsum. a. a sequenti. b. tono naturaliter distat. b. quoque ad precedens. f. tritoni dissonantiā reddit. ad illam igitur absciudendam: si ab ipso. f. per quattuor diuidamus: tunc ipsum tonum. a. b. per minus semitonium ad grauiorem eius partem: maius vero ad acutiorē interfecamus a genere diatonico in chromaticum declinantes: et minus semitonium assumentes: diatesseron ad predictum. f. efficiamus. At vero semitonium hoc et per respectum ad maius et ad tonum a quo scinditur: merito molle dictum est. et eius signum. b. recte molle appellatus de quo in quinto volumine latius dicemus. Nunc autem ad reliquorum semitoniorum chromatici generis institutionem que ab hoc causam essendi assumunt: ita procedimus. Si ab ipso. b. molli atque generali totā chordā duobus equis passibus: alto. f. intendendo et alto remittendo diuidamus: tunc in fine huius ultimi secundum tonum. idest. a. b. per minus semitonium ad grauiorem illius partem. maius vero ad acutiorē etiam necessario interfecantes. diapason subaudimus consonantiā que ad. f. ab eodem termino intentum diapente reddit que nullo modo diatonice haberi poterat. Si autem a predicto grauiori termino per octo equales passus intendendo: et vno tantum remittendo partiamur chordam primum tonum. Γ . a. pari forma diuidimus. Deinde autem si ab huius intersectionis puncto quattuor equis passibus in fine

primi erit diatesserō inf. c. d. citra eiusdem spacij dimidiū vno comate. si aut a secūdi toni diuisione etiā p quattuor eadem psonātia inf. d. e. si vō a tertij toni diuisione. eadē inf. f. g. q si a quarti toni eadē inter. g. a. in qua de necessitate perhōdū facim⁹. Si enī vltēr⁹ pcedere voluerim⁹: tūc ab hoc semitonio tanq̃ a p̃io repetēda est chorde diuīso. Itā si a semitonio minori q̃nti toni inf. f. g. p̃stituto pari forma dimetiēdo chordā pcederem⁹: tūc p̃mus hui⁹ diuisionis tonus esset inf. g. a. de quo dictus est citra dimidiū. scd̃s inf. a. b. hoc est in eodem puncto indiuisibili numero vbi diatesserō ab. f. intēsa f̃minū ponit. i. in. b. fa atq̃ g̃nālī. b. mollī. s̃z q̃m. b. fa. atq̃. b. mi. que sunt tryte synemenō ⁊ paramele: semitonio maiori distāt p̃ p̃mā earū positionē: esset igit̃ semitonū min⁹ hui⁹ inuestigāde diatesserō a predicto semitonio maiori abscindendū qd̃ nulla pat̃ratio cū idem semitonū in nullo genere meloz diuidit̃: tū q̃a nos de tonorū diuisione dūtaret agim⁹. S̃z inf̃ hec itez memorie mādandū q̃ huiusmodi semitonia cū fuerint minora signo. b. mollis semp̃ demōstrāt. De duob⁹ semitonij maioris terminis: nūc sc̃z ad acutiore toni partē: nūc ad grauiorem necessario assignādis. **Ca. XXXII**

Quāq̃ autes p̃cedenti atq̃ mathematica demōstratione ostēsum fuerit semitonū min⁹ ea de qua dixim⁹ necessitate grauiore toni partē generalit̃: maius vō acutiore possidere: nūc vō vtrūq̃ illoz: vtrāq̃ alia tñ p̃sideratiōe obtinere palā erit. Manifestū est enī p̃mā vocē p̃mī tetrachordi. id est. b. graues ad scd̃m scd̃i. id est. f. quito loco ab illa posita vno semitonio maiori a dia-

pēte psonātia ad quā necessario p̃ illius additiones deducēde sunt deficere. At vō si remisse vel deponēdo accipiantur tūc erit idē semitonū ad acutiore toni partē reperire: vt in p̃cedentib⁹. si vō intendendo vel eleuādo ad grauiore. minus aut̃ semp̃ ecōtra s̃z hoc modo. sum pro enim circino in manu: si ab. f. trib⁹ equis passib⁹ metiamur chordā. hoc est duob⁹ intendēdo ⁊ vno ab eodem. f. remittēdo: tunc iste atq̃ tertij passus inf̃ a. b. graues vltra eiusdē spacij dimidiū vno comate terminabit diapēte psonātia ad. f. ppulsando. si vō ab. b. tribus equis passib⁹ intēdendo dūtaret p̃m⁹ passus erit inf̃. f. g. vltra dimidiū etiāz vno comate: semitonū mai⁹ ad grauiore illi⁹ partē ⁊ eandē psonātia ad p̃cedentē. b. formādo. Idēz etiā iudicium erit a p̃ma voce quarti tetrachordi. id est. b. ad scd̃am q̃nti. id est. f. Semitonū aut̃ huiusmodi ⁊ si molle fuerit eo quia cromatici generis existit quēadmodū id qd̃ min⁹ est: signo tñ. b. q̃drati tanq̃ maiore toni partē obtinēs generaliter demōstrāt. Verū enim qm̃ remisse accipit̃. qm̃ grauior illi⁹ son⁹ ⁊ minoris semitonij subsequētis. acutior in quo recipit formā cū fuerit termin⁹ ad quē: idem est numero: tunc. b. mollis signo notificat̃ ⁊ eiusdē semitonij minoris acutiori voce p̃nūciat̃. De intermedior sonoz noib⁹. **Ca. XXXIII**

Et intermedior sonoz cromatici generis existētū denotatione si q̃s p̃contat⁹ fuerit respōdendū quidē: illos extremoz noie appellādos esse. Mediū enī teste aristotele. v. pbisicor. quēadmodum partim recipit extrema: ita ⁊ eoz noia. Sed quātū ad n̄rūm p̃positū attinet hoc modo. Si a grauiori extremo

rū sonoz q̄ sunt diatonici gñis. ad me-
diū cromatici pcedat. seu cōparatio
fiat: tūc idem infmedi⁹ son⁹ retento p-
prio noīe extremi etiā cognomēto cro-
matici nūcupādus est. Si autē ab acu-
tiori ad idē mediū pari forma agēdus
Qd ex tertia chorda cuiuscunq; tetra-
chordi que semp mobil⁹ est apte cōpro-
bat. Tercios enī quecūq; nunc diato-
nos: nūc vō qm̄ a pprio loco remitten-
do tñ mouet: sicut ostēsum fuit: diato-
nos cromatica q̄a in idēz trāsīt gen⁹ ap-
pellat. q̄ autē inf mese ac paramese. id
est. a. b. acutas infmedia chorda null⁹
extremariū noīe nūcupata fuerit. qm̄ try-
te synemenō dicta est ex illaz immobi-
litate euenit. Prima enī illaz finis est te-
trachordi meson. scda autē pncipius te-
trachordi dyzenumenō. Extreme autē
chorde cuiuscunq; tetrachordi omīno
immobiles sunt vt ostēdin⁹. Hinc igit
infmedi⁹ son⁹ inter. c. fa. vt. 7. d. sol. re.
vt de plurib⁹ vnū in p̄sentiarū dem⁹ exē-
plū. 7. c. fa. vt. cromaticū intendendo.
7. d. sol. re. remittēdo appellabit Quā-
obrem q̄ huiusmodi infmedios sonos
clauiculas appellāt indocte loquūtur.
Vrbū enī est sine capite 7 nequaq; ab
hac facultate procedēs. Pnt autē gene-
rali verbo croma nūcupari. De se-
mitonior⁹ differētia p mathematicā de-
mōstrationē inueniēda que coma dī.

Cum semi **Ca. XXXV**
tonior⁹: aliud min⁹: aliō vō
maius esse multiplici⁹ pba-
tū fuerit: 7 illoz dīa ab om-
nibus Coma dicat: nūc autē quē 7 quā-
ta sit. 7 quō facile inueniēda p̄tēmis-
sa numeroz ratiōe cui Boetius n̄ dīta-
rat innotat aperiari⁹. Erit enī fortassis
nescientibus ad modū libidini Multi
enī de hac re: multa s; tñ indocte cōscri-

psere Idēq; apertius fiet si mathemati-
ca tñ vtamur demōstrationē q̄ est a na-
tura. Hoc enī modo qd a nullo musico
rū nunciusq; factū est: 7 oculis intueri:
7 manib⁹ palpari poterit: s; qm̄ semito-
nia in hoc p̄ponēda esse haud dubiū est
ipsaq; etiā de p se nullaten⁹ dari posse:
ab ipsa igit toni diuisiōe iudiciū scruti-
niūq; sumam⁹ qd oportet. Quāobrem
sit linea in p̄sentiarū ducta in q̄ vt alibi
factū est. tres toni p̄tini remisse tñ de-
scribant. Deinde autes totā a p̄mo to-
no. idest ab acutiori illi⁹ voce incipien-
tes p diatesseron p̄sonatiam meriamur
chordā que vltimū tonū in duo semito-
nia: min⁹. s. atq; maius necessario diui-
det Hīs autē ita dispositis si semitonij
minoris spaciū sumpto circino sup ma-
ioris intualum ducat: tunc id qd reli-
quū aut residuū esse vidbit: omni dubi-
tatiōe semota. Coma erit quod nullo
alio modo clar⁹ manifestiusq; dari p̄t
vt in subiecta figura. Hīs autem ita di-
gestis: si eādē semitoniorum differen-
tiam eodem instrumento sumptam: p
vtrūq; semitonium ducamus: tūc etiā
quantis vnūquodq; illorum comati-
bus quantisq; ipsum tonum constare:
7 si Boetij sentētie cōtraire videat: cui⁹
hoc experimento quod est a natura
patere poterit. Et ita quomodocunq;
principaliora interualla disponantur.
Quanto enim semitoniorum spacia vl
longiora vl breuiora fuerint fm̄ prepo-
sitorum tonorum dimensionem: tanto
ipsa eorum differentia si recte sumatur
vel longior vel contractior erit.

De comatis diuisione nullo modo
assignanda. Caplm XXXVI

Dithagoricoz aut: qdā phi-
lolaus noie post diuisionem
toni in duo semitonia: etias
in quatuor diasclimata et co-
ma illū diuidēs: duo minori semitonio
duoq; maiori et coma cū assignass. vl-
timo ipm coma i duo scismata teste bo-
etio libro. iij. diuidendū esse volēs ait.
scisma est dimidiū comatis. Et quoni-
am idē pnceps n̄r illi sentētiā omni p-
termissa instantia amplissime recensu-
isse inuēit. hinc plurimi ex nostris to-
nū i duo equa. s. duo diasclimata et scis-
ma p quocūq; semitonio partiendū es-
se: falso tñ existimarūt. Si enī tonus in
sesquioctaua est pportione quēadmodū
multiplicat pbatū fuit: impossibile est
qd isti opinant. Nulla enī supparticu-
laris pportio teste eodem pceptore me-
morato est libro in duo equa noto nu-
mero diuidit: quemadmodum i sem-

tonioz assignatiōe p diuisionē toni p-
uenientū et sesquialte diuisiōe que in di-
atesserō institutiōe post duas sesquiocta-
uas habitudines dimidiū tertie nō po-
tuisse attingere. vnde nec integrū semi-
toniū post duos tonos pbatū est. De-
inde autē si dīa semitonoz quā omēs
coma vocāt est vnitas: vt eidem philo-
lao in pma eius toni diuisione placet.
impossibile est iterū qd aiūt. vnitas enī
inquātū huiusmodi indiuisibilis est. vt
enī scdo de institutiōe musices dī: vni-
tas est qua minus nihil est. Pretea si co-
ma vt idē pceptor n̄r ait: est vltimū qd
auditu cōprehēdi p̄t. partes igit illi si
diuidat: omnino sonis carere necesse ē
Eoz aut q sunt huiusmodi nullum est
apd musicos iudiciū: vnde ipsa diffini-
tio scismatis nulla est. Nulla enim ra-
tione coma vel eq̄liter vel ineq̄liter scin-
dendū esse cū fuerit p sonos insecabile
pbari p̄t. De parvissimis sonis siue
interuallis. Caplm XXXVII

Quoniam sonorum musicorum teste Boetio libro. ij. arithmetice his verbis. tonus parvissimus est. Parvissimus inquit omnium perfectorum atque plene sonantium duntaxat. Sunt autem huiusmodi omnes personatione quarum tonus ipse plenus atque perfectus elementum dicitur. Quod secundum est de semitonio. Unde enim tonus per respectum ad illud ita dicitur est: quia fortiter atque plene tonare vel sonare inveniamur. ipsum vero semitonium quia contra sic ab imperfecto intervallo appellatum est. unde semitonium in comparatione toni: parvissimum emittit sonus. Itemque illi partes eo ipso parvissimum producit et in amplius. At vero semisonantium intervallo: duplex est contemplatio. vel enim secundum quid. id est personationem. vel simpliciter considerant. si autem secundum quid. parvissimum omnium est semitonij sonus. Minore enim toni parte secundum personationem obtinet. unde idem princeps noster libro tertio musicus. sit propositus minore toni parte in acutum atque grave personationem sumere. Minor vero toni pars ut inquit est spatium quo maior est diatesseron personatione duobus tonis. Hoc autem est semitonium minus. Et quia secundum huiusmodi rationem musici illud nequaquam dividunt. Unde eius sonum parvissimum dicimus. si vero simpliciter: tunc semitonij sonus parvus erit partium vero illius minor. ut enim libro primo ostensum est in duas equales partes. id est diesim et dyesim. quas philolaus de quo superius meminimus. diascisma nuncupavit. dividit. Parvissimum autem siue minimum. comatis sonus. Est enim ut praediximus: minimum quod comprehendere potest auditus. At vero semisonantium intervallo post semitonium tunc quia nulla personatione illa recipit. tunc quia praenimia parvitate voce humana nullatenus pronuntiari valent seorsus ab omni practica manent.

De intervallo diffinitionum recapitulatione.

Colligentes autem quae de intervallo diffinitionibus sparsim hucusque dicta sunt nunc illa quasi aggregatim a minimo ad usque diapason repetamus. Erit enim fortassis novis scholaribus opere precium.

Coma est spatium secundum sonum omnium minimum atque indivisibile. vel coma est spatium quo maius est apothome siue semitonium maius. diesi vel lymate: seu semitonio minori et sex toni diapason superant personationem.

Apothome est spatium minus semitonium uno comate supervadens. vel apothome est spatium per quod tres toni diatesseron superant personationem.

Diesis est spatium uno comate a semitonio maiori deficiens. vel diesis est spatium quo diatesseron consonantia duobus tonis maior est.

Diascisma est spatium dimidium semitonij minoris praeter quod etiam in enarmonico genere diesis dicitur.

Tonus est spatium ex apothome et lymate confectum.

Semiditonus est spatium toni et semitonij vel cum intermedio sono. vel ab extremo ad extremum: intermedio tamen termino semper intellectu ut in diatonico genere.

Tribemitonium est spatium trium semitoniorum. id est toni et semitonij ab extremo sono ad extremum precise. id est nullo medio intellectu ut in chromatico genere.

Liber

Diton est spaciū duoz tonoz ita differēt fm diatonici ⁊ enarmonici gnis positionē pſideratoz. quēadmodū de trihemitonij ⁊ semiditoni diatonice ac chromatice aſſumptoz diſcretiōe dictū eſt

Diateſſeron eſt ſpaciū duorum tonorum ⁊ non integri ſemitonij.

Diapente eſt ſpaciū trium tonozū ⁊ predicti ſemitonij.

Diapason eſt ſpaciū qnqz tonorum ⁊ duoz ſemitonioz p̄dictoz ex diateſſeron. ſ. ⁊ diapēte ſubſiſtēs. Et qm̄ ex ei⁹ ſpecieb⁹ modi cantādi efficiūſ. his omnib⁹ iſt expeditis. Age nūc de illorum ſpeculatiōe que admodū neceſſaria habet ⁊ a pluribus ex noſtris ignoratur. latiffime dicamus.

Comentariorū muſices Liber quartus de modis cantādi ſive muſicis incipit.

De ſeptē modis cantādi ⁊ eoz triplici pſtitutione atqz de maiori illarum obſervantia. Capitulum I

Inter oēs muſice pſonātiās diapason dumtatat oēs amplectens voces omnē in ſe p̄tinet muſicā. Poſt hāc enim quem admodū oſtēdim⁹: nulla ſonoz cōiunctio niſi tantū p̄ priorū repetitionē: natura inueniri poteſt. Hoc autē ex cōſonātiarū ſequētium noīe. ſ. diapason diapēte atqz biſdiapason facile eſt intelligere. Qd̄ cū ita fuerit: oēs iſt modos cantādi ex illi⁹ ſpecieb⁹ que ſeptē tātus ſunt vt pbatū eſt: effici ⁊ tot eſſe precise numero quot ipſas ſpecies neceſſe eſt.

Unde boetij libro q̄rto. *Ex ſpecieb⁹ diapason pſonātie* exiſtūt. q̄ appellantur modi. quos etiam tropos ac tonos nomināt. Sūt autē modi vt inquit: pſtitutiones i totis vocū ordinib⁹: vel acuminē vel granitate differētes. Cōſtitutio vō eſt veluti plenū modulatiōis corp⁹. ex pſonātiarū p̄iunctiōe pſiſtēs: q̄le eſt vel diapason: vel diapason diateſſeron: vel biſdiapason. Eſt autē diapason cōſtitutio a proſlābanomenos in meſe. id eſt ab A graui in A acutū ceteris q̄ ſunt medie voces enumeratis: vel ab A Meſe in Mēte yperboleō. ſ. ab A acuto in A ſupacutū cū vocib⁹ interiectis ⁊ in amplij. Diapason vō diateſſerō pſtitutio eſt a proſlābanomenos in nete ſynemenō. id eſt ab A graui in B acutū cū his que infiecte ſunt. Biſdiapason autē cōſtitutio eſt a proſlābanomenos in nete yperboleō. id eſt ab A graui in A ſuper acutū cū his que in medio ſunt poſite. Iſas autē pſtitutiōes: ſi q̄s totas faciat acutiores: vel in grauib⁹ totas reuertat fm ſupradictas diapason cōſonātie ſpecies: efficiet modos ſeptē: quoz nomina ſunt. ypodorij. ypoſfrigij. ypoſlidij. Bori. ſfrigij. Lidij. Mſicolidij in diatonico genere velut in p̄ncipaliori atqz naturaliori pſtitutos. Unde iterum ait: ſ. qm̄ oēs modos in ſpeciebus diapason pſonātie dixim⁹ reperiri: age: eos i diatonico tm̄ genere deſcribam⁹. Verū enī qm̄ ſupdictarū pſtitutionū: ea q̄ ē p biſdiapason ceteris capatioz inueniūſ. q̄a in vocib⁹ numeroſioz ſive lōgi or: quā antiq̄ dūtarat: ⁊ ſi in ordine nature vltima fuerit in practicam deduxerūt oēs p̄ferēdos eſſe ita inquit diſſimuluit. Sit iſt i diatonico genere ordo vocū a proſlābanomenos in nete yperboleō pſtitur⁹ atqz hic ſit ypodorij mo

bus. Nunc aut si q̄s proslabanomenos i acumē itēdat tono ypateq̄s ypatō eo des tono atenuet: ceterosq̄s oēs tonos faciet acutiores. acutiorq̄s totus ordo erit q̄ fuit prius q̄ toni susciperet intē- siones. Erīt igit̄ tota ypodorij cōstitu- tio yprofrigij effecta. Et ita in cētis nūc toni: nūc vō semitonij suscipiēdo intēsi- onē. vñ aristoteles. ij. politicoz. Armo- nariū earūde: vocū: aliā esse dicemus: modo dorica: modo frigia. quia alia ⁊ alia fit species. si enī vt a boetio memo- rato libro d̄r. duo ordines in bisdiapa- son psonātia pstituti: sibi inuicē cōparē- tur: vt qui ordo sit grauior possit agno- sci: aiaduertēdū q̄ si proslabanomenos proslabanomeno fuerit grauior vel q̄li- bet alia in eodē ordine cōstituta: totū ⁊ q̄ necesse est ordinē esse grauiorē. Qd etiā ratioe mediārū ibidē pbat. Mese enī yprofrigij acutior est vno tono mese ypodorij ⁊ ea que est dorij ab ea que est ipsius ypodorij per diatesserō ⁊ que est frigij per diapēte. fm enī numerū inter- missarū pncipaliū: est de necessitate lō- gitudō distātie mediārū. Ex his igitur manifestū est q̄ sup̄dictoz modoz sem- per voces ⁊ earū noia in singulis eadez sunt. proslabanomenos enī ypodorij ⁊ ea que est yprofrigij in nullo alio q̄ i to- ni intensione differunt ⁊ ita relique reli- quis vel semitonij eleuatione: vt pre- dictum est. Ac per hoc illud etiā pre- clarum est q̄ volentes huiusmodi con- stitutionē p nomia ppria chordarū a p- slabanomenos in mese tñ demōstra- re: vt quidā faciūt valde imprope indo- cteq̄s agere vidēt. Mese enī chordā q̄ a pma octaua est: in quocūq̄ ordine vocū vltimā existētē nomē pdidisse ma- nifestū est. Mese enī media dicit̄: non tñ q̄cūq̄ media: s̄ q̄ ab extremis vt hic

sumit eq̄liter distat. Pretea par nume- rus mediū terminū nescit h̄re. Secū- tes ē de impari. Inde enī q̄ndenus nu- merus p quē dicti modi subsistunt: sep- tenas ad vtrāq̄ partē graue. f. ⁊ acutā relinquēs voces. Mese siue mediani necessario h̄z octauam. De octauo modo pprie nō assignādo. Caplm. II

Ptolomeus autē q̄q̄ nimis fluxa vtr̄s rōne hoc est vt tot essent modi quot voces ha- bet diapason: octauus addi- dit modū quē ypermixolidiū appella- uit qd tñ nulla patit ratio. si enī ex speci- ebus diapason psonātie dūtarat vt pro- batū est efficiunt. impossibile est qd ait Nulla enī psonātia tot h̄z spēs quot vo- ces: s̄ semp vnā min⁹ put ostēdim⁹. fm enī numerū intualloz illarū est nume- rus specierū. s̄ qm̄ intualliū duarū ē vo- cū de necessitate. diapason igit̄ octo vo- cib⁹ pfecta: septē erit precise specierum qm̄ septē h̄z intualia. Et q̄a septē speci- es q̄ttuordecim vocib⁹ tñ pstat. inde si quītadecima addat̄ quēadmodū boe- tius libro. iiii. hoz quīdecim signoz. a. b. c. d. e. f. g. h. i. l. l. m. n. o. p. descri- ptione docet semp vltima erit frustra. Prim⁹ enī modus ex pma diapason spe- cie pfectus: vt inquit. erit. a. h. Secūd⁹ b. i. Terti⁹. c. l. Quart⁹. d. l. Quintus e. m. Sext⁹. f. n. Septimus. g. p. ⁊ vlti- mus. Quare relinquit̄ extra. h. p. quā- tum ad hoc attinet in nullo apta.

De cōmuni modoz cātadi appellatiōe

Podi aut vt i p̄sen Ca. III
tiarū p̄siderant̄ qdā modulā- di maneries quātū ad eorūz institutionē fm ordinē inter- ualloz atq̄ distributionē que in singul⁹ alterat̄ alia natura inuenit̄: manifeste dicunt̄. Scdō aut̄ q̄a ali⁹ in aliū p intē

Liber

sione toni aut semitonij: vt postēsus est puerit: ab ipsi pueritōis actu tropi recte noiant. Tercio dōr ultimo. quia ex plurib⁹ tonis et semitonijis p̄ficiūf. semitonijaq; nihil aliud sunt q̄ imperfecti toni etiā noie tonoz qd̄ longe ceteris vulgatiū est appellanē. Itaq; ton⁹ duplicif dicit: vel inquātū infuallū: siue plenū: siue semū. de q̄b⁹ dictū est. vel inquātū illoz reperita assumptio et i singul⁹ modis multiplex aggregatio.

De singulorū modoz nominib⁹ et eoz impositionis causa. Capitulum III

Modoz igit̄ cātandi noia: vt boeti⁹ meminit nosq; sup̄er recēsum⁹. hec sunt ypodori⁹ ypofrigi⁹ ypolidi⁹ dori⁹ s̄frigi⁹ lidi⁹ mixolidi⁹. hec autē vnde originē habuere: ipsa quoq; vocabula aptissime ostēdūt. Manifestū est enī quēadmodū per ea importatur. ab ijs gētib⁹ illa accepisse a q̄b⁹ inuenti et p̄mo in practicā deducti fuere. Cū igit̄ in dorica puincia p̄m⁹ et q̄rtus inuēti extiterint et illis admodū vsi. aliterū ab ypo grece qd̄ est infra vel inferi or latine ypodoriū. et alterū doriū simplicif noiarūt. ypodori⁹ enī granissim⁹ oīm p̄ diatesserō p̄sonātiā remissior illo habet et ita reliq; bini ac bini adusq; septimū. In frigia scdō et quinto quos eadē de causa ypofrigiū et frigiū appellarūt. In lidia terci⁹ et sexto vsi. eadem rationē illos ypolidiū et lidiū vocarunt. Nam enī ostēdūm⁹ libro p̄mo chorebs illoz regē. quātam cithare musices ad didisse chordā. Septim⁹ autē pp̄rio carēs noie. qz iuxta lidiū positi⁹ mixolidi⁹ dictus fuit. Octau⁹ quidē q̄q; proprie null⁹ existat vt pbatū est. ab yper qd̄ est sup̄ et mixolidio. q̄a vno tono acutior ab illo extat ypmixolidi⁹ interpretat⁹ est.

De scda modoz cātandi cōstitutione.

Superiores modo Ca. V
rū cōstitutionē atq; oīm maximāq; p̄ bisdiapason p̄sonātiā effecta est doctissimi musicorū q̄ inter boeti⁹ et gregorij magni tēpora fuere: ab omni practica segregandam abijciēdāq; nec īmerito voluerūt. Ad quintādecimā enī vocē cantū eleuare: vt in plurib⁹ humanis vocib⁹ impossibile est. Quāobz illa p̄sulte p̄termisā. scdā que est p̄ diapason diatesserōn de qua boeti⁹ etiā libro. iiii. vt recensuimus meminit vndecī voces h̄ntem: nō tñ in vsum cantādi deducere: s; etiā finem ab illoz p̄ncipio distinguētes sub quārnario numero cōprehēdi hac ratione statuerūt. Manifestū est enī qd̄ prima spēs diapason p̄sonātiē que est in. a. et quarta que i. d. codē infuallorū ordine. idest tono. semitono. et tono intendunt. Scda autē que in. b. et quinta q̄ i. e. eodem videlz semitono. tono. et tono. Tercia que est in. c. et sexta in. f. ac curs⁹ eadē tertia cū septimā et vltima i. g. eodem etiā. Tono enī tono et semitono diuersorū tñ generū existētū qñ aliud diatonicū est. aliud chromaticū eleuant q̄rtuor inde modos cātandi simul efficiētes quoz noia ab eodē ordine sumpta fuerūt. Prothus. Deuter⁹. Tritus. Tetrard⁹. Prothus enī a p̄thos grece qd̄ est p̄m⁹ latine dicit⁹ est. Deuter⁹ autē a denterō etiā grece qd̄ est secūd⁹ latine. Inde enī recapitulatio legis moysi deuteronomiū. id ē scda lex appellata fuit. Tritū dō terciū significare. et tetrardus quartū satis vulgatiū est. Iboz autē p̄gressio ac dispositio huiusmodi erat. p̄thos quidē ab. a. graui in. d. acutū in. f. tēdebat: s; i. d. graui finiebat. ita vt diapason sup̄ finale vocē. diatesserō dō sub

ter illam haberet et ita reliqui. Deuter⁹ eniz ab. b. graui in. e. acutū in. e. graui quiescebat. Tercio autē ab. c. graui in. f. acutū in. f. graui sedē habebat. Quartus etiā ab. d. graui in. g. acutus in. g. graui finalē capiebat terminus. In. g. graui dico ab. a. incipiēdo signa dinumerare. Itā ab. g. ma exordiedo et ad illud cōparatū ecōtra est. Si eniz diapason reddūt. diapason autē psonātia est alterū igit illoz graue. alterū vō acutū erit de necessitate. Cōsonātia enī acuti soni grauisq; mixtura est. Que cum ita fuerint. finales igit termini oīm modorum cantādi sunt. *B. E. ff. B.*

De tertiā et vltima modoz cantādi cōstitutione. *Ca. VI*

Tertiat vltia modoz pstitutio. vltia inq; q̄tū ad p̄cti-
cā. p̄ma vō q̄tus ad ordies nature: que ab oībus dūta-
rat ceteris relictis obſuat. est que p̄ dia-
pason psonātiā efficit a q̄ per quāda-
cōpositionē relique de q̄b; dixim; p̄ces-
serunt. Unde et si p̄ter illas modi cantā-
di subsistere valeāt p̄ter hāc vō minime
Ex speciebus eniz illis p̄ficiunt. Cuz igit
sanctissim; ille Gregor; diuisq; musi-
cus iam aplicam sedē suscepiss; atq; p̄-
cedētē p̄stitutionē etiā intolerabilē ad-
iudicass; missam cassamq; aut nullas
fieri nec ab re voluit. Quāq; eniz vnde-
cim voces q̄nq; intēdere vt i multis cā-
tantū facile existat. sepe tñ et in singlis
modis etiā in plurib; illoz valde diffici-
le. Quāobrē iam dictā p̄stitutionem in
duas ppulcre diuisit partes quarū alte-
ra a finalib; terminis q̄ttuor illoz mo-
doz p̄cedentis p̄stitutionis. idest. d. e.
f. g. ad maximā eoz eleuationē p̄tēdit
altera vō iisdē finalib; retentis a graui
orib; terminis ad sibi siles: vt singillatī

diapason psonātiā fin. g. et acutum
quātū natura patit dissimilē sibi vendi-
carēt. et ad p̄orē numerū. s. vel septena-
riū vel octonariū fin. p̄tholomeus resti-
tuerent. Et quāq; modoz forma in di-
apason psonātia vt p̄batum est p̄sistat:
addidit p̄terea quēadmodū ab ei; exē-
plarib; accepim; que tanq; si p̄ eius scri-
pta nobis p̄staret: locū tenēt auctorita-
tis vt etiā humane vocis lege ad p̄pin-
q̄orē vel grauiorē v̄l acutiorē illius vo-
ces in maiori eoz extēsiōe tñ puenire
possent ne vltiori p̄cedētes a venustate
p̄nunciādi. ex alta parte in faciturnita-
tem: ex alta in clamorē. vnde et p̄ceden-
tes p̄stitutiones iure derelictę sunt inci-
derim;. Sicut enī minora inſualla a se-
mitonio practica musices nullaten; ad-
mittit. qm̄ p̄e paruitate: impossibile ē
oībus illa p̄ferre. sic nec maiore vocis
extēsiōē q̄ dictū est. q̄a vt in plib; cā-
tantū p̄e lōgitudine ac numerositate
etiā impossibile. Nec moueat lectores
nō magni fuisse cām quā retulim; existi-
mando: p̄cedentē delinquēdi p̄stitutio-
nem et inde istā assumēdi. Ad eleuatio-
nē enī toni vel semitonij sequit de ne-
cessitate sue vniuscuiusq; illoz diapason
psonātie intēsiō. Quare q̄ hec mini-
me p̄uidentes dissonātie vitāde grā tan-
tum: factū extitisse dixerūt: nō bene sen-
sisse vident. Quāq; eniz diapason dia-
tesserō nō esse psonātiā boeti; noster li-
bro tertio vt meminim; p̄bauerit. illō
tantū est vt i p̄trapūcto in quo et tre-
me voces aggregatim atq; simul p̄ferunt.
Itā vt in cātu plano in quo successine p̄-
nūciant: et in quo oēs modi de quibus
agimus p̄mo p̄siderantur ecōtrario est
hinc enī idem p̄nceps n̄r libro q̄rto ip-
sam diapason diatesserō in p̄stitutionis
diffinitione que est veluti corp; modula

tionis plenū ex p̄sonatiāz diuinctiōe cō
sistēs: vt recēsum⁹ int̄ reliq̄s annūerauit

De nominibus modoz in tertiā vlt
tima p̄stitutione. Caplin VII

Ed q̄ a finalib⁹ terminis fa
cta diuisiōe scēde p̄stitutionis:
diapason intēdendo sibi ap
ppriarūt: sicut p̄mā eiusdem
p̄sonatiē p̄gressionē retinuerē: sic ⁊ no
mina. s. p̄thū. deuterū. tritū. tetrardū.
quos eadē rōne: modernī autētos ap
pellarūt. Qui vō a p̄dictis finimis: par
tim intēdendo partim vō remittēdo: il
lam sibi assumpsere: plage siue partes
illoz merito dicti sunt. tam enī diapēte
a finali intēsam q̄ diatesserō remissaz a
superiorib⁹ vsurparūt. Plaga enī in scōda
significatiōe: tract⁹ vel clima. siue pars
celi: terre: aut etiā maris dī. Quāobzē
q̄ plagales modos: subiugales aut col
laterales int̄pretati sunt. q̄d per nomē
importat⁹ ignorasse vident⁹. Iloz autēz
ordo hic est. proth⁹. plaga p̄thi. deu
terus. plaga deuteri. tritus. plaga triti
tetrard⁹. plaga tetrardi. Qui autēz no
minib⁹ antiquoz modoz hos de q̄bus
agim⁹ ita appellādos esse volūt vt pro
thū p̄podoziū plagā p̄thi. doziū v̄l ecō
tra: dicāt ⁊ ita in ceteris agāt alienū est
a ratiōe. Illoz enī singuli p̄pziā habēt
chordā finalē. isti vō bini ac bini eandē
Illic ex bis diapason p̄sonatiē: isti autē ex
diapason dūtāt efficiūt. Deinde illi:
ita ad q̄ntādecimā pueniūt vt nunq̄ a
p̄dictavociū numerositate cadāt. isti vō
ita variā ac multiplicē intēsiōnē suscipi
unt. vt q̄nq̄ ad diapason. q̄nq̄ vltra ⁊
q̄nq̄ ad illā minime pueniāt Unde q̄n
quidā hui⁹ artis scriptores si prime dia
pēte speciei q̄ est. d. a. diatesserō intēsa
addita fuerit: doziū effici aiūt. si vō re
missa p̄podoziū. necesse est etiā ad bis

diapason illos puenire: vt iisdē noib⁹
appellari valeāt: ⁊ ita reliquos. Qd si
de oib⁹ quātū ad hui⁹modi institu
tionem intelligi volūt. quēadmodū cō
tendere vident⁹ falsum asserere manife
ste cōproban⁹. Cū enim diatesserō p̄so
natiē tres dūtāt fuerint spēs: diapen
te vō q̄ttuor. necesse est vt in illarū p̄u
ctione: q̄ncunq̄ ad vltimā diapēte ven
tū fuerit q̄ p̄ p̄mā diatesserō spēm id fi
at vt hic g. d. g. intēdēdo atq̄ remittē
do vt h. d. g. cōponant⁹. q̄ si remittēdo
ab. g. in. d. diatesserō accipiat⁹. necesse
etiā est vt mixolidiū in doziū pueratur.
non autē i p̄permixolidiū. si enī p̄permi
xolidiū ipse vno tono acutior mixolidiō
extat. q̄n iste in. g. sedē p̄re repertus est
ille vō in. h. p̄m antiquā descriptionem
de qua dictū est. v̄l in. a. p̄m recentē qd
oportet. impossibile igit⁹ est. vt ambo: si
ue intēdēdo: siue remittēdo accipiant⁹
in eadē vel diapēte vel diatesserō specie
⁊ ex his cōposita diapason pueniant.

De modoz cātandi vltime descripti
onis origine. La. VIII

Quāq̄ autē nostri modi cā
tandi ex diapason p̄sonatiē
specieb⁹ originē duxisse ma
nifestū fuerit: nō tñ s̄z illa
rū ordinē. Prim⁹ enī ex q̄rta specie effe
ctus est. ⁊ ex p̄ma secūd⁹. ex quita terti⁹
⁊ ex secūda q̄rt⁹. ex sexta quīt⁹. ⁊ ex ter
tia sextus. ex septia vō ⁊ vltima septim⁹
⁊ rursus ex q̄rta approp̄ate tñ octauus
Ex q̄bus etiā illud seq̄tur q̄ sicut in p̄i
ma illoz descriptiōe: sic ⁊ in hac: octa
uus mod⁹: p̄pziē assignari non potuit.
Qd enī vt sepi⁹ dictū atq̄ p̄batus est:
ex speciebus diapason p̄sonatiē q̄s septēz
esse natura dūtāt ostendim⁹: necessa
rio efficiunt⁹. Unde h mod⁹: quē octauū
vltimo loco dixim⁹: proprias diapason

consonantie spēm habere cum non possit illas que pmi modi propria est ab. d. videlz graui in. d. intēla necessario sibi assumit. Qd cū ita fuerit inde Beatus gregorius vltimā iam dicti modi dñam: siue vltimū seculorū in predicto. d. graui finiendum vt in antba. Illōs q̄ viuimus. doctissime statuit lbinc etiā psalmi intonationes pmi modi iure esse voluit. Nec refert si per tonum. tonum. et semitonium diatonicum a finali intendatur. cum illud a septimi modi natura cui propriū est usurpauerit: ita vt nihil de suo habeat. Pari etiam forma ex primo secunde cōstitutionis modo pmi atq; secundus: huius vltime effecti sunt ex secundo tertius et quartus. ex tertio quintus et sextus. ex quarto vltimo septimus et octauus. In his igitur duplex est cōtemplatio. Aut enim pmi numerū et ordinem specierum diapason psonatie atq; pnam natura cōstitutiones: aut pmi translationem diuisionemq; secunde cōsiderantur. Si autem vt in prima simpliciter: tunc cātus in. d. finiens quartus erit modi. in. e. quintus. in. f. sextus. in. g. septimus et vltimus. Prima enim spēs diapason est in. a. tanq̄ in pmo signo. secunda in. b. tertia in. c. quarta in. d. quinta in. e. sexta in. f. septima vō que finem facit in. g. Si vō vt in vltima a secunda scilicet traducta: tunc in. d. primi erit aut secundus. in. e. tertius aut quartus. in. f. quintus vel sextus. in. g. septimus vel octauus. de quorū diuisione in proximo late dicemus.

De modorum cantandi natura et qualitate.

Capitulum IX

In modis autem cantandi: duo pncipaliter cōsiderantur. natura. scilz et qualitas. Natura autem vt hic sumit atq; superius ostensum fuit. est quidam to-

norum ordo atq; semitoniorum scdm diatesseron consonantie species et si tres tantum fuerint atq; naturalis constitutio. Quemadmodum enim pma omnium consonantiarum dicitur in quantum minima: ita et specierum diapason consonantie fundamentum atq; principium. Per additionem enim toni ad illam diapēte efficitur. et ex his simul iunctis ipsa diapason que nostrorū modorū forma est componitur. Prima igitur diatesseron psonatie specierū quātus ad hoc attinet. qm diapēte spēs q̄bus ille iungunt: ita necessario sic libro pmo pbamus incipiunt per tonum. semitonium et tonum. pmi instituens modus pgre dicitur. Unde enim secundus modus a secundo iam dicte speciei intervallo: et inde a secunda specie initius essendi capiēs qd oportuit. aliam psecutus est naturā quam efficeretur. et ita in ceteris prout consequenter monstrabim. Qualitas autem est certa ac definita ascendendi et descendendi lex: siue intensiōis et remissionis de qua dictum est. que circa graue et acutum versatur. Graue enim et acutum qualitates dicunt in sono huiusmodi autem qualitates: quādoq; autentū: qnq; plagalē modū faciūt Autentum quidē. si in acutis: plagalē vō si in grauib; pmi formā nuprime dictā: et nūc psequent dicēdā maxie versabit. s; qm autēti omnes et plagales in diapēte consonantia a finali intēla sibi pferunt: cū fuerit vtriusq; cōmunis vt ostēdim. illā igit in singulorum descriptione preponamus qd oportet huius autē quemadmodū libro. i. manifeste pbatū fuit q̄ttuor sūt spēs. prima enī tono. semitono. tono et tono. itēdit. scda vō semitono tono tono et tono. tertia tono tono tono et semitono. q̄rta q̄dē vltia. tono. tono semi-

tonio. 7 tono. At vo qm̄ tertia supradi-
ctarum specierum in. f. incipies diates-
serō psonātiā nequaquā resonare pore-
rat. lbinc maiores nostri vt in secunde
pstitutionis descriptione palā fecim⁹.
tertius illius tonū pro qnto 7 sexto mo-
do in semitonū min⁹ puerdū esse do-
cte diffinierūt. Diapēte enim psonātia
proprie sumpta: diatesserō psonātiā si-
bi preponit. Vnde boetius libro. ij. dia-
pēte trius tonoz est 7 semitonij. Ad qd̄
exponēdum immediate subiūxit. idest
pstat ex diatesserō 7 tono: quemadmo-
dum ibidem manifeste pbat: nosq; pre-
cedēti libro mathematice ostēdin⁹ vn-
de factum est vt tertiē quartēq; speciei
nulla quātus ad presentē attinet specu-
lationem prefq; in semitonij genere sit
dñia. Quarta enim que septimo 7 octa-
uo seruit: in diatonico atq; naturaliori
genere illud h̄s. Tertia vo que p̄dictis
quinto 7 sexto in cromatico atq; molli
g̃ra psonātie diatesserō habende quod
oportebat. Si enim p̄m⁹ modus 7 eius
plagalis: suam h̄nt diatesserō psonan-
tiam in. g. terti⁹ 7 quart⁹ in. a. septim⁹ 7
octau⁹ in. c. qntus igit 7 sext⁹ in. b. mol-
li: illam immobilē existētem sicut cere-
ri: aut nullā habebūt qd̄ tñ ratiōe dicta
neq; est pcedēdū lbinc enī 7 tetrachor-
dū syneimenō a veteribus institutū fuit
Decātare igit quālibet cātilenā in. f. ter-
minātes p. b. qdratū vel durum: apud
doctos irrationabile atq; ridiculū est.
S; qm̄ diapēte psonantie spēs relictis
de necessitate. a. b. c. grauib⁹ in sequēti
d. put libro. j. manifeste pbatū extitit:
7 modi cantandī gregoriani de quib⁹ p-
cise intendimus ob cām nuperrime dic-
tam incipiūt: nunc ergo dicamus.

De primo atq; secundo cantandi
modo. Caplm X

Dixim⁹ modus atq; secund⁹
in. d. graui terminant. Cō-
stat enim ex primis diapēte
ac diatesserō psonātie specie-
bus semitonū post primū tonus habē-
ribus. sed prim⁹ modus eo quia auten-
tus est. illas a finali intendit. idest. d. e.
f. g. a. b. c. d. Secundus autē quia pla-
galis primā intēdit. idest. d. e. f. g. a. se-
cundam vo. idest. a. b. c. d. eodē infual-
loz ordine remittit. varias inde diapa-
son psonātie species sibi vendicādo Pri-
mus enim ex quarta illius speciei. idest
d. d. quia in quarto signo initiū faciēte
cum infmedijs vocibus pstituit. Secū-
dus vo ex prima que est. a. a. tāq; a pri-
mo signo originē ducēte cum infiectis
Possunt autē preterea tonū superius 7
inferius assumere: sicut dictus est: vt de
cachordum efficere valeant Vnde enī
primū oīum signoz idest. a. qd̄ in sum-
mitate pollicis iure locatū fuerat in se-
quēti articulo: hoc est vt diapēte a fina-
li remissaz: scd̄s mod⁹ h̄ret gregozij au-
ctoritate traductū ē. 7. g. illi ppositum

De tertio 7 q̄rto modo. Ca. XI

Terti⁹ 7 q̄rtus i. e. dñtarat de
necessitate finē faciūt. Con-
stat enī ex secūdis supdictaz
diapēte ac diatesserō psonā-
tiāz spēs tāq; a scd̄o p̄maz infuallo p
semitonū eleuari incipiētib⁹ s; terti⁹ qm̄
autē ē illas a finali intēdit. id ē. e. f. g.
a. b. c. d. e. q̄rt⁹ vo q; plagal: p̄mā idest
e. f. g. a. b. itēdit 7 scd̄az p̄postero tñ or-
dine r̄mittit id ē. b. c. d. e. dñifas diapa-
sō psonātie spēs efficiētes. f̄t̄i ei ex q̄nta
illī sp̄e. i. e. e. q̄rt⁹ vo ex scd̄a q̄ ē b. b. cō-
stat. q̄ 7 si ita simplr fuerit. q̄rt⁹ tñ ad q̄-
uiorē ei⁹ diatesserō psonātie vocē p̄cise
q̄ ē. b. neq; remittit: nec ab re. natura
enī siue diatōice supra diapēte ad q̄ntā

ab illa intēsum q̄ est. f. minime redde-
ret qđ oportebat. cromatice autem ac-
cepat finalitritonū acutiori voci sue
diapēte que est in scda. b. acuta cōpara-
ta que ē illi octaua: dissonātiā vno apo-
thome diapason supgradientē ppulla-
ret. Ad q̄ntā vō deponit et ad sextam vt
decachordū habeat eleuat. S; tertius
alia quidē distributiōe. Lū enī ab eius
diapēte ad quītas intēsam. id ē. f. q̄ est
nona a finali et terminū vltērī nō ascēdē
di diapēte etiam natura formare neqat
inde dissonātie vitāde grā: illa p̄termis-
sa. ad tertiā ab eodē finali remittit: vt
vel sic decachordū sibi adquirat.

De quinto et sexto modo. Ca. XII

Quintus et sextus in. f. ex tertia
diapēte psonātie specie p ter-
tij illi toni in semitonii cō-
uersionē. et inde in q̄rtā quo-
dāmodo trāslata. de quarū dīa dictū ē
et ex tertia diatesserō psonātie semitoni-
um post duos tonos habentib;. Unde
hōz modoz diapēte p. b. molle sicut iā
pbatū est: de nccitate dinumerat ac p-
nunciat. Hoc enī his duobus modis vt
diatesserō psonātiā a finali intēfaz sicut
ceteri h̄rent put memini q̄ maxie op-
fuit. Ad enī oib; simul cōmunet vnicū
q; ppiū ē hinc enī qdā antiquoz oēm
diapason psonantiā oīm modoz p dia-
tesserō ac diatesserō toni in fuallo disū-
cras dinumerandā esse p̄aud incōgrue
diffinierūt. Quir; igit; cū autē fuerit
supdictas diapēte ac diatesserō spēs. i.
f. g. a. b. c. d. e. f. intēdit. Sext; vō quia
plagal p̄mā. id ē. f. g. a. b. c. intēdit et se-
cundā q̄ est. c. d. e. f. p̄postero in fuallo-
rū ordie remittit diuersas diapason cō-
sonātie spēs psonātes. Quir; enī: et sex-
ta illi specie. id est. f. f. in medijs voci-
bus enumeratis. Sext; vō ex tertia q̄ ē

c. c. informat. P̄nt aut tonū superius et
semitonii natura inferi vt decachordū
resonare quōcūq; valeat etiā assumere

De septimo et octauo modo. Ca. XIII

Septimus et octauus in. g. ex q̄r-
ta et vltima diapēte psonan-
tie specie que tono. tonoz se-
mitonio diatonico ad quīti
et sexti dīam. tonoz p̄sistit. et ex p̄mā
diatesserō psonātie de q̄ dictū est p̄ficiū-
tur. Septim; aut cū autē fuerit. il-
las id est. g. a. b. c. d. e. f. g. a finali intē-
dit. Octauus vō q̄a plagalis. p̄mā
id est. g. a. b. c. d. alioz lege intēdit et se-
cundā q̄ est. g. f. e. d. remittit dissimiles
diapason psonātie spēs reddētes. Sep-
tim; enī ex septima illi et vltia. id est. g.
g. cū inpositis natura vocib; subsistit.
Octau; aut ex q̄rta q̄ est. d. d. vñ iterus
relinq̄ octauū nullū p̄prie existere mo-
dū. Nullā enī supdicte psonātie p̄prias
h̄ns spēm; illā q̄ p̄mā modi est sibi ada-
ptant. P̄nt aut tonū superi et inferi as-
sumere: vt decachordū psonare valeat.
S; hoc cauendū modulatorib; vel can-
tū p̄ficiētib;. si in vltima istoz modoz
clausula: cā ab. f. in. b. dūtarat eleuet
vbi de nccitate p̄nūciandū est p. b. mol-
le a quo in finali termino q̄scēd; depo-
nat quēadmodū sepe et multū p̄ illorū
crassam atq; supinā ignoratiā factū es-
se inuenit: tunc ipsi modi: cū de natura
sua semitonii a tertia in q̄rtam vocē ha-
beāt: nūc aut a scda in tertiā oīno pere-
unt qđ est memorie mādādū. De cā-
tilenis p̄ finalē terminū nō dijudicādis

Ant aut q̄ Ca. XIII

dā cātus q̄ p̄ finalē termi-
num nequaquā dijudicant
Versiculi enim responso-
riorū noctnaliū p̄mā mo-
di in. f. f. minā. scdi in. c. terti; aut in. g.

quarti vo in. d. quinti in. a. septimi in se-
cunda. b. acuta. cōmuni atq; Gregori-
ana lege terminātes : modum de per se
minime efficiūt. Nō enim gratia sui: s;
aliorū causa idest suozū respōsorioz tā-
tum ponunt. vnde illoz modos neces-
sario sequūt. Vir enim isti decātati fue-
runt: statū illa vel pfecte vel impfecte re-
petunt. Quā qdē puerionē q de signi-
ficatione vboz recte sensisse vident: an-
tistrophā appellāt. 7 eā que a responsō-
rijs ad eoz fit vñculos. strophā vocāt.

De cōmunitate modoz ac ppetate

Ma supiori igit La. XV
modoz musicoz doctrina :
manifestū est diapēte psonā-
tiā a finali termino intēsam
oib; esse cōmunē. si aut diatesserō etias
intēsa illi addat. facit modū autentus.
si vo a finali remissa. plagalē. vnde dia-
tesserō ita psiderata in alio dictoz ter-
minoz: dicūt proprietates autēti. in al-
tero vo plagalis. Et qm diapēte ac dia-
tesserō simul iūcte diapason pstituant.
propriū etiā autēticozerit diapason cō-
sonantiā a finali termino intensaz. pla-
galium vo a grauiori voce ab eodez re-
missam possidere. Propriū est enī om-
ni cantilene ad hoc vt alicui; modi ve-
re existat diapason psonātiā in se hēre
Qd autem desuper additione toni vel
semitonij ad acutiorē aut grauiorē par-
tem dictū est: nō ad hāc necessitatē pri-
nere videt. Quāq; enī melius q cūq;
decē nō habuerit voces in longitudine
semp tñ reliqs de qbus dixim; observa-
tis: alicui; predictozum modozum erit
q; autem tritus vel tertius principalū
qui nunc quintus dicūt nequaq; a fina-
li vt quibusdam huius artis scriptorib;
visum est debeat remitti quoniam tonū
natura idest diatonice sumptum : neq;

sub illo immediate habere: sed tantum
semitonium a quo ad quartam ab eo-
dem finali intensam que est in priori. b.
acuta: diapente psonātiā minime cō-
stitueret qd oportebat: 7 si qnq; ita de-
poni iueniat: verū est qd aiūt: 7 inde se-
pi ad tertiā a finali remitti: vt in grego-
riana exēplaria reprēst. siliter aut pmo
atq; septim; q; nulla instante necessi-
tate preter incōueniēs. Tūc enī ac ma-
xime si ad quartā deponantur: ad secūdā
reducūt pstitutionē vbi null; plagalis
habet De cōmixto cātu nullatenus
assignando. Caplm XVI

Sunt etiā quidā cātus quos
omnes fere huius artis scpto-
res qui nos post gregorium
magnū pcessere: tanq; ex au-
tentico 7 plagali pfectos cōmuni snia
pmixtos appellarūt atq; duoz siml; es-
se modoz plusq; insipienter dixerūt. Ve-
rum enī si quandoq; primoz vltimo
loco per diatesserō consonātiā tan-
tum: a finali termino eleuentur vel de-
ponantur: aut vtrumq; facere immedi-
ate inueniant. tunc etiam 7 si diapason
psonantiā ab finali intensaz possede-
rint plagales esse vt in plurib; antipho-
nis quemadmodum per illarum secu-
lozū euidenter patet audacter diffiniē-
rūt. Qd est 7 quantū ad huiusmodi di-
uisionē 7 plagaliū assignationē plusq;
indocte factū: cū enī autēti 7 plagales
p decisionē cuiuscūq; modi sede pstitu-
tionis q fuit p diapason diatesserō i du-
as partes effecti sint sicut ostensum est.
ipsi igitur autenti 7 plagales nisi per
se atq; diuisim existentes inueniantur:
nunquam sunt. Quare relinquitur de
necessitate in huiusmodi cantus Pro-
tho. vel Deutero. Trito. aut Tetrar-
do. idest vel primo vltimo tertio quinto vel

septimo fm nram cōputationē illoz fines scāte etiā omni vndeci vocū longitudine ascribēdos esse: p̄termisso tñ autenticorū noīe. Autēti enī plagales relatiue dicunt. vbi enī null⁹ est plagalis null⁹ autētic⁹ dī: vt in pfata scda p̄stitutione.

De modis imperfectis.

Cautē diatēse. Ca. XVII
rō p̄sonātiā a finali intēlaz cātus neq̄ trāscēderit, plagalis semp̄ erit. Si vō ad diapēte p̄uenerit, raro tñ illā p̄cutiendo: tñct si cōmunitatis iure tam plagali q̄ autētico adaptari possit: potius tamē autētico cū fuerit institutione prior, q̄ si frequēter ⁊ magis quidē ac magis si absq̄ infimedijs vocib⁹ ad illā p̄uenerit autētico dūtarat ad iudicari debet. q̄ q̄ enī huiusmodi p̄sonātiā plagalibus ⁊ autēticis cōmunis existat, alit tñ isti: ⁊ alit illi: eadē p̄sonātie dīe causa vtunt. Et si in acutiori illi⁹ voce inceperit. Et si in eadē acutiori voce pausaz siml⁹ cūz simia verboz p̄ coma grāmāte sumptū aut colū fecerit: nisi p̄ ignorātiā modulatoz ecōtrario fiat, imo etiā si pprietatē plagalis habuerit: autētico est ad iudicād⁹. Hec autē fm gregozij sanctissimi practica: q̄ tñ doctrina p̄ncipis nri boetij minime admittit dicta sunt. Cātus enī diapason p̄sonātiāz nō attingēs pprie nullius modoz musicoz esse potest. Si enī ex illi⁹ speciebus necessario vt p̄batū est efficiunt⁹ earū q̄libet octo vocibus p̄stat, illos igit ad hūc numerum vocū ab extrema ad extremā peruenire necesse est. Quare ⁊ si diatēsseron atq̄ diapēte spēs habeāt de q̄bus dictū est: musicos autem modos seorsum cōtēplate vel accepre: neq̄q̄ efficere p̄nt.

De secunda finalium modoz trāslatione. Caplm XVIII

Quoniam sepe multus in scdi modis q̄rti sexti p̄stitutione accidit ab. f. g. ui in p̄cedentē b. q̄nto loco remissā deuenire q̄ vno semitonio maiori a diapēte cōsonātiā dīficiētes: dissonātiā facere māifeste cōpban⁹. vnde necesse erat p̄dictā b. q̄ diatonica est in cromaticā p̄uerrere p̄ p̄cedētes toni in mai⁹ ⁊ min⁹ semitonii diuisione ⁊ maioris assumptionē ⁊ q̄ nouis scholarib⁹ difficillimū. qm̄ illis incognitū erat: inde hui⁹ modi occasione qdā musicoz stari post sanctissimi gregozij t̄pra gñalē atq̄ scdam oīs modoz trāslationē insipient tñ fecisse inuēti sunt. ita vt p̄mis ⁊ scds in. a. acuto. terti⁹ ⁊ quart⁹ in. b. q̄nt⁹ ⁊ sext⁹ in. c. septim⁹ ⁊ octau⁹ in. d. finalē terminū haberent: quantū illis dabatur intelligi. Tunc enī p̄dicta. b. in. f. sequētē. ⁊. f. in. c. traducunt qui. scs termini ab omnibus dinoscunt. Qd⁹ ⁊ si hoc tempore eo quia falsam p̄tulerunt sententiāz in dissuetudinem venit: nos etiam ita esse ostendamus. Illi enī modi p̄dictam trāslationē recre suscipere p̄nt. q̄ simlē infuallozū eleuationē ⁊ depositiones in eodem genere melozū existentem: vbicūq̄ cum prioribus. d. e. f. g. valēt habere qd tñ in hac secūda: natura p̄hibente fieri nequit. Cum enī ab. a. exordiando voces: diapason ex p̄ma diapēte specie: ⁊ ex secūda diatēsserō instituat. atq̄ ex eadem scda: p̄postero tñ infuallozū ordine: a finali remittatur neq̄ p̄mū vnq̄ neq̄ scdm̄ efficient modum. Illi enī ex p̄mis dūtarat sup̄dictarum p̄sonātiarū speciebus: tam intendendo q̄ remittēdo ea que diximus autenticorū ⁊ plagalium discretionē conficiunt vt ostēsū est. Sed quoniam a p̄dicto signo in depositiōe q̄rti mo-

di vident habere naturam : inde quidā illoz minus etiam recte speculātes plures ab. e. in. a. traduxerūt ecclesiasticas cātilenas terminare : q̄s eiūsdē q̄rti modieffe affirmabāt. idq̄ p antiphonarū seculozum qđ in. d. acuto incipiebat et i dicto. a. finē accipiebat q̄ maxime de mōstrare volētes : vt dato vno inconuenienti. aliud sequeret. Quartus enī se mitonio diatonico quēadmodum eiū autētus a finali incipit eleuari. Dein de autem in secūda. b. acuta terminando : neq̄ tertij neq̄ q̄rti modi erit. q̄q̄ enī eodē ordie infualloz voces vsq̄ ad quartā intēdant : carēt tamē diapēte in ipsa eleuatione et diatesserō in remissione. In precedenti autem. b. cum fuerit cromatica : nullus vnq̄ etiā ab indoctis assignat⁹ est cātandi mod⁹. At vō q̄nt⁹ et serri in. c. quēadmodū i. f. nō satis bñ dī. Quāuis enī vtrobiq̄ ides sit ordo infualloz. hi tñ modi cā iam assignata semitonij hñt cromaticū de necessitate in eoz intēsiōe. Septim⁹ aut⁹ et octau⁹ sicut in. g. ita et in. d. acuto ridiculū est. Si enī in. d. graui p̄mi vñ scđi modi ē. sic et b. Idē est enī ordo infualloz illicet istiet semitonij gñe idē has aut incōgruitates qđ hui⁹ artis sc̄ptores p̄siderātes de q̄b⁹ dictū est. s. q̄ modi musici ita traducti : nō essent idē numero cū priorib⁹ : idē affines illoz iuris peritoz vbo potius q̄ musicoz vtētes quo nihil inepti⁹ dici potat : hos esse diffinierūt atq̄ dixerūt. Scđm enī materiā fmōes sunt erigēdi : vt dī ab aristotele. ij. ethicoz. Alij aut eodē esse mūero plusq̄ ignorantē definierūt. specie videlz mutata. ignorātes qđ p nomen importat. si enī deuter⁹. i. autēticoz secūd⁹ ita dict⁹ atq̄ effect⁹ est. qm ex scđis diapēte ac diatesserō spēb⁹ a scđo inter

uallo p̄oz pueniētes ex q̄b⁹ p̄tib⁹ vñ p̄z m⁹ p̄stat : originē duxit. et ita reliq̄ p̄sequēter vt ostēdim⁹ instituit. a p̄mutatione igit specierū modoz p̄mutationē fieri necesse est. s. qm p̄trarioz eadē est disciplina : et eadem sit species et idē intervallozū ordo. ab. g. dinumerādo per b. molle qui est ad. d. per naturam. in. de cōflatores cātus mensurabilis n̄ro rum tēporum oēm cantilenā ab eis cōfectā. et in. g. terminantē eodē. b. moll signo : vt de primo vel secundo modo fiat : consignāt. et ita q̄q̄ nō recte factus fuerit decantāt. Nulla enim causa a genere diatonico et naturaliori p̄trāsēdi in cromaticū et ab. d. in. g. trāsmutādi assignari potest. Unde frustra etiā agere et indocte : sensu dūtarat musicā diuidicātes cōprobant. Spēs enī p̄sonātiarū : vt patuit p̄ diffinitionē in gñe diatonico tñ assignant. De modoz musicoz effectibus.

Capitū XIX

Mnatā in generatāq̄ nobiscū esse musicā : oēs nō solū ex hoc p̄sentiūt : qm null⁹ hoīm fer⁹ : nullaq̄ etas : a cātilene dulcis delectatiōe seiuncta est. vñ etiaz qm audietes illi⁹ modulationē iux modoz naturā. statim s. aiaz trāsmutamur : ac p̄mū qđē illd ē māifestū q̄ si dulces coaptatosq̄ melos audierim⁹ p̄tinuo letamur. si vō dissipatos atq̄ icoberctes eōzio tristamur. q̄ si ita est signū igit ē. musicā mores euertere et honestare posse. p̄clarū q̄ppe est q̄ lasciuiozi cantādi modo : vel ad fletū vñ plāctum aut lasciuā atq̄ molliciē maxie quoz anim⁹ eandē sequit passionē incitamur. Rursum asp̄iozi ad iracūdiā et indignatiōes. neq̄ enī fieri p̄t sic dī p̄mi musices in p̄logo : vt mollia duris dura molliorib⁹ anectāt aut gaudāt s. amorē dilēctōzq̄

similitudo consiliat. dissimilitudo autem odium parit. Simpliciter autem modestior. ad omnem animi virtutem atque constantiam. Ad medio-cri vero ad mansuetudinem et omnis iracundie temperantiam. Unde enim aristoteles. viij. politico-rum In melodis ut inquit sunt imitationes morum. et hoc est manifestum. Stati enim armoniarum distincta est natura. ita ut quod audiunt: aliter disponant. Ad quasdam enim flebiliter et stracte. puta ad eam quam appellat lydiamista. Ad quasdam vero melius sibi mentem ut ad illas que sunt remisse. id est. grauior modorum hypodorij. scilicet. vel hypofrigij. aut hypolidij. et si ille horum nomina silentio preterierit. Ad alias vero mediocriter et compositissime plurimum ut videtur doxica facere. Omnium autem armoniarum. frigida plurimum ceteris distrahit et quasi extra se ponit. Ad etiam boetius iam dicto prologo latius de istius modulationis effectu meminit. Hoc enim recte dicunt: ut ipse aristoteles inquit: qui circa huiusmodi disciplinam philosophant. Capiunt enim verborum testimonia ab ipsis rebus. Unde enim sacerdotes iouis ad mentes illius colentium excitandas: quibusdam cantilenis musicis in ipsius ede vrebant. per illas enim audientium anime in raptum quodammodo a sensibus aliene constituebant. Que cum ita fuerint. hinc princeps noster memorato loco ait. Cum sint quattuor matheos discipline: et cetera veritatis investigatione laboraret: musica vero non modo speculationi verum etiam moralitati coniuncta est.

De preceptis componendi cantum. Ca. XX

Primum igitur modulandi preceptum est ut secundum verborum sententiam modum cantandi a musico cantum concipiente instituatur. Perscrutanda sunt enim carmina modulanda et iis modis quorum effectibus secundum superiorem doctrinam magis assimilari videbunt. ad-

aptanda. Jam enim in peregrinis significationibus quod minus est: in quibus numerus rerum vel actuum per verba significatorum ad numerum et ordines modorum tantum attendit illud ab ecclesia observatum inuenit. Inuitatorium enim pasce domini ideo quinti toni esse. Rationale diuinorum officiorum asserit: non quod illiusmodulatio resurrectionem mortuorum videatur significare. sed quia postquam christus dominus resurrexit quinques: ut probant euangeliste eodem die apparuit. Et antiphona O sapientia que ex ore altissimi prodisti. atque sequentes. ideo de secundo tono sunt perfecte. quoniam de duplici christi natura: vel de secunda persona in diuinis. secundum quod ipse christus deus est. sermonem facere videntur. Item antiphona Eterne pacem. et sequentes ideo septimi sunt toni. quoniam de baptismi efficacia in quo septiformis gratia spiritus sancti conferitur institute sunt. Atque per hunc modum in pluribus alijs cantilenis ecclesiasticis quas singillatim commemorare ne longum faciam sermonem consule pretereo. Verum tamen hec omnia non ita precipiuntur: ut semper eodem modo agenda sint. sed quia quando fiunt et magis quidem: ac magis si interiore habuerit cum modis significationem: prout Aristoteles et Boetius intendunt: quemadmodum superius dictum est. maximo sunt ornati. Quamvis enim lyrieleison. Xpeleison lyrieleison. eiusdem significationis semper fuerint: diuersis tamen modis cantandi in ecclesiastica atque gregoriana practica adaptata inueniunt. Similiter autem Gloria in excelsis deo. Sanctus. et Agnus dei. Secundo autem loco illud a modulatore observandum: ut in verbis diuinitatem et omnem altitudinem significationibus in quoniam in monijs et exclamationibus in sanctis

vel p̄peris atq; similib; reb; cātū illius
modi quē duxerit modulādū ita eleua-
re eo in loco faciat: vt si plagalis fuerit
ad sextā vel etiā septimā: si v̄o autēticus
ad nonā aut decimā a finali perueniat.
In aduersis autē ⁊ infinis atq; lamē-
tatiōib; ita remittere faciat vt ibi signā-
ter p̄ diatesserō aut diapēte a finali de-
ponat. Et enim oēs homines nature im-
pulsī. hoc idē loquēdo faciūt. Præterea
illud modulatoz inuigil ne in vna ⁊ ea-
dem neuina de q̄bus sequēti libro dice-
mus nimīū v̄lando: nūc intēdēdo: nūc
autē remittēdo p̄ crebā repetitionē ob-
erret. s; quātū perit̄ orator vitii qd̄ fili-
ter cadēs vel desinēs d̄r: vitare intēdit:
vt est gemētes. flētes. gaudētes. quem
admodū a cicerone. libro. iiii. ad l̄berē
niū p̄cipit. t̄m modulatoz ipse similis
pluriūq; sonoz immediatoz replicatio-
nē fugiat atq; phorrescat. Hoc enī vi-
tio: vnde peritoz hōim in hac faculta-
te anres offēdunt: plurimas ecclesiasti-
cas eātilenas: laborare cōperim; verū-
enim si aliq̄ decētes neuine semel t̄m at-
q; immediate repetant. id nō ad vitii
s; poti⁹ ad ornatū p̄tinere d̄r. Idq; op-
timū in modulādo esse aniaduertat: vt
ibi pausas faciat vbi sensus v̄boz termi-
nare videbit. Si enī ecōtrario fiat: tūc
p̄ respectū cātus ad carminis iūcturas
vitiosa est cōpositio. De preceptis
autenticorum. Caplin XXI

Modulatoz igit̄ cantū p̄fice-
re volēs: p̄mo oēm illi⁹ mo-
di quē elegerit p̄ficiendū cō-
stitutionē mēte p̄tēple. Se-
cundo aut̄ illū huiusmodi forma aut
lege disponat In cātib; autēticoz vbi-
bet intra diapēte p̄sonātiā a finali in-
tensas atq; in p̄pinq̄orī voce ab illo re-
missa nisi quiti modi fuerit incipiat Si

enim oēs modi de necessitate p̄sonātie
diatesserō a finali intēsam sibi assumūt
vt ostensum est. p̄sequēs igit̄ est vt cum
acutiorī illius voce. ad immediatas ab
eodē finali termino remissam q̄ ab illa
quita inuenit̄: diapente eadē de cā effi-
ciat. Hāc autē p̄sonātiā quiti mod⁹ ob
vnius semitonij maioris defectū in eo-
dē termino diatonice sumpto: cū habe-
re nō possit: necesse est vt dissonātiā faci-
at: ⁊ illic eadē ratione initio careat. q̄
si illam p̄ eiusdē generis in cromaticus
puersionē ⁊ iam dicti semitonij maio-
ris restitutionē: modulatoz in diapen-
te p̄sonātiā p̄uere valeat: nō pote-
rit etiā in ip̄a voce neq; in q̄rta a finali
intensa p̄cipiū facere In genere enim
cromatico cū fuerit immutabilis a diato-
nico nullū assignat p̄ncipiū. Secētissi-
mū t̄m est. si in ipso finali terminio vt eius-
dem fini correspōdere videat: incipiat
Itē si in acutiori voce diapēte p̄sonan-
tie. Est enī termin⁹ magis particularis
⁊ de sola autēticoz potestate. Si autē
tertij modi fuerit. ⁊ si q̄ncq; in ei⁹ diapē-
te quēadmodū reliq; vitio t̄m scriptozū
in sexta voce a finali poti⁹ incipit ⁊ clau-
sulā facit. qm̄ in illa dūtaxat intonatio-
nis mediationē terminare ⁊ vni⁹q;q; eius
seculoz initii facere sua institutio-
ne ob cām in ei⁹ descriptiōe dictā inueni-
tur. qd̄ est oibus cōmune qui p̄ tonū v̄l
semitonū tantū sup̄ vltimā principij eo-
rū intonationis vocē eleuant. Incipi-
ens autē a finali ad acutiorē diapente
p̄sonātie terminū: aut p̄ intermediatas
voces aut ecōtra: cantū faciat eleuare.
q̄ si p̄ intermediatas: nūc intēdēdo: nunc
remittēdo: intra illā v̄latus fuerit: plu-
rimū ornat⁹ ⁊ decoris h̄re videbit. Ve-
rū enim ad p̄dictā acutiorē vocē perue-
niens: pausam cū inia v̄bozū ne aīmos

audientium nimium suspēsos teneat: cōuenientē faciat. At si in eādes absq̃ intermedijs vocib⁹ ascensus fiat: multo magis ad autenticorū ptinebit dignitates. Nā si plagalib⁹ diapēte pari forma intendere p̃cessus fuerit. nō tñ a finali termino: s; tantum ab imediate p̃cedenti. In illa vō postq̃ pulsando frequētauerit: in p̃p̃riā diatesserō p̃sonantiā vt diapason a finali habendo: p̃p̃riā accipiat formā: eleuet. Ostensus est enī q̃ si melus ad hāc nō puenerit p̃sonantiā p̃p̃rie nullū erit modi. In ipsa autē diatesserō: sepe ⁊ multū: nūc intendendo: nunc remittēdo ṽletur. P̃p̃riū est enī autenticorū armoniā in acutis frequentare. Quib⁹ ita dispositis: ad diapente ac diatesserō remittēdo siue deponēdo ⁊ tandē paulatim nūc p̃ ditionū ṽl semi ditionū cū infimedijs vocib⁹ ad finālē pueniat. Et ita compte ac p̃ornate vocū p̃iunctiones exordiēdo: vt multiplici varietate p̃fect⁹ melus aut cōposit⁹ nullum in audientium animis generet fastidium. Si autē carmina modulāda paucitate ṽborū p̃fecta fuerint: tūc quedā vel plura de ijs que dicta sunt: quātū ad intensionis ⁊ remissionis replicationē modulator s̃m q̃ oportunū viderit esse faciendū: p̃f̃inittere poterit. S; int̃ hec illud summope studeat modulator: vt nūc triū vel q̃ttuor: nūc vō pluriū notularū neuima antecedēte: clausulā ac per h̃iodū q̃ncq̃ in diapēte: q̃ncq̃ vō in diatesserō q̃nto excepto cātādī modo p̃pter cām dictā: ⁊ q̃ncq̃ in tertio voce cōuenientē faciat ⁊ in finali termino cui⁹ cūq̃ modi: illa p̃cipue ṽtaf. Multū enī valet ad illū p̃decorandū: sic tamē vt penultima in descensu existat ad vltimā illi p̃tigua. De p̃ceptis plagalium.

Caplū XXII

Dia gales vō intra diatesserō p̃sonantiā siue intēsam a finali siue remissā ⁊ in eaz extre mis vocib⁹ simplicit̃ ṽl de p̃ se sua faciūt iure p̃cipia. Verū cui⁹ secund⁹ in acutiori siue intēse diatesserō voce. idest. g. nūq̃ initium facit. Null⁹ enī modorū ē vt vel ṽltra terminū incepti onis suorū seculorū illud agit. Quartus autē remissiore voce. idest. b. graui eius diatesserō ob cām dictā quātū ad hoc attinet merito carēs: sepius enī obres in d. q̃ alibi: p̃ncipiū atq̃ clausulā facit. At sext⁹ rōne de suo autētico assignata neq̃ in p̃p̃iniori voce sub finali: neq̃ i quarta sup̃ p̃ncipiū aut clausulā vel seculorū ṽnq̃ ponit. Octau⁹ autē cui⁹ nihil sibi impedimēto fuerit: tā in intēse a finali diatesserō q̃ remisse extremis vocibus incipe p̃missus est. Clausule autē plagaliū ad autēticorū differētiā: nūq̃ diatesserō sup̃uadūt. Plagalis p̃fecta. quātam a finali intēsa raro vt alibi p̃ dixim⁹. sextāq̃ rarissime p̃tīgāt. Ad q̃nraz vō absq̃ infimedijs vocib⁹: neq̃ eleuent: neq̃ in illa pausas faciāt p̃p̃t cās dictā. diatesserō tñ intēsa libere p̃cutiant. Remissas vō q̃ illā h̃nt poti⁹ frequentent: cū p̃p̃rior fuerit illis: tū q̃ maximā semp̃ affert dulcedinē. Cū enī graues soni: parū in multo t̃p̃e. vt d̃z. ij. d̃aia moueāt sensum: p̃sequēs est: vt tardius veniētes: leui⁹ feriāt illū ⁊ suauius p̃cipiant. Circa vō finālē terminū sepe ṽlent: p̃p̃riā tñ naturā obf̃uātes. si enī cātus i. d. finē faciēs p̃ semitonū quomodocūq̃ terminare inueniāt: falsus oīno dīcet: tūc enī neq̃ p̃mi neq̃ secūdi erit: vt si ab. f. in. b. descēdens ad. e. eleuet. a quo in. d. quiescend⁹ deponat q̃m. e. b. cromatice erunt de necessitate. vt. f. b. diapēte. b. e. diatesserō qd̃ opoz

Liber quintus.

tet custodiant.

Commentarioꝝ musices Liber quintus.
de principijs canticorum et initio. Caput I

Musica autem can-
tandi quæadmodum libro. j.
dictum est in tres scinditur par-
tes. scilicet in cantum planum: con-
trapunctum: et cantum mensurabile. de quibus
nunc tractandum necessario videtur. si quis
autem huiusce musices inuictorem querat.
ex his que in eodem libro quantum ad hoc
attinet meminimus facile erit intelligere.
Si enim Tubal pater fuit canentium:
cithara. et organo. et nullus eam ob res
ante cum sacro canone musicus introdu-
cit: conspicuum est. ipsum non modo instrumen-
talis sed etiam eius de qua nunc intendimus
fuisse omnes illius partes inuictorem extitisse.
Sed postquam inundante diluvio ipsius mo-
nimenta musices si que ediderit omni-
no deperire et mercurius post illam fere re-
rum omnium extinctionem: etiam diuino quo-
dam nutu cithare quattuor chordarum de
qua iam dicto libro differimus inuictorem
fuit. quæ capropter antiqui diuini hominem
appellarunt. preclarum est. omnem per illum ad
nos ultimo deuenisse cantandi musicam
Si enim illa cum fuerit nobis innata et inge-
nerata ut patet: prior est natura quam in-
strumentalis: cum sit ab extra. necesse igitur
est. ut perficiens musice instrumenta quod
sit tonus. quod semitonium. diatesseron. dia-
pente. ac diapason. et reliquis vocum princi-
piones quibus oportet illa consistere: prae-
cipue omnibus modis recognoscat et his sua ten-
tando siue percutiendo comprobet instrumen-
ta quod hoc modo facit. Accipit enim so-
nos illorum: primo omnium successive ut in can-
tu plano fieri solet per voces. secundo ag-

gregatim atque simul per personarum ut in
contrapuncto: que sunt de necessitate exami-
nationis et perfectionis ipsorum. tertio vero
et ultimo: cum quadam percutiendi celerita-
te et certa temporis determinata quantitate
ut in cantu mensurabili quod ad ornatum
tantum pertinet. De cantu plani in eccle-
sia dei introductione atque illius inuentione

Cultus nostre musice fa-
cultatis quæ in actu cantandi ut
instrumenta pulsandi aut utriusque
simul consistit: semper diu-
no cultui quomodoque intellecto vel
considerato: tum illi honorandi causa: tum
amplificandi gratia dedicatus fuit. Apud gentes
enim missis prophetis vulgaribus
que historiis haud defuisse: sacra diuina
que pagina edocemur. In danieli enim
capitulo. iij. Nabuchodonosor regem ad
statue auree quam fecerat adorationem
omni musicorum instrumentorum genere utre-
dum precepisse legimus. In veteri etiam
testamento: ad vniuersam veri dei religionem
laudibus offerendam: non modo in cithara
et psalterio. verum in timpano et choro
in chordis et organo in psalmis preceptum
fuit. Unde enim in organis que fecerat
dauid quattuor milia psaltes iter leuitas
quæadmodum primo paralipomenon. xxiij
capitulo dicitur. canentes erant domino. In nouo
autem sub quo illius practica in dies excel-
lenti nunciusque floruit. maiori utique nu-
mero infinite enim sunt ecclesie in quibus
hoc modo deum laudamus. Sed quoniam in pre-
cedentibus cantum planum omnem alium precede-
re et a quo inuentus significauimus nunc.
quod primo in ecclesia dei illum introduxerit ape-
riendum est. Cum beatus magnus episcopus et martyr
angelos antiphonas cantantes sicut in hi-
storia tripartita dicitur quodam in monte au-
dis. ad precepte modulationis exemplum
alias atque alias confecit et cantandas cum

psalmis instituit. Unde greci ad imitationē antiochēsis ecclesie in q̄ ille pfuit plures cōposuerūt ⁊ eas pari forma cū psalmis in choro q̄si in chorea cantare statuerūt. Ad egyptū autē huiusmodi p̄suetudo cū puenissz Athanasius alexandrine vrbis ep̄s q̄ fuit sub Julio papa ob leuitatē ⁊ vanitatē quē in quorūdam cantatū ⁊ audiētū animis ex hoc generare sibi videbat ab ecclesia suauit fr̄iscus petrarcha. florentin⁹ poeta. in libro de vtriusq; fortune remedijs meminit. cātum oīno p̄hibuit. Cui⁹ statutus cerere merito nō sunt passe ecclesie: sed neq; alexandrina post ei⁹ decessus quid enī si musica aliquorū mētes ita mulceat. dū aliorū ad honestatē ⁊ aliorū ad deuotionē incitare inueniat⁹. Unde enī damasus papa q̄ a p̄dicto iulio q̄nt⁹ fuit: psalmos in ecclesia p̄ choros alīnatim cantare: vt in cronica martiniana dicit⁹ instituit. Similiter autē beatus ambrosius qui sub illi⁹ p̄f̄icatu mediolanensiu⁹ p̄sul effect⁹ est: ne popul⁹ dei arriane p̄secutionis tedio p̄rabesceret. idip̄m sua in ecclesia teste aurelio augustino nono confessionū suarū libro fecit. sacerdotes enī arriani q̄bus Justina Justiniani regis pueri mater fauebat: suis etiā in ecclesijs cātilenis musicis vrebant⁹. Vñ cū apud cōstātinopolitanā ciuitatē ab antiquo ex̄menia illas haberēt. sabbatis tñ atq; dñicis dieb⁹ nocte ad p̄fūdēdos fideles: p̄dictā ciuitatē etiā t̄p̄rib⁹ sc̄tissimī iohānis ch̄r̄sostomi illi⁹ ep̄i: vt in superi⁹ memorata tripartita historia habet⁹ p̄cessionalit⁹ decātātes intrabāt. qui int⁹ cetera cātica hāc antiphas ab eis cōfectā Sāctas abnegātes trinitatē: toto conatu modulabāt. Vbi sunt q̄ dicunt tria. virtute vnū. Postq̄ autē gregorius magn⁹ sextusq; decim⁹ post Damasum

pōtifer martin⁹ effectus essz ecclesie sibi a deo cōmissē curā in omnib⁹ gerēs antiquorū patrū modulationē inelegantē ⁊ informēq; esse cū ppendissz. diuino cultui nō satis dignā existere adiudicauit. Quāob̄re correctā p̄ eū emēdata: nouā q̄damodo p̄ficiens: antiquā formā indixit ⁊ ne q̄s ea vteret iure p̄hibuit. Est enī cātus gregorian⁹ qui ecclesiasticus d̄r: ita diuino quodā nutu p̄fect⁹ vt ab oībus musicis maxima in admiratione habeat⁹. Vñ enī vn⁹ int⁹ oēs modulatores vel p̄flatores inuenit⁹: q̄ illuz in p̄ficiendis cātilenis recte valeat imitari. Beatus igit⁹ gregorius q̄cqd in ecclesia dei p̄ horas nocte dieq; modulādus erat mirabilit⁹ p̄fecit. vt enim libro. iij. de gestis ei⁹ dē iussu iohānis pape viri p̄clarissimi a iohāne etiā sedis apostolice diacono in vno volumine collectis dicitur antiphonarū nimis vtilit⁹ compilauit. Similit⁹ q̄cqd in missa vt enim in q̄busdā ecclesijs ⁊ Berūdensi int⁹ ceteras cōperim⁹ sequētes trobū siue p̄fationē ante introitū misse prime dñice aduentus eiusdē modi cū illo existētē decātant. Gregorius p̄sul re ⁊ noie dicit⁹. vn⁹ de gen⁹ duxit: magnū p̄scēdit honores. renouauit monimēta pat̄z prioz. sc̄holam cātorū instituit. hūc libellū musice artis cōposuit. Ad te leuani aīam meā deus me⁹ in te p̄fido nō erubescam Sic enim incipit: s; p̄ch̄dolor quēadmodū enim p̄teritis t̄p̄rib⁹ in gallia siue fr̄acia oīa illius modulamina lacerata et euersa fuere. quē ideo iussu karoli magni: tūc illis imperātis semel atq; iterū int⁹ exēplaria romana: vt in libro superius memorato d̄r instaurata fuere. ita postmodū a plurib⁹ vel delirantib⁹ vel musicā ignorantib⁹ factū esse cernimus sepe enī numero vnā ⁊ eandem ecclesia

sticā cantilenā: earū de quib⁹ nulli dubi
um idē Gregori⁹ p̄fator extitit diuer
sari modulationū atq; diuersorū mo
doz esse inuenimus. que vnicā dūtaxat
ab illo habuere cōpositionē. Hec autē
que de beato gregorio dixim⁹: 7 si ita se
habeāt 7 puulgata tātoz tēpoz fama
ab oībus pcedat. *Uitalian⁹* tñ summ⁹
pōtifer q̄ tertiusdecim⁹ post illū extitit:
cantū romanū cōposuit 7 organo p̄cor
dauit: vt in martinianis cronicis dicif.

De cātu 7 cātu plano: deq; illi⁹ pro
prio siue proprietate. *La. III*

Cant⁹ est modulata vocū piū
ctio. Cātus vō plan⁹ est vo
cū disgregatarū 7 que succes
siue absq; vlla t̄p̄is determi
nata quātitate 7 mēsurā pferunt legit
tima p̄stitutio. Quare q̄cunq; fuerint
voces tono aut semitono distātes q̄ in
p̄trapūcto tanq̄ dissonē repudiant: in
hoc tñ rōne dicta velut p̄sone admittū
tur. Similiter autē 7 que p̄ diatesserō diffe
runt. que 7 si hoc t̄p̄e ab ipso p̄trapū
cto abijciat. ipa tñ p̄sonātia est quāq; 7
quātitate 7 suauitate minima. si enī oīs
piunctio q̄ttuor vocū duoz tonoz 7 in
tegrī semitonij qd̄ est dimidiū toni: dis
sonātia est: vt dz. iij. musices. caplo. j.
omnis igif piunctio totidē vocū duoz
tonoz 7 minoris semitonij p̄sonātiā
reddit de nccitate. Hec autē est diatessē
ron de qua agim⁹: q̄ apud antiquos ea
de causa ita semp̄ reputata fuit. Unde
eniz q̄to 7 q̄nto musices imo fere p̄ oīa
illius volumina p̄sonātia dicta est. qd̄
tñ nō oēs capiunt. Quare si extreme il
lius voces simul pulse p̄sonare affirmē
tur: igif successive sumpte. Unde om
nis piunctio totidē vocū: triū vō tono
rum quōcunq; plata. dissonātiā facere
de necessitate diffinit. similis autē 7 earū

que numero quicq; a diapēte deficiunt 7
si voces q̄ huiusmodi sunt cātus nō fm̄
se totas: s; tñ fm̄ p̄cipiū vni⁹ 7 finē al
teri⁹ sonare dicant. Itaq; p̄p̄iū cātus
plani est. p̄ voces disgregatas qd̄ ei so
li puenit p̄ferri siue p̄nunciari. De p̄
prietatib⁹ cāt⁹ 7 earū origine. *La. III*

Et etiā cātū plano p̄p̄iū
qd̄ nō ei soli: s; omni certe p̄
necessariū est. Prop̄iū enim
nō modo huic. verū etiā con
trapūcto: 7 mēsurabili est. p̄ naturam
aut. b. molle vel. b. quadratū semp̄ de
cātari. Quēadmodū enī impossibile ē
aliqd̄ modulari q̄n statū vel in diatoni
co meloz genere vel chromatico nō inci
dat. ita 7 in alfa sup̄dictarū p̄prietatū
etiā si tres numero fuerint. Cū enī ter
tiū gen⁹. i. enarmonicū: neq; fm̄ totus
neq; fm̄ quilibet ei⁹ partes p̄actice re
cipiat quēadmodū libro p̄mo ostēsum
fuit. relinq̄t d̄ necessitate vt sup̄dicte p̄
prietates a genere diatonico 7 chromati
co tñ pueniāt. Unde enī sicut p̄ earum
noia importat primā atq; tertiā diato
nicū gen⁹: scdm̄ vō chromaticū efficit.
Si enī illud gen⁹: vt boetius libro. j. in
q̄t: ceteris durū atq; natural⁹ est. istō
vō molli⁹ manifestū est. b. mollis p̄prie
tates ab ipso genere chromatico. nature
vōz. b. q̄drati a genere diatōico puenif
se. b. quadrati inq̄ id ē. b. durū. Quāq;
enī huiusmodi p̄prietates ab ei⁹ signo dū
taxat put vsus obtinuit denotet. p̄t tñ
imo etiā debet: quēadmodū ea que. b.
mollis est: ab ei⁹ effectu appellari de q̄
bus dicim⁹. s; harū qd̄ p̄prietatū: q̄ a
genere diatonico pueniūt p̄ oēm positi
onē. id est tonū. ronū. 7 semitonū illius
seruat naturā. Que autē a chromaticove
nit quātū ad minimā ei⁹ partē tñ. s. se
mitonū. Qd̄ autē reliquū illi⁹ est. id est

tribemitonii in compositione nunquam deuenire in practica dictum fuit. Que cum ita sint in de necessario dicimus. Proprietas naturae est quod in omni diuisione quattuor uocum duos tonos habet semitonium quocumque ordine distribuunt nulla tonorum diuisione genitum: sed tantum a natura datum. Huius autem proprietatis principium ex musico rum institutione est in littera. c. uerum enim precedentibus tonis semitonioque subsequente. Jam enim ostendimus libro. iij. naturam liorem esse diatesseron sonantiae positionem que hoc modo procedit: quantum ad illam inueniendam: et inde quantum ad huiusmodi fundamenta iacienda peruenientior est quam fuerit que e contrario modo. Ipsi uero nullo in notulas carum demonstrat signo. Ea enim que sunt a natura nequaquam: sed tamen eorum accidentia designamus. Proprietas autem b. mollis est. que in omni diuisione quattuor uocum: duos etiam habet tonos et semitonium. semitonium inque chromaticum per diuisionem. scilicet. toni perueniens quod ideo molle est. quia manus inuallum in minus peruertit. Hec enim proprietas ut horum trium tonorum immediate. f. g. a. b. positionem cassam siue nullam faceret: eo quod contra genera melorum: et inde extra huius facultatis principia est instituta fuit. Diuidit enim tertium dictorum tonorum quemadmodum secunda tetrachordi synemenon chorda que eadem de causa in f. a. b. posita est in duo semitonium. minus uidelicet atque maius. ut cum minori et duobus precedentibus tonis dissonantiam illam trium tonorum in diatesseron quod oportebat verteret sonantiam. Unde huiusmodi proprietatem in predicti semitonii acutiori uoce causas essendi accipit: et in grauiori primi toni incipit. Quia in re manifestum est ultimum signorum mobile fieri. Aliud est inuallus toni et aliud predicti semitonii que ab illo duntaxat eo quod in f. a. b. nullum est me-

dium signum: de necessitate demonstrant: uerum enim hac discretione. Cum enim tonus semitonium minus semitonio maiori superaddat: hinc per semitonio minori demonstrando predicto signo in propria eius figura remanere. id est. b. quam triangulari intelligunt: et per maiori in quadrangulari vel quadratam peruerso. ut hic. b. maiores nostri utendum esse optime statuerunt. Tunc enim quemadmodum semitonium ipsa uoce comate differunt ut probatum est. ita eorum signa uoce angulo quo nihil rectius quantum ad hoc attinet fieri potuit. Quod moderni minime considerantes signum iam dicti semitonii minoris. b. rotundum eiusdem figure uim ignorantes appellant. Cum enim rotunda figura que circularis dicitur: omni capacissima fuerit et inde omnes in se continens. alienum est a ratione quod aiunt. Maiori enim signo saltem potestate: minus inuallum: et minori maius demonstrandum procedere ridiculum uidetur. Tertia uero ultima proprietas: si in tonorum et semitonii genere atque positione a nature proprietate in nullo differat unde et de se considerata ita potest appellari per respectum: tamen ad immediate precedentem quod. b. mollis est. b. quadrati vel potius. b. duri ut meminimus appellat. Relatiua enim sunt duri enim ad molle dicitur: et e contra. non autem quadratum. Hec autem proprietas que in g. incipit. ultimum trium tonorum de quibus diximus in duo inque semitonium per. b. molle diuisum in pristinum reddit statum. Quamobrem. b. quadrati siue. b. duri proprietas est. que semitonium. b. mollis in tonum conuertens. in omni etiam diuisione quattuor uocum cum duos habet tonos et semitonium diatonicum siue naturale. Duri uero per tonum quod per semitonium ab illo in flectu sonant uoces. Et generaliter ubique semitonii in tonum peruersio fiat intendendo: ut in tertio late diximus. Unde aduertendum quod du-

rum et molle non dicuntur de signis nisi tantum respectu ad sonum quem representant. Quare huiusmodi proprietates in nullo alio quam in eo quod dictum est: non autem in sono sunt differentes. Quod enim ipsi vocibus et infuallibus efficiuntur. Est autem proprietas: ut hic sumit essentialis vocum distributio vel sub genere diatonico tantum: vel sub eodem et chromatico descripta. De quarta proprietate in cantu nullatenus assignanda ubi de puncta falsa opinione agit. Ca. V

Quarta autem in cantu assignanda esse proprietate et si ex precedentibus impossibile manifestum fuerit quibusdam tamen huiusmodi scriptoribus: id non bene visum est. Ibi enim cum adiuverent. mese ac parameze chordas id est. a. b. acutas: tono naturaliter distantes per secundas tetrachordi synemenon chordam in semitonium minus propter eam dictam pueri. ipsamque tetrachordum latine punctum interpretari. inde huiusmodi infualli puerione quam antiquorum doctissimi: recte ut ostensum est molle appellauerunt. Coniuncta tamen falso nuncupauerunt. quando quod per nomen importat ignorantes dixerunt. Coniuncta est de tono semitonium faceret de semitonio tonum. Cuius erroris opinio inter catores ita inualuit ut plerique illorum dimisso. b. mollis nomine quando illo utendum fuerit per puncta decatare dicant. Et sunt quedam qui si in predictis finis. id est. a. b. vel eorum infuallo ipsa conuersio fiat. p. b. molle effici dicunt. si vero alibi ita illa puncta appellant: ut quartam in cantu esse proprietatem predicant quorum utrumque a veritate alienum est. Quinque enim esse tetrachorda et omnia a semitonio incipientia. scilicet. y paron Meson Synemenon Diezeugmenon y proboleon. quae praefata quartum ad tertium: ita sibi ipsis puncta sunt: ut in eadem

chorda in qua praecedens terminatur: sequens in ordine incipiat libro. ij. ostensum est. Cum igitur quartum disuncti a tertio atque de per se initium faciat. Ibi est quod ipsum tertium ad sequentis diatoni nomine puncti distat inter reliqua omnia quemadmodum et eius appellatio colligit sibi vendicauit id est synemenon. Et cum quattuor fuerit chordarum: inde omnem illius positionem punctarum vocum. In hac consideratione tamen esse de quibus boetius libro. j. et. iij. meminit necessario dicemus. Quare et si huiusmodi tetrachordi punctum fuerit: illud quem recessum tonum per secundam eius chordam diuidere: ut ostensum est. manifestum tamen ex precedentibus esse possit: nequaquam inde nomen puncti: sed tamen ea de causa de qua diximus obtinuisse. Aliter enim diuisionis nomine punctationis velle interpretari ridiculum est. Ibi enim puncta proprie sumpta quae sinaphe grece dicitur: ut idem preceptor noster libro. j. inquit. est duorum tetrachordorum sub una et eadem chorda superioris quidem grauissima. inferioris vero acutissima collectio vel aggregatio: ut hic e. f. g. a. b. c. d. ubi in ipso. a. acuto propter illius binam assumptionem ut cum precedentibus et subsequenter per tetrachorda computaret. hec de qua agimus puncta propter eam dicta a vetustissimis atque sapientibus recte instituta sunt. Et quoniam hac ratione nullum in sui constitutione generat infuallum. nullo eorum inter notulas demonstrat signo quorum est vel toni spacii in semitonium minus conuersione: vel eiusdem semitonii in ipsum tonum a quo infectum fuerat restitutionem ostendere. Quapropter punctarum positionem in qua ad illorum sensum attinet. falsas esse ut ostensum est dicimus atque supuacaneas. Et falsam inquit. quoniam non sine predictorum infuallorum puerione ut per superiores eorum definitionem manifestum est: illa intelligunt. Supuacaneas autem. quoniam vel in. b. mollis:

ut b quadrati proprietate eo modo cade-
re necesse est quod ipsi falsarii iunctarum
assertores inconsiderate sentire videntur
quando vel p. b. molle vel. b. quadratum
esse signandas aiunt. Oportet enim de
necessitate ut alteri dictarii proprietates
sint voces currit signum si recte institu-
tum fuerit. De numero vocum epilogus

Voces autem quot La. VI
numero fuerint et si libro se-
cundo dixerim: nunc etiam re-
petendum est. Numerus igitur vo-
cum: aut secundum naturam aut secundum musicorum insti-
tutionem considerat. Natura autem tot sunt
numero quot sunt earum discrimina vel
dissimilitudines. Et quam donec ad octa-
vam peruenerint: nunquam equalitatem sono-
rum vel similitudinem consequitur: septem
igitur duntaxat esse voces necesse est. Anti-
qui autem cum in personarum bisdiapason
omni maximam atque ultimam propter causas dictam
dissimissent: inde quiddecim voces quem
admodum superiori volumine de modis
musicis agebat patuit: ut in prima il-
lorum institutione esse voluerunt. Moderni
vero e contra ad minimam illarum que est dia-
tesseron causa iam assignata atten-
dentes sex tantum esse perpulcre imo rectius sta-
tuerunt. Tot enim ex illis speciebus progre-
diuntur quibus omnem decurrunt musica om-
ni abiecta dissonantia hinc enim atque etiam
omnes per tetrachorda diuiserunt quiddecim vo-
ces. De signis vocum et eorum causa.

Ad quam voces La. VII
transientes sunt: nullam post ea-
rum pronuntiationem habentes subsi-
stentiam aut permanetiam inde
quibusdam signis quibus illas intelligeremus
necessario in hac disciplina utendum erat.
Vix enim decantare fuerint statim desinunt
esse. Quoniam enim pronuntiant: tunc precise sunt
quando voce plate fuerit iam non sunt. Si-

gna autem quibus utimur sunt non quod de na-
turalia: ut fumus ignem non dum apparentem
et vestigium aial inde transisse significatia:
sed tantum ab institutione musicorum id est. a. b.
c. d. et in amplius edita. Unde boetius ad
maiorum numerum vocum de quibus dictum est
insinuandum quiddecim: libro quarto scilicet. a.
b. c. d. e. f. g. h. i. k. l. m. n. o. p. esse sta-
tuit ideo differetibus caracteribus omnia depi-
cta ut omnes diapason consonantie species que in
quartodecimo signo terminantur et maioris
consonantie que est bisdiapason extreme vo-
ces per graue et acutum semper differre signi-
ficaret. Qui autem post illam fuere musici et
ante gregorium magni tempora septem tantum esse:
id est. a. b. c. d. e. f. g. a primo supradictorum
quiddecim incipiendo: nec ab re diffinire-
runt. Et enim sepe meminimus septem sunt
duntaxat discrimina vocum: sed quam in his
tantum non est statum inde si post septimam et vlti-
mam intendendo repetantur: tunc sicut est re-
perire octauam simile habere sonum cum prima
de necessitate: ita et simili signo demon-
strandam esse: optime diffinierunt. Gre-
gorius vero scripsimus tertiam in practicam
deducens modorum cantandi institutiones
de qua dictum est: cum in autenticos et pla-
gales que in secunda erant diuideret modos
et plagalibus ipsis diapente a finali re-
missam in maiori eorum depositione habere
persensisset: tunc ut illam que secundi modi est an-
notaret primo supradictorum signorum id est. a.
quod antea quissimum fuerat. aliud per tonum
ab illo remissum id est. g. quemadmodum
nuprime diximus: merito proposuit. g. enim
quemadmodum ex replicatione septem signo-
rum preteritari potest ad grauiorem partem ipsius
a ut hic. a. b. c. d. e. f. g. A. b. c. d. e. f. g.
locatum inuenit. Quare apud nos septem
tantum sunt signa vocum hoc ordine dispo-
sita. g. a. b. c. d. e. f. que ob causam vltimo
dictam gregorium appellant signum autem

teste aurelio augustino libro scdo d doctrina christiana: est res que p̄t sp̄m quā igerit sensib⁹ aliqd aliud ex se facit in cogitationē deuenire. vnde nos q̄ primū nra signa p̄tēplamur: nō modo ipsas voces veruētiā p̄ grauet acutum differre ac quasdā singulis tonis: q̄sdā vō semitono tñ distare ex maiorz nro rum institutione imaginamur: intelli gimus. Quāobres q̄ dicunt signū est in hac facultate: qd̄ secū litteras trahit et voces vt Gama ut Are Bmi. 7c. qd̄ p̄ nomē signū importat ignorāt. Nec enī nihil aliud ex se q̄ id qd̄ sunt faciūt i cogitationē deuenire. De tēporib⁹ autē predictoz patrū Boetij n̄r si venerabi li Bede libro p̄mo de gestis anglozum alia mens fuerit. Simacho Anno dñi q̄ngētesimo 7 vno p̄ōtifice maximo ef fecto atq̄ sub Theodorico rege apd̄ itali am floruit. Gregori⁹ aut Anno q̄ngen tesimo nonagesimo 7 vno: vt in cronica martiniana dī vniuersali ecclesie p̄esse cepit. De grauitate signoz 7 acumie

Grauiat acuta p̄ La. VIII
respectū ad voces q̄s rep̄sen tāt nō autē de p̄ se dicim⁹ esse signa. vnde sicut voces vlt̄ singule singul⁹ vel septene cōparate. qm̄ septē tñ sunt natura ipsis gūitatiz acu mini ascribunt: ita 7 earū signa pari for ma relata. Et qm̄ fm̄ modoz cātandi qualitatē a grauiori termino secūdi ad acutiorē septimi: tertia voce vltra bis di apason eleuātur 7 hinc scdo atq̄ tertio necessario replicant. in p̄mo igit̄ ordine signa ipsa gūia erūt in scdo acuta in ter tio vō supacuta. Quāobres qd̄ sibi vo lunt dicētes viginti esse litteras cantus 7 illas in octo graues septē acutas 7 qn̄ q̄ supacutas diuidūt. Si enim grauet acutū relatiua sunt: idēz erit necessario

de quocunq̄ maioriz 7 minoriz numero iu diciū. vnde quēadmodū octo priores i septē sequētū cōparationē grauis erūt sic etiā nouē ad sex. decē ad qn̄q̄. 7 ita i ampli⁹ priori scilz numero addendo. a secūdo autē vel ecōtrario modo subtra hendoz pari forma in septē acutarum ad quq̄ supacutas cōparationē. Qd̄z si verū fuerit. nre tñ mūlice facultas qn̄ tum ad p̄mā diuisionē illud nullatenus admittit. Si enī octo p̄ores graues fu erint: p̄mū ergo. g. atq̄ scd̄ octano lo co positū: diapason p̄sonatiā mūne effi cient qd̄ falsum esset p̄cedere. Quinq̄ enim tonis 7 duob⁹ semitonij iungun tur q̄bus eadē p̄sonatiā p̄stat. q̄ si illas efficiunt sup̄dictoz igit̄ signoz ipsi: al terum graue: alterū vō acutū erit de ne cessitate. Cōsonatiā enim est acuti soni grauiq̄ mixtura: s; qm̄ sup̄dicte diuisi onis: causa ab eis nulla assigni potest. nos igit̄ erroris illoz originē aperiam⁹. Postq̄ enī beat⁹ Gregori⁹ hoc signū. g. priorib⁹ ab. a. incipietib⁹: rōne iam di cta p̄posuiss; existimarūt imperiti can tores: sic illis additū fuisse: vt deinde p̄ octonariū 7 septenariū numez distribu enda: 7 ita gūitatiz acumini frustra tñ vt pbatū est assignāda esse. Si enī septē sunt voces dñtarat. illi⁹ igit̄ signi p̄po sitione numer⁹ priorz nō est adauct⁹: s; tñ eoz ordo p̄mutat⁹: vt sicut illoz pri ma institutione. per. a. b. c. d. e. f. g. di numerabant: ita in hac scda 7 vltima. p. g. a. b. c. d. e. f. Scdm̄ numerū enim rerū signādarū est numer⁹ signoz illaz de necessitate. vnde quēadmoduz. a. in p̄ma illoz descriptiōe tāq̄ grauissimuz grauiū in sūmitate pollicis locatū erat ita 7 nunc. g. eā obrē situm est. 7 inde re liqua omnia a proprijs atq̄ antiq̄s eo rum sedibus mota sunt.

De nominibus vocum et eorum in-
uentione. Capitulum. IX

Nomina vocum quibus utimur
hoc modo excogitate atque in-
uente fuere. Paulus enim quidam
noie. cassinensis monasterii san-
ctissimi Benedicti monachus sedis quoque apo-
stolice diaconus. cum ex officio suo cerei pa-
schalis benedictionem psallere teneretur
et anno quodam in vigilia pasche ita p-
gradi raucedine affectus inueniret ut vir-
loqui potuisset. sanctum christi precursorem at-
que baptista iohannem toto corde orare ce-
pit. ut sicut patri illi zacharie dudum an-
gelo non credenti ob hoc muto effecto:
vox eius meritis in die natiuitatis sue ad-
loquendum apta reddita fuit ita sibi ei ob-
tentu ad cantandum facilis restitueretur.
Qui accepto pugillari arreptoque cala-
mo hymnum ad honorem illius in quo omnia
que de conceptione et sua natiuitate ge-
sta fuerant enarraret; conflare volens:
ab effectu sui impedimenti incipiendo
metrice ludens ita exorsus est. Et que-
ant laxis. resonare fibris. mira gestorum
famuli tuorum. solve polluti labijs. reatus
sancte iohannes. Adira res. Cum enim
vix absoluisset hymnum ita eius vox effu-
gata raucedine clarificata fuit ut ab au-
dientibus maxima in admiratione ha-
beretur. Hoc autem per omnem italiam
diuulgato processuque temporis interie-
cto Guido aretinus ac etiam monachus
qui post Gregorium primus in hac disci-
plina floruit. cum omnem modulatio-
nem per diatesseron consonantie species
que sex tantum vocibus continetur ad-
recte cantandum necessario distribuenda
esse propter ea que de illa nunciusque dicta
sunt intellexisset. hinc sex nomina quibus
appellarentur suauiterque pronunciare-
tur non modo illis imponenda esse co-

gruum existimauit. verum etiam capi-
ta sex pedum primi versus predicti hym-
ni que sunt. Et. Re. Mi. fa. Sol. La
ob causam cuius gratia confectus fue-
rat. illa esse perpulcre statuit atque sic or-
dinauit ut cum litteris Gregorii in in-
teruallozorum distributione conuenirent
Tono enim tono. semitonio. tono. at-
que tono iunguntur. Quod ita ceteris
suorum temporum musicis atque poste-
ris fere omnibus placuit: ut pauci per
litteras iam dicti Gregorii quod ideo
antea obseruabatur. quia ad numerum
septem naturalium vocum correspon-
debant: et nulli per antiqua nomina oc-
to syllabarum ad numerum octo dia-
pason consonantie vocum pertinentia.
id est. noan. noe. cane. agis. decantare
inueniantur. Multo enim rectius per
minime consonantie species. scilicet. Et
re. mi. fa. Re. mi. fa. sol. Mi. fa. sol. la
quibus sepe dicti tritoni dissonantiam
curamus. suauius elegantiusque cantum
proferimus. Harum enim syllabarum
quinque numero quod superius dictis af-
firmari non poterat suam et ab alijs di-
stinctam obtinent vocalem sine quibus
nihil in voce continua proferri potest.
Unde non immerito superius descrip-
tam. Guidonis institutionem auctori-
tate Iohannis pape de quo in preceden-
tibus dictum est: firmatam existisse le-
ginus. Quamobrem et si alia atque alia
nomina quibus voces exprimeremus:
vel in eodem vel in maiori numero ad-
inuenire possibile fuerit. nunquam tamen a-
quocumque tentandum est illa inuestiga-
re et huic facultati applicare stultissimum
enim esset quod optima ratione factus
fuisse constat et ab incunabulis seculis
multis iure obseruatur: velle immu-
tare. et tante arrogantie habere sec-

sectatores opari. vt quidā ex nostris q̄
his octo syllabis cantādus esse institue
rat. Psal. li. tur. per. vo. ces. if. tas. ne.
q̄ predicta p̄siderās: neq̄ etiā q̄ barba
rice: vt ita dixerim: remittēdo pronūci
arent minime p̄uidēs. id est ab vltima
incipiēdo: vt b. Tas. if. ces. vo. per. tur
li. psal. De nominū vocūz signoz
conuenientia. **Capitulum X**

Signa autē vocūz illarū nomi
na superius descripra: hoc mo
do p̄iuncta sunt: et per cantus
prop̄etates distributa. Primo
enim oīm signoz. id est. g. p̄mi ordinis
q̄ ab oibus gāma grece appellat. hui⁹
existens figure. p̄ma vox aut p̄mū no
men vñ syllaba. id est. ut. prop̄etatis. b.
quadrati recte adaptata est. gāma enī
et si quātū ad nrā attinet p̄ncipia ex gre
gorij institutione: grauissimū grauius
prop̄t eā dictam fuerit vt ostensus est
semper tñ. f. subintellectū q̄d est b. mol
lis p̄ncipium immediate premitit ad
cuius respectū vel relationē p̄mū ias
dicte. b. quadrati vel. b. duri prop̄ieta
tis locum iure dicis possidere. Si enim
hac p̄cmissa relatione p̄sideret vel ac
cipiatur euz duos post se habeat tonos
et semitonū diatonici nulla. f. tonoz
diuisione productū. cantus erit nature
Musice igit̄ disciplina numerū q̄q̄ re
latū ad sonū hñs pro subiecto in infini
tum vel quasi infinitū ad vtrāq̄ partes
grauē. f. et acutā a quocūq̄ termino p̄n
cipiū producēdi sumas extendi p̄t et in
de ab gāmaut simpliciter remitti. Qd̄ q̄
q̄ ita fuerit minime tñ fm qualitatem
modoz ad ip̄m. f. pueniendū. qz null⁹
ab ip̄so gāmaut deponit: nec ab illo in
cipiendum tum eadē de causa. tum q̄a
semitonū habz chromaticū. id est per di
uisionem toni genitū minime erat. cro

maticum enim genus: sicut innaturali
us est a genere diatonico: vt dicitur pri
mo mulices. sic et posterius illo. Dein
de autem in. a. secūdo signo. secundum
nomen. id est re. In. b. vo. mi. in. c. fa.
predicte proprietatis. Et quoniam idem
signum per diatesseron p̄sonantias que
est prima omnī atq̄ per primam eius
speciem fm hanc p̄siderationem. imo
etiam scdm ordinem nature: vt i tertio
libro probatum est: et duobus. f. tonis
precedentibus et semitonio subsequen
te constantem. a primo omnium distat
primum etiam nomen vocis. id est. ut
prop̄ietatis nature vbi initium facit:
iure illi assignatum est Itaq̄ vnicuiq̄
signozum precedentium. quoniam vni
duntaxat deseruiunt proprietati vnicū
tantum nomen assignatur. hui⁹ autem
quoniam duabus: duo adaptantur. et
ita in. d. sequenti. sol. re. In. e. vo. la.
mi. Similiter autē in. f. duo. id est. fa
iam dicte proprietatis nature. et. vt. p.
p̄ietatis. b. mollis principium: tñ pro
pter causam in quarto signo dictam:
tum etiam quia eodem ordine eadem
q̄ diatesseron specie et si semitonū cro
maticum fuerit quod oportet: causa in
precedentibus assignata voces ab illo
procedunt. Ceterum in primo septem
acutorum signozum. id est. g. q̄d a pri
mo octauum est. tria vocum nomina.
scilicet. sol. nature. re. b. mollis prop̄i
etatum precedentium. et. vt. b. quadra
ti ibidem: sicut in primo omnī signoz
um incipientis. Et quibus tot esse in
vno quoq̄ signo voces et earum nomi
na quot fuerint proprietates decurren
tes ostenditur. Sed quoniam iste: ter
narium nunq̄ excedunt numerum: in
nullo igitur signo hac consideratio
ne. id est non permutato ordine insti

tutionis principiorum a quarto. scilicet in quarto loco cum assignatorum ut quidam ex nostris in cantu mensurabili omnem per ignorantiam vel arrogantiā perfidentes multā faciunt plusque tres voces earum nomina tot idem esse possunt. Proinde autem i. a. sequenti tria nomina eadem ratione scilicet la. nature mi. b. moll. re. b. quadrati. In. b. vero quod tritesynememon dictum est unum tamen assignat videlicet fa. quorum unumque per respectum ad sonum quem representat molle ob eam dictam nūcupatum est. In hoc autem signo cum fuerit chromaticum si quartum ab. f. precedenti extiterit. ac per diatesseron ab illo intensum: nullum assignat principium. id est ut. In. b. autem sequenti. id est paramese quod semitonio maiori distat a precedenti. unicum etiam nomen scilicet mi. propteratis. b. quadrati in quo etiam non assignat principium. quoniam sequentes voces a semitonio atque imperfecto intervallo exordiri inuenirentur non precedentium positiones quod est summo cautum. Cōsequenter autem in. c. tria nomina. scilicet sol. b. mollis. fa. b. quadrati. ut. nature. In. d. tria etiam. la. b. moll. sol. b. quadrati. re. nature. In. e. autem. f. g. a. b. atque. b. sequentibus: sic in precedentibus atque sibi sibi In. c. vero duo tantum. sol. b. mollis. fa. b. quadrati. In hoc enim signo si unus de principalioribus fuerit. quoniam decimā a finali septimi modi transgreditur vocem non assignat. ut. In. d. etiam duo. la. b. mollis sol. b. quadrati. In. c. vero in quo pectice finem facimus unum tamen. scilicet la. b. quadrati. Hec enim tria signa ultimo dicta id est. c. d. e. ideo tamen posita sunt ut proprietates in precedentibus. f. atque. g. incipientes quod sex vocibus preteritis ad usque finem perduceremus. si vero ulterius ab. e. ultio dicto preceps putaretur quod in cantu mensurabili fieri solet: tunc terminus sequens erit. f. in quo dicendum est fa. non quidem per. b. molle ut plerique indocti existimant: et ita eiusdem signo inf notulas

posito: falso tamen demonstrat. scilicet tamen per naturas in precedenti. c. sic in silibus incipiente: et in. a. terminante ubi de necessitate doctrine generalē per hodiū facimus. Alii enim per quandam circulationem horum principiorum esset processus in infinitum quem omnis disciplina summope refugit. De principalium signorum atque deductionum numero. **Capitulum XI**

Quod dictis igitur quemadmodum tres esse proprietates cantus. scilicet b. quadrati nature. et b. mollis ostensum est: ita et principaliora signa sine principalibus lras tot esse numero. videlicet. g. c. f. duntaxat manifestum. Ab his enim imple proprietates originē ut demonstratum est quantum ad situm deduxerunt. scilicet q. b. quadrati est tribus in locis. id est in primo termino in quo gamma positum est. octavo et undecimo quod autem nature: in duobus tamen pectice ut in cantu plano propter eam superius dicta. scilicet quarto et undecimo. quod vo. b. mollis etiam in duobus videlicet septimo. et quatuordecimo incipit. Et quoniam a quocumque iam dictorum septem terminorum ipse sex voces. ut re. mi. fa. sol. la. eliciuntur siue deducuntur. septem igitur sunt earum emanationes siue deductiones. scilicet tres. b. quadrati. due nature. et due. b. mollis. Est igitur deductio sex vocum cantus sub aliquot trium proprietatum emanatio.

De signorum per grave et acutum finem eorum characteres differentia. **Capitulum XII**

Plerumque autem musici quoniam ipsa signa de quibus dictum est triplici ordine describunt: nunc maioribus: nunc minoribus: nunc vero minimis characteribus seu figuris ita depingere. **A B C D E F G A B C D E F G A B C D E F** sic enim quando voces graves. acutas vel superacutas significant: proprii intelliguntur. Maioribus enim

signis aut figuris: maiora spacia: et minoribus minora facile mente cōtemplamur. Maioribus enim spacijs ut mathematica ostendit demonstratiōe quod quod ipsa dimensio habet uoces quae metiuntur chorda quod acute et iste quod faciat supacute. De signorum et nomini uocum puncta appellatiōe

Signa igitur uocum reaz. **Ca. XIII**
noia d' quibus sigillati dictū ē. ita
sunt collecta denotant. ut.
A. re. b. mi. c. fa. ut. d. sol. re. e.
la. mi. f. fa. ut. B. sol. re. ut. A. la. mi. re.
B. fa. b. mi. C. sol. fa. ut. B. la. sol. re.
E. la. mi. ff. fa. ut. B. sol. re. ut. A. la.
mi. re. B. fa. b. mi. C. sol. fa. B. la. sol.
E. la. ¶ autem si apud grecos tria fuerit in
ordine alphabeti. p. c. lra in illo existat:
ut cum dicunt: alpha. vitra. gamma. latini
vero p. g. illa accipiunt propter uicinitatem soni
quam inter se habere uident. Unde enim sepe mul-
ti alfa illarum in altera peruertit ut b. ducē-
ti: treceti: quādringēti: quingēti: sexceti: se-
ptingēti: et in alijs nomib' quod ne longum faciam
p'feco. Quare autem. g. nunc primum signorum
norum fuerit: ostendū ē. scilicet quod de re grece de-
notandū quēadmodū ab ineuitib' seclis
multis in omnes scholā musicorum ita uetū ē:
ut nihil tam tritū: tamque uulgatū in illa exi-
stat: et nulla ualeat ratione probari. hinc du-
pliciter opinatū est. Quidam enim eo quod hec
nra disciplina ab ipsis grecis ut per omnes bo-
etij libros ostendit inuestigata fuerit. Alij
vero quod dicēdo. g. ut. insipidā reddit pro-
nūciationē dicēdo autem gamma ut: dulcis-
simā quod non esse paruifaciendū puto.

De secundo genere signorum. **Ca. XIII**

Et etiā aliud in musice discipli-
na generis signorum quod per notularū
figuras de quibus in priore dicem'
necessario dā. cū enim ea quod cātā-
da sunt uobis expriment. uba autem litteris scri-
bant. ne igitur inter uerba significatiōis lit-

teras. id ē significatiū sonos et significatiū
dictamina uel carminū finias p'ceden-
tia fieret. hic notule quodā ab antiquis mu-
sicis sub positis tamen intelligentia signorum op-
time excogitare atque ad significandū so-
nos dūtaxat in huius facultatis p'ctica in-
trodūcere. sic enim quā notulas ipsas
aspiciunt: statim p'positis tamen clauibus: de quibus
uaria superest dicendū uel. a. uel. b. uel. alia
quācumque de septē: et in quocumque ordine.
id est quā. acutaz uel supacutaz existē-
te intelligim'. Hoc enim apud grecos teste
boetio li. iij. et si in figuris notularum dif-
ferant semper obseruātū fuit. De p'iu-
nctionib' uocum in generali. **Ca. XV**

Absolutis igitur quod de signis uocum
quātū expediēs erat p'tractan-
dauidebant. nunc autem de p'gres-
sionib' siue de omni illarum distribu-
tiōe uel p'iuictiōe. p'mo in generali. scdo autem
in p'ictari dicendū ē. Cū omnes uoces p' di-
atesserō p'sonatiē spēs necessario decur-
rere ostēsus fuerit: et ideo sex tamen esse et to-
tidē earum noia quod ab institutiōe et p'cessio-
ne musicorum sunt ut. re. mi. fa. sol. la. lbic
igitur quod p'pinq'ores sibi sunt: aut tono: aut
semitonio. quod uo triē: aut ditono aut se-
miditono. quod aut quarte: unico tamen modo.
id est duob' tonis et semitonio ipsam di-
atesserō p'sonatiā efficiētib'. quod uo quāque
unica etiā uia. id est trib' tonis et semito-
nio diapēte p'sonatiā reddētib' in gūf. quod
ipsa in uall' a seinuicē natura distāt. et
quā huiusmodi semitoniū naturale est quē-
admodū p'batū fuit. nulla p'p'ea ipse cō-
sonatiē tonorum p'itiōe idigētes ideo quot
quot itra quodcumque illarum inuēti fuerit toni:
ab omni diuisiōe iure abstracti p'siderāt et ac-
cipiūt. unde ex his quod dicta sunt: quattuor
necessario eliciūt regle quod p'ncipia cātā-
re notant. quibus ignoratis et ipse cātā-igno-
rat. non enim ad recte cātandū sufficit scire

intēdere voces fin eaz infualla aut re-
mittere: s; optet sumope vt ad seinuicē
cōparate s; alteri lex dictoz sex modo
rū naturalē institutionē: nec alit a pfe-
rēte accipiāt. si aut cār ab ijs oberraue-
rit vt qñq; accidere solet corrigēd est
ad huiusmodi pñcipia reducēd. *De*
pñcipijs cār. Prima regla. *Ca. XVI*

Mnis vox scōe sibi aut per
tonū aut semitonius natura
iūgīf. p tonū inq; quēadmo-
dus. vt. re. tke. mi. fa. sol.
Sol. la. p semitonii vo. sic Mi. fa. dū
tarat. Secunda regula. *Ca. XVII*

Mnis vox tertie sibi aut p
ditonū aut semiditonū na-
tura iūgīf. p ditonū enī sic.
vt mi. fa. la. p semiditonius
aut sic re. fa. mi. sol. Qua-
re nulla cā est p quā tonū i semitonii vel
ditonū in semiditonū aut eō i pñdictis se-
cūdarū ac tertiaz vocū pñctiōib; dūta-
rat pñctiō. vtrāq; enī supñdictarū posi-
tionū eā natural est: qz scōa q est tertia
rū vocū: a pñā q est scōarū dependet de
nccitate: et vtrāq; illaz ex hac maria de
q supius meminim. si enī spēs pñonati-
arū in gñe tñ diatonico describūt quē-
admodū li. j. ostēfuz atq; pbatū ē. hūc
igīf et pñdicta eaz elemēta de nccitate ex
qñ cōponūt. At qm in eodē gñe oīa in-
diuisibilia existere i seipā pclarū fecim
peccāt igīf pñcipia: oppositū pñeden-
tes atq; male d musica sentiētes: falso
dogmatizāt. q si i spñcto qñq; ob cās
seqnti libro dicēdā eōzio fiat: sēp tñ cā-
tplan integerrima atq; indiuisibilia re-
tinet infualla. Tertia rla. *Ca. XVIII*

Nullavorq; te sibi nisi tñ pñā
tesserō pñonatiā natura musi-
ces iūgīf. sic. vt. fa. re. sol. mi
la. Quāobzē oīs pñunctiō qñ

tuor vocū precise triū tonoz immedia-
toz dissonatiā faciens de necessitate vt
sepe probauim: falsa est: et ide omnino
abijciēda. Peccat enī pñcipia ad q sic
ostēdin p. b. molle ē reducēda vltimū
triū tonoz in semitonii min; pñuertēdo
hūc enī a cātorib; qñ tñ de p se nullā fa-
ceret fidē: vulgo d; si cant; ab. f. in. b;
dūtarat ascenderit: vel ecōtra descende-
rit: tunc in acutiori predictarū vocū ad
pñfatam dissonatiā euitandā per. b.
molle decantandū est: vt in primo seqn-
tium exēplo. Tēru enīnuero si in pri-
miori voce ab. b. descendēti clausula fi-
at: et pausa simul cum sentētia verborū
puta in. a. a quo repetendo ad ipsum. f
remittatur. vt in secundo exēplo in pri-
ma et quarta dictione: tunc et si mihi in
quodam rescripto vernacula lingua cō-
flato inconsiderate alia mens fuerit in
acutiori voce idest. b. per. b. quadratus
decantandū est. Quā enī nullus fuerit ibi
respect; superioris ad qñtā inferiorē: s;
tñ ad primiorē in prima ei; positioe ra-
tiōe tā dicte pause illā pñseqntis et ide nul-
la sit cā pñāseūdi a gñe diatonico et na-
turaliori in cromaticū verum est quod
affirmam; Et si cār sūmodo ab. c. vel
d. ad. b. intēdat et ad eundē terminū re-
mittat vt in tertio exēplo: tūc etiā qñq;
ppinq;ores sibi voces tā semitonio qñ to-
no natura iūgant p. b. qñdratū in acuti-
ori ei; terminio: tonū accipiēdo semitoni-
um vo relinqndo. cū nulla sit cā vtendi
b. molli. tū etiā qz nature illi; modi mu-
lici essz ipedimēto pñūciand; est. Qēs
enī modi cārandi: qñto et sexto exceptis
ipā. a. b. acuta. tono d natura sua dista-
re faciūt qñ nisi tñ dissonatiē vitāde g-
tia vt in pmo exēplo neq; pñtermitten-
dū ē. si vo post. b. f. pñdicta: cant; p trihe-
mitonii in. d. vel diatesserō in. c. remit

Liber

ra a q̄b̄ iterū in. b. q̄uis nō rep̄cūssio. f
eleuef: tūc p. b. molle i ipsi acutiori vo
ce vt in vltio exēplo p̄ferēd̄ est. Ad illi
enī inf̄dictiones post p̄mā ei positionē
motū q̄ncq̄ vocū intensaz aduicq̄. c. ne
cesse erat int̄cedere. v̄ ab. e. dūtarat ad
ip̄s. b. vt sibi diapēte resonaret int̄cedere.

Ho minus de us meus

Gaudeamus omnes in

do mi no diem festum

Domine bonum est nos hic esse

E ter

nani

Quarta regula 7 vltima. Ca. XIX

Alla vox q̄nte sibi nisi tm̄ p
diapēte p̄sonatiā q̄ triū tono
rū 7 semitonij est: natura mu
sices iungit: sic vt. sol. re. la.
quibus cetera ei due species id ē. Mi.
mi. fa. fa. intelligi possunt. Quam
obrem omnis coniunctio quinq̄ vocū
duorum tonorum 7 duorum semitoni
orum minoz. vt b. b. c. d. e. f. de qua li
bro. j. dictū est: dissonatiā faciens de ne
cessitate falsa est p̄ defectū vni semito
nij maioris 7 idē p̄ p̄ncipia ad q̄ si remit
tēdo accipiat eiusdē semitonij additio
ne p. b. molle reducēda est. si aut̄ inten
dēdo p. b. q̄dratū. Tūc enī vtracq̄ extre
marū. id ē. b. f. cromatica est. ita vt so
n̄ p̄me atq̄ ḡuissime sit int̄. b. 7. a. illā
p̄cedentē son̄ acutioris int̄. f. 7. g. illā
sequētē vltra dimidiū vno comate. Se
xta h̄or si p̄ supiorē sex vocū distributio
nē q̄ttuor tonis a p̄ma 7 semitono p̄ci
se distare inueniat decrementū pati: ita
vt q̄ncq̄ triū tonoz 7 duoz semitonioz
existat ab oib̄ p̄ref p̄ncipioz derogatio
nē p̄cedit. vñū enī 7 idē eē semp̄ h̄re: ad
p̄sonatiā tm̄ p̄tinet.

De tertie 7 quarte regule p̄nci
pioz discōueniētia. Ca. XX

Idem̄ aut̄ diatesserō et dia
pēte p̄sonatiā sepenūero ex di
sp̄sitiōe cār̄ sibi ip̄edimēto
esse si enī ille ab. f. in. b. dūra
rat ascēderit. a quo in. e. deponat̄ vt in
p̄rio exēplo qd̄ est p̄mi modi 7 i scdo qd̄
sepe 7 multuz in tertio 7 quarto modo
inuenitur: tunc aut̄ diatesserō conso
nantiā aut̄ diapente nulla erit. Verum
enim si. e. quod est diatonicum in cro
maticum conuertatur vtracq̄ sup̄radi
ctarū p̄sonatiarū salua erit. s̄ quonias
hac inf̄ualloz p̄uersione p̄rim̄ mod̄ in

finali termino clausulā p semitonū cōtra naturā suā faceret ⁊ cāt⁹ in. e. terminās per tonū. inde maiores nri potius hac diuisione vtendū esse q̄ predictam generis diatonici qd̄ est ceteris naturalius puerſionē in chromaticū facere merito diffinierūt vt ipsa quicq; vocū dispositio per duos semiditōnos. alterū. scz ab. b. in. g. remissus. alterū. vo ab. e. ad ipm. g. intensus. nullo scz habito respectu ad extremas voces diuidere qd̄ ab oibus in ipso actu cātandi obſuat. q̄b⁹ distributionib⁹ vocū plures alie intelligi pnt. Si autē predictae punctiones vocū ecōtrario disposite fuerint. scz vt ab e. in. b. prius eleuari videant. a quo in f. immediate deponat. pari etiā forma: vel diapēte vel diateſſerō nulla iudicari poterit. Qua in re aiaduertēdū. si ipſum. e. alteri⁹ punctionis vocū pcedentiū finis extiterit. vt in tertio exemplo: cum illis cōputat ⁊ nulla ſeqtur diſſonātia. qm̄ per diateſſerō ac diateſſeron oēs ille punctiones vocū diuidunt Si autē de per se predictū motū intendendo incipiat facere. vt in q̄rto ⁊ vltio exemplo. tunc in diſſonātie vitii saltē tritoni qd̄ est pene inemēdabile ⁊ inde omnino euitabile incidendū erit de nēcitate. Quāq; enī si q̄s grauiorē dictorū tonorū idest. g. f. in semitonū min⁹ ⁊ mai⁹ diuidat: quorū assumpto minori ad acutiorē illi⁹ ptē hoc modo iuēto qd̄ oportebat. prefatā diſſonātiā in diateſſeron psonātiā deducere valeat: nime tñ admittendū est. Quēadmodū eū ipse ton⁹. f. g. semitonū mai⁹ hui⁹ modi distributionē ad grauiorē h̄ret partē ⁊ inde tonus. g. a. sic etiā ſeq̄es ton⁹. a. b. qd̄ eſſet ad tetrachordū synemenō subuertēdū atq; ad oēs musicā destruēdā cū fuerit ſingulare directoriū illi⁹ ſic li. ij. palas

fecim⁹ atq; li. iij. dū de monachordi diuisione tractabam⁹ hoc enī tetrachordū ea de causa q̄ p̄dicim⁹ institutū a semitono minori eadē incipiēs nēcitate p̄diuisionē ipſi⁹ toni. a. b. pueniēti mai⁹ ad acutiorē partē relinqt semitonū. vt b. a. b. b. qd̄ etiā trite synemenō atq; paramiese. siue b fa. atq; b mi maiſte pb̄at

Homine quinq; talenta tradidisti

mihi mortua vita fuit

Et le lura

De musico ⁊ cātore. Caplm XXI

Quid aut int musicū ⁊ cātore inſit boeti⁹ nri libro. j. euidēter docet. qm̄ ſic iam meminim⁹ ait. Music⁹ eſt q̄ rōne pp̄ſa canēdi ſciam nō ſuitio opis: ſed iperio ſpeculatiōis aſſumit. Illi⁹ ē enī inq̄rere qd̄ ipſa ſit musice facultas. ex q̄ b⁹ pſtet psonātijs. qd̄ ipſe: q̄ illarū ſpēs ⁊ h̄az elemēta. q̄s ordo illoz d̄ quo nu prime dictū ē. ⁊ ita aduſq; idimſibilia ſpeculādo quēadmodū ſupiorib⁹ volu minib⁹ a nob factū ē rādē d̄uenire ⁊ ibi quieſcendum. Que et ſi ta fuerit. oportet etiam illuz omnibus modis practi-

cum esse. Nō enī de psonātia ei membris nisi illa precognouerit qd ad sensū p̄tinet recte poterit disputare. Cātores autē in duplici sunt dīa. Quidā enim simplices p̄ctici sunt. qdā vō quāq̄ ad apicē p̄tēplatiōis minime pueniant simul speculatiui: vt sunt hī q̄ cātum cōponūt quos modulatores generali nomine appellāt q̄ etiā sepe multum qm̄ circa particularia v̄sant multo peritiores musicis q̄ circa vniuersalia: in hoc dūtarat existūt. Possibile est enī aliqūē in effectib⁹ cuiuscūq̄ facultatis ignorantis eoz causis exptū esse. Quare sic musicoz est: qd fuerint superi⁹ cōmemorata intelligere atq̄ diffinire. ita ⁊ cātozū hoz quātū ad actū armonizādi necessaria: ⁊ p̄ quē modū vtiliora existāt determinare atq̄ in op⁹ deducere. Sic enim vt dī. j. ethicoz. geometraz faber differrent inq̄runt de recto. At simplices cantores sunt q̄ superiorū opera s̄m illorū regulas sciūt decātare. De p̄mutatiōib⁹ vocū ⁊ earū opinione. Ca. XXII

Quidā autē ex italia hui⁹ artis sc̄ptores cū de p̄mutatiōibus vocū aliqd̄ audierint vel legerint. eo sūmope derident qm̄ nunq̄ ab antiq̄s philosophis. puta ptolomeo. pithagoza. ac platone ⁊ alijs q̄ plurimis q̄ de musica conferpserunt. s̄z neq̄ a boetio. gregorio. aut guidone. vt aiunt de his facta est mentio: qd est admodū puerile dictū nulliq̄ existēs efficacie nulliusq̄ momenti. Quis enim nesciat instantiā p̄ locus ab auctoritate negatiue sumptā nullū esse firmamētū. Eadez enī rōne idē de modoz cantādi in autētos ⁊ plagales diuisione ab eodē gregorio facta de q̄ nullū a boetio q̄ illū annis nō paucis vt p̄monstratū est p̄cessit: verbū factū fuit

atq̄ de noībus vocū ab ipso guidone inuentis. que apd̄ illos nunq̄ fuere dicēdū essz. An nesciūt possibile esse additiōes in artib⁹ put libro. j. dictum est. te fte aristotele fieri. Mutatiōes igit̄ vocū cum necessarias esse in cantu: sapientes atq̄ maiores n̄ri existimasse: ex hoc p̄clarū videt̄. Si enī sex tm̄ fuerint q̄bus oēm p̄currim⁹ musicā quēadmodū earum noīa que sunt. vt. re. mi. fa. sol. la. ostendūt. ⁊ impossibile fuerit oēm modoz cantādi modulationē vnica earū positiōe includere. necesse igit̄ est. quotiens cātus extra vltimā intendēdo vel citra p̄mā remittēdo p̄trāserit etiā si in p̄ma earū positiōe nequaq̄ absolute fuerint. toties alterā p̄ altera s̄m formā p̄seq̄nt dicēdā assumere ab alia in alias p̄petatē trāseūdo. Quid enī aliud sunt ipaz p̄prietatū v̄l duaz tm̄ in vno ⁊ eodem termino vel oīm p̄stitutiōes que ī his signis. e. f. g. ex maiorū nostrorū institutione ⁊ oīm p̄cessionē inserte sunt: nisi ipsarū sex vocū quedā ad seīnuices additiones ⁊ colligatiōes. Et quid est p̄ illarū sedam vel tertiā emanationes in singulis terminis: aut duplicent̄ aut triplicent̄: nisi vt qm̄ superi⁹ dicta ratiōe vel alia quacūq̄ earū de q̄b⁹ dicemus agendū fuerit trāsmutari valeāt. Ex necessitate igit̄ in cātū mutationes fiunt.

De mutatione qd sit ⁊ ex q̄bus fiat.

Se noīe aut̄ mu Ca. XXIII
tatiōis q̄busdā vim vbi ignoratib⁹ visum est qd sit duarū vocū sub vno ⁊ eodem signo necessaria p̄iunctio. qd tm̄ a veritate alienū esse p̄stat. Vocib⁹ enim q̄ naturalit̄ ab immediate p̄cedētib⁹ ⁊ subsequētib⁹ p̄ ītūalioz eque distātiāz ex p̄prietatū cōmixtione in eodē loco ⁊ sono sūt nīhil ampli⁹ accidere p̄t quo magis cō

iungant. Mutatio igitur in presentiarum finis est per illud nomen importat id est est per mutationem. Permutatio autem unius rei per alteram quedam subrogatio est. Fit autem permutatio iure de equalitate. Et quoniam unione voces precise equalitate. quoniam idem pte hnt in sono. recte igitur de his tñ est mutatio vel permutatio. Quoad mutatio in cātu est unius vocis dimissio: et alterius in eodem loco et sono assumptio. Vel mutatio est. nominum vocum in eodem loco transpositio aut variatio. unde in ijs terminis in quibus unica tñ vox assignat: sicut in gamma ut. a. re. b. mi. et e. la. nulla est mutatio. Portet enim illa et vocem a qua et vocem ad quam: ut patet per definitionem habere. Quod etiam de b fa b mi. vel potius de b fa. et b mi. eadem ratione est affirmandum. Non enim est unicus terminus tñ. ut catorum plerique per ignorantiam putant. sed duo distincti et separati. Si enim b fa. ab. a. immediate precedenti semitonio tñ distat. b mi autem toni spacio. ipsa vero b fa. atque b mi. semitonio maiori distincta sunt ut sepius probatum est: neque igitur in eodem sono exant: neque in eodem loco: et si per unico distaret termino computent. Utraque enim supradictarum vocum decima est ab gamma ut. quod ab antiquis atque sapientissimis huius artis scriptoribus quemadmodum libro. iij. paruit. prima. b. nona. et secunda. b. nona. ab a re. incipientibus dinumerare optime dicte sunt. De triplici mutationum institutione et causa. Capitulum XXIII

Utantur igitur voces ab una in aliam triplici causa. Aut enim ratione precedentis atque deficientis proprietatis. Aut ratione signi. b. mollis. vel. b. quadrati. quemadmodum usus loquendi indicatoribus obtinuit: propter eam sepius dictam in notulas carum descriptorum quod horum terminum proprium est. Aut utri-

usque ratione. Si enim mutationes: primo omnium ea de qua diximus necessitate. fiunt igitur quotienscumque ultra vocem. la. ita dictam atque ultimam catus ascenderit. aut citra ut. quod prima omnium atque quoniam est deponens. toties alteram per alteram in eodem loco: necesse est subrogare. ita ut si catus in ascensu fuerit: prima vel secunda vel tertia accipiat. si autem in descensu. quarta quinta vel sexta. finem dispositionem terminorum in quibus permutandum erit. Ratione autem signi. b. mollis. aut. b. quadrati. proprie nulla fit vocum permutatio. sed tñ cum quod in cātu apponitur de qua dictum est. Non enim a voluntate in quo plurimum ex nostris peccat. sed a necessitate in illo ut per documentum describunt. per illa enim cantum a principibus musices de quibus nuprime quemadmodum oportuit diximus oberrasse: et ad illa sicut ostensum est reducendum insinuamus. Ratione vero utriusque mutationes dicuntur fieri. quando predictae mutationes et cause in eodem termino: simul conveniunt. Quibus de rebus animadvertendum quod mutationes que sub priori earum ratione dicuntur fieri: si a natura in. b. quadratum aut e converso instituantur. nullo in notulas signo demonstrantur. Utriusque enim harum proprietatum constitutio cum fuerit per omnia diatonici generis: eque naturalis est. si vero ab. b. molli in naturam etiam Naturas enim ut alibi recessimus: neque. sed ei accidentia demonstramus. Prout enim adesse vel habesse. Que vero sub secunda quoniam ab. b. molli in. b. quadratum fuerit vel e contrario altero earum proprietatum signo. i. illi in qua permutatio terminabit: etiam stantibus notulis: saltem per ignorantibus principia demonstrant. Diversorum enim generum quantum ad semitonium. id est chromaticum et diatonicum existentes. diverse quodammodo sunt nature. Que autem sub tertia et ultima. hoc est a natura in. b. molle. eiusdem. b. mollis si-

gno notificant. De ordine permuta-
darū vocū ⁊ earum ascensū ⁊ descensū.

In ijs igitur La. XXV
minis i qbus due sunt voces
due etiā fiūt mutatiōes: qz
ordo hic est. Prima enī illaz
cū scda ascēdendo: ⁊ scda cū pma econ-
trario permutant. In ijs vo i qbz tres
sunt voces. series permutat. Si enī ha-
rū vocū due tm in ordine accipiant. ter-
tia vo seorsum maneat: tūc ille modo p
dicto duas efficiēt mutatiōes. ista vero
nullā pstituet. Unica enī vox. inquātus
huiusmodi nō trāsmutat. Cū igit pmuta-
tanda fuerit: ne frustra videat stare: et
nulla sit causa qre potē cū alia pdicta-
rū q altera. inde cū vtracq recte pmuta-
tur: qttuor efficiens mutationes. Pma
enim cū scda: deinde aut cū tertia eam
obre permutat. ac scda etiā cū eadē ter-
tia pari forma. vt in. g. a. c. d. s. in. g. a.
qttuor priores. ascēdēdo ⁊ descēden-
do. relique autes ascēdēdo tm. In. c.
autē ⁊ in. d. ecōtrario modo due pōres
scz descēdendo dūtaxat. cerere aut ascē-
dēdo ⁊ descēdēdo. Des enī mutatio-
nes in. ut. vel. re. vel. mi. terminātes. p
ascēdēdo fiūt. in. fa. sol. la. p descēdē-
nde enī vulgo atqz bene dī vt. re. mi.
scandūt. fa. sol. la. quoqz descēdūt. Il-
le enī cum fuerint inferiores. ad ascen-
dendū aptiores existūt. Iste vo cū sint
superiores ad descēdendū. Ex his aut
que nūcusqz dicta sunt: nullā mutatio-
nē per tonū: vel diatesserō vel diapente
fieri vt quidā indocti p tendūt: ⁊ si nota
vocū supdictas illaz p iunctiōes fuerit
significātia cū vbiqz vnisonariū ⁊ eqli-
um extant vocum manifestum est.

De mutationibus que pro
ascēdendo tantū fiunt vel
descēdēdo. La. XXVI

Que autē fuerit causa qua
re mutatiōes q bine p ascē-
dendo tm vel descēdēdo di-
cunt fieri ita distribuēde ex-
stant. a multis queri solet
Sūt enī vt optime inquāt diuersarū p-
prietatū. b. mollis. scs ac. b. qdrati. Si
nerse autē pprietates quēadmodū loco
vel situ quātū ad earū initia ita gūitate
⁊ acumine sunt differētes. A grauibz
autē ad acutū ascēdēdo: ab acutis vo
ad gūe descēdēdo p gredimur. s. cum
be mutatiōes de qbus nunc qrit: tā ab
acutiori earū pprietate q a gūiori pce-
dentes in. g. ⁊ in. a. pro ascēdēdo effi-
ciant. in. c. vo ⁊ in. d. taz ab inferiori q
a supiori p descēdēdo qndā habeat du-
bitationē vt meminim⁹ paucis absolu-
mus. Ille igit mutatiōes q per alteri⁹
pprietatis defectū fiunt: eaz necessario
fm grauez acutū sequunt ordinē. Iste
autē cū huiusmodi grā neqz fiāt illud
minime obfuāt. Nō enim initia suarū
pprietatū quātū ad hoc attinet: s. tātū
loca signoz illarū ⁊ cām sue positionis
inf notulas cātus respiciūt. Et qm illa
ad grauiorē partē hnt. g. a. ad acutio-
rem vo. c. d. subintellecta igit quotiens
cunqz a supioribz iam dictis terminis
ad pdicta signoz. b. b. loca dūtaxat vel
a prima illarū pprietatū in scdam aut
ecōtra simul cū mutatiōe fit mot⁹ in cā-
tu. tūc p descēdēdo fieri: ⁊ quoties ab
inferioribz: pro ascēdēdo necessario di-
cunt. Cātū enī in alia dispositiōe existe-
ti pdictae mutatiōes minime fierēt. Itū
q enī. re. vt. in. g. vl. mi. re. in. a. p ascē-
dendo simpliciter trāsmutant cū vnicui-
qz illarū ppriū fuerit ascēdere: neqz sol
fa. in. c. vel. la. sol. in. d. eadē rōne p de-
scēdendo. De ordine pnuncianda-
rum vocum vel simpliciter vel in pmuta-

rationib⁹ p̄siderandari. Ca. XXVII

M disponendis aut vocib⁹ si ne ordine p̄nūciadi vel i mutatiōe fienda. p̄mo omniū ad modoz cantādi naturaz quā inuolabiliter obſuare oportet attendendū est. Cōmune enim imo propriū est oib⁹ modis musicis per naturaz aut b. q̄dratū exceptis ijs qui in. f. fines faciunt quēadmodū ex singloz natura p̄cedenti volumine descripta intelligi p̄t decantari. si v̄o tritoni dissonātia de q̄ sepe numero dictū est illis acciderit vt i his quattuor vocibus. f. g. a. b. tūc. b. mollis p̄petate in hoc durat atq; i earū acutiori ad illam dissoluendā 7 in diatesseron p̄uertendā vtendū est. Deinde aut si cant⁹ ab. b. in. a. vel. g. deponat. a quib⁹ in. c. vel. d. eleuabit: tūc dimissa in altera illarū. a. g. b. mollis p̄prietate. qm̄ cessante causa institutionis illi⁹. cessat de necessitate ei⁹ effect⁹ ad eā que. b. quadrati dicī: ne ipsoz modoz peruertant⁹ naturā redeundum est Illi enim. b. c. acuta q̄. b. molle tono distare facit semitono de natura sua intendunt 7 remittunt Si aut post voces. b. mollis de qua dictū est: cant⁹ per oia in descēsu fuerit: tūc eiusdē p̄prietatis voces adusq; grauiorē q̄ est. f. p̄sequere absq; omni impedimento lz voces enī q̄ in. a. g. f. assignant per. b. molle. ab ijs que per naturā 7. b. quadratū vel durū in nullo p̄fēp in noie differūt cum sint vnifonez per respectū ad predicta earū signa eodē intuallo. puta vni⁹ toni distantes Que aut huiusmodi sunt nequaquā diuersam aut variā efficere possunt modulationē. si v̄o vltim⁹ remittant: tunc per naturā necessario. Quia aut 7 sext⁹ q̄q̄ alijs medijs in p̄cedētib⁹ libris p̄batū fuerit per. b. molle decantari: nūc

etiā ita agendū esse. huiusmodi ratioē p̄stat. Cū enim in predictae p̄prietatis principio terminari inueniant. a quo sicut ab aliaz p̄prietatū initio. vt. re. mi. fa. sol. la. decurrant: semitonū a tertia in quartā hātes p̄clarū est qd̄ affirmamus Ills enim iam dicta p̄p̄etas frustra posita fuiss: qd̄ nemo musicus cōcedit. Et qm̄ stante siue durāte illa nulla causa est: vt ab eadē in sequentē p̄prietatē p̄uertamur. peccāt igit p̄ ignorantia p̄ncipioz: oppositū asserentes in quo plurimi ex n̄ris errare eadē de causa inueniunt. Sicut enim ab. g. predictas ser voces intendētes: illas p. b. quadrati siue. b. duri p̄p̄etatem adusq; vltimā p̄ferim⁹. ita ab. f. illas erodiendo necessario per. b. molle quaris semitonia vno aporhome seiuncta sunt Nam si in alijs modis postq̄ causa assignata ad. b. mollis semitonū ventus fuerit ecōtrario fiat. illud est qm̄ idem semitonū ad eoz institutionē minime pertineat. Illi enim semitono tm̄ diatonico per oēm eoz positionem p̄fecti sunt atq; subsistunt. ad qd̄ dimisso illo chromatico atq; molli: statim ob eā cāz p̄uertunt. Verū enim si in q̄nto modo vltra acutiorē. b. mollis vocem q̄ est. d. cant⁹ ad. c. eleuet. a quo in predicto. b. duntaxat remittat: tunc qm̄ trium tonoz immediatoz dissonātiāz efficit: vlt in. d. vel in. c. fm̄ cant⁹ dispositionē ab. b. molli in. b. quadratū siue durū: maiorū n̄roz sn̄ia quēadmodū la. sol. i. d. 7 sol. fa. in. c. ostendunt ad illam dissoluendā permutandū est. Sicut enim in alijs modis per. b. mollē triton⁹ dissoluit sic i his per. b. durū. q̄q̄ enim ad tā dictam dissonātiā tollendā per vltimū toni. scz. d. e. in semitonū p̄uersionē facile succurrendū essz. ratio tm̄ eiusdē qn̄

ti modi minime pmuttit. Tono enī at-
q; tono de natura sua ppriā incipit ele-
uare diatesserō psonantiā q̄ in semito-
niū diatonicū terminat. Unde si econ-
trario modo ex dispositiōe cantū agēdū
fuerit: vt scōs p̄dicte psonantie tonū in se-
mitoniū pueritēdū sit. falsam h̄re cōpo-
sitiōne necessario dicem⁹. si autem post
predictā dissonantiā emēdatā cantū in ip-
sis. d. vel. c. eleuet a q̄bus in. a. v̄l vltra
deponat: tūc in p̄dictis. d. c. vel alio il-
loz iterū ab. b. q̄drato i. b. molle. vt na-
tura diapēte a finali intēse q̄ tonū habz
post diatesserō neq̄q; dissoluat. quēad-
modū. fa. sol. in. c. ⁊ sol. la. in. d. mani-
feste probāt pmutandū est. De p̄mo
registro cantus. **Capitulum XXVIII**

Notiā notulas in cantu ne-
cesse esse ostēsum est. notule
aut̄ priora de necessitate sup-
ponūt signa id est litteras de
q̄bus dictū est. verū qm̄ hec oīa q̄b⁹ i lo-
cis palme cātus aut iuncturis illi⁹ q̄ pri-
mū certū ⁊ definitū registrū musices
quāntum ad p̄cticiā dicūt locata existant
nullā de per se fidē faciūt. Idinc musico-
rū antiquoz institutiōe ad illa inueniē-
da haud incōgrue hoc modo p̄uissus est
Cū oēs modi cantādi in his q̄truoꝝ lit-
teris. d. e. f. g. diatesserō psonantias per-
sonatib⁹ finē faciāt. vt ostendim⁹ mani-
festū est. e. f. semitonium illi⁹ possidere.
Qd̄ si de per se in illa dūtarat specie iā
dicte psonantie p̄sideratū immobile fue-
rit. verū p̄m ipsoꝝ modoz fines ecōtra-
rio est. Alij enī vtputa p̄m⁹ ⁊ secūd⁹ per
tonū psequēte semitonio. alij v̄o ab eo-
dē semitonio: alij aut̄ p tonū illo imme-
diatē p̄termisso ⁊ alij per tonū tertio lo-
co ab illo intensus incipiūt eleuari. Un-
de vt huiusmodi semitonij stabilitatē ⁊
mobilitatē in libris facile dinoscerem⁹

antiq̄ vnica linea aut chorda mobili q̄-
dem nulla tñ clauī p̄munita vtendum:
ac predicti semitonij vocē grauiorē cuz
fuerit acutiori prior natura q̄dam speci-
ali semibreui ⁊ ab alijs caracterēz figu-
ra distincta de q̄ vt in antiq̄s volumib⁹
etiam hoc t̄p̄e reperit: infinita habent
exēpla p̄signandā nec tñ indocte statue-
runt. Per hanc enī figurā semitonij ip-
sum de quo agim⁹ immobile esse fm̄ lo-
cum. per chordē v̄o variatiōne aut trā-
mutatiōne mobile ea de qua agim⁹ p̄si-
deratione ostenderūt. In plurib⁹ enim
dictoz cantādi modoz diuersam obti-
nuisse cōputatiōne palā est. Autēti enī
q̄a principales ⁊ excellētes tertia voce
sup̄ finale: plagales v̄o in eoz finali ter-
mino habuere chordā. Quāobzē p̄mus
mod⁹ in. f. h̄ns chordā: scōda voce sub il-
la formabat semitonij. scōs v̄o i. d. se-
cunda sup̄ chordā. tertij in. g. tertia vo-
ce sub illa. quart⁹ v̄o in ipsa chorda. q̄n-
tus autē in. a. q̄rta voce remissa. sextus
in. f. scōda voce: s; per finale terminū a p̄-
mo accipiens d̄riam. septim⁹ autē in. b
quadrato h̄ns chordā. in q̄ta voce q̄ui-
ori semitonij possedit. octau⁹ q̄des si-
cut tertij. v̄ez enim in finali differebāt.

De scōdo registro cāt. **Ca. XXIX**

N v̄o musici p̄cessu rēpouz
superi⁹ dictā chordē variati-
ōne repndiātes illā immobi-
les ab ei⁹ p̄mo loco. id est. f.
nō modo esse voluerūt: verū etiā aliam
q̄nto loco p̄ diapēte psonantiā ab illa in-
tensam. id est. c. instituerūt: vt his me-
diantib⁹ oīm signoz summa de q̄ in pre-
cedentib⁹ habūde dictū est: ⁊ inde oīm
notularū loca per illa intellecta vnico i-
tuitu facil⁹ cōprehenderent: s; linea q̄ i
f. rubei coloris que v̄o in. c. crocei diffe-
rentie causa fuit.

De tertio & ultimo registro vbi de clauibus cantus agitur. Caplin XXX

Et si spaciū sūm q̄ per eius nomē importat duoz ex tremoz fuerit & inde duaz vocū distantia: vnde nulla illarū in linea vel in spacio s; tñ in alia extremitatē eiusdē intual li erit: sicut p̄ signa vt b. a. b. apte videt. Moderni tñ vtili p̄siderātes vt notularum descriptionē: q̄dam discretiōe facilius aiaduēterēt: oēs cantū p̄ lineas & earū spacia nō modo distinxerūt. verū etia duab; clauib; de q̄b; iam superi; de dim; exēpla vtendū esse diffinierūt. Harū aut̄ primā in ipso p̄mo loco p̄oris atq; vni; lineae institutiōis. id ē. f. scōaz vō sequēti etiā. c. antiquoz positionē quātū ad sitū obſuātes dedicarūt: s; q̄ in. f. duab; semib; breuib; alia alteri supposita & longa antecēdēte p̄fecta est. Que vō in. c. duab; tñ breuib; qm̄ minori numero notularū fieri nō potat: pari forma vt de semib; breuib; acervatim in p̄ori clauī positis dictū est. s; hec qm̄ p̄p̄etati nature defuit ex oib; figuris rectis. illa vō q̄. b. molli ex recta & nō rectis p̄p̄oris enī rectitudinē a natura p̄cessisse: p̄p̄ sequētiū aut̄ obliq̄tatē q̄dā in naturalib; ab illa: possidere significat. p̄ tonū enī atq; tonū ab omni diuisiōe abstractos: sicut nature p̄p̄etas p̄gredi incipiēs. semitonū tñ h; p̄ diuisionem toni & inde p̄ accidēs vtiq; genitum.

De notulis siue figuris car; plani et earum officio. Caplin XXXI

Ant; igit; plani octo sunt figure. s. maxima. longa. brevis. semibrevis. alpha. toc. vnc. & finis. Harū autē due p̄ores syllabā longā recipe antiq; dixerunt tertio vō breuē: q̄rta nec syllabā recipit nec

sola ob eā in primo dicēdam esse potest. q̄nta in superiori capite recipit syllabā & cū inferiori terminat illā. sexta vero. id est toc; q̄busdā dyptogon sonare acutā: s; tñ nō recte speculātib; visus est Alexandri enī p̄cipui grāmatici snia est syllaba q̄ binas vocales viū retinentes Continet est longa dyptogon sic pbat aura. Toc; s; aut; si corpore brevis fuerit: qm̄ duas h; lineas ascendentes simplex vō brevis nullas. p̄p̄ius igit; atq; distinctū ab illa habebit officiū: silr aut; & vncus. Habet enī duas etiā lineas: s; tñ a laterib; descendētes Qua in re animaduertendū q̄ oēs figure vsq; ad alphaz exclusiue simplices sunt. s; cum illa d sui natura figura composita fuerit qm̄ in vtroq; capite sonare apud musicos palā est. relinq̄t igit; vt sequētes. id est toc; & vncus de q̄b; dixim; etiā compositae figure officiū teneant. s; alit; q̄dē Alpha enim in inferiori & superiori capite plenā & eq̄lem accipit p̄nunciationē. tocus vō & vnc; in corpore plenā: s; in eaz caudis instantaneā recipiūt. He enī se ipsas & sequētes subintellectas tñ v; superiorē atq; immediatā vt in tocov; inferiorē vt in vnco representant atq; sonāt Hec enī si hoc t̄p̄e cantoz ignorantia vir obſuent; sunt officia sūm antiquorū musicorū traditionē sup̄dictarū figurarū s; finis aut; est figura: partim simil; prime partim vō dissilis. simil; inq; magnitudine & caractere. dissilis vō. qz illa caudata est. ista vō minime. cui; officium est vltimā modulatiōis partē terminare q̄p̄ hoc t̄p̄e neutra istarū in p̄cticā hoc in cantu veniat. Est aut; figura vt b sumis. nota vocē representans certis & determinatis dimētionib; formata: vt in subiecta descriptione.

De supradictarū figuraz nominibz
7 eorum causa. Caplm XXXII

Prima igit supradictarū figura
rū qm oim maior est precepto
res nri maximā recte noiarūt
Est autē huiusmodi figura q
drangularis forme equaliū tñ laterum
vt sic pma oim est ita pma atqz perfecti
orē spēs qdranguli haberet quā geome
tre qdratani noiare solent. Habetqz p
terea lineā in dextera parte descendentē
q a qbusdā tractū qm ab ipā figura tra
bitur: a quibusdā vo plica: qm illi p ac
cidens applicat dicta est. Scda autē q
drangularis etiam: minoris tñ qntita
tis atqz ineqlum laterū existens. simili
qz plica vel tractu pmunita cū fuerit al
tera parte longior si recte descripta fue
rit fm q per eū nomē importat. longa
bene dī. Tertia vo qm partē illi longi
orem supprimit. quattuor inde eqlum
laterū effecta: carēscz omni tractu vel
plica: brevis poptime nūcupat. Quar
ta quidē triangularis: nunc a semis qd
ē dimidiū: nūc aut a semū qd est imper
fectū semibreuis noiat. brevis enī p
cui respectū ita dī: cum fuerit qdrate fi
gure quēadmodū in duos triangulos
ita 7 in quattuor dimidi potest. Quin
ta qdrangularis sz tñ obliq: tractus vel
plicā hñs a superiori capite descendētē
tum qā ab illo ad inferiores deducit so
nū. tñ qz cōpositarū figurarū pma vī ex
emplar est: alphā mūici nec immerito
illā appellari voluerūt. Unde enī pma
omniū litterarū apud grecos ita dicta

fuit. Sexta enim corpore nihil differēs
a breui. qm absentis figure officium de
quo meminim: pri vlturpare inuenit.
tocus nō impropē vocata fuit. Locus
enim grece teste papia: vsura dī. Septi
ma vo curua brevis existēs: vncus opti
menominat. vnc enī curuū significat
Et est pprie instrumētū ad aliqd capiē
dū aptum. De prioritate 7 postero
ritate figuraz 7 ordine semibreuium in
cantu plano. Caplm XXXIII

Ex predictis igitur preclarū ef
se videt qdrangularē figuraz
triangularē in cantu precede
re. qm enim triangulū natura
prior fuerit qdrangulo: quādo illū a tri
bus: istū vo a qttuor denotationē acci
pere apertissimū est ab eo tñ incipiēdū
non erat. si enim semibreuis q triangul
laris est dimidiū vel altera pars brevis
fuerit quēadmodū ex noie colligit: rec
te igit qdrangulares triangularibz hac
de causa pponūt. Breuē enim atqz pre
cedentes figuras qdrangulares esse ne
minē fugit. Et qm trianguli semp hac
psideratiōe p modū diuisiōis 7 descen
sus a maiori figura accipiūt inde semī
breues 7 si a modulatozibz cantū mensu
rabilis neglectū fuerit. breuē aut longā
cantu plano in descensu dūtarat existē
te sequūt. Breuē inqz propē: approp
ate vo longam. qm enim ex qdrangu
lari figura ineqlum laterū: vel vt ex eq
laterū trianguli efficiant. nō tñ si plures
duobz fuerit eqles semibreues enī semp
eqles esse magnitudine vel saltē ita illas
intelligi necesse est. Si enim semibreuis
ex breui per diuisiones illi efficit fm q
per nomē importat. brevis aut qttuor
equilaterū est. trianguli igitur in quos
diuidetur: siue duo siue qttuor fuerint
necessario eqles erūt. Quamobrē semī

breues post breuē puenienti ac rectius
q̄ post longā collocātur. De nume-
ro semibreuiū immediate in cantu pla-
no describendarū. Caplm XXXIII

Semibreuē autē unicā tan-
tū non esse ponendā ex ip̄di-
ctis aspiciū est. Nunq̄ enī
hoc pacto. id est per q̄dra-
ti decisionē vn̄ triangulus
dari potest q̄n aliī simul sequat̄. Itur̄
tres t̄m immediate describēdas esse ra-
tio minime pmittit. Nulla etias figura
q̄drāgularis in tres dūtarat diuidi po-
test triangulos: semp enī q̄rt̄ aderit de
necessitate. Quare relinq̄tur aut in du-
as aut quattuor diuidēdas esse. Qua-
drangularis aut figura eq̄lin̄. s. lateris
si ab vno anguloz in oppositū angulus
ex trāuerso linea deducta diuidat̄. du-
os t̄m triangulos efficiet eq̄les. si autē
ab alio restitū anguloz pari forma di-
uisio fiat: tūc stāte p̄ma partitione q̄ttu-
or triangulos etiā equales reddet. Si
aut post longā due t̄m semibreues seq̄n-
tur q̄q̄ impropriū fuerit cū ad breuem
t̄m referant̄ nō est incōueniens. Longa
enī prope depicta si in duos t̄m triāgu-
los vel v̄m lōgitudinē vel latitudinē di-
uidat̄ equales erūt. si autē in quattuor
tūc ineq̄les. Cū enī lōga q̄ttuor fuerit
ineq̄lin̄ laterū: necesse est etiā vt partes
illī sint ineq̄les si in tot quot dictū est.
diuidat̄. Lineā enī lōgitudinē p̄ triāgu-
los diuidēt̄ et eā q̄ latitudinē simili mo-
do metit̄: inequalit̄ sese infsecare necesse
est. Lōga enim quēadmodū ex nomie
colligit̄: vt predictim̄ longior est q̄ am-
pla. Quare et si vtrac̄q̄ positio triū. s. v̄
quattuor semibreuiū in cantu plano de-
scriptaz aut plurū reperiat̄ imppria vi-
det̄. Unde tenētes oppositū cām nom-
mū efficacē assignāt q̄n rōne ligatu-

re quā representāt ita faciendū esse dicūt.
Cū enī semibreues in cantu plano liga-
ture officiū teneāt: vt inq̄unt tot igitur
numero immediate describi p̄nt quot fi-
guras quadrangulares ligatura ipsa
haberet. De figurarum duplici di-
tributione. Caplm XXXV

up̄dictaz aut figuraz dupli-
ce esse distributionē neminē
fugit. Quedā enī disiuncte:
quedā v̄o colligate in cantu
ponūt̄. Si aut p̄mo modo tūc vnaq̄q̄
quadrāgulariū simpliciū unicā obtinet
syllabam. si v̄o sc̄do: tūc singule syllabe
tot modulant̄ notulis quot fuerint col-
ligate q̄ vltra ternariū aut quaternariū
numerū in singulis globis vel acernis
pp̄t liberiorē respirādi facultatē exten-
di minime debēt. Et enī inf̄ figuras q̄
cūq̄ ligatura iunctas: paulam cantā-
do facere nulla patit̄ ratio. Cōiungun-
tur autē: siue adinuicē colligant̄: longe
atq̄ breues breuib̄ directe v̄l indirecte
suppositis. Semibreues aut: neq̄ libi
ipsis: neq̄ cū alijs figuris colligant̄: s̄
neq̄ meliū quēcūq̄ incipiūt nec finiūt̄
Sicut enī a quadrāgulari figura tanq̄
a p̄fectiori incipiendū est: ita et p̄ illā ter-
minandū in quo scriptores vel notato-
res q̄nq̄ peccare inueniunt̄. Sitr̄ autē
toc̄ et v̄ncus pp̄t eoz binos tract̄ omni-
carēt ligatura Alpha autē cū breui aut
longa p̄cedenti vel seq̄nti ligari inuenit̄
Sed q̄ntū ad p̄cedentiā impprie v̄m q̄
per illū nomē importat̄. Tūc enī nomē
amississe manifestū erit Alpha enim pri-
ma d̄r. Prima inq̄ cōpositariū. Hec enī
et si unica fuerit: q̄m in vtroq̄ eī capite
sicut iam meminim̄ sonū capit: ligatu-
ra p̄ se subsistēs atq̄ natural̄ vocat̄ l̄u-
ius enī occasione reliq̄tuz p̄pter melio-
ris armonie gr̄as: tū ornat̄ causa a mu-

Liber

ficis optime excogitate fuere. Quia enim simplices notule distinctim posite atque prolata eo quod ut patet in singulis linguis tamen resonant syllabas: exiliores debiliores atque reddunt modulationem. ligate vero quia plures unice fortiores atque vehementiores: necesse est ut simul in cantu alternatim permittantur: suaviorem atque ornatorem efficiant melodia. Quare si positio ligature in mera consistat modulationis potestate quam voluerit illa uti necessaria tamen propter cantum dictam habet. Motularum autem ligaturarum acervos: nemina musici appellare consueverunt: atque plures quam immediate se se consequentes sunt propria uniuscuiusque modi musici vel toni modulationem consilte huiusmodi gratia describere. Quando enim super alteram vocalium variata per grauer acutum modulatione longius immoratur quasi verba dei laudes digne extollere non valentes: nullum exprimuntur sonum tunc nostre deuotionis preceptum affectus atque possibilitatis defectum pergruuntur hoc modo illi significamus. Excedit enim atque incomparabilis superueniet humani eloquii facultate diuine maiestatis atque sanctitatis professio. Est igitur neuma ut in prima consideratione certarum determinata notularum simul se tenentium aggregatio. Secundo autem ultimo neuma est iubilus cordis vel mentis precise laudantium dominum.

De figurarum in cantu plano pronuntiatione et erroris causa. Ca. XXXVI

uperdicte figure que admodum diuersarum sunt et quantitatibus ita necessario dissimilium pronuntiationum. Pronuntiant enim ob eam cantum diuersimode. verum non certo et determinato temporis spacio limitatim ut in mensurabili cantu: sicut ex huiusmodi nomine apte colligimus. Ade enim hic cantus idem planus dictus est. quam moras pronuntiationis

figurarum differentiam inter se sunt maior et minor ad arbitrium proferentis habeat. Longa enim cum fuerit maior omnium morosiores pre ceteris his necessario pronuntiationes breues aut aliquanto attractiores ab illa. Verum enim in capite meli positum in penultimo loco cuiusque clausule: cantu in decensu existere longa est pronuntiatione quam apud antiquos: maxima abiecta: longa erat figura Alpha aut in utroque capite: eande cum simplici breui. Tocus vero et vnicus qualis habeatur dictum est. Semibreuis autem cum fuerit omnium minima in hac specie cantus. reliquis celeriores obtinet pronuntiationem. Quia de re qui equali temporis spacio siue uniformiter predictas pronuntiant figuras contra omnem rationem agere videntur. Is nunc finem his imponendo tempus est ut de puncto dicamus.

Commentariorum musices liber sextus de contrapuncto.

De contrapuncti nomine. Capulum I

ontrapunctus secundum tenens musice cantum di differentiam est duorum vel plurium sonorum unius. scilicet grauis et alteri acuti vel superacuti aut utroqueque adinuicem permixtorum aggregatio simulque pronuntiatione vel percussio. unde et unisonarum vocum quas ob eam in primo dicenda minime permittit frequentationem non recipit: et dissonantiam societatem nullatenus admittit. Ille enim ex graui et acuto minime consistat. iste vero natura prohibere se invicem non permisceret et inde sensus auditus disconuenientia per grandi afficientes ab armonie essentia separantur.

De contrapuncti speciebus. Ca. II

Contrapuncti autē sūn musico
rū magis trita atq; vulgarat;
imo etiā puenientē traditiōez
nouē sūt spēs. s. vnison⁹ tertia
q̄nta. sexta. octaua. decima. duodecima
tertiadecima. quintadecima. q̄ vt i plu
rib⁹ humanis vocib⁹ finē facit. vnison⁹
autē si ptrapunctū sūn qd̄ per eius no
men importatur minime efficiat cum
fuerit similitum sonorum vel grauium:
vel acutorum. ideo tamen inter illi⁹ spe
cies computatur ⁊ omnibus preponit:
ne ab ipsa imperfecta. id ē tertia que se
quentium p̄ma est initiū sumere: quod
esset preter omnem rationem: cōtrapū
ctus ipse inueniretur. In medie autē
p̄iunctiones vocū de per se sumpte q̄ vt
natura dissonantes sunt vt scdē sibi sep
time. none. vndecime. ac q̄rtedecime. d̄
quarū natura nō est musici reddere ra
tionē. vel q̄ parū h̄nt de p̄sonātia respec
tu aliaz vt quasne diatesserō efficiētes
in p̄p̄cto merito repudiā. De specie
rum p̄puncti p̄ma diuisione. *Ca. III*

Specierū p̄puncti sup̄dictarū: q̄
dā sūt perfecte qdā vō impfe
cte. Perfecte autē sūt. vnisonus
q̄nta. octaua. duodecima. q̄n
tadecima. Nulla enī mutabilitate aut
varietate in sui p̄stitutiōe affecte: idem
semp qd̄ est de rōne p̄fecti h̄nt esse Im
p̄fecte vō sūt. tertia. sexta. decima. terti
adecima. sub vno enī numero vocum:
nūc augmētus in infualloz distantia su
scipiūt nūc autem decrementum patiū
tur. Tertia enim quandoq; duorum est
tonorum. quādoq; toni ⁊ semitonij tā
tum. Sexta autē: nunc q̄ttuor tonorum
⁊ semitonij: nunc vō trium tonorum et
duoz semitonioz dūtarat ⁊ ita in reli
quis. De secunda specierū contrapū
cti diuisione. *Caplm III*

Setarū vō p̄puncti specierū: q̄
dā sūt simplices qdā cōposite
Simplices sūt. vnison⁹ tertia
sexta. p̄ respectū ad sequentes
dūtarat. Nihil enī incōpositū est qd̄ dis
solui p̄t. Cōposite autē sunt. octaua. de
cima. duodecima. terciadecima. q̄nta
decima. s. quātū ad primā istarū hac in
presentiarum p̄sideratiōe. cū diapason
p̄sonātia sūn p̄tolomeū talem vocū effi
cit coniunctionem: vt quasi vnus ⁊ idē
neruus esse videatur. quemadmodum
Boetius libro q̄nto meminit. ex vniso
no igitur diapason p̄ quādam similitu
dinē efficit. ex tertia sexta. ex q̄nta duo
decima. ex sexta terciadecima. ⁊ ex octa
ua q̄ntadecima. put ex simplicib⁹ ⁊ cōpo
sitaz signis q̄ semp filia sunt. colligi p̄t.
vnaq; enī cōpositarū diapason ad suā
simplicē pulsat. De speciez p̄puncti
assumptione. *Caplm V*

In sup̄dictaz igitur specierū
assumptiōe duplex est cōside
ratio. vna. s. generalis. altera
vō particularis. General⁹ autē
est qn̄ vnāquāq; illaz suo in loco a natu
ra p̄stituto accipimus. Particularis vō
quādo p̄ simplices cōpositas intelli
mus. Posito enim vnisono ibidē diapa
son intelligere ac p̄ferre facile est. ⁊ ita i
ceteris. vnde hoc modo p̄punctus visus
seu visualis a modernis optime dicitur
Cum enī cantus planus quafnis: aut
quinquēnis lineis ⁊ earum spacijs de
scribatur. consequens est vt per simpli
ces p̄trapuncti species etiam cōpositas
quasi visualiter illic inspiciam⁹ q̄ p se as
sumpte cum fuerint situ ⁊ loco ex lineas
⁊ earū predicta spacia intellectuales tā
tum dicūtur. Hinc igitur vnisonus dat
octauam. tertia supra vnisonū dat deci
mā. q̄nta duodecimā. sexta tertiadecimā

octaua. quātādecimā. ⁊ ecōtra subtrahēdo. Tertia subtrōctauā reddit sextā. q̄rta vō quātā. si quis enī ab diapason: diatesserō auferat: relinq̄t diapente qm̄ ex his efficiē. sexta dat tertiā. octaua autē vnisonū. De inceptiōe contrapuncti atq; fine.

Caplm VI

Quoniam igitur spēs p̄puncti alie perfecte. alie vō impfecte fuerint. ⁊ p̄fecte. Lōge imp̄fectis meliores existāt. ab illi igitur p̄puncti initiū sumendū est. vnde vulgo dicit. Dis p̄puncta p̄fecta specie necessario incipit. Et quātū ad hoc generalit̄ attinet a quocūq; indifferentē Quātū autē ad earū ordinē a minimis ⁊ simplicibus. id est ab vnisono vl̄ diapēte. Quātū vō ad faciliōris suauiorisq; p̄nūciationis electionē qd̄ a nouis sc̄holaribus sumope obſuandū est ab optima. i. diapason cū fuerit notior natura quemadmodū li. iij. probatū est. ⁊ ab oib; p̄ceditur. Qd̄ autē de p̄puncti inceptiōe dictus est idē etiā d̄ fine illi; necario affirmādū

De perfectarū contrapuncti specierū distributione.

Caplm VII

Perfectarū autē p̄puncti spēs duas sibi siles immediate non esse dādās si reliqs potiores existāt ab oib; recte diffinitū ē. Siles inq̄ vt diapēte: ac diapēte vl̄ diapason atq; diapason intendēdo vel remittēdo ⁊ in reliqs. Cū enī quācūq; illaz: p̄stantē natura q̄etāq; generare in aīo auditoris modulationē manifestū fuerit: sedas immediate pulsare: tāq̄ vni⁹ ⁊ eiusdē p̄fecte modulationis cū p̄cedēti existentē maiores n̄ri vel ut sup̄flua q̄ntū ad hoc attinet merito nō sunt passi. Si vō dissiles fuerint vt diapente ⁊ diapason ⁊ in ampliorib; tūc qz diuersarū sunt modulationū atq; eā obrem dissimilit

feriūt sensū illas immediate p̄nūciādās distribuere l3. verū enī si ep̄rio instituāt multo melior erit. Cū enī natura inf̄ duas perfectas: semp̄ vnā imp̄fectā p̄dure rit. necesse est vt a musicis ita quoad fieri poterit ordinent ⁊ in p̄puncto accipiātur. Ars enī seq̄t naturā. Quare oppositū obſuantes. tā p̄ ordinē nature q̄ p̄ melodie dulcioris institutionē manifeste peccāt. Quāto enī p̄puncti spēs p̄p̄in quī collocant tāto earū armonia suauior meliorq; reddit. Tenacior enī sibi adherentes vehemētiorē reddūt modulationē. De spērū p̄fectarū contrapuncti ascensu ⁊ descensu.

Quod autē spēs p̄fecte cantu plano descēdētē ep̄: ne in eadē semp̄ iueniant illarū specie vel simili qd̄ vtp̄bauim⁹ iure p̄hibitu est. ascēdētē autē illo descēdūt. si enī p̄ octauā aut aliā quācūq; eaz de quibus intendim⁹ p̄puncti inceperit ⁊ post illius p̄nūciationē vel p̄cussionē: cantus plan⁹ p̄ tonū aut semitonū seu alio modo eleuabit vel deponet. p̄punctusq; similesq; cū illo idē fecerit in p̄dictū de necessitate incōueniens incidemus.

De imp̄fectarū specierū p̄puncti ordine.

Caplm IX

Imp̄fectarū autem specierū que augmentum suscipiunt ⁊ decrementum patiuntur plures etiam si similes fuerint immediate collocare: omnib; recte placuit. Suspensam enim natura generat in animo auditoris modulationē. Unde quāq̄ sup̄ modū illuz delectēt. nūq̄ tamen donec ad perfectas declinauerint. quietum reddunt Quare cum his ita agendum est: vt post illarū ultimā sua perfecta vl̄ superior vl̄ inferior atq; immediata sequat. Imperfecte enī q̄

tūq; in medio duarū pfectarū natura locata sūt. Inſ vnisonū enī 7 q̄ntā : tertia innata est Inſ q̄ntā octauā : sexta ita in ampli⁹ Et cū ita fuerit. qm̄ in impfectis pp̄ earū naturā nō est pmanēdum ad alterā illarū pfectarū hoc modo reducere sūt. Distributis enī plurib⁹ tertijs si post vltimā: cā⁹ plan⁹ p vnā notā deſcēderit: tūc p̄pūct⁹ vt pfectā superiores id est q̄ntā aſſeḡtur: p alias qd̄ oportet aſcēdere debz. Et si cā⁹ plan⁹ eḡrio per vnā notulā eleuabit: tūc ad pfectā inferiorē deponēd⁹ est. q; si aliqñ alit̄ oporteat fieri. illd̄ erit ex diſpoſitiōe cā⁹ plani. Si enī ille post aſſecutā tertiā p diapēte deponat. poterit p̄pūct⁹ p p̄pinq̄rē inſuallū eleuari diapason psonātiā optime reddētes. Si aut̄ p diateſſeron remittat: tūc p̄pūct⁹ nō poterit eque bene pp̄ ſonoz diſtinctionē ad eā quā p̄dixim⁹ psonātiā puenire. In superiori enī deſcriptiōe: tertia: tono aut ſemitonio tñ ab illa ſeparata inueniſ. in hac vero etiā p tertiā. Quāto enī impfecte a ſua pfectiōe. id est a pfectis ſuperiorib⁹ remotiores exiſtūt. tāto debili⁹ natura atq; idcirco inuocūdi⁹ ſonāt. Qd̄ autē de tertia p reſreſſū vlt̄ ad vnisonū vlt̄ ad q̄ntā dictū est. id etiā de ſexta vel ad q̄ntāz vel octauāz de reliq̄s impfectis ad ſuas perfectas aſſirmandum. ſz hoc modo.

De ſpecierū p̄puncti impfectarū ad ſeinnicē conuerſione. **Capitū X**

Ad pfecte vō ſpēs ſm̄ augmētū 7 decrementū a q̄b⁹ ita dictē ſunt: qñq; ad ſeinnicē hac ratione puerunt. Quotienſcūq; enī ad inferiorē perfectā deducūtur. ſi minores fuerint a quantitate ſua interiori nō tranſmutant. Si autē maiores. per ſemitonij maioris ſubtractionem in minores conuertuntur.

Et contra. Quotienſcūq; perfectam ſuperiorem 7 ab illis ſeozum poſitam conſeḡtūt: tūc q̄ minores ſunt in maiores tranſmutant⁹ dum extreme ip̄i pfecte voces mobiles fiant. Quāto enī voci acute illius propinquoꝝ fuerint tanto earū perfectioni proximioꝝ exiſtentes ſuauiorez de neceſſitate reddūt modulationem. Cum enim grauiores ſoni acutis natura priorez extēt. illi igitur hoc modo erūt velut termini a quo iſti autem termini in quos perfectarū natura perueniēdo recipit formam. Sit igitur diapente conſonantia. d. a. cuius grauioꝝ ſon⁹ intendat ad. e. acuti⁹ vō remittatur ad. g. ſemitono vel tertia minori diſtantes. Nunc autem ſi vterq; illorum ad intermedium deueniat terminum. id est. f. vnisonum reddētes: tūc iam dicta tertia in eodem ſtatu in quo inuenta fuerat permanere debuit cum fuerit minor. Si vō ab eadem tertia ad predictam conſonantiāz ruriſ deueniant: tūc per vnus apothome vlt̄ ſemitonij maioris additiōez impfectā illā in maiorē puerunt ita vt g. qd̄ erat diatonici cromatici fiat Si aut̄ diapēte psonātiā immobil⁹ manēs cū ſua inſimēdia tertia ſiml⁹ inſtituatur tūc eadē tertia cū fuerit mediū extrema rū vocū illi duplex erit de neceſſitate atq; ſm̄ intervalloꝝ poſitionez imparis natura quantitatis. Que ſi ad grauioꝝ rez partē maior inuēta extiterit ad acutioꝝ vō minor. vt hic. c. e. g. vlt̄. g. b. d. optime: vt in inſtrumentali muſica aperte comprobatur: omnes huiusmodi voces ſimul ſumptę psonabunt. Eſt enim hoc modo impfecta ſpēs acutiori voci perfecte propinquoꝝ qd̄ q̄ntus ad hoc attinet oportebat. Si vō econtra rīo diſtributio fiat. vt hic. d. f. a. tūc

Liber septimus

nō ita cū bene psonabūt. Ad grauiorez enī partē tertia minor erit ad acutiores vō maior. ⁊ inde ab ipsa diapēte perfectione remotior q̄ fuerat necesse. Quare infimedit̄ termin⁹. id est. f. in cromati cū gen⁹ puerit⁹ est vt p̄pinq̄oz illi fiat maiorē imperfectā in miorē puerit⁹ do. Hec enī sunt de necessitate aggregataz vocū simulq̄ p̄cullariū: vt in p̄pūcto de quo agim⁹ que tñ in successiue prolatis vt in cātu plano nulla rōne put ostendimus admittunt. Qd̄ aut̄ de tertia diximus: idipm̄ de reliq̄s imperfectis ad suas p̄fectas: necessario est affirmāduz. s̄ inf̄ hec illud etiā aiaduertēdū est q̄ oēs huiusmodi puerit⁹des semp̄ fūt mediāre semitonio maiori. Cū enī tertia maior atq̄ minor eodē differāt semitonio necesse est quotiēscūq̄ alta illaz in alterā puerit⁹: vt per eiusdē semitonij a maiori tertia subtractionē ⁊ minori additionē id fiat qd̄ etiā de q̄buscūq̄ necessario dicendū est imperfectis. Sili aut̄ modo: qñ de q̄ncq̄ vocib⁹ diapēte nō attingentib⁹ eandē psonatā efficiere voluerimus ⁊ de trib⁹ tonis diatesserō p̄ficere: eodē semitonio succurrēdum est. Illic enī p̄ eiusdē additionē: istic vō p̄ remotionē. At p̄ sit diapason psonatā. d. e. f. g. a. b. c. d. Si q̄s aut̄ huiusmodi voces intēdendo per tertias distribuāt nulla illaz a suo statu mouet. g. b. tñ maiore existēte cū nulla fuerit cā hoc modo pertrāsēdi a gñe diatonico in cromaticus Que si remittēdo accipiāt adusq̄ vltimā pari forma p̄nūcianf. si vō quocūq̄ post tertiā. f. a. sequaf. g. b. nec vltim⁹ intēdēdo pcedaf: tñc ne extreme voces illaz. id est. f. b. tritoni dissonatiam efficiāt. vltia. id ē. g. b. minor erit de necessitate siue ad p̄cedētē. f. a. siue ad diapēte. a. d. remittaf. De specieruz cō

trapuncti multiplicatione. Ca. XI

Species aut̄ p̄trapuncti qm̄ in infinitū numeroz rōne auge-
ri p̄nt. aliā etiā recipiūt cōpo-
sitionē qd̄ bene p̄dicta intel-
ligi p̄t. Si enī octaua. id est diapason
nulli dubiū cōposita est. erit igit̄ bisdia-
pason cōposita a cōposita ⁊ alteri⁹ ordi-
nis. id ē terti⁹ p̄ncipiū. Hinc igit̄ si huic
cōsonantie tertiā addiderim⁹ erit deci-
masēptia a p̄mo sono. si q̄ntā. decima-
nona. si sextā vigesima. si octauā vigesi-
ma scda. ⁊ ita in ampli⁹. s̄ qm̄ illo effz
vltia humane vocis facultatē. hinc igit̄
tur finē his imponēdo: nūc recte dicere
poterim⁹. Tredecī sunt spēs p̄pūcti. scz
vni⁹son⁹. tertia. q̄nta. sexta. octaua. deci-
ma. duodecima. tertiadecima. q̄ntade-
cima. decimasēptima. decimanona. vi-
gesima. vigesima scda. Harū autē qdā
sunt simplices: qdā cōposite. quedā vō
decōposite. simplices qdē sunt. vni⁹so-
n⁹. tertia. q̄nta. sexta. cōposite autē. oc-
taua. decima. duodecima. tertiadeci-
ma. de cōposite vō q̄ntadecia. deciale-
prima. decianona. vigesima. vigesima
scda. qd̄ aut̄ in p̄cedētib⁹ autore boetio
li. ij. bisdiapaso oīs psonatariū maxiaz
existere diffinitū extitit. illd̄ p̄ respectuz
ad facilitatē p̄nūciādi dūtaxat dcm̄ fuit

Lōmentarioz musices de cātu men-
surabili Liber septimus.

De cantus mensurabilis nomie. Ca. I

Ant⁹ mēsurabilis
tertiā ⁊ vltiaz faciēs musice
cātadi dñiaz sonoz disposi-
tiōe a p̄pūcto nūpi differt.
Dibus enim illi⁹ speciebus ⁊ earū ordine
ac distributione conficitur. Unde etiaz
quantum ad hoc contrapunctus dicif:

Verū enī quoniam cōtrapūct⁹ p⁹ma sui positione moras pronūciatiōis figurarū velut cār⁹ plan⁹ indefinatas h⁹s. s. autes certo 7 diffinito t⁹pis spacio limitatas iure supradicto nomine appellatus fuit. Est igitur cantus mensurabil⁹ siue organicus. grauiū 7 acutozū sonorus vel superacutozum aut vtrozūq⁹ siml⁹ mēsurata pnūciatio. De figuris cant⁹ mēsurabil⁹ 7 ei⁹ subsistētia. Ca. II

Cantus mensurabilis in figuris 7 numeris atq⁹ figurarū relationibus consistit. Figure autem quinque sunt duntaxat. s. *Maxima. Longa. Brevis. Semibrevis.* quā antiqui in hac specie cantus recte minozē appellarūt. 7 minima sola linea sursum ducta ab illa sumēs differētiā qd⁹ ab oībus cognitū est. Numeri vō duo sunt precise: binarij videlz atq⁹ ternarij. Relatiōes vō siue p⁹terates tres sunt. mod⁹. tēp⁹. 7 platio. de q⁹bul p⁹ ordinē dicem⁹. De numeri binarij atq⁹ ternarij necessaria assūptiōe 7 hui⁹ modi cant⁹ cōmēsuratiōe. Cap⁹ III

Figurarū igit⁹ cant⁹ mēsurabilis singl⁹e numeris interi⁹ 7 exteri⁹ adaptant⁹. Numeris inq⁹ binarij 7 ternarij dūtatar sūt enī p⁹me spēs. p⁹meq⁹ discrete q⁹ntitatis passiones a q⁹bois p⁹sonariarū p⁹portio sūpsit originē. dupla enī a binario incipit. 7 ab illo q⁹druplat⁹ sēq⁹tertia per cōpositionē. Tripla aut⁹ 7 sēsqualta a ternario. vnde factū est vt oēs figure de q⁹bus intēdim⁹: nūeris ipsis applicate in eadē resolui valeāt p⁹portiones p⁹ maioris termini in minoris p⁹uersionē de q⁹bul sēq⁹nti 7 vltio libro dicem⁹. Nūc igit⁹ si binarie fuerint adintra: tūc q⁹cunq⁹ illarū duas sēq⁹ntiū in ordine naturali cōtinebit. Rursus p⁹ma. q⁹ttuor earū q⁹ sūt

in tertio ordine. 7 octo earū q⁹ in q⁹rto 7 ita p⁹seq⁹nter: q⁹ etiā seorsus posite vno 7 eodē t⁹pis spacio pnūcian⁹. Pari autē ratiōe si sub ternario sū valorē instituant⁹. ita vt i tres. sex. atq⁹ nouē. diuidantur. 7 pari forma eodē t⁹pis spacia decantent si in tot partes inflecari valeāt. Ecce igit⁹ quomodo huiusmodi cāp⁹eficiat mēsurabilis 7 mēsurat⁹.

De numero p⁹fecto 7 imp⁹fecto. Ca. III

Numer⁹ autē multitudo est ex vnitatib⁹ aggregata. v⁹l numerus est q⁹ntitatis aceru⁹ ex vnitatib⁹ p⁹fusius. vt d⁹r. j. arithmetice. Vis autē numer⁹ in hac disciplina assūpt⁹ aut binari⁹ aut ternari⁹ ē ob cāz dictā. Hoz autē binariū musici imp⁹fectū. ternariū vō. antiquoz philosophorū recte de deo opinatiū doctrinā sequētes. q⁹ illū trinū 7 vnū esse diffinierūt p⁹fectū dicūt. Deo autē nihil est perfect⁹ v⁹l Aristoteles li. j. de celoz mūdo de p⁹dicto numero ternario ait. Per hūc numerū adhibuim⁹ nosmetip⁹sos magnificare deū. verū enī uero arithmeticiis lōge alia mēs est. Perfect⁹ enī numer⁹. vt a boetio libro eiusdē facultatis superi⁹ memorato d⁹r. is est. qui nec sup⁹uacua p⁹gressione porrigit⁹: nec e⁹ rursus diminutiōe remittit⁹: s⁹ medietatis superflui ac dimiuti obtinēs fininū suis equ⁹p⁹tib⁹ nec crassat⁹ habūdātia nec egit inopia vt senari⁹. Hui⁹ ei⁹ p⁹tes totā p⁹cise reddūt sūmā. sūt enī knari⁹ q⁹ ē ei⁹ dimidiuz binari⁹. p⁹s tertia. 7 vnitās q⁹ est sexta. vñ aut⁹ duo tria. sex itegre reddūt. quaternari⁹ enī numer⁹ 7 q⁹nari⁹. senarij partes mime vel neq⁹q⁹ existūt. Nō enī p⁹nt illū numerare semel enī sumpti ad illū nullatenus perueniunt. Bis autē manife⁹ste excedūt. Supiores aut⁹ numeri senarij p⁹tes 7 si vulgo aliquote dicte sint

quoniam aliquotiens sumpte reddunt suum totū. verum enim apud nos verbus est sine capite. Nullū enim vel in ipsa musica vel in Arithmetica Principis nostri Boetij repertum est. Sed aurelius Augustinus philosophorum sententie prior videtur Libro enim primo sue metricę musice ait. Ad hoc ut totus aliqd sit. principio medio et fine constat. Unde enim in ternario numero quandam perfectiones esse vides quia hoc modo totus est. habet enim principium medium et finem. Sed quoniam binarius numerus uno semper istorum idest medio carere videtur iure imperfectus erit. De supradictarum figurarum duplici consideratione La. V

In supradictarum figurarum speculatione quantum ad mensurabiles musica attinet duplex est consideratio prima enim est cuiuscunque illarum ad aliam in ordine naturali sequente ratio vel comparatio Secunda vero est omnium earum: nunc ad binarium numerum nunc etiam ad ternarium ut supradictum fuit applicatio. De relationum supradictarum figurarum numero. La. VI

Redite ergo figure secundum priorem considerationem de qua diximus: quattuor necessario efficiunt relationes: quas quod nescit distinguere omnem fere huiusmodi cantus progressionem ignorat. Prima enim est per respectum maxime ad longam Secunda autem: longe ad breuem. Tertia vero brevis ad semibreuem. Quarta quod et ultima semibrevis ad minimam quam finem facit. De relationum figurarum denotatione. La. VII

Has autem relationes quodam priscorum musicorum modos quodam tempore quodam modo platiōes: propter omnem rationem appellarunt. Si enim figure non tantum characteribus: verum etiam

magnitudine aut paruitate et inde nominibus in se differunt. diuersa etiam earum relationes nomina: aut saltem cognomina consequuntur. Unde enim qui ratione predicti fuere prime et secunde figure comparatione: secundeque et tertie modum nuncuparunt. sed in maiores et minorem differentie causa diuisum. Tertie autem et quarte: tempus. Quarte autem et quinte prolationem. tres tantum proprietates secundum hanc rationem efficientes: recte ob causam consequenter dicendam nominarunt. De proprietatibus cantus mensurabilis et earum nominum causa

Res igitur sunt cantus La. VIII
mensurabilis proprietates. scilicet. modus. tempus. et platio. Proprium enim est ei per alteram illarum saltem de cantari sine quibus esse non potest. Modus autem duplex est. maior videlicet et minor. Modus maior est comparatio maioris figure quam eam obrem maximam appellant ad sequentem in ordine. id est longam. Modus minor est comparatio longe ad breuem. Longa enim minor est quam maxima. Modi autem nomen. et si ad omnem maneriem cantandi quod idem est commune fuerit. et inde ad omnes superiores dictas relationes applicabile. discretionis tamen gratia duabus primis cum fuerit generalius adaptatum est. et maioris ac minoris cognomine necessario distinctum. Tempus est comparatio brevis ad semibreuem merito ita dicta. semibrevis enim in qua ipsa relatio terminatur: vnicuique integrum huius dimensionem atque percussione quam in equali eleuatione et depolatione persistit. breuius est mensura. ille autem precedentium figurarum secundum numerum semibreuium in se habentium: hoc idem existunt quam multo melius peritica exercitatio quam disputatio a nouitij co-

prehenduntur. Prolatio autē est comparatio semibreuis ad minimā que ab ipso actu pronunciationis duntaxat differentie causa ab alijs proprietatib⁹ ita appellata est. Minima autē cū fuerit pars semibreuis. integrā eā obire nō habens percussione. nequaquā sola vel vnica describenda est. in quo quidā ex nr̄is modularib⁹. alij quidē per ignorātiā alij vō per grādi arrogantia ducti peccasse inuēti sunt. Neq⁹ enim seipam: neq⁹ pcedētes causa iam assignata metiri p̄t.

De maiori numero figurarū q̄ dictū est nō assignando. Caplū IX

Is expeditis manifestū ē simplices figuras cār⁹ mēsurabil⁹ q̄nariū neq⁹ excedere numerū. si enī tres dūtaxat sunt illi⁹ proprietates vt ostēdīm⁹ ⁊ illarū vltima q̄rte figure ad q̄ntā. id ē semibreuis ad minimā est cōparatio. sexta igit⁹ figura nō est assignāda. Tūc enī ex minime et sequētis figure cōparatiōe q̄rta nascere tur prop̄et⁹ quā nemo music⁹ admittit ⁊ minor minima figura danda qd̄ oēs teste aristotele p̄mo phisicorū iure negāt. Unde enī minima prop̄e sumpta: neq⁹ binaria: neq⁹ ternaria est. Non est enī in alias figuras diuisibilis: vt ex ei⁹ nomine iterum colligitur. Quare hoc nomen semiminima quod in hac facultate a quibusdam introductū fuit omnīo falsū est. Quāobrem si in diminutiōe valoris minime figure procedat id erit necessario per accidēs. Aut enī p tractū curuatur siue plicatū: aut p colorē quē admodū a sapiētib⁹ institutū est. si autē p̄mo modo: tunc sicut per tractū curuatur figura a rectitudine cadere manifeste ostēdit⁹. sic a valore cecidisse aperte colligit⁹. si autē scdō. etiā. si enī figura p̄ma sui positione: put i musicorū moder

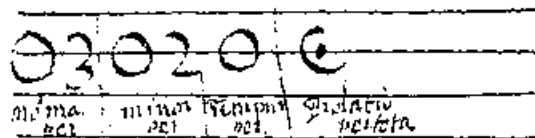
noz p̄suetudinē venit: vacua fuerit. De inde nigra siue plena efficiat⁹: tūc decrementū p̄prij valoris pati: sic in p̄mo modo insinuat⁹. Antiq⁹ autē duplici via i his incedere inuēti sūt. Cōsueuerūt enī nūc p vacuas figuras: nūc autē p rubeo colore depictas minorē illarū ostēdere valōrē. verū enī p̄ma harū duarū positio: nū docti⁹ q̄ scdā. Recti⁹ enī quācūq⁹ diminutionē p̄vacuitatē q̄ p plenitudinē significant⁹. q̄ autē i his illo vltio quo cūq⁹ colore v̄rēdū fuerit. id nulla rōne sed tū differentie causa ita faciendū esse p̄bari potest. Hāc autē diminutiones minime figure p duplā p̄portionē tātū effici vt ex noīe semiminie ab hēmi qd̄ ē dimidiū significabāt ip̄i antiq⁹ recte diffinierūt. qd̄ si ita fuerit: tū q̄ alti⁹ speculati fuere: ne in noīs semiminie improp̄etate inciderēt nunq̄ p̄prij nomē minime dimittendū esse: optime voluere. Sed nūc ab vno sup̄dictorū accidentiū minimā plicatā aut curuatā. quam a p̄nunciandi celeritate. id est a currendo curseā appellarunt. Hunc vō q̄a in modum fusi facta sit. fuseam. vlt ab ip̄o colore minimam plenam aut nigram cognominarunt. Id enim oibus figuris cōmune existere saltem per hoc fm accidēs manifeste videtur. Vulgatū q̄ppe est nullam ceterarū figurarū p̄mū p colorem perdere nomē.

De proprietatibus perfectis. Ca. X

Icro igit⁹ de prima figurarū p̄sideratione. id est de illarū cōparationib⁹ vel relationibus: nūc autē de scdā q̄ in earum vlt ad numerū binariū vel ternariū applicatione atq⁹ distributione p̄sistit: p̄tractandū est. Igit⁹ si maxia tres cōtineat lōgas. d̄ h̄modi cōparatio mod⁹ maior p̄fect⁹. Adod⁹ inq̄ maior rōne i p̄ce

Liber

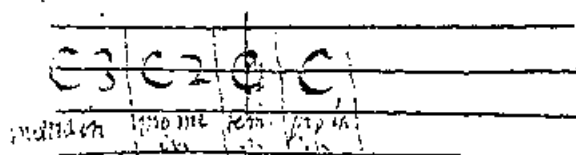
dentibus assignata. perfecti autem per respectum numeri ternarii. si longa tres breues vocabitur modus minor perfectus. Modus in quo minor causa superius dicta. perfectus vero per applicationem ad numerum ternarium. si brevis: tres semibreues dicitur tempus perfectum. Tempus in quo commemorata ratione: perfectus autem causa in precedentibus proprietatibus dicta. si vero semibrevis. tres minimas in se habeat. platio perfecta dicitur. Et quoniam perfecta imperfecta sicut numerus ternarius binarium in se continet: hinc vulgo nec improprie quidem platio ipsa maior appellatur.

Exemplum

De imperfectis proprietatibus **Ca. XI**

Si autem maxima duas tantum valeat longas: tunc modus maior efficitur imperfectus. Et si longa duas breues precise modus minor dicitur imperfectus. si vero brevis. duas tantum semibreues contineat. tempus est imperfectum. si autem semibrevis duas distinxat habeat minimas: tunc prolatio appellatur imperfecta per respectum ad numerum binarium. et per respectum ipsius speciei numeralis ad numerum ternarium prolatio minor putatur in vulgo cantorum verum est: recte atque bene dicitur. Sicut enim in modis maiestas et minoritas per respectum ad figuras: ita et in prolatione per respectum ad interiorum numerum dicuntur

Exemplum

De proprietatibus perfectarum et imp-

fectarum accidentibus in generali **Ca. XII**

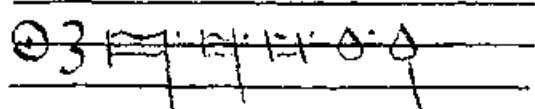
Proprietas perfecte quod ternario ascribunt numero duo patiuntur accidentia. scilicet imperfectio et alterationem. Proprietas vero imperfecte: unum tantum accidens. id est perfectionem a binario numero in ternarium videlicet pertransientes habere quoniam reperimus. Quomodo autem ista contingant: nunc consequenter aperiendus videtur. scilicet quoniam figure binarie perfectio per puncti additionem nullatenus fieri potest. et alteratio per puncti etiam inventionem sepe impedit: de illo igitur primo omnium quantum expedit dicamus.

De puncto quod sit et in cantu mensurabili quadripartita denominatione **Ca. XIII**

Veri a quibusdam solet qua ratione punctus figuris cantus mensurabilis appositus aliquid addat. Aliunt enim teste Euclide li. i. punctus est cuius pars non est. si partes nullas habet: non erit quantum. si quantum non fuerit nihil potest addere. Qua in re animaduertendum: et si punctum secundum illam considerationem quantum non extiterit est tamen huiusmodi sub ratione unitatis numeraliter sumptum. quia quicquid est: unum numero est. Unitas autem figure binarie secundum valorem existenti apposita. ternariam nulli dubium illam efficit. Species enim numerorum quemadmodum viii. metaphisices dicitur et experientia comprobatur per additionem vel subtractionem unitatis variantur. Punctus igitur vel punctum. quoniam unitatem addit super binarium additionis appellatur. Et quoniam huiusmodi figure adauget valorem. augmentationis nuncupatur. Sed quoniam figuram binariam et naturam secundum eandem numeri considerationem imperfectam: ternariam atque perfectam efficit. perfectionis vocatur. qui semper figure quam perficit propinquus et quasi affinis esse debet. Si autem alienum atque per intellectum ab omni qua

ritatis valore abstractū fuerit: tūc inter duas figuras pprietatū pfectarū sibi similes quasi mediū tenēs locū poniē. et ob cām in primo dicendā diuisionis appellat. De pprietatū imperfectarū per pūcti applicationē vnicūq; figure perfectione. **Caplm XIII**

Inc igit pūctū marine figure appositū binarie sūm valore existētī longā valet. lōge. breuē. breui. semibreuē. semibreui. minimā. Tantū enī valet pūctū quātuz figura sequēs in ordine naturali cui apponit vel dimidiū illū. Unde si minime apponat minimā plenā vel curuatam valet vt in sequenti exemplo.

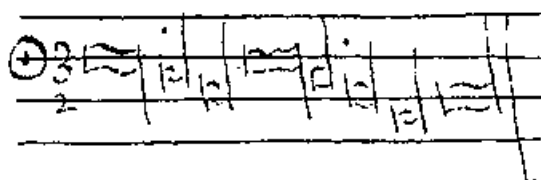
Exemplum

De alteratione.

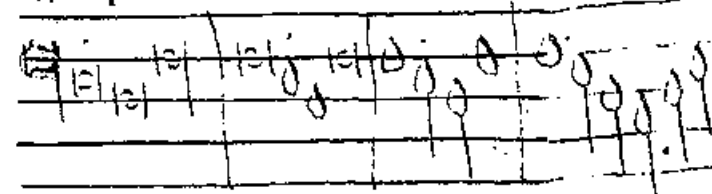
Caplm XV

Alteratio q̄ p̄prietatib; pfectis accidit ē alicui; figure secundū propriū valorez in duplū augmētatio. duz tñ ante minore aut sibi simile nequaq; . vt qdā modulator nōz tēpoz tanq̄ nescij vī arrogātes faciunt. s; ante maiore in ordine naturali posita fuerit. vt q̄si ab illi; effectū atq; virtute potestate tale suscipiendi augmentū pleq̄ videat. Et quoniam maxima quēadmodū ex ipsi; nomine apte colligit: maiore se hēre non potest. et ideo merito ab huiusmodi accidēte aliena fuerit. Longa igit ante marimam in modo maiori pfecto alterari potest. breuis āte longā. in modo minori pfecto. semibreuis āte breuē in tēpore pfecto. Minima etiam in maiori aut perfecta prolatiōe: ante semibreuē

Hoc autē est quotiēs q̄cūq; figure alterabiles inter duas maiores naturā imediatas: ita bine reperiunt vt nunq̄ ternarie cōputari valeāt. Igit si int̄ duas maximas modi maioris pfecti due tantū longe inueniant. p̄ma d̄z recta qz nullo accidēte affecta: s; ē tñ p suo valore posita. scda vō cū p supiorē regulā duas valeat: alfa appellat. Alteritate enī affecta ē. Itē si int̄ duas lōgas modi minoris pfecti: due tñ breues inuēte fuerint. Et si int̄ duas breues temporis pfecti. due semibreues. Et si due tantum minime int̄ duas semibreues maioris siue pfecte platiōis reperiānt. Pari autē rōne idē iudiciū erit de quinq; . octo. vndecim. et d̄ quociūq; maiori numero in quo post ternarij cōputationē binarij superesse inueniat. Qd̄ quanq̄ ita fuerit nunq̄ tñ plures duab; vt i subiecto exemplo describi debēt. Tūc enī anim; pferentis dinumerando simul et cantando nimis penderet facile p figure alande obliuionē cā esset erroris.

Exemplum

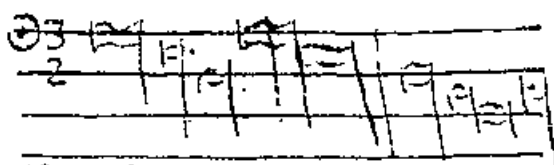
Exemplum

De alteratiōis impedimēto. **Ca. XVI**

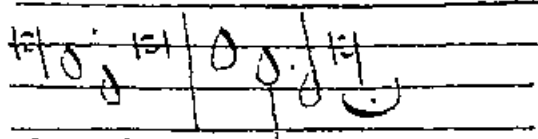
Si autē int̄ duas figuras q̄ rū vltima superiori rōne alterari valeat pūctū dimisionis cōponat: tūc q̄libet illa

Ziber

rum cum extremarū sibi p̄p̄in̄q̄oi q̄ ab
 ipsis imperfectis cōputari d̄s ⁊ altera
 tio nulla erit vt in sequēti exemplo.

Exemplum

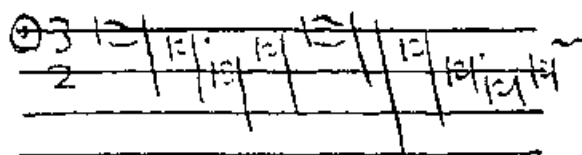

Exemplum

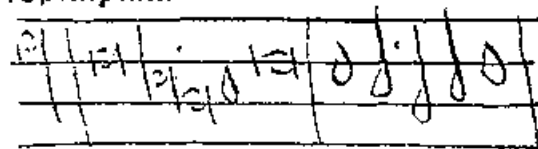
De alteratione p̄ p̄in̄tū nō impediēda.

Astra si int̄ du. **Ca. XVII**
 as figuras maiores: tres mio
 res natura imedietate existen
 tes distribuant. quarū p̄ma p̄
 diuisionis punctū ab alijs separata eri
 stat. tertia etiā que residuarū sc̄da est vt
 in sequēti exemplo erit altera.

Exemplum

De alteratione p̄ syncopā p̄m̄āti quos.

Via quoq̄ ē **Ca. XVIII**
 alteratiōis via quā antiq̄ p̄
 syncopā fieri statuerunt di
 centes. Alteratio est duarū
 atq̄ similiū figurarū abin
 uicem per maiorū int̄media separatarū
 reductio siue in numerū ternariū resti
 tutio. Fit autē in quacūq̄ p̄fectarū p̄
 prietarū. sicut que p̄dicta est quāq̄ alit̄
 In illa enī minores figure quarū sc̄da

alterabilis fuerit inter duas maiores
 natura immediatas ponūt. In hac vō
 vna illarū preponit ⁊ alia inf̄ponitur.
 Iterius superiores altatiōes quāq̄ per
 diuisionis punctū impediri manifestus
 est. Iste vō ab huiusmodi impedinen
 to immunes existūt. Igitur si in modo
 maiori p̄fectoq̄ tres maxime reperiant̄
 quarū p̄m̄ā vltimā singule lōge prece
 dant: tūc vltima dictarū longaz altera
 erit vt aiūt de necessitate. Primā enī il
 larū cū maxima sequēti q̄ ante sibi silez
 posita est cōputari dū nō valeat ad secū
 dā longā reducendā esse: ⁊ cū illa dimi
 merandā diffinierūt. Idēz etiā de dua
 bus breuib⁹ cū longis modi minoris p̄
 fecti: ⁊ duab⁹ semibreuib⁹ cū breuib⁹ tē
 poris p̄fecti: ac etiā de duab⁹ minimis
 cū semibreuib⁹ plationis p̄fecte superi
 ori forma distributis: vt in sequēti exē
 plo. Sed qm̄ horū sentētia ap̄d moder
 nos parui momenti visa est. ideo illi hu
 iusmodi figurarū distributionē meras
 esse syncopā dijudicarūt hac rōne. Faci
 le est enim p̄ma sup̄dictarū longam cū
 secunda maxima subsequēte: sc̄daq̄ cū
 tertia absq̄ omni d̄dictione cōputari ⁊
 ab eisdē longis p̄ma stāte maxima p̄fe
 cta a parte ante imperfecti. ⁊ ita i reliq̄s
 figuris.

Exemplum

De proprietatū perfectarū im
 perfectione. **Capitū XIX**

Efecte aut propterates q
numero subiact ternario.
qñqz impficiuntur. Impfi-
ciuntur inq p tertie partis
sz valore subtractione r in
de p accidēs. Itā q in numero binario
adintra pma sui positione pstitute sunt
p respectū ad illū: natura impfecte exi-
stūt. Ternarie igit figure fm estimatio
ne amissa vnitate: statū in nūerū trāseūt
binariū. quas ideo impfectas appella-
mus. Notula igit cuiuscūqz ppueratis
pfecte p remotionē tertie partis dū tñ
ante sibi silem nō fuerit: impfici potest.
Sillis enī silem imēdiate pcedentē: ita
naturalit vt oibus nūculqz musicis pla-
cuit ptuef: vt nulla rōne illā decemēto
affici patiat. Maxima igitur ternaria
a longa pcedente vel subsequēte vñ etiā
ab ei⁹ pausa impficiť. Lōga a breui vel
ei⁹ pausa. Breuis a semibreui vñ ei⁹ pau-
sa. etiā si ante duas pausas semibreuiū
in quo plurimi dubitarūt inuēta fuerit
a parte ante pzet incōueniēs. Perinde ē
enī: ac si ante duas semibreues sequētes
imperficereť. Sitr aut semibreuis a mi-
nima vel ei⁹ pausa impfici pt. Sz huius
modi impfectiones: qm p figuras na-
tura imēdiate efficiuntur qntū ad to-
tū id est suipsū causa fieri ab oibus di-
cūtur. Tūc enī figura: nō p partes par-
tis. id est figuras remotas: sz p vnā pñ-
cipaliū ei⁹ partiū impficiť. Est igit imp-
fectio figure pfecte tte partis amissio
vel subtractio.

Exemplum

Exemplum

De impfectiōe figurarū scdm partes.

Test etiā maria p fi Ca. XX

p guras mediatas atqz i ftio lo
co natura cōstitutas. id est ab
vna breui imperfici r hoc quantum ad
vnam eius partes remotā. id est eiusdē
maxime tertiā. Quādmōdū enī lōga
tertia pars ē maxime pfecte: ita breuis
vnius pfecte longe rursus vel a duabus
vel trib⁹: fm numerū lōgarū sub illa cō-
tentarū. quantū ad binas vñ ternas ei⁹
partes. Tūc enī maxima non de p se vel
fm se: sz tñ fm lōge imperfectionē que
ipsi vt memini⁹ pars tertia est: imper-
ficitur: r ita longa per semibreues.

Exemplum

De imperfectarū figurarū simulqz per-
fectarū existētiū iperfectiōe. Ca. XXI

Mperfecte aut figure simul-
qz diuersis respectib⁹ perfecte
fm vltimā pteplationē imper-
fici pñt. Quāobzē si maxima
binaria vel duaz longarū fuerit. illarū
aut vnaqz ternaria trium. i. breuiū: ip-
sa igit maxima vel ab vna breui vñ a du-
abus fm numerū longarū perfectarū
quarū terne partes existūt imperfici po-
test. Et si lōga: impfecta natura fuerit

duas tñ in se ptinens breues: ille aut pfecte extiterint pari forma ab vna semibreui vel a duab' imperfici potest. *De* teriū. si longa etiā binaria fuerit. breues autē atq; semibreues ternarie: tñ etiā a duab' semibreuib' v' semibreui 7 trib' minimis fm nūerū breuiū pfectaz rursus a trib' minimis dūtarat. vel ab vna 7 duabus ei' pausis pro tertia parte vni' sup'dictarū breuiū intra lōgā intellectarū. vel ab vnica tātū pro eadē vni' semibreuis parte. ac pari forma ipse breues per se existentes.

Exemplum

Exemplum

Exemplum

Exemplum

De falsa figurarū perfectarū imperfectione. Caplm XXII

Perfectio figurarū 7 imperfectio qñq; a natura est quādo q; vō ab accidente vt ostendimus. A natura qdē qñ prima sui positioe sub numero ternario vel binario 7 quasi de per se p'siderant. O'stēsum est enī numerū ternariū teste Aurelio augustino perfectū esse. 7 inde bina-

riū imperfectū. Idq; oēs musici p'sentiunt. Ab accidēte aut figure perfecte dicuntur q; cū natura imperfecte siue binarie existerent: p additionē tertiē partis que per indiuisibilis p'cti appositionē finia omniū efficiē a binario in ternariū pertranseūt. Imperfecte vō q; pri' perfecte per eiūsdē qntitatis subtractionē eo modo quo o'stēsum est vt naturali positioni correspōdeāt: decrementū patiuntur. s; qñ vtroq; modo perfectarū 7 imperfectarū discretio in tertiē partis differentia p'sistit qñ q; ab accidēte puenit eū q; est a natura necessario seq'tur. omnis igit plurimū partium imperfectio. falsa omnino est. Hic ergo q; maximā fm totū 7 fm partes perfectā triū. s. lōgarus atq; nouē breuiū existētē. p'mo ab vna longa qntū ad ipsū totū. sc'do a duabus breuib' pro duabus restātib' longis imperficiūt: graui' per ignorantias peccāt. A nouē enī breuib' qñq; auferāt qb' manifeste vltra dimidiū ipsas imperficiūt maximā qd est p'tra naturā. Similiter autem q; circa longarū imperfectionē: p'mo ab vna breui deide a duabus semibreuib': aut alio quouis modo tertiā partem superuadētes ita distribuūt: nō sūt audiendi. Ridiculū est enī etiā apud indoctos. Quare illa regla qua ab ill' d'z omnis figura ternaria qntū ad totū et qntū ad partes p't imperfici: ita copulatiue sumpta falsa est: disiuncte aut: id est vel fm totū vel fm partes vera.

De sincopa proprie sūpta. Ca. XXIII

Sincopa in proposito est vltiē plurimū atq; similiū figurarū immediate descriptaz per minore oēs antecedente fm totū imperfectio: q; etiā reductio alio nomine appellatur. Ipsa enī antecedēs figura ad vltimā reduct' cū illa cōputāda. Si

enim in modo maiori pfecto: lōga vna
duas vel tres vel plēs maximas imme-
diate descriptas pcefferit: tūc eadē lon-
ga cū vltia tanq̄ ab illa abstracta cōpu-
tatur maxima. Idē autē iudiciū est in
modo minori pfecto de breui ad lōgas
7 in tpe pfecto d semibreui ad breues 7
in platiōe de mīma ad semibreues vt b

Exemplum

Exemplum

De sincopa largo modo sumpta.

Nā autē sincopa **Ca. XXIII**
pe reductiōisq̄ normā: quāq̄
nullū aut parū momēti. quia
nullū speculatiōis existentē in
modo 7 tpe tā perfectis q̄ imperfectis
antiqui instituerūt dicētes: si in modo
maiori pfecto cōtingat duas longas
immediate reperire: tūc necessario 7 ter-
tia etiā inpositis q̄buscūq̄ minorib⁹
figuris reperiēda est ad illas reducēda
7 cū eis cōputāda. Et ita in modo mi-
nori de breuib⁹ 7 in tpe pfecto de breui-
bus sentiendū: frustra tñ voluerunt. qd
enim si tertia defuerit: qñ ita distribute
seu descripte: scda nequaq̄ valet altera-
ri. Aut qd si vna tñ affuerit d per se cō-
putanda qñ cōmensuratio integra ma-
net. Ridiculū est qd dixerūt. Similiter au-
tem in pperatib⁹ imperfectis qñ p dua-
rū similiū figurarū separationē q̄busdā
maiorib⁹ aut minorib⁹ inpositis illam
statuerūt. verū enī si in platiōe binaria
fiat p minimā q̄sdā breues aut semibre-

ues ātecedentē erit ad modū necessaria.
Nisi enī reliq̄ vltimo seq̄ret ac socia illi-
us minima cā incōmēsurabil efficeret

De colore figurarū. **Capitulum XXV**

Color in cātu mensurabili est
puersio pperatū perfectarū
7 imperfectas vel cō per figu-
rarū colorationē effecta. vñd
vulgo a musicis dī. Quotiēscūq̄ mu-
tas color mutat 7 pperas. Adutatur
inq̄ nō q̄ alia. s3 q2 alteri⁹ q̄litas fiat
Nō enī mutat mod⁹ in tēp⁹ aut platiō-
nē s3 tñ fm valozē figurarū pmutatur
Data enī q̄cūq̄ perfecta pperate p
figuras vacuas: tūc si int̄ illas qdā ple-
ne inuēte fuerint. statī binarie efficiunt
Itaq̄ si maxima vacua triū existat lō-
gaz: plena igit in eodē melo inuēta du-
arū tñ erit. 7 ita in ceteris figuris. s3 in
his aiaduertendū q̄ si def mel⁹ sub mo-
dominori imperfecto 7 tpe pfecto: tūc
breues colorari pñt. lōge aut neq̄q̄. in
quo sepe sepiusq̄ modulatores pecca-
re inuēti sunt. Si enim brevis ternaria
tertiā per colozē amiserit partē duaz vi-
delicet semibreuiū effecta. psequens est
vt longa plena duarū breuiū existēs: ar-
guat vacuā: ternariā i breuib⁹ atq̄ mo-
di minoris perfecti esse. Nā si def instā-
tia q̄ in pma positione duaz erit breui-
um perfectaz nūc aut impfectaz. nulli-
us est momēti. Huiusmodi enim im-
perfectio ad tpris dūtaxat pperatē
respicit Si aut figure vacue binarie fue-
rint in valozē: tūc ecōtrario plene erunt
ternarie. in q̄b⁹ nō obstāte colozē superi-
us cōmemorata pperatū perfectarū
accidētia. i. alfatio 7 imperfectio eueni-
re poterūt. De alpha. **Ca. XXVI**

Nunc aut tractato de simplici
bus figuris q̄ vnicū tñ sonus
atq̄ vnicā hñt p̄siderationez

de ligaturis dicturi. pmo oim de alpha
cu fuerit natura: figura in vtroq; capi-
te sonas 7 inde ligatura sen quali liga-
tura naturalis: cui? gra cetere a mulicif
excogitate fuere fm q; huic catui adap-
tari potest agendu est. Hec igit vlt est si-
ne tractu vlt cu tractu. si aut sine tractu
prior est natura cuz possit illi adesse vel
abesse: 7 tunc musicorū dūtarat instituti-
one in superiori capite lōga fm valores
efficitur in inferiori aut breuis. q; si cuz
tractu vel erit descendēs vel ascendens
Si aut descendens prior est positione vt
in cantu plano a quo assūpta est: 7 i vtro-
q; eorū breuis est. si vō ascendēs in vtro-
q; semibreuis causa psequēter dicenda
Quidā aut illā a primo cornu ascendē-
tem. vt in secūdo exēplo instituerūt qd
tū merito ab vltu recessit Quēadmodū
enī propriū est alphe littere vt ab eades
ad sequētes remittēdo qsi defluat son-
ita 7 alphe notule vt a primo capite ad
scdm pari forma deponatur.

Exemplum de alpha

De plica vel figurarū tractu. Capl3

Quoniam plica vel est **XXVII**
ascendēs vel descendens vel in-
differēs vel copulatiua tantū
Ascendēs aut vel est directe a
medio trianguli vel est dextera a corpo-
re qdrato vel sinistra. Si autē pmo mo-
do natura figurā allenuat. ac fm valo-
rem illi inflectat dimidio qntitate Que
enī sursum natura mouens leuia dicim?
Incens ex semibreui caudata: nimias
facim?. si aut dextera fuerit: tūc tā ascē

dens q; descendēs: musicorū institutiōe
cui vltimq; figure breuis. Longā facit
fm valorē tū. Ex minori enim figura
nunq; maior sed potius quēadmoduz
li. v. ostendim? efficit. s; ab huiusmodi
longa ad maximā nūq; puenim?. si enī
per vntantū plice additionē: facta est
supdicta breuis in longā puerfio qntuz
ad estimationē. ad puerfionē igit lōge
in maximā fm valorē: danda erat alia
quedā differētia accidētalis p quā effi-
ceret. s; cū nulla existat: maria igit nisi
tantū p suas dimensiones dari nō valz
vnde nec dextera ad augeri plica nec fini-
stra minui p. quaz ea ppter nulla in li-
gatura recipit. qd est memorie mandā-
dū. si vō sinistra que iam ligatis 7 cōpo-
sitis figuris apponit. econtrario duob?
modis opat. si enī descendēs fuerit etiā
musicorū institutione tā ex altiori qdra-
to per ligaturā pri? longā facto q; ex al-
pha in pma ei? positioe existēti. breues
facit. si autē ascendēs: illas in semibre-
ues puerit. Indifferēs quidē est quan-
do duarū figurarū pice atq; qdrangu-
larū omni alio tractu carentiū: alteri?
dextera 7 alteri? sinistra ē. de cui? effectu
ultimo loco vnicū dabim? exēplū. Co-
pulatiua tū d; q figurarū qntū ad se ar-
tinet neq; ad auget neq; minuit valorē
de cui? positione plura necessario inf li-
gaturas habetur exempla.

De ligaturis in genali. Ca. XXVIII

Ligatura in pposito est duaz
vel pluriū notularū ascenden-
do vel descendēdo simul se te-
nentū collectio. fit aut liga-
tura: tū ex qdratis figuris tū: tum ex q-
dratis 7 alpha. Ligatura vō ex qdratis
tū. id est ex breuib? absq; tractu ascen-
dentib? pstās: dicit cum prosperate fieri
Eadē enī est que in cantu plano: a quo

tanq̃ de primo possessore assumpta est
Si aut tractū vel plica sup̃ p̃mā ascēdē
tes in sinistra habuerit: dī cū opposita
pprietate facta. Quāuis enī q̃ntū ad se
ipsas cū pprietate cātr̃ plani posita fue
rit: q̃ntū vō ad tractū vel plicā est p op
positū. Que si ex descēdētib⁹ ⁊ absq̃ pli
ca vel cū plica ascēdēti fiat. etiā. si au
tē ex q̃dratis ⁊ alpha seq̃nti instituat. ⁊
quot quot a cātu plano oīno aliene fue
rint sine pprietate dicunt. s̃ qm̃ in q̃nto
atq̃ etiā p̃nti volumine maiores figu
ras minores p̃cedere ostensū est. Hūc
igit in ligaturarū descriptiōe a maiori
bus etiā incipiam⁹. De ligaturis in
speciali ⁊ p̃mo q̃drāgulariū descēdētū

Quod ligatura La. XXIX
q̃drāgulariū sine tractu descē
dētū aut est duarū t̃m̃ aut plu
riū figurarū. si aut duarū p̃cise
tūc vtracq̃ illarū vel erit maxima ṽ lon
ga. q̃ s̃m̃ corporū magnitudinē ⁊ parū
tatē distinguūt. si vō pluriū fuerit atq̃
maiorū corporū. ⁊ si in ṽsum nō venerit.
oēs erūt maxime d̃ necessitate q̃q̃ nul
lum habuerint tractū. Non enī virtute
ligature pprie. s̃ t̃m̃ ex eaz p̃figuratio
ne sunt id qd̃ sunt vel noīam⁹. Idē aut
de his q̃ in scdo loco sunt. id est de lōgis
si p ppriā dimēsiōnē darēt q̃ s̃m̃q̃ p no
mē importat corpore lōgiores sūt q̃ la
tiores qd̃ p grādi modulatorū in curia ī
diffuetudinē ventū est. etiā si nullū ha
buerint tractū sola enī hui⁹ d̃fic cā his
figuris plice vel tract⁹ additi sunt ne eo
dem modo in hac facultate quo in geo
metrica p̃suetū est vnde deduxerūt ori
ginē describerent. Unde enī ⁊ apd̃ mu
sicoz vernitissimos oēs breues duabus
plicis ascēdētib⁹ ⁊ si breuiorib⁹ q̃ singu
le in antedictis figuris quēadmodū q̃n
tocū instituere volum⁹ depingebant. si

autē minorū quadrāgulariū corporū. id
est ipsarū breuiū virtute ligature dūta
rat ex musicoz institutiōe infmedijs in
suo robore remanētib⁹: extreme longe
erunt s̃m̃ valorem tantum.

Exemplum

Exemplum

De ligaturis q̃drāgulariū cū tractu
sinistro descēdēti vel ascēdēti descen
tium.

Capitulum XXX

Quod ligatura q̃drāgula
riū etiā descendentū quaz
prima tractū in sinistra ha
buerit qd̃ nullo modo ma
xime figure rōne iaz dicta
accidere p̃t ⁊ inde neq̃q̃ alias s̃ p̃cede
re: duplex est. Aut enim huiusmodi tra
ctus erit descēdēs vel ascēdēs. si autē
descēdēs: aut erit duarū figurarū t̃m̃
ipsa ligatura aut pluriū. si duarū p̃cise.
prima erit brevis. scda maxima vel lon
ga s̃m̃ superi⁹ dictā corporū d̃fiaz. si vō
pluriū. oēs vltima excepta breues erūt
illa aut vel maxia vel lōga superiori d̃i
stinctiōe. si autē tract⁹ ascēdēs fuerit.
aut erit duarū aut triū vel pluriū. si au
tem duarū t̃m̃. vtracq̃ semibrevis est. si
vō triū etiā due priores ī semibreues cō
uertūt. tertia quoq̃ longa fiet. q̃ si plu
riū. oēs post scdam adūlq̃ vltimā que
longa semper manet breues erunt.

Exemplum

Exemplum

De ligaturis qdrangulariū ⁊ alpbe descendentiū. Caplm XXXI

Qmnis ligatura qdrangulariū ⁊ alpbe descēdētiū duplex est. aut enī qdrāgulariū pma sine tractu aut cū tractu erit. Si autē absqz tractu vel maxima vel lōga fm superi dictā discretionē efficitur ⁊ cetere siml cū alpba breues erūt. si vō tractū habuerit: hoc duplicif. aut enī a sinistro ascendente aut descēdente. si autē descēdēs fuerit oēs erunt breues Si vō ascendēs: tunc pma atqz scda semibreues. reliqz autē breues erunt.

Exemplum

Exemplum

De ligaturis qdrāgulariū ascēdentiū

Qmnis liga Ca. XXXII tura qdrangulariū ascēdētiū: aut erit directe ascēdētiū aut indirecte. Si autē directe: aut erit duarū tan-

tum figurarū aut pluriū. Si autē duarū tm. pma erit breuis scda longa vt qbusdā ex nris qz pter oēm rōnem videtur. cum enī dextera plica alligate fuerint ambe igit de necessitate lōge erūt Per respectū enī ad primā ascendēs est. ad scdam vō descendēs. q vtroqz modo p regulā plicaz breuiū valore adauget p mediū. si autē pluriū fuerit p inualla tñ separatarū idē erit iudiciū si ratione vtendū fuerit. Itā si cōtigue describant. breues fient oēs vel remanebūt. Et si indirecte absqz exteriori tractu etiā oēs erūt breues. si autē cū sinistro tractu a pma ascendēti: tūc illa atqz sequēs i ordine. id est secunda: semibreues. relique vō breues erunt.

Exemplum

Exemplum

De ligaturis ascendentiū ⁊ descendentiū qdrāgulariū figuraz. Ca XXXIII

Qmnis ligatura qdrāgulariū figurarū ascendentiū ⁊ descēdētiū in duplici est dñia. si enī absqz tractu fuerint. vltia longa. pcedentes vō breues erunt. si autē pma illaz tractum habuerit in sinistra ascendente ⁊ si tres tm fuerint. pma atqz scda semibreues erūt. vltima vō etiā longa fiet. si vō pluriū erit figurarū iterum prima atqz secunda semibreues

7 vltima femper longa : relique autem breues erunt.

Exemplum.

De ligaturis ascēdentib⁹ ⁊ descēdenti-
bus quadrāgulariū figurarū ⁊ alphe.

Ligaturarū *Ca. XXXIII*
aut q̄drāgulariū figuraz ⁊ al
phe ascēdentiū ⁊ descēdentiū
multiplex est differētia. si emz
prime ⁊ vltime q̄drāgulares ⁊ absq̄ tra
ctu fuerint. inf̄ media v̄o alpha. seu etiā
si nulla illā seq̄f oēs erūt breues. si autē
alpha absq̄ tractu quadrāgularē figu
rā directe ascēdētē p̄cesserit. in primo
capite longa: ⁊ in sc̄do breuis qd̄ est p̄
priū illi ⁊ q̄drāgularis etiā lōga erit. s̄
si quadrāgularis indirecte posita fuerit
breuis semp̄ erit. si v̄o tractū habuerit a
sinistra descēdētē q̄drāgularis aut di
recte sup̄scripta fuerit alpha i vtroq̄ ca
pite breuis: q̄drāgularis v̄o lōga erit. si
aut indirecte: oēs erūt breues. q̄ si ascē
dētē ⁊ q̄drāgulares modo superi⁹ di
cto discrete inueniant̄. illa i vtroq̄ cor
nu semibreuis est. iste v̄o in longas aut
breues p̄uertent̄. Et si q̄drāgularis sili
modo cū tractu alphā antecesserit: tūc
ipsa qd̄ ē i primo capite simul cū p̄ceſ
sente q̄drāgulari semibreuis ⁊ i sc̄do breuis
erit. reliq̄ v̄o aut lōga aut breuis s̄m su
peri⁹ dictā d̄riam Si aut ligatura descē
dēs duoz q̄drāgulariū p̄. inualla ⁊ ab
omni alio tractu sepatoz inuenta fuerit
vtraq̄ figura cōmuni inia. verū enī pre

ter oēm rōnez lōga dē. Cū huiusmodi
plica indifferēs fuerit. q̄a superioris de
grera. inferioris autem sinistra. impos
sibile est qd̄ aiunt quantus ad secundū.

Exempla

De pausa in generali. Ca. XXXV

Dulsa: in omni vocum differē
tia admodum necessaria fuit
Nemo enim preter illam con
tinuc legere aut cāere p̄. hic

1

eniz grāmaticī et rethores certis pausis ac distinctiōib⁹ .i. comate. colō. vel colo. et per periodo vtunt. Absq; his enim et pferentiū spūs deficeret et vboz snie cōfunderētur. Sili aut modo in nre musice practica. s; alit in cātu plano et alit in cātu mēsurabili. In cātu enī plano nulla tpris quātitate quēadmodū de figuris in illo plderatis dictū est determinat in hoc vō eō. Sicut enī figure ita et eaz pause necessario mēsurātur q̄ etiā nō tātum superi⁹ dicta necessitate. verū etiā sepe et mltū elegātie causa ponūtur. valde enī venustior est mel⁹ vel ad tres vel ad quattuor aut multo plures cātus cōfeci⁹ qm̄ nūc oēs nūc vō qdā eisdē cantus pferentiū tantūmodo psallūt. et ceteri qbusdā pausis debite collocatis ad tēp⁹ vlt ad horā ab officio cantādi suspēsi pmanēt ad qd postea reuertūtur.

De pausa in cantu mēsurabili. Ca.

Pausa in cātu mē XXXVI
surabili duplicif dī. s. interior et exterior que prior est. Adueniēte illa statim ex musicoruz institutione ab ipso actu cātandi cessamus Est aut huiusmodi pausa q̄ a quibusdā figura priuatiua eā obzē dī. qdā trāuersalis linea. maiores atq; gñales vel eaz infualla inflecās lineas. p tot tēporib⁹ musice sūptis: vel eaz partib⁹ de qbus dictū est mēsurata quot fuerit integris vel nō integris spacijs figurata. Spaciū aut in pntiarū est distātia a q̄cunq; maiorz lineaz in pxiore sibi ex eaz descriptiōe necessario pducta Pausa autē qnq; modis īstituta est. Prima enī et oīm maxima tria cōtinet spacia q̄ triū tēporz dī vni⁹. s. lōge pfecte. Secda aut duoz est. q̄ vni⁹ longe impfecte existit. Tertia est vni⁹ integri spaciū q̄ vni⁹ tpris siue vni⁹ breuis: tā pfecte q̄ impfe

cte nuncupat. Quarta est dimidij spaciū ab altera maiorz lineaz descēdens. q̄ vni⁹ est semibreuis. Quinta aut et vitima dimidij est etiā spaciū. s; tñ ascēdēs que vni⁹ simplicis minime appellat. si vō ī summitate curuata fuerit: tūc minime colorate siue plene dī. Quib⁹ de rebus apte colligit. nullā maxime pfecte aut impfecte esse pausam. Quāobzē si pfecta fuerit. per paulā triū tēporz triplicatā illā significam⁹. si aut eō per pausam duarū breuiū binario multiplicata. et qm̄ quacunq; istarū oīm adueniēte statū vt pdictū est ab ipso actu cantādi prauamur. hic igit pausa interior est certū determinatūq; silentiū fm exterioris estimationem.

De signis proprietatum atq; super
scriptionibus. Capitulu XXXVII

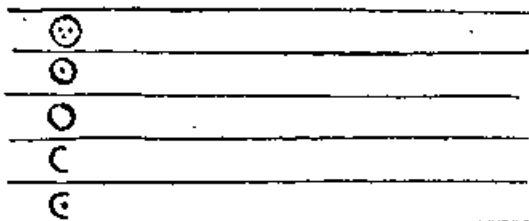

Signa autē proprietatū plura sunt atq; necessaria. Eoz autē quedā sunt exteriora: q̄dam vō interiora et vtracq; ī multiplici differētia fm ipsarū proprietatū discretionē: et qualitates. s; apd antiquos altero istoz modoz. Quidam enī per figuras numeri binarij atq; ternarij quas Algoriste cifras nomināt in capite cuiuscunq; meli opposite descriptas iam dictas proprietates demonstrandas esse voluerunt. Verum enim quia hoc modo figure ipse numerales relative stare videbantur qdā etiaz sig-

nātes pportiones de q̄b⁹ sequēti ⁊ vlti-
mo volumine dicem⁹: q̄ntū ad actū cā-
rādī attinet. vnde ī dubiū veniebat quē
istoz effectū dēmonstrārēt: inde moder-
nī alit⁹ pteplātes illas q̄ntū ad officiū
de quo dictū est p̄prietatū. s. dēmonstrā-
daz oīno p̄termittēdas esse magis qui
dē ac magis. qm̄ alit⁹ recti signari pote-
rant quēadmodū ab ipsis factū est ⁊ ab
oībus obſuatur vt psequēter dicemus.
Alij autē q̄drāgularib⁹ quib⁹dā figuris
vtendū esse decreuere. verū enī p̄prietatib⁹
p̄fectis cū trib⁹ virgulis ī medio po-
sit⁹ ⁊ p̄ imperfectis cū duab⁹. qd̄ etiā mo-
dernī ob q̄ndā corpoz silitudinē quā ha-
bere euz reliq̄s figuris q̄dratis atq̄ vo-
ces rēp̄sentatib⁹ manifeste videbant. pe-
nit⁹ abiecere. His igit⁹ ita merito repul-
sis. cū ostēsus fuerit oēs figuras cantū
mēsurabil⁹ ab his q̄ sunt cant⁹ plani du-
xisse originē. ipasq̄ a geometrica facul-
tate p̄cessisse. Hinc etiā q̄ maxime pue-
niēs fuit: vt earū relatiōes q̄busdā alijs
figuris a superi⁹ dictis atq̄ descriptis
ita adeq̄ p̄signarētur: vt p̄mo intuitu p̄-
prietates ipse vnicuiq̄ note efficerētur.
s. p̄fecte p̄fecto signo. imperfecte vō econ-
tra. Et qm̄ int⁹ oēs figuras circularis si-
ue spherica: p̄fectissima est. inde q̄ de hu-
iusmodi speculatiōe recte sensere: eadē
figura p̄ signo p̄p̄etatū p̄fectaz q̄dā tñ
dria accidētali adiecta ppulcre vti diffi-
merūt. Hec enī int⁹ figuras cā annume-
rari neq̄q̄ potuit. qm̄ ad reliq̄s per illā
deuenire minime poteram⁹. Quāq̄ enī
q̄drāgulares figuras in triāgulares di-
uidere: facile vt ostēdim⁹ fuerit. circula-
rē tñ in q̄drangulares partiri: hucusq̄
nemo sciuit. dato q̄ possibile fuerit. vñ
aristoteles in p̄dicabilib⁹. Quadratu-
ra circuli dabilis est: quāuis nōdū scita
Sciētia enī vt optime inq̄t: nō iterimit

scibile. Igit⁹ si in p̄ncipio cuiuscūq̄ me-
li cant⁹ mēsurabilis circul⁹ tria habēs
puncta in medio: posit⁹ fuerit: signū est
modi maioris perfecti. Si autē vnicū tā-
tum habuerit p̄ctū. signū est modi mi-
noris perfecti vel t̄p̄is atq̄ platiōis p̄-
fecte simul etiā si nulla int̄fuerit lōga fi-
gura. Duo autē p̄cta int̄ponere idō nō
sunt passi. quoniā binari⁹ numer⁹ imper-
fectionē dicit. Si vō nullū habuerit in
medio punctū. signum est t̄p̄is perfe-
cti diuinitat. Et quoniā circulus: am-
plius per accidens diuersus esse nō po-
test. eam obrem semi circulus: tempus
atq̄ prolationē imperfectā: propter sui
imperfectiōē iure demonstrat. Si vō
punctū in medio habuerit. tempore stā-
te imperfecto. prolationē perfectam si-
gnat. Si autē nullū sup̄dictoz perfecti-
onis signum precesserit: tūc oēs p̄p̄ri-
etates nisi de modulatois ignorātia fi-
at: imperfecte erunt.

Exempla exteriora p̄prietatum.

De signis p̄prietatum interioribus. Capitulum XXXVIII

Signa vō p̄p̄etatū p̄fectaz in-
teriora atq̄ certiora sunt illa-
rum accidentia. Si enim in-
ter duas maxias due lōge pū-
cto diuisiōis sepate iueniāt aut post ma-
ximā vnica lōga vñ pausa triū tēporum

Liber

cū pūcto diuisionis affuerit. aut int̃ ma-
ximas vacuas q̃dā plene reperiāť. signa
sūt modi maioris p̃fecti. si aut̃ lōge pa-
ri forma p̃ vacuas ⁊ plenas distribuāť
vel ab vnica breui aut ei⁹ pausa imp̃fici-
ant̃. signa sūt modi mīoris p̃fecti. si ṽo
breues: eadē lege describāť. ⁊ ṽl a semī
breui ṽl ei⁹ pausa imp̃fecte fuerint. aut
etiā si due pause semibreuiū immediate
posite atq; ab eadē linea descendentes
breuē seq̃nt̃. signa sūt t̃p̃is p̃fecti. Sili
aut̃ modo si de semibreuib⁹ int̃ se idē fi-
at. ⁊ a minima seu ei⁹ pausa imp̃ficiant̃
vel si due pause miniaz immediate descri-
pre atq; ab eadem linea p̃cedētes semī
breuē secute fuerint. signa sūt platiōis
perfecte ⁊ in q̃buscunq; alterationes fi-
ant. signū est proprietatū perfectarū.

Exempla

Comētariorū musices lib̃ octau⁹ atq; vltim⁹ in quo d̃ p̃portiōib⁹ cātādi agit̃.

De recta proportionum cantandi consideratione. **Capitulum I**

Proportionib⁹ cātādi hoc i vltio volumi-
dicturi aiaduertēdū in p̃i-
mis q̃ lōge alia p̃siderati-
one in p̃ntiaz q̃ in p̃cedētib⁹ dictū fuit
⁊ si nō alia lege accipiūť. Illic enī earū
termini disiūctis siue seorsuz positi ad se
inucē: istic ṽo: p̃ma atq; p̃pa p̃tēplati-
one nullaten⁹ sic cōparant̃. Itur⁹. ibi q̃
cūq; duo ad q̃libz vnū in dupla se h̃nt
p̃portiōe. b̃ aut̃ neq; ita p̃siderāt̃. quā-
uis enī due maxie ad vnā lōgā. breuē se-
mibreuē ṽl minimā aut eō mīores. i. p̃-
cedēdor̃ maiores s̃bseq̃ndo eā quā p̃di-
rim⁹ simpliciter efficiāt p̃portiōē. nō r̃n
s̃m p̃ntem speculationē. In hac enī

si recte comparatio fiat. dispositis primo oium sub binario aut ternario numero figuris. put pcedēti libro factū extitit sciēdo loco vnāquāqz illaz ad eū q̄libet partes. s. p̄pinqs. remotas. remotiores v̄l remotissimas. si tot h̄re valeat. sub altero dictoz numeroz cōparam? Cōparam? inq̄ nō tñ ad ex. s. tanq̄ itra illas existētes v̄l subitellectas. qm̄ i eas resoluntur. Unde enī maxia valore binaria: duaz. s. lōgaz ad vnā illaz. 7 lōga duarū breuiū ad alterā eandē. 7 reliq̄ eiusdē valoris figure ad immediatas cōparare eadē duple relatiōe iungūt qd̄ oium modulatorz snia atqz p̄ctica cōprobat̄ eoz q̄ circa huiusmodi speculationē recte p̄tēplati sūt. Quāobzē q̄ oēm p̄portionū habitudinē duplicif fieri dicūt. i. vel p̄ respectū ad numez figuraz p̄cedētū v̄l eaz q̄ in tenore vt duodecim semibreues ad sex. in hac de q̄ agim? p̄portionē cōparate. iā ab hac v̄tate declinat̄ se innēti sūt. Quāq̄ enī p̄dicti numeri figuraz ad seinuicē relati duplā efficiāt p̄portionē. nunq̄ tñ sub illi v̄tute decātabūt: nisi p̄i q̄ in maiori sūt numero dimidio s̄z valorē singillatiz infecte fuerint. q̄ de re. ois figurarū cōparatio ad ex. interiorē d̄ nccitate q̄ntū ad hāc disputationē attinet supponit cōparatiōē. Unde enī medic? in examinatiōe duozū pulsū in q̄b? teste galieno. libro de illoz pueniētia natura musices repit in q̄ se habuerint p̄portiōe: vt de statu alicui? morbi augmēto v̄l declinatione recte iudicare possit. p̄mo oim: q̄ntū alt̄ illoz p̄ subtractionē vn̄tatis seu vn̄tati i motu adauct? v̄l imminut? fuerit. vñ tal? p̄portio sumit originē solert̄ scrutat̄ vt enī sit pul? nccē est motū antecedere p̄mo musices d̄z. quoz ille in iperu. iste v̄o in numero p̄siderat̄. Quib? de reb?

iterū relinq̄t. oēs p̄portionē recte distributā nō modo p̄valoris figuraz subtractionē de q̄ intēdim? sed etiā p̄ additionē: cātabilē fieri. Unde enī de q̄cūqz figura valore binaria aut ternaria: ab antiq̄s atqz sapiētib? modulatorib? dictū est. Crescit in duplo. Crescit in triplo. q̄prop̄ si figure ipse de q̄b? agim?: alia p̄portionū sup̄dictaz: augmēti s̄m valorē susceptibles existūt. ita 7 decremēti passibiles erūt. Qd̄ enī de alto istozū dicif. de alto etiā p̄ oppositū necessario p̄cedif. Cōtrarioz enī eadē est disciplina. Itaqz ad h? p̄portiōis institutiōes de q̄ agim? etiā si alt̄ t̄minoz ad ex. nunq̄ p̄cedat quēadmodū isti p̄tendūt. nihil refert. Sufficit enī vt p̄ figuras s̄m valorē binarias p̄stituaf. q̄ ad vn̄tates eiusdē p̄portionis v̄tute p̄uertant v̄l resoluant̄. h̄inc enī vt q̄nta fuerit ostēdatur. ita ab oib? de nccitate p̄signaf. 7. et vt q̄lis existat. alto istoz signoz q̄q̄ effectū de quo dictū ē insinuātib? demonst̄raf. Cū igit. b̄ sit ver? mod? p̄cedēdi i dupla p̄portiōe. 7 illa p̄ma ois atqz huius speculationis tanq̄ thēma qd̄dā fuerit necesse est q̄ cetera pari forma instituant̄ ad hoc vt cātabiles fiant. qd̄ de q̄ntupla mīme affirmari p̄t. Nulla enī figura in q̄ncqz diuidif p̄tes put ad hoc attinet oportebat. vt q̄ttuor relictis. q̄nta decantanda remaneat. 7 ita in septupla atqz plurib? alijs. q̄ si nulla i his atqz alijs q̄buscūqz fieri possit maiorū terminoz i mīores reductio: nullo modo sūt dabiles. Si v̄o respectiue de q̄b? isti p̄cise intēdūt: icātabiles sūt. qz incōmēsurabiles. Cū enī similiū figurarū s̄is sit pronūciatio: impossibile est vt vn̄cā tātiū eodē tēporis spacio mīorē numerū semibreuiū ali? v̄o maiorē p̄ferat nō variata p̄nūciatiōe. idēqz de maiorib?

Liber

atq; minorib; siue minimis figuris dicendum et si de his propter earum imperfectam commensurationem vel non integrum compassum quibusdam aliis mens fuerit. Illunq; enim ita eque bene modulari possunt quin semper aliqua fuerit in tempore pronunciandi dissimilitudo. unde prestantiam quorundam modularum nostrorum temporum valde miramur qui de omnib; proportionibus conati sunt per notulas tradere exempla: que tamen alios docere nequaquam potuerunt. Alij autem post optime descriptam duplam si sesquialteras consequenter distribuere voluerint: illam ita instituit ut neq; maioris termini in minores persione quod oportebat: sicut in precedenti dupla factus fuerat: neq; determinato maiore eius termino. id est ternario numero: ut fin illius summas multotiens sumpto ad binas atq; binas precedentium corresponderet: quod saltem necessarium erat sed tantum ut figure ipse terne pro singulis compassibus accipi valeat quod neq; ad intra: neq; ad extra vera sesquialtera fuerit. Ceterum. quadrupla immediate subiungentes et ita illam recte decantantes: sesquitercia ad precedentem sesquialteram velut quaternarium ternario comparantes propria dimissa quadruple relatione esse dicunt atq; preter rationem ita illam consignant. Deinde autem ut dato vno inconuenienti plura contingant. remanentibus figuris sub valore ultimo dicto: consequenter in sextuplam pertransire dicunt nulla tamen relatione vel ad se vel ad precedentem contemplata: sed tantum ratione mensure ut inquit tanquam sex semibreues pro vno compassu accipientes. Deinceps autem ad simplices atq; primas figurarum positionem redire volentes

sub sextuplam instituere dicunt et illius signis ridiculose tamen demonstrant. Si enim qualibet figurarum per sex nunc stare dicamus. necesse erat ut in eius opposita sextupla etiam quaecumque figura in sex partes diuisibilis existeret. Sunt autem et alij qui confectum ab eis melius certis in principio numerorum signis prenotantes quasdam figuras: nunc per medium finem valorem et quasdam ultro etiam diminuendas esse volunt. tum vero easdem minime. et quasdam e contra indocte augmentandas. Cum enim predicta signa diuersarum fuerint quantitatatum demonstratiua. impossibile est quod simul agant finem virtutes. Si autem singillatim accipiantur necesse est ut illorum quolibet equaliter se habeat ad omnes sub illo descriptas figuras. Hec autem quantum preter omnem rationem extiterint ex dictis manifestum est. Unde ex his atq; similib; positionibus plurimum euenit ut quod ab vno modulatore conflatum fuerit ab alio quantumcumque perito nisi tantum per quandam contrapuncti examinationem quomodo decantandus existat: inueniri minime possit. quo nihil ridiculosius nihilque veracundius maxime conficiuntur. Nulla enim scientia ducunt. Cum igitur omnem supradictorum modularum traditionem circa huiusmodi speculationem alienam esse a veritate preclarum fuerit. hinc merito illam missam facientes dicimus. Ad veritatem huiusce disputationis pertinet imo necesse est ut omnes cantandi proportionem intra quaslibet figuram per illi ad eius partes comparisonem inueniantur quemadmodum ex duple institutione ab omnibus concessa manifestum extitit In his enim nulla hoc modo difficultas quia nulla

ambiguitas. sed quoniam hucusq; ista in vniuersali dicta sunt: nūc autē de singulis seorsum tractaturi que ad nostrā pertinent disputationem atq; explana- tionem. primo omnium de figurarum consideratione cum fuerit p̄ necessariū dicam⁹.

De triplici figurarum considera-
tione. Capitulum II

Figurarum cantus mensurabi-
lis triplex duntaxat est con-
templatio. aut enim s̄m pro-
prium valorem: aut s̄m valo-
ris diminutionem: aut s̄m augmētus
de quibus intendimus considerantur.
sed quoniam de prima atq; principali
proximo antecedenti volumine habui-
de meminimus agere nunc de reliquis in
ordine pertractemus.

De secunda figurarum considera-
tione. Capitulum III

Secunda figurarum cantus
mensurabilis consideratio est
per valoris diminutionem.
Sed quoniam ille aut bina-
rie adintra aut ternarie sunt. Ihinc igitur
earum diminutio vel fit dupla pro-
portione tripla quadrupla ⁊ ex earum
compositis de quibus dicemus vel ses-
qualtera vel sesquitercia precipue. Si
enim omnis consonātia: alia suprano-
minatarum proportionum vt omnes
necessario concedūt de non esse ad esse
quemadmodum libro tertio probatur
est deducitur. ipse quoq; proportionum
vel alterius supradictorum numerorum
comparatione ad vnitatem vel vtroūq;
q; adinuicem conficiuntur: atq; huius
modi causa iam dicte figure iisdem sub
ordinate numeris ita semper proferun-
tur vel decantantur: necesse est iterum
vt omnis earum diminutio altera su-

pradictarum relationum per maioris
termini conuersionem in minorem fiat
Que cum ita se habeant relinquitur de-
necessitate vt omnes proportionum que
ab huiusmodi contemplatione sc̄iūte
fuerint improprie vel ficticie existant.
vt sunt que respectiue tantum sumunt:
de quibus summam meminimus ⁊ cō-
sulte nullum verbum faciemus.

De dupla pportione. Ca. III

Dimina igitur figurarum dimi-
nutio fm valorem : est que p
primam omnium fit proporti-
onem. id est duplam que om-
nis inequalitatis principium est in qua
figure sub binario numero distribuunt
7 ad unitatem per dimidij valoris cu-
iuscunq subtractionem reducunt. Est
enim duorum ad unum comparatio.
Quamobrem oportet vt maxima sup
dicti valoris ad illius dimidium. id est
longa. longa ad breue. breuis ad sem-
breue. semibreuis ad minimā. minima
q ad minimā plenā vl tractū in sumita-
te curuatū habentē. 7 hec ad aliā vtra-
q accidentia predicta patientes redu-
cant 7 in huiusmodi decantent de neces-
sitate proportionē que hoc tempore ni-
miū vulgata habet : siue per mediū qd
idē est. Duplū enī vt alibi meminimus
dupli dimidiū est 7 e conuerso vnd vtra-
q contemplatione seorsū consignari si-
ue altero istorum modorū demonstra-
ari potest. 2

Exemplum duple proportionis.

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

Tenor

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

_____

2

1

_____

_____

_____

_____

_____

De tripla proportione. Caplin V

Secunda figurarum diminutio est que per secundam agitur proportionem. id ē triplam in qua figure ipse ternarie fm valorem ponuntur. 7 ad unitatem per duarum partium amissionem reducuntur. Est enim trium ad unum comparatio. vnde maxima eiusdem valoris ad vnā longam intra illam existentem vel sub intellectam conuertit. longa ad breuem. breuis ad semibreuē semibreuis ad minimam. minima vō ad precedentes reducitur proportionē. verum enim semibreues semper terneponuntur. 7 ita pro singulis compassibus accipiuntur. signatur autem vtroq; ei termino. vt hic. $\frac{3}{1}$ Possunt autē quęcūq; figure sub hac proportione existentes: etiam sub proportione dupla quantum ad seipsas optime distribui.

3

1

Exemplum triple proportionis.

De quadrupla proportionē. Ca. VI

Quarta figurarū diminutio per
tertiam. i. quadrupla efficit propor-
tionē in q̄ figure ipse binarij
valoris in seipm multiplicari
qm̄ bis dupla existit describūt. 7 ad uni-
tate p̄ triū partiū depositionē p̄uertunt
Est enī q̄ttuor ad unū cōparatio. unde
quēadmodū dupla p̄portio p̄ figurarū
immediatarū cōparationē vt marie ad
longā. lōge ad breuē. 7 sic in ampli⁹ ita
7 hec p̄ mediatas vna. s. tñ infimissa cō-
fific. Quāobré. si maxime ad breuē. lō-
ge ad semibreuē. breuis ad minimā. se-
mibreuis ad minimā plenā. siue tractus
curuatū p̄ntez. minimeq; simplicis ad
minimā utroq; sup̄dictorū accidētū af-
fectū reductio fiat. 7 alta p̄ alta in eodē
ordine. p̄ferat. in p̄dicta semp̄ erūt qua-
drupla p̄portioē. signat aut̄ utroq; ei⁹
terminio hoc modo. 4. vl̄ vtrūq; siml̄ du-
ple p̄portiois signis vt b 2 4. aut e 3 6 2

4

1

Exemplum quadruple proportionis.

2 4

4 2

C

Tenor

De septupla proportione. Caplin VII

Ed qm̄ q̄ntupla pportio cau-
sa iā dicta nullo modo s̄ hāc
speculationē dabil̄ est. hic q̄r-
ta figuraz dīnitiō septupla
fit pportioe. q̄ ceteris ī sui distributione
valde dissilis est. Necq̄ enī p̄ figuras oī
no s̄m̄ valorē ternarias: neq̄ binarias:
qd̄ tñ reliq̄ faciūt assignari p̄t. Maxima
enī s̄m̄ totū 7 s̄m̄ partes ternaria: trius
est lōgar: nouēq̄ breuiū. Maxima vō
binaria duarū lōgarū q̄ttuor breuius 7
octo semibreuiū. senariū nunq̄ pducen-
tes numerū ī quē resoluerēt̄ qd̄ opor-
tebat. Qd̄ q̄p̄ ita fuerit. tñ p̄ figuras
parti ternarias parti vō binarias nullū
dubiū triplicif atq̄ optime valet exē-
ficari. Primo enī p̄ figuras: natura aut
positioe binarias. p̄ accidēs vō ternari-
as. i. p̄cto p̄fectiois adauctas. Maxi-
ma enī binaria duaz. s. lōgarū ac q̄ttu-
or breuiū: triū erit hoc modo lōgar at-
q̄ sex breuiū. e q̄b̄ q̄ncq̄ reiectis: sexta
superit decātanda. 7 ita ī ceteris figu-
ris. Est enī sex ad vnū cōparatio. Secū-
do aut̄ p̄ figuras q̄tū ad totū ternarial
q̄ntū vō ad eaz partes: binarias vt ma-
xima triū lōgarū sex breuiū: 7 lōga triū
breuiū. sex semibreuiū: 7 ī āpl̄. Tercio
7 vltio p̄ figuras vtriusq̄ modi ac etiā
t̄p̄is imp̄fecti. platiōis vō p̄fecte: s̄ qm̄
oīm sup̄dictaz positionū vltia nō solus
septuplā adīntra. i. s̄m̄ infioris valoris
reductionē s̄ etiā adē saltē ī platiōe ī
q̄ sex semibreues p̄ vno cōpassu vt vul-
gato vtamur vō cātoz recte accipim̄
p̄cise efficere p̄t missis igit̄ duab̄ p̄ozib̄
hāc tñ seq̄mur: ita vt ad ip̄az plationes
sēmp fiat respect̄. semibreuis enī trius
simpliciū minimaz existēs. sex etiā mi-
nimaz aut tractū curuarū h̄ntium aut
plene stātū erit. q̄ huī pportiois virtu

Liber

te ad vnā illaz reduceſ. Pari etiaſ rōne breuis duaz ſemibreuiū atqſ ſex minia rū etiā ad vnā. Lōga ſō ſm hāc rōnem ad duas. maxima aut ad q̄rtuoꝝ. ſigna tur aut vtroqſ eiꝝ numeroꝝ ſinio vt h. 6

6

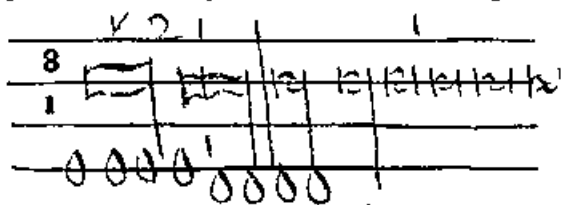
1

Exemplum ſextuple proportionis.

De octupla pportione. Caplin VIII

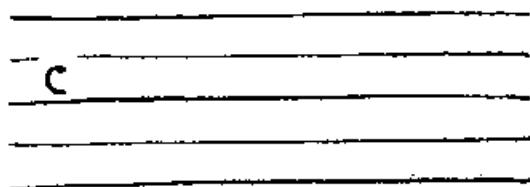
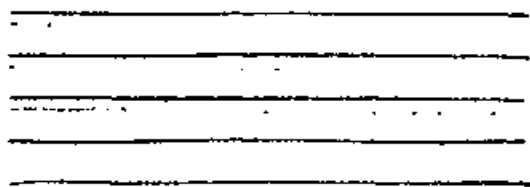
Quinta figuraz diuinitio qm̄ ſeptula etiā rōne iā aſſignata dari nō valz. octupla accidit pportiōe. in q̄ figure ipe bina rj valoris p̄ternariū mltiplicati dſcri bũt. ⁊ ad vnitatē reducũt. Eſt eni octo ad vnū cōparatio. Iſac igit pportione maria ſm valozē binaria: in ſemibreuē reducũt. lōga in minimā. breuis aut in minimā plenā vlꝝ curuatā. ſemibreuis ſōi minimā vtrūqſ ſup̄dictoz accidētū pa tientē. duabꝫ ſemp̄ inſmiſſis figuris. ſi quat aut vtroqſ eiꝝ termino vt hic. 8.

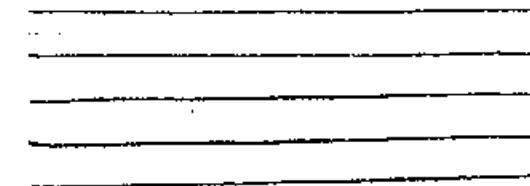
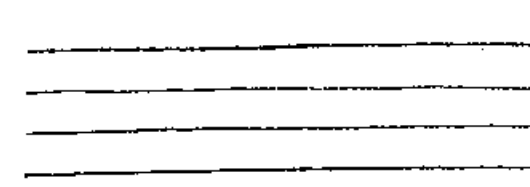
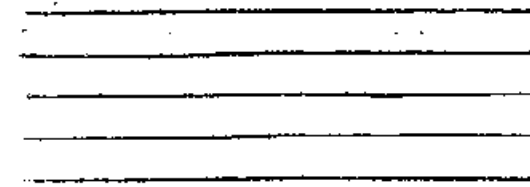
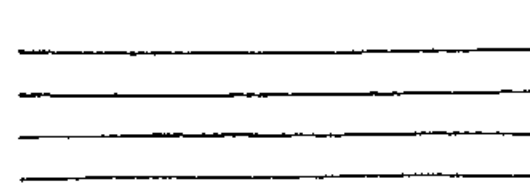
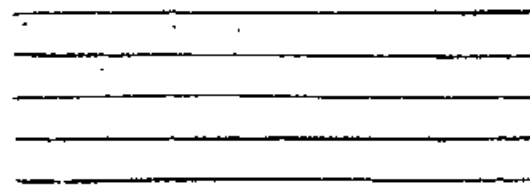
Des maximas pportiones

Exemplum octuple proportionis.

Tenoz

Tenor

De sedecupla pportione. Caplm IX

Sexta figurarū diminutio: i.e. decupla pportiōe optie efficiē i q̄ ipe figure a binario numero ducētes originē p octonariū i se multiplicatū illā pficientes: ad vnitatē reducunt. Est enī sedeci ad illā cōparatio. Itac igiſ pportiōe maximā binariā in minimā pvertim⁹. lōgā i minimā plenā. breuē autē in q̄ de nccitate finē faciunt. i minimā plenā atq; tractū curuatū simul hñtem. signat autē vtrūq; eius terminis. 16.

16

1

Exemplum sedecuple proportionis

Tenor

De sesquialtera proportionē. Ca. X

Septima figurarū diminutio p̄ma sup̄particularis generis fit p̄portione. i. hemiola siue sesquialtera in q̄ figure ipse ternarie s̄m valorem ponuntur: et in binarias per tertie partis amissionē reducūtur. Est enim sesquialtera ipsa triū ad duo cōparatio. In hac autē ita agendū est: sicut q̄n ternarias vacuas existētes: plenas efficiamus vbi tertia p̄fectarū pars oīno deletur atq; tollit. Hac igit̄ p̄portione maxima ternaria ad seipsam binariā. lōga ad longā. breuis ad breues. semibreuis ad semibreuē: si recte sumat̄ p̄uertūtur. Qua in re notādū q̄ huiusmodi figurarum relationes neq̄q̄ s̄m totū fiant: s̄ t̄m s̄m partes in q̄s rōne interioris numeri dissolui p̄nt. Nulla enī figura ad seipsam s̄m seipsam est relatiua. Verus enim vt sesquialtera sicut ad intra figure ipse custodiūt: sic adeū in pronūciatione illā efficerēt musicorū institutione a tēporis proprietate sumēdo initiū: factus est vt semibreues: terne ac terne in ipso actu cantandi: ita suā h̄rent commensurationē vt duas t̄m p̄cussiones quarū altera in dimidio sc̄de figure. altera v̄o in fine tertie terminat̄: recte accipiāt. Sed nūc q̄m ceteras figuras his tantū manifeste metimur: vt precedenti libro ostensum est. ab ipsa igit̄ tēporis proprietate incipientes: primus reponam̄ exemplū. Erit enī si a plib̄ facile sit intelligere tanq̄ vehiculū q̄dā nouis scholarib̄ q̄b̄ p̄desse dūtarat intēdīm̄ signat̄ aut̄ vtroq; eī terminio vt h̄. 3. Si aut̄ huiusmodi figurarū ad eaz partes remotas cōparatio fiat: vt maxime nouē breuiū ad maximā quatuor erit dupla sesquārtā quā p̄sulte p̄terire volum̄

O 3

2

Exemplum sesquialtere proportionis.

C

Tenor

De sesquialta s̄b p̄portōe dupla Ca. XI

Potest etiā sesquialta p̄portio in vtroq; mō maiori. s. atq; minori ac tpe p̄fectis. platiōe v̄o ip̄fecta: vt elegatior fiat p̄ mēdiū v̄l s̄b p̄portōe dupla assigni. s̄ vt sit clari⁹ q̄d d̄r ab ipsi⁹ t̄pis p̄p̄etate etiā p̄ncipiū d̄scribēdi sumam̄. Breuis igit̄ triū semibreuiū sex erit minimā a q̄b̄ duple p̄portiois v̄tute s̄b abiectis remanēt tres. Ab his autē si sesquialta p̄tate

Liber

tertia delectat superiunt due. semibreue bi
 naria reddentes i qua singule breues sup
 dicti valoris puerter q etia post pdictas
 reductione tene accepte. qm binas tm
 recipiunt pcussioes ad seipsas ad binas
 semibreues eaz q i tenore dscpte fuerit
 tu fm numeru: tu fm comensurationes.
 qm eode ipis spacio p supiore regulas
 optepferunt eade efficiet pportioz itaqz
 hac rone breuis pfecta ad semibreue bi
 naria put meminiy reducif. Lōga pfe
 cta ad tres. maxima vo ad nouē. Si aut
 pdicte figure pzi p tne ptis lōtractioes
 ipfecte fuerit tūc maxima sex erit semibre
 uū. lōga duaz. breuis aut in mīnā pū
 cto augmētatiōis affectā semibreuisqz
 in mīnā plenā pūtunt. signat aut vful
 qz pportiois tminis ϕ $\frac{1}{2}$ si aut p figurat
 plenas tm instituat: tunc sesquialtere li
 gna preremittuntur.

ϕ 3

2

Exemplum sesquialtere sub pportione
 dupla institue.

De secunda sesquitercia proportionis descriptio

¶ Autem sesquitercia pro La. XIII
portio quibusdam impositis mini-
mis figuris quod nullo modo quantum
ad actum catadi secundum hanc propor-
tionem diuidi possunt istitui: tunc breues figu-
re que in semibreues ternarias conuertuntur: unica
tamen suscipiunt percussione: ut in platiore ma-
iori vel perfecta. semibreuis vero que in duas
puncto augmentationis affectas reducuntur
bine eodem puncto suppresso non tamen sublato:
etiam unica. Que cum ita fuerint. hic mini-
me figure vel quaterne sumptae vel bine cum se-
mibreui. eodem temporis spacio elegant ve-
nusteque commensurantur ac pronuntiant at-
que hoc modo significant. $\frac{4}{3}$.

C 4
3

Exemplum secundum sesquitercie.

C

Tenor

De tertia vltima sesquitercie proportionis de-
scriptio. La. XIII
¶ Etiam si proportio dupla opti-
me institui potest. Tunc enim maxima bi-
naria quattuor breuium in longa bina-
ria quattuor semibreuium virtute dupli primo
omni conuertitur. Naturae enim cessas antecedit
¶ Ab his autem sesquitercie potestate si quarta pars au-
feratur remanent tres semibreues in quibus ma-
xima ipsa vltimo quantum ad hoc oppositum at-
tinet dissoluitur. si autem longa in semibreue
puncto augmentationis affecta. breuis quod
in minima: eodem puncto adauctam. Si
autem supradictae figure colorate vel plene
efficiantur: tunc maxima sic iam meminimus. virtute
coloris tria parte sublata vel amissa: duarum
tamen erit semibreuium. Longa vero vni. atque
eodem modo: breuis vni minime ut in subiecto
exemplo: earundem proportionum signis primum
nito. est autem in his aduertendum quod sublato
per primam supradictarum proportionum dimidio
cuiusque figure binarie scilicet valore quod est ei
proportionum: illa deinceps in residuo eiusdem figu-
re nihil agat vel operetur. quod enim breues du-
arum semibreuium ad vnam illarum virtute eius-
dem proportionis reducatur ipsa tamen semibreuis
sic considerata integra recipit percussione quod per
se existens in minima necessario posita dimidia
tamen habet. signatur autem hoc modo. $\frac{4}{3}$.

4
3

Exemplum sesquitercie sub proportio-
ne dupla constitute.

De signis pportionū et earum demon-
strationib⁹. Ca. XV

Quāq̃ aut de pportionū supe-
ri⁹ desc̃ptaz signis figuraz di-
minutionem s̃m valorem demonst̃ran-
tib⁹ singulati dictum fuerit: nūc etiam
illa repeterenō erit inutile. Dupla igi⁹
q̃ p̃ma oīm est. qm̃ duoz ad vñū est cō-
paratio p numeri binarij et vnitatis fi-
guras ostēdi⁹. vt b. 2. aut saltē p maio-
rē illaz. put vsus obtinuit. Et qm̃ nō ē
duplū pter dimidiū. p̃t etiā p circulum
aut semicirculū linea inf̃sectū qd̃ nimīū
vulgatū ē alio istoz modoz demōstra-
ri. s. $\bigcirc$ $\bigcirc$ $\bigcirc$. Tripla autē p ternarij nu-
meri et vnitatis figuras. 3. Si autē q̃dru-
pla fuerit p q̃ternarij et vnitatis signa: 4
Aut etiā p dupli et dimidiij caracteres si-
mul vt hic. 2 $\bigcirc$ .v. ē $\bigcirc$ 2. Quadrupla

Tenor

i iij

enī nīl aliud est q̄ bis dupla. si aures
post hec duo signa quomodo cūq; di-
tributa: etiā alterū illoz describat: sta-
tiz in octuple trāsit demonstratiōe. quē
admodū enī fm sup̄dictoz signoz du-
plā p̄ mediū diuidit vt dimidiū dimidi-
um. i. q̄druplā efficiat. ita t̄ tertiū ip̄am
q̄druplā in duo equa eadē rōne patiet̄.
Qua in re. quosdā vidim̄ errasse. Exi-
stimāt enī l3 in cassuz p̄ tertiū signus ad
simplicē duplā redire. vtz enī si int̄ fm
atq; tertiū signū q̄dā notule vt in p̄ma
illaz cōsideratiōe inserte inueniant̄: tūc
recte fieri p̄t. Sili aut̄ modo in octupla
atq; sedecupla vtēdū ē. Si aut̄ sesqual-
tera fuerit. p̄ ternarijz binarij numeri fi-
guras. 3. demonstrat̄. aut vt in p̄iuctudi-
nē vētū est. saltē p̄ maiore illaz q̄q̄ im-
prope. Eadē enī figura: etiā triplā itel-
ligere possum̄. Quidā aut̄ quot t̄pra ses-
qualtera habuerit: tāta; vnitatū figu-
ris sup̄flue tū illā demonstrāt. Idō enim
numerū notulaz illi: s; ei t̄m relatiōez
q̄rim̄ q̄ p̄ simplices ip̄si terminos q̄ t̄ ra-
dices appellant̄ p̄p̄rii q̄a p̄us natura
demonstrat̄. Quidā aut̄ q̄n sesqualta ip̄a
respectiue t̄m sumit̄. de q̄ nullū p̄hile
dedim̄. t̄replū per semicirculū p̄ictū in
medio h̄ntes ad circulū absq; p̄icto an-
tecedentē p̄uersim positū vt b. o. d. illā
demonstrāt vt tanq̄ t̄pris imperfecti ad p̄-
fectū. t̄ prolatiōis p̄fecte ad ip̄fectas
cōparatiōe: eadē p̄portiōe sibi opponā-
tur. Et q̄dā p̄ semicirculū iterū cū pun-
cto ad simplicē semicirculū. C. d. tāq̄
in platiōe t̄m sesqualtera custodiētes
In sesq̄tertia v̄o p̄ quaternarij numeri: et
ternarij figuras q̄n sui p̄p̄rii ḡra ponit̄ recte
demonstratio fit. 4. q̄n aut̄ e3. i. respecti-
ue d̄scribit̄: d̄ q̄ nullā fecim̄ mētiōez: tūc
sols p̄ semicirculū absq; p̄icto p̄uersim
ad circulū etiā sine p̄icto vel semicircu-

lū cū p̄icto positum ostēdi vt b. o. d.
C. d. demonstrāt enī maiore illi finitū
a binario numero in seip̄s multiplicatō
origine h̄re. t̄ ad ternariū vel in t̄pe vel
platiōe atēcedēte existentē relatiōe fa-
cere. silr aut̄ q̄n post sesqualtera respecti-
ue sumptā ad binarias p̄ mediū fm va-
lore insectas redeūt figuras. q̄dā eodē
semicirculo p̄uerso. d. duplā demonstra-
re nec tū ip̄rope p̄tēdūt t̄ q̄dā q̄druplā
q̄d nulla rōne defēdi posse videt̄.

De tertia t̄ vltima figuraz cōsideratiōe
q̄ est fm valoris augmētū. Ca. XVI

Ertia t̄ vltima figurarū cōsi-
deratio est fm valoris augmē-
tū q̄ per oppositū p̄cedētis ef-
ficat̄. In illa enī per duplū tri-
plū aut aliū superi⁹ dictoz modoz: ma-
iore numerū minori cōparādo ac maio-
rē pro minori figurā describēdo p̄cedi-
mus in ista aut̄ e3. Vterū enī uero q̄uis
in huiusmodi figurarū p̄replatiōe i p̄-
portiones minoris ineqlitatis incidere
vidamur. maiores t̄m n̄ri t̄ si moderno
rū q̄busdā alia mēs atq; opatio q̄q̄ nō
recta fuerit nunq̄ illaz noib⁹ hac facul-
tate vtendū esse. ita vt subduplā subtri-
plā t̄ ita in ceteris dicam⁹: s; neq; eaz si-
gnis optie statuerūt. Nullā enī vt in de-
scriptiōe p̄sonatiāz t̄ eaz elemētōz pa-
tuit. h̄nt in illa potestate. vnde loco di-
ctarū p̄portionū t̄ eaz noīm. his super-
scriptionib⁹ dūtarat vti doctissime de-
creuerūt Crescit in duplo. crescit in tri-
plo. atq; ita in ampli⁹ fm augmētatio-
nis modū q̄d a sapiētib⁹ modulatorūz
ad h̄c vsq; diē recte ob̄suarū est. Qua-
re relinq̄t̄ necessario vt genera ip̄sa mio-
ris ineqlitatis. i. sb̄multiplex. sb̄suppar-
ticulare t̄ reliq̄ de cōsideratiōe: arithme-
tici t̄m existāt. Has aut̄ figuraz augmē-
tationes q̄dā etiā n̄roz tēporū modula-

tores p̄ circulū aut semicirculū p̄ictū in medio h̄ntes itelligi voluere q̄ hoc tpe nimīū vulgatū est. De canone. Ca.

Canonē autē: mltos XVII
imo etiā q̄plimos in cātu mē
surabili a q̄busdā ita scient cō
flatos esse nouim⁹: vt nec lan
dē eoz positionē reperiētī nec eō iferāt
vitupationē nō inueniētī. Cōstāt enī ex
verb diuinatiuis ad quoz intelligētias
sciētia nemo p̄t puenire. vnde si q̄s vnū
si q̄s vō duos vel tres aut q̄ntoslibet il
liusmodi p̄fectos. i. eoz senlū expiēdo
inueniat. nunq̄ tñ ad vniuersale q̄scēs
in aia vt inde artē efficiat: poterit deue
nire. Errant igit̄ huiusmodi p̄fatores
atq̄ qd p̄ nomē importat ignorantes.
grauit̄ peccāt. Canō enī grece. latine re
gula dī. Regla enī in q̄cunq̄ facultate
est norma: p̄ quā in aptā deducimur eo
rū de q̄b⁹ in illa tractat cognitionē. In
de enī boeti⁹ li. i. p̄thagoras: regulam
musices q̄ nullū inq̄rentes dubio fallat
iudicio adinuēnisse inq̄t. Canones igit̄
tur in meloz cant⁹ mēsurabilis p̄fectio
ne: si q̄s ad nouitioz exercitationē v̄l in
structionē recte edere voluerit. verb̄ cla
rist aptis atq̄ ab arte p̄cedētib⁹ illos
instituat. Qd gen⁹ est. Si p̄ mediū de
cantādū melū p̄stituerit volēs signis du
ple p̄portionis illū demonstrare: tūc his
verb̄ aut silib⁹ ad pedē meli desc̄ptis v̄l
poterit. cantē in p̄portione dupla. vel
etiā effectū p̄ causa accipiēdo. cātef sub
diapason p̄sonātia. vel cātef i p̄ma mul
tiplicis generis specie. si tripla fuerit cā
tef in p̄portiōe tripla. vel sub diapason
diapēte. vel in scda multiplicis generis
specie. Et ita in reliq̄s cātef in p̄portio
ne q̄drupla. vel cantēf sub bisdiapason.
vel cātef in tertia eiusdē generis l̄pecie.
cantēf in p̄portiōe sesquialta. vel cantēf

sub diapēte p̄sonātia. vel cantēf in p̄ma
supparticularis generis p̄portiōe. Pro
inde cantēf in p̄portiōe sesq̄tertia. v̄l cā
tetur s̄b diatesserō p̄sonātia. vel cātef in
scda supparticularis generis specie. Et
enī a boetio li. i. optime dī. dupla in nu
meris. diapason est in sonis. tripla. dia
pason diapēte. q̄drupla. bisdiapason ses
quialta. diapēte. sesq̄tertia diatesseron
Deinde autē poterit noib⁹ chordaz ci
thare de q̄b⁹ li. ij. dictū est v̄l. aliā. s. p̄
alia in p̄fectiōe atq̄ p̄ncipio meli adap
tādoz reliq̄s sequētes eodē ordine. Si
enim melū p̄mi modi p̄flare voluerit ⁊
illū tenorē ab. d. graui in. d. acutū men
te p̄ficere. ac oēm p̄p̄ictū pari forma il
li adaptare. nihilominus omnem illius
constitutionem ab. a. graui in. a. acutū
eiusdem toni melo semper permanente
describere poterit. V̄l enī uero quo
niam hoc modo illum cantando ip̄e p̄
omnia dissonare inueniretur: tunc his
verbis aut similibus in fine tenoris de
scriptis vtatur. P̄fmissa proslamba
nomenon sume tibi lycanos p̄patō Ab
hac enim incipiendū erat. Et ita in am
plius semper per diatesseron intensam
ceteras transferendo chordas. Sed in
ter hec canendus est error illorum sum
mopere qui proslambanomenos ita p̄
eius syllabas quēadmodū per consue
ta nomina vocum decantant. similiter
autem hypate p̄paton ⁊ ita consequen
ter quorum tam crassam supināq̄ rudi
tatem non possum non satis mirari sin
gularium enim chordarum nomina tā
tum sunt vt ostensum est. P̄terea si te
norē cuiuscunq̄ meli: modi perfecti in
stituat: in quo lōge ternarij valoris. id
est trium breuium existunt: poterit mo
dulatoz in terminis trium vocum illas
statuere: in quibus p̄ma immobili p̄

Liber

manente: reliquas in locum quem vnā
quāq̃ illarum fm ordinem horum no-
minum. vt. re. mi. fa. sol. la. viderit pos-
sidere mente transferre. ⁊ ita contrapū-
ctum illi adaptare. Et si due tantū quo-
cunq̃ in loco fuerint voces: tūc loco ter-
tie: pausa vnius temporis describatur.
Quare si in. a. la. mi. re. g. sol. re. vt. at
q̃. f. fa. vt. tūc secunda vox primi ter-
mini erit i. e. remissa. tertia vo i. d. Cō-
sequenter autem secunda secundi termini

ni erit in. d. tertia quidem in. c. vbi etiā
secunda terti decantabitur. Et quoni-
am breues ipse partes sunt longarum.
simili canōe modulator ipse poterit vti
Ab alto descendentes longe fecerunt p-
les suas in locum quem fundarūt illis
Ihic est igitur modus recte instituendi
canones qui fm hanc formā terminis
artis semper obseruatis in infinitū va-
riari potest. Atq̃ hic est.

Absoluimus Presulum Reuerē

dissime Illustrissimeq̃ inuuantibus superis. nostros
musice diueq̃ facultatis commentarios et si super-
euagata quadaꝫ ac longe diffusa descriptione q̃ exi-
stimabamus nomini tuo decētissime dicatos. Grā-
de enim opus ideo est. quanq̃ vt speculantib⁹ utili-
us foret: fm p̃ncipalium sententiarū distinctiones
in octo volumina diuisum. quoniam grandes mate-
rie paucis explicari nō possunt. Legant igitur illos
atq̃ perlegant. qui in hac arte doctiores effici volue-
runt et eoz monita preceptaq̃ sequātur. Quicquid
enim de eadē disciplina theorice dici valet: et in pra-
cticā deduci. ibi. diffusile dilucideq̃ p̃ncipis nostri
Boetij diuinitat sequendo doctrinā ac peroptime
digestam inuenire ⁊ sue morem gerere voluntati fa-
cile poterunt.

Comentariorum mos: quē cū omni re
dargutionis moderamine obseruau-
mus. 7 hec. explanatū regula teste bea-
to Hieronymo p̄ Rufinū: in: de operi-
bus Origenis utrū catholica fuerint al-
tercatione: vt opiniones varias profē-
tur. Et qđ sibi vel alijs videat ediffere.

Tabula presentis operis.

Liber primus cōtinet capla XXV

R ologus de cōmē- tariorum nominē horum editionis causa. ffo. II	
De musice discipline pri- ma inuentione. ffo. III	
De scđa musice disciplinē inuētiōe. ffo. III	
De tria 7 vltia musices inuētiōe. fo. III	
De noie musices 7 ei' assūptiōe. fo. III	
De musico quid sit. ffo. III	
De iudicio ac iudicib' armōie siue mu- sice atq; ei' nois iportatione. ffo. III	
De triplici musica. ffo. V	
De instrumētaliz cātadi musica. ffo. V	
De componentibus siue efficientibus musicam. ffo. V	
De sono 7 voce. ffo. V	
De diuisiōe vocū seu distinctiōe. ffo. VI	
De naturali vocum musice disciplinē 7 earum numero. ffo. VI	
De vocū grauitate 7 acumiē. ffo. VII	
De gūitatis 7 acumis causa. ffo. VII	
De grauium 7 acutarum vocum diffe- rentijs. ffo. VII	
De tono. ffo. VIII	
De semitonio. ffo. VIII	
De ditono 7 semiditono. ffo. VIII	
De processu 7 compositione consonan- tiarum. ffo. VIII	
De diatesserōn consonantia 7 eius spe- ciebus. ffo. VIII	

De diapente consonantia 7 eius speci-
ebus. ffo. IX

De diapasō psonatiaz ei' spēb'. fo. IX

De diapason diapente cōsonantia 7 ei'
speciebus. ffo. X

De bisdiapason consonantiaz 7 eius spe-
ciebus. ffo. X

Liber secūdus p̄tinet capla. XIII

D iatesserō psonatiaz in musi- ce disciplina supponēda. ffo. X	
De diatesserōn consonantie di- gnitate. ffo. X	
De diatesserōn consonantie triplici cō- sideratione. ffo. X	
De primo genere melorum. ffo. X	
De secundo genere melorum. ffo. XI	
De tertio genere melorum. ffo. XI	
De stantib' vocib' 7 mobilib'. ffo. XI	
De falsa atq; vera supradictorū inter- ualiorum intelligentia. ffo. XII	
De generē meloz discretiōe. ffo. XII	
De maiori numero vocū atq; generis meloz distributione. ffo. XII	
De noib' chordaz musices. ffo. XIII	
De nois chordaz interpretatiōe. fo. XIII	
De quinq; tetrachordis. ffo. XIII	

Liber tertius cōtinet capla XXXIX

S upponēdis i musice disci- plina pportōib'. fo. XIII	
De quantitate 7 eius diui- sione. ffo. XIII	
De mathēaticaz scīaz ordie. fo. XV	
De mathematica scīa qđ sit. ffo. XV	
De genib' pportionū in gñali. fo. XV	
De genere multiplici pportionum 7 eius speciebus. ffo. XVI	
De genere superparticulari 7 eius spe- ciebus. ffo. XVI	

De genere superpartietit et eius speciebus. fo. XVI
 De genere multiplici superparticulari
 et eius speciebus. fo. XVI
 De genere multiplici superpartienti et
 eius speciebus. fo. XVI
 De proportionalitatibus siue medieta-
 tibus. fo. XVII
 De proportionibus musice facultati de-
 seruiantibus. fo. XVII
 De monachordi institutione et mathe-
 matica intervalloz demonstratio. fo. XVIII
 De facilitate dinotandi tonum. fo. XX
 De facilitate primum inueniendi semi-
 tonium. fo. XX
 De mathematica per consonantias ad carum
 elementa demonstratione. fo. XX
 Utrum diatesserō consonantia per mathe-
 maticam demonstrationem bis sumpta dia-
 pason efficiat consonantiam. fo. XXI
 Demonstratio diatesserō consonantiam per
 rationem ab eius proportionem bis sumptam diapason
 consonantiam nullo modo efficere. fo. XXI
 Demonstratio quod diatesserō consonantiam du-
 obus tonis et minori semitonio per rationes
 a numeris dinotat sumptam constare ma-
 nifestum est. fo. XXI
 Demonstratio diapente consonantiam tono di-
 atesserō consonantiam superaddere per ratio-
 nem a numeris sumptam. fo. XXII
 Quid per nomen mathematice demon-
 strationis intelligatur. fo. XXII
 Demonstratio diapason consonantiam ex di-
 apente et diatesserō numeroz tantum ra-
 tione constare. fo. XXII
 De diapason diapente atque bisdiapason
 per rationem a numeris siue ab earum proporti-
 onibus sumptam demonstrationem. fo. XXII
 De quaternario numero et eius digni-
 tate. fo. XXII
 De prioritate et posterioritate consonantiarum. fo. XXII
 De diapason consonantie precellencia
 fo. XXIII

De diapason diatesserōn dissonantia.
 fo. XXIII
 De semitonioz necessitate. fo. XXIII
 De semitonioz chromatici generis per ra-
 tionem a proportionem toni sumptam origi-
 nem atque inequalitatem ubi semitonium minus
 ad grauiorem illius partes inueniri maius
 vero ad acutiores ostenditur. fo. XXIII
 De situ et loco semitonioz chromatici
 generis per rationem ab eodem genere sum-
 ptam ubi semitonium maius quam ad gra-
 uiozem toni partem: quam ad acutorem in-
 ueniri minus vero e contra necessario co-
 probatur. fo. XXIII
 De semitonioz multiplici distribu-
 tione. fo. XXIII
 De monachordi generali diuisione in
 qua semitonium minus ad grauiorem toni par-
 tem recte atque necesse collocatur. fo. XXV
 De duobus semitonij maioris terminis
 nunc. scilicet ad acutorem toni partem: nunc ad
 grauiorem necesse assignandis. fo. XXVI
 De intermediorum sonorum nominibus. fo. XXVI
 De semitonioz diuisione per mathematicam
 demonstrationem inuenienda que com-
 dicitur. fo. XXVII
 De comatis diuisione nullo modo assi-
 gnanda. fo. XXVII
 De paruissimis sonis siue interuallis.
 fo. XXVIII
 De intervalloz definitionum reca-
 pitulatione. fo. XXVIII

Liber quartus continet capitula XXII

 De septem modis cantandi eorum
 simpliciter institutione. fo. XXVIII
 De octauo modo propriens
 assignando. fo. XXIX
 De communi modorum cantandi ap-
 pellatione. fo. XXIX
 De singulorum modorum nominibus. fo. XXIX

De secunda modorum cantandi constitutione. ffo. XXXIX

De tertia et ultima modorum cantandi constitutione. ffo. XXX

De nominibus modorum in tertia et ultima constitutione. ffo. XXX

De modorum cantandi ultime descriptionis origine. ffo. XXX

De modorum cantandi natura et qualitate. ffo. XXXI

De primo atque secundo cantandi modo. ffo. XXXI

De tertio et quarto modo. ffo. XXXI

De quinto et sexto modo. ffo. XXXII

De septimo et octavo modo. ffo. XXXII

De cantilenis per finale terminari non diiudicandis. ffo. XXXII

De communitate modorum ac proprietate. ffo. XXXII

De comixto cantu nullatenus assignando. ffo. XXXII

De modis imperfectis. ffo. XXXIII

De secunda finalium modorum translatione. ffo. XXXIII

De modorum musicorum effectibus. ffo. XXXIII

De preceptis componendi cantum. ffo. XXXIII

De preceptis autenticorum. ffo. XXXIII

De preceptis plagalium. ffo. XXXV

Liber quintus continet capitula. XXXVI

Initio cantus. ffo. XXXV

De cantu plano in ecclesia dei introductione. ffo. XXXV

De cantu et cantu plano de quo

illius proprio siue proprietate. ffo. XXXVI

De proprietatibus cantus et earum origine. ffo. XXXVI

De quarta proprietate nullatenus assignanda. ffo. XXXVII

De numero vocum epilogus. ffo. XXXVIII

De signis vocum et eorum causa. ffo. XXXVIII

De gravitate signorum et acumine. ffo. XXXVIII

De nominibus vocum et eorum inuentione. ffo. XXXIX

De nominum vocum et signorum convenientia. ffo. XXXIX

De principalium signorum et deducti-

onum numero. ffo. XXXIX

De signorum per grauet acutum secundum caracteres differentia. ffo. XXXIX

De signorum et nominum vocum appellatione. ffo. XXXIX

De secundo genere signorum. ffo. XXXIX

De coniunctionibus vocum in generali. ffo. XXXIX

De principiis cantus propria rella. ffo. XXXXI

Secunda regula. ffo. XXXXI

Tertia regula. ffo. XXXXI

Quarta regula. ffo. XXXXI

De tertie et quarte regule principiorum disconuenientia. ffo. XXXXI

De musico et cantore. ffo. XXXXII

De permutationibus vocum et earum opinione. ffo. XXXXII

De mutatione quid sit et ex quibus fiat. ffo. XXXXII

De triplici mutationis institutione et causa. ffo. XXXXIII

De ordine permutandarum vocum et earum ascensu et descensu. ffo. XXXXIII

De mutationibus que pro ascendendo tantum sunt vel descendendo. ffo. XXXXIII

De ordine permutandarum vocum vel simpliciter vel in permutationibus considerandarum. ffo. XXXXIII

De primo registro cantus. ffo. XXXXIII

De secundo registro cantus. ffo. XXXXIII

De tertio et ultimo registro cantus ubi de clauibus cantus agitur. ffo. XXXXV

De notulis siue figuris cantus plani et earum officio. ffo. XXXXV

De supradictarum figurarum nominibus et eorum causa. ffo. XXXXV

De positura et posterioritate figurarum et ordine semibreuius in cantu plano. ffo. XXXXV

De numero semibreuium immediate in cantu plano describenda. ffo. XXXXVI

De figurarum duplici distributione. ffo. XXXXVI

De figurarum in cantu plano pronuntiatione et eorum nominis causa. ffo. XXXXVI

Liber sextus continet capitula. XI

De puncti nomine. XXXXVI

De contrapuncti speciebus. ffo. XXXXVII

De specierum contrapuncti prima diuisione. ffo. XXXXVII

De secunda specierum contrapuncti diuisione. ffo. XXXXVII

De specierum contrapuncti assumptione. ffo. XXXXVII

De inceptione contrapuncti atque fine. ffo. XXXXVII

De perfectarum contrapuncti specierum distributione. ffo. XXXXVII

De specierum perfectarum contrapuncti ascensu et descensu. ffo. XXXXVII

De imperfectarum contrapuncti specierum ordine. ffo. XXXXVII

De specierum contrapuncti imperfectarum ad se invicem peruersione. ffo. XXXXVIII

De specierum contrapuncti multiplicatione. ffo. XXXXVIII

Liber septimus continet capitula XXXVII

De cantus mensurabilis nomine. ffo. XXXXVIII

De figuris cantus mensurabilis

et eius subsistentia. ffo. XXXXIX

De numeri binarii atque ternarii necessaria assumptione et huiusmodi cantus commensuratione. ffo. XXXXIX

De numero perfecto et imperfecto. ffo. XXXXIX

De supradictarum figurarum duplici consideratione. ffo. XXXXIX

De relationum predictarum figurarum numero. ffo. XXXXIX

De relationum figurarum denominatione. ffo. XXXXIX

De proprietatibus cantus mensurabilis et earum nominis causa. ffo. XXXXIX

De maiori numero figurarum quam dictum est non assignando. ffo. L

De proprietatibus perfectis. ffo. L

De imperfectis proprietatibus. ffo. L

De proprietatum perfectarum et imperfectarum accidentibus in generali. ffo. L

De puncto quid sit et eius in cantu mensurabili quadrupartita denominatione. ffo. L

De proprietatum imperfectarum per puncti applicationem unicuique figure perfectione. ffo. LI

De altatione. ffo. LI

De alterationis impedimento. ffo. LI

De altatione per punctum non impedienda. ffo. LI

De alteratione per sincopam secundum antiquos. ffo. LI

De proprietatum perfectarum imperfectione. ffo. LII

De imperfectione figurarum secundum partes. ffo. LII

De imperfectarum figurarum simulque perfectarum existentium imperfectione. ffo. LII

De falsa figurarum perfectarum imperfectione. ffo. LII

De sincopa proprie supra. ffo. LII

De sincopa largo modo supra. ffo. LIII

De colore figurarum. ffo. LIII

De alpha. ffo. LIII

De plica vel figurarum tractu. ffo. LIII

De ligaturis in generali. ffo. LIII

De ligaturis in speciali 7 p^{ri}o quadrangularem descendentiū. ffo. LIIII
 De ligaturis quadrangularem cum tractu sinistro descendenti vel ascendenti: descendentiū. ffo. LIIII
 De ligaturis quadrangularem 7 alphe descendentiū. ffo. LIIII
 De ligaturis quadrangularem ascendentiū. ffo. LIIII
 De ligaturis ascendentiū 7 descendentiū quadrangularem figurarū. ffo. LIIII
 De ligaturis ascendentiū 7 descendentiū quadrangularem figurarū 7 alphe. ffo. LV
 De pausa in generali. ffo. LV
 De pausa in cātu mēsurabili. ffo. LV
 De signis p^{er}petuū atq^{ue} superscriptio nibus. ffo. LV
 De signis p^{er}petuū infiorib^{us}. ffo. LVI

Liber octau^{us} continet capla XVII

De recta proportionum cantū di consideratione. ffo. LVI
 De triplici figurarum consi-

deratione.

ffo. LVIII
 De scda figurarū p^{er}sidratione. ffo. LVIII
 De dupla proportionē. ffo. LVIII
 De tripla proportionē. ffo. LIX
 De quadrupla proportionē. ffo. LIX
 De sextupla proportionē. ffo. LX
 De octupla proportionē. ffo. LX
 De sedecupla proportionē. ffo. LXI
 De sesquialtera p^{er}portionē. ffo. LXII
 De sesquialta s^{ed} p^{er}portionē dupla LXII
 De sesquitercia p^{er}portionē. ffo. LXIII
 De scda sesquitercie proportionis descriptione. ffo. LXIII
 De tertia 7 vltima sesquitercie p^{er}portionis descriptione. ffo. LXIII
 De signis proportionum 7 earum demonstrationibus. ffo. LXIII
 De tertia 7 vltima figurarum consideratione que est scdm valoris augmentum. ffo. LXIII
 De canone. ffo. LXV

Finis

Finis opus preclarum dictū ars musicorum: editū per Reuerendum Guillelmū de podio presbyterū Sūma cum diligentia perlectum necnō correctum. Et impressum in inclita vrbe valentina. Impensis magnifici domini Jacobi de villa: p^{er} ingeniosos ac artis impressorie expertos Petrum hagebach. 7 Leonardū butz. alemanos. Anno incarnationis saluatoris domini nostri Iesu christi. MD. cccc. xcv. die v^o vndecima mensis aprilis.

